

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

అప్పకవీయము - ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీయున్స్వామియు నాఁగఁ బ్రాచినిఁ బ్రతీ * చిఁ రుక్మిణీదేవిస ।
త్యాయోషామణియున్మహాత్మకతసే * యన్మంగలన్మోద్భవఁగే ।
ల్దోయిందార్క్ష్యమరుత్సుతుల్గొలువశ్రీ * దుండేలునాఁబ్రోలిమా
మైయాకామెపలిన్వసించు హరిని * త్యంబున్సముంబ్రోవుతన్ ॥

తే-గీ॥ కమలయందునుదనరూపు * గాంచియలిగి ।
యాత్మతరళాంతరమునని * జాధినాథు ।
తనువతఁడుచూపఁగనిచిత్త * మునఁజెలంగు ।
నట్టికౌస్తుభమణిహృద * యమునఁదలఁతు ॥ ౨ ॥

క॥ వననిధినందన కుమ్మెల । యనువునఁదనరారివారి * జాక్షువివక్షం
బుననెప్పువై జయంతీ । వనమాలికనాకొనంగు * వాగ్విభవంబున్ ॥ ౩ ॥
తే-గీ॥ కౌస్తుభంబునువనమాలి * కయునుదనకు । దిగువగాలచ్చినెసలిపై * ది
ద్దినట్టి । తిలకమునకుసమంబుగా * వెలయునట్టి । చక్రిశ్రీవత్సచిహ్నంబు * సంస్మ
రింతు ॥ ౪ ॥ మ॥ ధరఁగాళిందితటంబునంగలుగుబృం * దాకాననాంతంబునం ।
బరితోషాతిశయాళుమోహమునగో * పస్త్రీమణుల్ గుంపులై । హరిఁజేరం
జను దెంతు రెందుఁజనునం * చానాదమాలించిన । త్వరయానంబులతోడన
ట్టిమురళిన్ * వర్ణింతునిష్టాప్తికిన్ ॥ ౫ ॥ సీ॥ పాంచజన్యంబనఁ * బరగినదైత్యా
రాతియెడమనుబయికేల * నెసఁగునెద్ది । మొగిసుదర్శననామ * మునను మాధ
వుదక్షిణాగ్రహస్తంబున * నమరునెద్ది । కౌమోదకీసంజ్ఞ * గనికృష్ణుడాపలిరెం
డవకరమున * నుండునెద్ది । నందకంబనుపేర * నారాయణునికుడిక్రిందటిచేవె
లుఁ * గొందునెద్ది ॥ తే-గీ॥ శార్ఙ్గమనఁదనరారి కే * శవునివామ । బాహుయుగ
మూలమునఁగను * పట్టునెద్ది । యట్టిహరియైదుకైదువు * లబ్జచక్ర । ఘనగదా
ఖడ్గచాపముల్ * మనుచుమమ్ము ॥ ౬ ॥ తే-గీ॥ కాలమేఘమునందుఁ బ్ర * కాశ
మొందు । కాఱుమెఱుఁగు తెఱంగునఁ * గైటభారి । యంసములపై వెలుంగుపీ *
తాంబరంబు । బంగరుచెఱంగుమాకుశు * భంబులొసఁగు ॥ ౭ ॥ క॥ బాలతమా *
లాగ్రమునం । గ్రాలుశచీనాథుకార్ము * కంబోయనఁగా । నీలఘనదేహుఁడగు

ను * పార్వతి మెచ్చ శివుం దలంచెదన్ ॥ ౨౦॥ చ॥ పరిణయవేళ యందుఁ దన*పా దముఁ బట్టి యునన్నెకంటిపైఁ । దిరముగ మోపి కంతునకుఁ * దీరెఁగదా పగ యంచు నీలకం। ధరుఁడు దరస్మితుఁడగుటఁ*దద్వలయాహిఫణాగ్రరత్నసుం। దరముకురంబు నంగనిమొ*దన్ముదమందు భవానిఁ గొల్చెదన్॥౨౧॥చ॥తనుఁగ నినయొక్కయెత్తున నె*దక్షజ యున్నిటలాక్షుఁడున్ముదం । బుననిరుచెక్కులుం గదిసి * ముద్దుగొనంగ నెకింత నెమ్మొగం । బనువుగ వెన్కకుం దిగిచి * యత్నవిహీనపరస్పరాస్యచుం।బనములు దల్లిదండ్రులకుఁ*బన్నుగఁ జూర్చు గజాస్యు నెన్నెదన్ ॥ ౨౨॥ చ॥జనకునిఁ గొల్వ వచ్చు నల*చామరకర్ణుని తేజినందివాహను ముకుటాహిఁ గాంచి భయ * మందిపిఱిందికిఁ బోవఁ జూచి నం । దనశిఖిమావుదీకొలిపి*దానిభయంబు హరించి పూర్వజా। తునకు ముదంబొనర్చు గుహు*దుర్ధరశక్తి వహున్భజించెదన్॥౨౩॥క॥హరి శిఖియమదైత్యాంబుప ।మరుద్ధనపశుపులిభాజ*ముఖాంఘనరాంభ।శ్వరహరిణపుష్పకవృష। ప్రరుచిర వాహనులు మమ్ము * రక్షింతురొగిన్॥ ౨౪॥క॥రవిశశికుజబుధసురగురు। కవిభానుజరాహుకేతు * గణములు నాకుం । దవిలి ఘటంబుననుండుచు । సవనిత్తురుగాత సకల * సంపద లెపుడున్ ॥ ౨౫

క వి స్తు తి.

సీ॥వల్మీకభవుపాద*వనరుహంబులు గొల్చి సాత్యవతేయుపూ*జనము సల్పి। భట్టబాణుని వచః*ప్రాభవంబు గణించి కాళిదాసుని కిరు*గేలు మోడ్చి । పండితారాగ్రేసరు*దండి వక్కాణించి భవభూతి వాక్యజృం*భణము మెచ్చి । జయదేవు నకు నమస్కారంబు గావించి మల్హణు హృదయస * ద్మమున నుంచి॥ తెన్ ॥ తే॥ చోరుఁ గడుఁ బ్రస్తుతించి మ*యూరు నెంచి । మాఘు భూషించి భారవి*మదిఁ దలంచి।హీరునకు మ్రొక్కి కవితావి*హారమతుల।నితరవిద్వత్ప్రికాండుల*నతులు చేసి ॥ ౨౭॥ సీ॥ శబ్దశాసను పాద * జలజంబులు భజించి యుభయసత్కవిమిత్రు*నభినుతించి । శంభుదాసునకునం * జలివేడ్క నొనరించి సహజపాండిత్యుని*సంస్కరించి । సకలవిద్యాసనా * థకవీంద్రుఁ గొనియాడి సౌజన్యజేయు వా*క్స్ఫురణిఁ బొగడి । తగ నాంధ్రకవితాపి * తామహు వర్ణించి నుజనవిధేయు హె*చ్చుగ నుతించి॥౨౮॥ తే-గీ॥ రామరాజవిభూషణ*రత్నఖచిత।చారుమస్తకలాపాది*హారి వాక్య। గౌరవము పెక్కుభంగుల * గణన చేసి । పిదప నితరాంధ్రకవులకుఁ*బ్రియము వలికి॥౨౯॥ తే-గీ॥ కాళిదాసమయూరాది*కవులకై నఁ।గల

వృతప్పులనంగన*నన్యులకులేవె।దిద్దఁదగుపట్లదిద్దుఁడు*దిద్దరాని।యెడలనానే రములుక్షమి * యించుటొప్పు ॥౩౦॥ వ॥ అనివర్తమానకవులంబ్రార్థించి ॥

క॥ వినఁదగువెండియుఁబొత్తముఁ। గనఁదగుబుధజనులనడుగఁ*గాఁదగుఁగాకెం।దును దెలియనిపట్టునఁదప్పనవలదనిభావిజనులకంజలిమోడ్తున్ ॥౩౧॥

గురుస్తుతి.

సీ॥ ఆదిని రెండవ*వేదంబుచెప్పినమూర్తిసర్వజ్ఞుఁడ్ర * మస్వరాదిఁ। దరువాతశబ్దశా*స్త్రముఁజదివించినకాండూరగిరిదేశి*కప్రకాండు।నామీఁదసకలసిద్ధాంతముల్దెలిపినధీరవర్యుఁబ్రధాని*సూరభట్టు। వెసనన్నులక్షణ*వేత్తఁగావించినఘనుమంచికంటియో*బనకవీంద్రు॥౩౨॥ తే-గీ॥స్మార్తకర్మంబు లెఱుఁగించి*సభలఁబూజ్యుఁ।జేయునలకొలచలమలసింగనార్యు। నాగమములుపదేశించినట్టిరాజ।యోగివర్యునిఁదలఁతువిద్యాగురులను॥౩౩॥క॥ అనియిష్టదేవతాస్తుతి।యనుసకలకవీంద్రులనుతి*యునుగురునుతియున్। వినయమునసలిపితెలుఁగున। ఘనకావ్యంబొకటిసేయఁ * గాఁదలఁచుతఱిన్ ॥ ౩౪

స్వప్నప్రకారము.

సీ॥ ధాతరెండవపరా * ర్థమునసాదిదినంబుపగటివరాహక * ల్పంబునందు।మహితవైవస్వత*మనువేళదేశంబులర్థింపనైనమ*హాయుగమునఁ। గలిసమయంబునఁ*దొలిచరణంబునమానితంబగుచాంద్ర* మానమునను। శాలివాహననామ*శకమునగజశైలశరసుధాకిరణుల*సంఖ్యసరసు॥తే-గీ॥ సంవత్సరంబునసుదక్షి*ణాయనమున।జలధరర్తువుమొదటిమా*సంబునందు।బహుళమునదేవకికిఁజక్ర*పాణిపుట్టి। నట్టియష్టమిసనుదేర*నధికభక్తి ॥౩౫॥ సీ॥ చక్రవాళాంతర*క్ష్మామధ్యసంస్థితదైవతగోత్రంబు * దక్షిణమున। లవణాబ్ధివేష్టిత*లక్షయోజనసువిస్తారజంబూద్వీప*తలమునందు।భరతవర్షంబున*భరతఖండంబునమంగళోర్వినిగర్ణ*మహితభూమి। మలయవింధ్యాచల*మధ్యంబుననుకృష్ణయామ్యతీరమునబ్రహ్మశమమున॥౩౬॥ తే-గీ॥దండకాటవినాంధ్రాభి*ధానపుణ్య। దేశమునశ్రీగిరీశాన్య*దిశనుగొండ। వీటిపడమటఁదంగెడ*విషయమునను।గామెపల్లినిగోపాల*ధామమునను ॥౩౭॥ క॥ కల్పోక్తమార్గమునసం। కల్పముగావించిగోపి*కావిభుపూజల్ ।సల్పిమదినతనిపదములు। నిల్పిపురాణార్థగోష్ఠి * నిశగడపునెడన్ ॥౩౮॥ సీ॥ మిగులఁజేతులరెంట * మేటిశంఖుంబునుజక్రంగైదువయును*బట్టువాఁడుముద్దులగుమ్మలా * ముద్దియలిద్దఱుకెలంకులదనీటు*గలుగువాఁడుబంగారుచెఱఁగుల* పచ్చనిహొంబట్టుదుప

టివల్లెవా * టొప్పువాఁడుహారకేయూరమం * జీరకోటీరాదిభూషణంబులు
చాలఁ * బూనువాఁడు ॥౧౦॥ తే-గీ॥ నుదుటఁగస్తూరితిలకంబు * వ్రైదలు
వాఁడు । తలఁచిమూఁచిననాకుల * దైవమగుచుఁ।బొలుచునాకులదైవంబుఁ*
బోలువాఁడు।నిలిచెనొకరుఁడునాదుముం * గలనుగలను॥౧౧॥ వ॥ ఇట్లునిలి
చిన॥ క॥ కరములురెంటనుదాల్చిన । పరికరములుచూచియతనిఁ * బరమే
శునిఁగాఁ ॥ బరికించిలేచివలగొని । మురియుచుసాష్టాంగదండ * ములొ
నర్చివెసన్॥ ౧౨

భగవద్వాక్యము.

ఆ-గీ॥ మోడ్పుకేలుఫాల * మునఁజేర్చుకొనియున్నఁ । గరుణనతఁడు
నన్ను * గాంచిపలికె । నన్నెఱింగివంద * నంబొనర్చితివాత్మ । మెప్పువుట్టె
నీదు * మెలఁకువకును॥౧౩॥ ఉ॥ ఈయువతుల్ రమాధరణు * లేనుబయోరు
హాపత్రనేత్రుఁడన్ । నీయెడఁగూర్మిగల్గిధర * ణీదివిజోత్తమవచ్చినాఁడస్వ।
శ్రేయసమబ్బునీకునిఁక * సిద్ధమునన్నయ ఫక్కియాంధ్రముం । జేయుము
మాయనుగ్రహము * చేఁగలచ్చెరువదిమెచ్చఁగన్ ॥౧౪॥ క॥ వినియునుగని
యునునెఱుఁగని । ఘనఫక్కిం దెనుఁగుఁజేయ * గానెట్లగునా । కనవలదు
దానిలక్షణ । మునునీకదిగలుగుచంద * మునువినుమింకన్॥ ౧౫

గ్రంథప్రభావము.

తే-గీ॥ ఆంధ్రశబ్దచింతామణి * వ్యాకరణము । ముందు రచియించితత
త్సూత్ర * ములఁదెనుంగు । బాసచేఁజెప్పెనన్నయ * భట్టుదొల్లి । పర్వము
లుమూఁడుశ్రీమహా * భారతమున ॥౧౬॥ వ॥ ఆసమయంబున॥ తే-గీ॥ భారత
ముఁదెనుఁగించుచుఁ * దారచించి । నట్టిరాఘవపాండవీ * యమునడంచె।
ఛందమునడంచనీఫక్కి * సంగ్రహించె । ననుచుభీమనయెంతయు * నడఁచె
దాని ॥౧౭॥ వ॥ తదనంతరంబ॥ ఉ॥ ఆదినిశబ్దశాసనమ * హాకవిచెప్పినభారతం
బుల్లో।నేదివచింపఁగాఁబడియె*నెందునుదానినెకానిసూత్రసం । పాదనలేమి
చేఁదెనుఁగు*పల్కుమఱొక్కటిఁగూర్చిచెప్పఁగా।రాదనిద్రాక్షవాటికవి*రాక్ష
సుఁడీనియమంబుఁజేసినన్॥౧౮॥ క॥ ఆమూఁడుపర్వములలో। నామాన్యుఁడు
నుడువుతెనుఁగు*లరసికొనికృతుల్ । దామురచించిరితిక్కన।ధీమణిమొద
లైనతొంటి* తెనుఁగుకవీంద్రుల్ ॥౧౯॥ తే-గీ॥ రాజరాజనరేంద్రత*నూజుఁడా
ర్యసఖుఁడుసారంగధరుఁడుశై *శవమునందు । నన్నయరచించునెడఁబర*నం
బొనర్చె।నన్యులెవ్వరెఱుంగరీ * యాంధ్రఫక్కి॥౨౦॥ క॥ అతఁడుదనకాళ్లుచే

తులు। మతిచెడిజనకుండుదలఁగ * మత్స్యేంద్రునిసం। గతినవిగ్రహమ్ము మొలచి
సాక్షితిసిద్ధులఁగలసియొక్క * సిద్ధుండయ్యెన్ ॥౫౧॥ క॥ ఆలోకనుతుఁడు మొన్న
టి। కీలకసమనామతంగ * గిరికడనునఁగెన్। బాలసరస్వతులకునతఁ। డోలిఁదె
నుఁగుటీకదాని * యొప్పుఁగఁ జేసెన్ ॥౫౨॥ క॥ ఆదినిభీమకవీంద్రుఁడు। గోదా
వరిలోనఁగలిపెఁ * గుత్సితముననా। మీఁదటరాజనరేంద్ర। త్మోదయితుని
పట్టిదాని * మహిఁవెలయించెన్ ॥౫౩॥ క॥ ఇలనెనుబదిరెండార్యలు। గలిగిప
రిచ్ఛేదపంచ * కంబునందగుసీ। విలసితఫక్కిమతంగా। చలవిప్రునివలన
నీను * సదనముఁజేరున్ ॥౫౪॥ క॥ మునునారాయణధీరుఁడు। దనకుసహాయుడుగ
సంస్కృ * తమువాగనుశా। సనుఁడురచియించెదానిం। దెనుగింపఁగనీకుదోడు *
నేనిపుడగుదున్ ॥౫౫॥ క॥ సురభాషయందునల్పా। క్షరములబహుసూచితా
ర్థ * సారములిమిడింతురుసూత్రంబులనవివిస్తరముగఁదెనుఁగింపకున్నఁ * దర
మే తెలియన్ ॥౫౬॥ తే-గీ॥ నారికేళపాకంబుగా * నన్నయకవి। ప్రక్రియాకౌము
దినిముట్టఁ * బలికెఁగానఁ। గేవలాంధ్రులకానరా * త్రోవనీవు। నో స్తనీపా
కమైయుండఁ * గూర్పవలయు ॥౫౭॥ ఆ-గీ॥ శబ్దశాసనుండు * సంస్కృతగ్రం
థంబు। గానఁదెలుఁగుమాట * గలయరామి। లక్షణంబెకాని * లక్ష్యమొ
క్కటియును। బలుకకునికిఁదెలియఁ * బడవుకొన్ని ॥౫౮॥ తే-గీ॥ ఒక్కసూ
త్రంబువలనస * ముద్భవించు। శబ్దములులెక్కవెట్టంగ * శక్యమగునె। నలు
వకైననుబలుకులేఁ * జెలువకైన। నైననెఱుఁగింపుమొకకొన్ని * యైననీవు ॥౫౯॥
చ॥ కమణనుసత్కవీంద్రులుపు * రాణచయంబితిహాసపఙ్క్తికా। వ్యములును
దొల్లియైననిపు * డైననుముంగలనైనదీనిసూ। త్రములనుదక్కవేఱొకవి * ధం
బునసాంధ్రముఁజేయఁజాలమిన్। క్షమఁదెనుఁగింపుదీననవి * పర్వముఁజేయు
ఫలంబునీకగున్ ॥౬౦॥ క॥ తాతనయునూత్నదండియు। నీ తెనుఁగులక్షణం
బా * కించుకరాయెనన్। జేతఃప్రౌఢిమఁజెప్పిరి। త్మాతలమునదీని తెలుఁగు * గావ
విఱుల్లన్ ॥౬౧॥ తే-గీ॥ ఆంధ్రభాషామహాకాన * నాంతరమునసంతతంబును
శబ్దాప * శబ్దసరణు। లెఱుఁగనేరకమదిసంశ * యించు తెలుఁగు। కవులుసుపథం
బులిందునుఁగాంతురిలను ॥౬౨॥ తే-గీ॥ కవులకుపకారమగుటచేఁ * గ[illegible]నుకృ
త। లాంధ్రమందునుసగుసద్య * శోభివృద్ధి। దానసమకూఱునాకప * దంబుదీనిఁ।
దెనుఁగుఁగావించుకంటెశో * భనముగలదె ॥౬౩॥ ఆ॥ ధరణినీకునిష్ట * దైవము
ప్పుడుగాదె। వల్లెనున్నచక్ర * పాణియగుట। సంకితంబుదీని * నతనికిఁజే
యుము। విపరివర్యమాకు * చేటుగలదె ॥౬౪॥ చ॥ అనియతఁడానతిచ్చిచన

సంతటమేల్కనినాల్గుదిక్కులుం । గనుంగొనియద్భుతంబుగుతు * కంబును
డెందమునంబెనంగవేఁ । గినఁగలకేదిబద్ధమని * కేరుచునుండెడు వేళనామ
తం । గనగనివాసిపుస్తకని * కాయుధరుండొకరుండువచ్చినన్ ॥౧౫॥ క॥ అవి
పురినతిథిగాసం । భావించిభుజింపఁబెట్టి*భాషించునెడన్ । దావిశ్వశ్రేయయ
నుచు । నీవచనముసదువనెచటి *దిదియననతఁడున్ ॥౧౬॥ క॥ నన్నయబట్టీయ
ములో । నెన్నఁగఁబ్రథమార్యగాదె * యీపొత్తములో । నున్నవియవి
యెనుబదిరెం । డన్నమహాద్భుతముఁబొంది * యపుడెల్లరకున్ ॥౧౭॥ వ॥
మదీయస్వప్నవిధంబంతయుఁ దేటపడనెఱుంగించిన నాకర్ణించిసకలజనంబు
లునానందంబుఁబొంది రందుఁగొంపఱు మాతృసంబంధులమదీయబంధువు
లుగూడఁగులసింధుసౌగంధికబంధులునుగృతప్రబంధులునునీతియుగంధరు
లునుగావునసాకిట్లనిరి ॥౧౮॥ క॥ పాఁరిఁగాంచుటచేమోక్షము । సిరిచేనర్థంబు
దాత్రిచేభూమియుయశం । ఖరథాంగమ్ములవిజయము । విరచింపుమటన్నకృ
తిని * విద్యయుఁగలుగున్ ॥౧౯॥ ఆ-గీ॥ శ్రేయమబ్బునంచుఁ * జెప్పవిష్ణుఁడగ
నంగ । మంచికలయటంచు * నెంచనేల । నతఁడుసెప్పమన్న * దితనిచేని
ప్పుడు । గడిగెనిదియెసాక్షి * గాదెమనకు॥ ౨౦

వ॥ అదియునుంగాక॥

కర్తృవంశావతారము.

సీ॥ శ్రీవిష్ణునాభిరా * జీవసంభూతుఁడేవసుమతీసురునకు * వంశకర్త । రా
మాయణామర * భూమిరుహాబ్ధియేవితతాగమాంతసం * వేద్యగురుఁడు । క
శ్యపాత్రివశిష్ఠ * గౌతమభృగువులేసూనృతభాషణు * జోడువారు । పృథుల
శాస్త్రికళాధు * రీణుఁడేగురుతపోరాశికిఁ * గూర్చిపట్టి ॥౨౧॥ తే-గీ॥ యతఁడుదన
రారుసర్వలో * కైకమోగ్య । తారకాపథవర్తివి * స్తారకీర్తి । దురితకర్మపరి
త్యాగి * పరమయోగి । ధరగుణస్థానిశ్రీభర * ద్వాజమౌని ॥౨౨॥ తే-గీ॥ అమ్మ
హామౌనిగోత్రాబ్ధి * నవతరించి । తమ్ములునుదానునన్యోన్య * తనుదనర్చి ।
తమ్ములనెపేరుననెసోముఁ * ద్రస్తరించు । నారసోమాహ్వయుఁడుకాకు*సూ
రిఘనుఁడు ॥౨౩॥ తే-గీ॥ అతఁడుమధురసుబుధసమూ * హములఁదోడరి । వేద
శాస్త్రపురాణాది * వాదములను । గాకుసూరిఁటిఁజేసిన * కారణమునఁ । గా
కుసూరింటివాఁడన * ఘనతఁగాంచె ॥౨౪॥ సీ॥ బాలుఁడై కాశికాపట్టణంబున
కేగిబ్రహ్మేంద్రునొద్దశా * స్త్రములుచదివె । బ్రహ్మ రాక్షసుతోడఁ * గ్రమ
ముచెప్పంబడికట్టినగండభా*గంబునొందె । సరికొండసీమలో*సంతరించెనుగా

స్వాతులఁబోలు *బ్రాజ్ఞులుగలరే॥౯౭॥క॥ఎక్కడిమతంగపర్వత।మెక్కడికా
మెపలిసుకవ్రు *లీలోఁ తేరే॥గ్రక్కనదిదెనుఁగింపక । దక్కటననుధన్యుఁజే*
యు*తలఁపునసేమో॥ ౯౮॥ క॥ ఆతిక్కనముఖ్యకవి।వ్రాతముచేసి తెలుంగు
వ్యాకరణముధా । త్రీతలమునఁనెగడునంత।ర్యాతంబై తెనుఁగుఁగాక*పోవు
టలెల్లన్॥౯౯॥వ॥మత్పురాతనజననఘనతరతపోవిశేషంబువలన నకదాయ
నిచింతించినితాంతసంతుష్టాంతరంగుండనై ॥ ౧౦౦॥ తే-గీ॥ తనయనుగ్రహ
మునఁజెప్పు*మనుచునిన్న । గలనువచ్చినహరితానే* కలఁడునాకుఁ।దెలియ
నిపదంబులెల్లనుఁ దెలుపనింక। శంక సేయంగవలదని* సమ్మతించి॥౧౦౧॥వ॥
ముందుబృందారకభాషనశేష విద్యాజలజాసనుండగు శబ్దానుశాసనుండు
సంక్షేపంబుగాఁగూర్చినయాంధ్రవ్యాకరణంబునందలి,సంజ్ఞా,సంధి,తత్సమ,
దేశ్య, క్రియాపరిచ్ఛేదంబులయిదునుం దెనుఁగుఁబలుకులనేను విస్తరించిభా
షా పరిచ్ఛేదంబును, వర్ణపరిచ్ఛేదంబును, వళిప్రాస పరిచ్ఛేదంబును, పద్య
పరిచ్ఛేదంబును, సంధిపరిచ్ఛేదంబును, తత్సమపరిచ్ఛేదంబును, దేశ్యపరిచ్ఛే
దంబును, క్రియాపరిచ్ఛేదంబును ననునామంబులనభిరామంబులగునాశ్వా
సంబులెనిమిదిగానలకూచి బాల సరస్వతిసకల భాషాకవిమహోపాధ్యా
యప్రణీతాంధ్రవ్యాఖ్యానగ్రంధంబాధారంబుగారచియింపంబూని ॥౧౦౩
క॥ దశమీనురగురువాసర । శశితారావజ్రయోగ * షష్ఠకరణయు । క్తశ
రాసనలగ్నంబున । శిశిరకరాంశమున మొదలు * సేసితిఁగృతికిన్ ॥౧౦౪॥వ॥
ఇట్లుకృతప్రారంభుండనై మదిష్టదేవతంగాంచి నమస్కరించి వినుతించి
యుతనింగురించి షష్ఠ్యంతములు విన్నవించెద॥ ౧౦౫.

షష్ఠ్యంతములు.

క॥ సాయపవేంకటపతిభూ । నాయకదత్తాగ్రహార* నగరప్రాగ్రో శా
యుతదేవాలయమునఁ । బాయకవసియించుగోప * భామాపతికిన్ ॥౧౦౬॥
క॥ శ్రుతశాస్త్రాగమజితగీ।ష్పతివక్షైము పెద్దనార్య* సంపాదితపు । ణ్యాతరా
గ్రహారపూర్వ। క్షితిజశమీయామ్యమునవ*సించినహరికిన్ ॥క॥తంగెడసీమ
నునిర్జర।గంగాసమనాగనిమ్న*గాపూర్వమునం।బింగళిపురదక్షిణమున రం
గుగనెలకొన్నగోప*రత్నంబునకున్ ॥౧౦౮ ॥ క॥ కేతవరనామపట్టణ । దైతే
యాశాసమన్వి*తని కేతునకున్ । వాతాత్మజతార్క్ష్యసమ।స్వేతునకునసమస్త
లోక*విఖ్యాతునకున్ ॥౧౦౯॥క॥అలఘుతరశీలునకుమం। గళగుణజాలునకుద
యాశా*కాలునకింద్రో । పలనీలునకునుగామె।పలిగోపాలునకుఘోష * పతిబా

రణంబుననలం*కారాఖ్యలనుజెందిబహుభేదములనుజూ*పట్టుఁగృతుల। నఖి
లకావ్యములకు*నాత్మలురీతులుప్రాణముల్ వానికిఁ*బ్రాణదశక। మొదలివై
దర్భికా * గౌళికాపాంచాలి కాలాటికాఖ్యాన * కలితలైన। నాలుగురీతులె*
స్సంగనర్థవ్యక్తిసౌకుమార్యౌజఃప్ర*సాదకాంతి ।మధురసౌకర్యస*మాధిసా
మ్యశ్లేషములువదియునుబ్రాణ*ములుదలంప । శయ్యాచమత్కార*శబ్దస్ఫుర
ణపదావృత్తిరీతిప్రాణ*వితతులెల్ల ।శబ్దలక్షణములై*జగతిపైఁబొగడొందు
నుభయవిస్ఫురణంబు*నొప్పునట్లు।వదలకమునుగొన్న*వర్ణంబుకృతులనుబలు
మాఱునుడివినఁ*బ్రాసమయ్యె।నదియుకకరదుష్క*రావాసనద్విత్రిచతురను
సంజ్ఞల*సప్తవిధము । లయ్యెననుప్రాస* మందులోపల ఛేకవృత్తిలాటముల
న*ముత్తెఱంగు।లేకార్థశబ్దంబు* లేకపద్యంబులోఁ బునరుక్తిదోషంబు*పొం
దకుండ ।నుడుగక వేమాఱు * నుడువఁగలాటాఖ్యజనుననుప్రాసమై * జరుగు
చుండు ।లాటంబులోశృంఖ*శన్యాయబంధంబుప్రతిషేధశృంఖళ* బంధనం
బు । మాలికాదీపన* మ్మాఖ్యయుసారంబునేకావళియునన * నెసఁగునైదు।ప
లుమాఱునొకభంగి*పలుకులుపలుకుచో*నర్థంబువేఱైన * యమకమదియె।
నాదిగతంబుమ*ధ్యగతంబునంగతతాఖ్యంబునాదిమ*ధ్యమగతంబు। నాద్యం
తగతముమ*ధ్యాంతగతంబునుజరణత్రయగతంబు*సర్వగతము । నుపమాన
పదగోప*నోక్తియుననవవిధములై యమకముల్ * విస్తరిల్లు।సరిగమపధను
లో*ష్ఠ్యనిరోష్ఠ్యములుతలకట్లునుగుడులుశృం*గములు నేక । వర్ణంబులునభి
ష్ట*వచనసంఘట్టనంబులునాదిగానిట్లు * వొదలువెల్లఁ । జిత్రకవిత్వప్ర* సిద్ధ
నామంబులై పెంపొందిపేనుల*కింపొనర్చు। సరవిగూఢచతుర్థ*చరణవర్ణముఁ
జతుర్విధకందమునుబంచ*విధసువృత్త ।పద్యంబుసీసరూ*పద్విపదాఖ్యయుఁ
గందగర్భితమణి*గణనికరము ।మొదలుగానొకపద్య*మునఁబెక్కుపద్యంబు
లిమిడిఛందోర్థదో*షములులేక।గనుపట్టునవియెల్ల *గర్భకవిత్వవిఖ్యాతిచేశ్ర
వణసు*ఖంబొనర్చు।గోమూత్రికాఛత్ర * గుచ్ఛకుండలినాగకంకణమర్దల*ఖ
డ్గచక్ర।పంకజసర్వతో*భద్రమాలాక్షురిప్రభృతిబంధంబులే*ర్పడఁగఁ జెప్పు
వృత్తముల్బంధక*విత్వవిశ్రుతములైకవులకుఁ జెవులకింపం*దువులుసేయు । ప్రా
సాదిగాఁ జెప్పఁ*బడినవన్నియుశబ్దవితతికలంకార*వితతులయ్యె।ధరనలంకా
రప్ర *ధానతాసురసప్రధానతావస్తుప్ర * ధానతలును । భాసిల్లునారభ*టీ
సాత్వతీభారతీకైశికీనామ*ధేయవృత్తు।లర్థస్ఫురణసమా *ఖ్యయులాంగలీ
ఫలపాకమృద్వీఫల*పాకములును।గడుముఖ్యగౌణల*క్ష్యధ్వనివ్యంగ్యముల్

త్మ సముద్భూత* మైనవరసములనమరఁజేయుచువిభా * వానుభావ । సాత్వికవ్యభిచార*సంజ్ఞలచేనాల్గుచందంబులగునందుఁ*జనువిభావ। మాలంబనోద్దీప*నాహ్వాయంబులు రెండు తెఱఁగులధాత్రిను* ద్దీపనాఖ్య।మాలంబనోక్తగు*ణాలంబనవిచేష్టితాలంక్రియాత్మ వి*హారలీల। లనఁజతుర్విధములఁదనరారుననుభావమంగచేష్టోద్భూత * మగుచు వెలయుధరమనోవృత్తిస*త్వంబనఁబడునందుసంభవించినయది*సాత్వికంబు। గణుతింపనాసాత్వి* కముకంపఘర్మసం స్తంభవైవర్ణ్యవై*స్వర్యబాష్ప।విలయరోమాంచసం *జ్ఞలనష్టవిధములజరుగునవ్వలవ్యభి*చారికంబు।స్థాయిభావముననిం * త్యత్వంబు నొందకవ్యభిచరించుచుసాగ*రాంతరమునఁ। బొదలుభంగముభంగిఁ* బొడముచుసడఁగుచుసంచారిభావసం*జ్ఞయునుదాల్చి। వ్యాధ్యసూయావేగ*హర్షలజ్జామర్షదైన్యావహిత్థని*ద్రావిషాద । శంకామదగ్లాని * చపలతాపస్మారసుప్తిచింతాశ్రమా*త్సుక్యమరణ।గర్వమోహాలస్య* నిర్వేదసంత్రాసధృతిజడతో గ్రతా* స్మృతివితర్క । మతిసంబోధనో *న్మాదనామంబు పేర్పువముప్పదిమూఁడు*భేదములను।ప్రకటంబులైస్థాయి* భావంబులనరోషశమజుగుప్సాభయో*త్సాహశోక।హాసవిస్మయరతు* లనఁగఁదొమ్మిదియొప్పునవరసోదయకార*ణంబులగుచుఁ।బంచవిధంబులై *పరుగుభావంబులుస్థాయిభావసమన్వి*తమ్ములగుచు॥ తే-గీ॥వీనినన్నిటినెఱిఁగిన* వెనుకగాని।నవరసంబులుపుట్టుచం*దములువాని।భేదములులక్షణంబులు* నాదిగాఁగ। దెలియఁబోలదుతంగెడ* దేశవాస॥ ౧౭॥ శృంగారరససీసమాలిక.

సీ॥ వెన్నముద్దకుఁబాక * విధిచేఘృతత్వంబుదనరుభంగిననవ* స్థాయిభావ।ములకువిభావప్ర* ముఖ్యభావంబులవలనరసత్వంబు * గలుగుచుండుఁ।దద్రసంబంతయుఁ*దనరుఁగావ్యములందునాట్యంబులందున * నారతంబు।వినునార్యులకుఁగావ్య*వృత్తంబులనుగనుఁగొనురసజ్ఞులకున * ర్తనములందుఁ।గలుగుఁగానిరసంబు*గలుగదారోప్యంబుగావుననటియించు*కాంతలందు।గరిమసారసముశృం*గారంబుహాస్యంబురౌద్రంబుకరుణవీ* రంబునద్భుతంబుభీభత్సంబు*దారుణంబునుశాంతమునునాఁగనవవిధం* బు లమెలంగునవరనవస్థాయిభా * వములలో నెగిఁజెప్పినరతిమొభావాది * రంజనములు । నమ్యోనుశృంగార*మదినీలవర్ణంబు వెన్నుని మొనసామ*వేదవంశ ।వర్యంబుగదుసౌకు*మార్యంబుకై శికివృత్తినిమధురతా*విధమునందు।సుప్రసాదాభిధా* నప్రాణఘటితనివిరచింపనొప్పుకా*విత్వమునను।బెనుదాయభీభత్స*మునకదిసంభో

గభవమునువిప్రలం*భజమునన౯గ। ద్వివిధమయ్యెనుబంచ*విధభావకథితప్ర
పంచకపోష్యమై * పరగునట్టి । సందర్శనాలాప * సంస్పర్శనాశ్లేషనఖరదక్ష
తచుంబ*నక్రియాద్య । మవనిపై సంభోగ * భవముదద్విప్రలంభజమనునది
మూఁడు*భంగులయ్యె । సంగప్రభూతంబ * యత్నసంభవమునునై సర్గికంబు
న*నంగనందు । వింశతిగీతముల్ *వెలఁదులకొప్పారుయౌవనగుణచేష్ట * లం
దులోనఁ । దనరారునంగజా* తముమూఁడుభేదంబులై హావభావహే * లా
హ్వయములు। నప్రయత్నజమను*నదిసుశోభాకాంతిదీప్తిప్రగల్భతా*దీరత
లును। మధురతౌదారతా*బిథములుననేడుచందంబులయ్యెనై * సర్గికమ్ము
కిలికించితవిలాస*లలితలీలాఖ్యలువిచ్ఛిత్తిబిబ్బోక*విభ్రమములు।కుట్టమితం
బును*మోట్టాయితంబునువిహృతంబుననదశ * విధములయ్యె । భావంబు
మొదలుగా*భావ్యాదయక్రియావింశతియనవి*వినుతికెక్కు।కుంభినిపైవిప్ర*
లంభశృంగారోపకరణంబులై తసా*కరములగుచు।శ్రవణసందర్శన।ప్రణయ
విరోధప్రవాసాదికలనల*వలనఁబొడమి । వెలఁదులకునుబురు*షులకునువరు
సతో నొదవునవస్థలు*పదియురెండు । నయనసంప్రీతిమ* నస్సంగసంతతసంక
ల్పప్రతాపజా* గరకృశత్వ । విషయానుభవపరి * ద్వేషలజ్జాత్యాగ* సంజ్వ
రోన్మాదమూ*ర్ఛామృతాహ్వ । యంబులరతిరహ*స్యకళాప్రవీణులుజగతిఁ
బ్రతాపంబు* సంజ్వరంబు । ననురెండుదశలును* గొనకయవస్థలుపదియకా
నెంతురే* పట్టునందుఁ । బ్రకృతికథాసమా * ప్తికరంబునహితంబునశుభప్ర
సంగంబు * నగుటఁజేసి । ద్వాదశీదశపురా * తనకథాక్రమమునఁగానివర్ణిం
పరు*గావ్యములను ॥ తే-గీ॥ గవులుదీనినెఱింగిశృం*గారరసము । గులుకునట్లు
గఁగావ్యముల్ * గూర్పగున్న । ఖ్యాతికెక్కనెరసికస*భాంతరముల । సర్ప
తటినీపురందరా * శానివేశ॥ అష్టరససీసమాలిక.

సీ॥ రసపోషణములన * నెసఁగువిభావముఖ్యంబులవలనను * వ్యక్తభం
గిఁ । బడయునవస్థాయి*భావముల్ నిజగుణసత్వంబులగుచుర*సత్వమొందు।
న ।దుశృంగారర * సాంతరభేదసంతతులెల్లమున్నుభా*షితములయ్యె । నింక
హాస్యాదుల* నెన్మిదింటనుగల్గుభేదముల్ చెప్పెద*వేఱువేఱ। బూగోవ్యక్త
హాసంబు*భువినిహాస్యంబయ్యెనదియల్పమృదువుసా*మాన్యవాయు।మర్జున
చ్ఛవికుంజ * రాననుచేరువఁగరుణాభియాతిశృం * గారభవము । సాంపొందు
మధురతా*సుప్రసాదములనుభారతీవృత్తిని*బద్యములను।మూఁడుభేదంబు
లు*నాలుగచెనుత్తమమధ్యమాధమంబులనంగ*నందులోన। హసితస్మితములు

త్తి*మాఖ్యలువిహసితప్రహసితంబులుమధ్య* భావితములుక్షితినపహసితం
బు*నతిహసితంబునుజనుగావ్యములఁగ*నినఁబ్రశస్తిఁ। బంచమభావసం*భవ
మహాక్రోధంబురౌద్రరూపముదాల్చె*రక్తనిభము। హరునియూడిగమధ*
ర్వాన్వయప్రభవంబుభ్రుకుటిప్రయుక్తమ* ద్భుతవిపంథి। యుద్ధవృత్తార్థము
ప్రసా*దోజంబులనుగూర్చియారభటీవృత్తి* నమరఁజెప్ప। వెనుకఁజెప్పినశ్లో
క* మునవయ్యెఁగరుణఁదామహీనధర్మామ్నాయ* విహితజలజ। సమవర్తి
దాసికా* పాయసన్నిభకాంతిహాస్యాదికార్ద్రిర। సాత్మజాత। సౌకుమార్య
మునఁబ్ర*సాదమాధుర్యంబులనుగైశికివృత్తిఁ*జనురచింప।స్థాయిభావ్యాది
తో* * త్సాహంబుదావీర * రసమయ్యెనెపుడుసా * ధ్వసవిరోధి। కించిత్ప్రి
గల్భితో*దంచితమోజఃప్రసాదసాత్వతులను* జరుగుఁగవిత। ప్రథమవేదిసు
పర్వ*భర్తరాణువమూఁడువిధములై యదిధాత్రి*వెలయుసమర। వీరంబువి
తరణ*వీరంబుగారుణ్యవీరంబునభావవేద్యమగుచు। విస్మయాహ్వయము
న* వెలయుభావమువిభావాదులచేనద్భు* తాభిధానముననుప్పనాశ్వలా*
యనసూత్రజముకమలాసనుబడివారి*యరుణకాంతి। రౌద్రరసాదివి* రరస
ప్రసూతంబుస్వల్పమృదుత్వమో* జఃప్రసాద। విధములభారతీ * వృత్తిఁగా
వ్యంబులయందుఁజెప్పఁగనొప్పు*పొందుగాను। నవభావభేదమ * ధ్యవిభాషి
తజుగుప్సబీభత్సమనిఁగనె * ప్పిదమఁగాంచు। నారభటిప్రసా * దౌజనవిధ
ములనొప్పుపద్యములన*త్యద్భుతంబు। సన్నుతాపస్తంబ*సంతతిశృంగారశ
త్రువునందికే*శ్వరునిభంటు। కాలవర్ణముద్విప్ర * కారమైయదిచెప్పఁబడు
జుగుప్సాఖ్యభీ* భత్సరసము। పెనుపొందవైరాగ్య * భీభత్సరసమునునఁగనీ
భేదంబు*లరయవలయు। మునుపుతొమ్మిదిభేదములలోననెన్నిభయముభ
యానకా*హ్వయముచేతఁ।బరగుయాజుషముభీ*భత్సంబుపట్టిధూమ్రాభం
బువీరర *సాహితంబు। ధరమహాకాళుని * దళవాయిసాత్వతినోజఃప్రసాద
సం* యుక్తినమరుఁ। గవితలనీమత్స*గల్భంబుసర్వాంగకంపనవైస్వర్య*కా
రణంబు। శమముశాంతంబయ్యెఁ*జంద్రసన్నిభముని*రైర్వరమొందునుబర*
బ్రహ్మలెంక। గ్రమమునధర్మార్థ*కామమోక్షములనుపురుషార్థములనుదాఁ*
జొందఁజేయు।నల్పమార్దవముకావ్యములఁబ్రసాదమాధుర్యభావాఖ్యవృ*
త్తులఁబొసంగు॥ తే-గీ॥ నీరసాంతరభేదంబు*లెల్లవరుస। నెఱిఁగిసమయోచి
తములఁగా*వ్యాదయములకు।నింపుపుట్టంగఁగృతులవ*ర్ణింపవలయు। శ్రీగిరీ
శాన్యభాగభా*త్రీనివేశ॥ ౧౯౪

నాయకనిర్ణయసీసమాలిక.

సీ॥ నవరసంబులకుజ*న్మస్థానములునలుగురుముఖ్యులగునాయ* కులుద
నర్తు । రొగిధీరలలితధీ*రోద్ధతధీరప్రశాంతధీరోదా_త్త * సంజ్ఞలకునఁ। గలరు
వెండియునెక* నలుగురుశృంగారరససంభవాస్పద* ప్రథితగుణులు । ధారు
ణిననుకూల*దక్షిణశఠధృష్టులనఁగవీరలకున*హాయ పరులు।మహినినలువురు
పీఠ*మర్ద విదూషకవిటచేటకులనంగ*వెలయువారు । మదనకళావికార।విదు
లచేబూరుపజాతులునాలుగెం*చంగఁబడియె।బాంచాలదత్తకభద్రకకూచి
మారాభిధానంబుల*నవియుఁగాక । నుపజాతులనవెండి* యునుమూఁడుశశ
వృషహయనామకములఁజె* న్నారుచుండు । వసుధనాయకుఁడెంత* రసికుఁ
డై ననుగాంత*వెలిగాఁగరసమునం*ధిలదుగాన । నాయికాభేదమం* తయువి
_స్తరంబుగాఁదెలిపెదనవరసా*ధీనలైన।యుంగనలకుస్వకీ * యయుఁబరకీయ
యుసాధారణియుననఁ*జనుఁద్రివిధము । లందులోనస్వకీయ*యనుభామినికి
గుణభేదములనుమూఁడు*భేదములగు।నుర్విముగ్ధయుమధ్య* యనుప్రగల్భ
యుననెక్క-చందంబున*నుండుముగ్ధ । మధ్యాఖ్యఁజనుతను* మధ్యధీరయు
నధీరాధీరయనునధీ*రాభిధయును।ననుమూఁడుదెఱఁగుల*వినుతిగాంచుఁప్రబ
గల్భయనునదియునునట్ల*నతిశయిల్లు।ధృతివిశేషములచే * ధీరాదికామినీమ
ణులుజ్యేష్ఠామధ్య*మాకనిష్ఠ। లగుదురువరుసతో*నవనినాపరకీయద్విప్రకా
రంబుచేఁదేజరిల్లుఁ । గరపరిణతయును*గన్యకయుననఁబరిణతవర్ణింపఁ*బ
డదుగృతులఁ।గన్యకపురుషాభి*కాంక్షితగాననంగరసంబులనుబరి*కల్పితయ
గు । శృంగారరసనిధా*నాంగనలెనమంద్రుచర్చింపవాసకఁసజ్జికయును । నభి
సారికయుఖండి*తాఖ్యయుస్వాధీనపతికయుఁబ్రోషిత*భర్తృకయును। విప్ర
హాంతరితయు*విప్రగావ్యాత్కలితయువిప్రలబ్ధయుననవీరలకును।దూతికలా
ఙ్గురు * ప్రాతివేశినియుశిల్పినియుఁగారువునులింగినియుసఖియు । ధాత్రితను
ప్రజా*తయువీరులేకున్నతటినేర్పుమైఁబ్రియ*తంత్రములకుఁ।దమకుఁదామై
నను*దగదూతిభావంబుగైకొనినఁడపుట* కార్యసరణిఁ । గామశాస్త్రమునం
దుఁ*గామినీమణులకువెలయుజాతులునాల్గు*విధములగుచుఁ।జింతింపఁబద్మి
*చిత్రినిశంఖినీహస్తినులనవీరి*కందరకును।నలువ్రెండము_త్తెఱం*గులనుపజా
తులుహరిణియుఁదురగియుఁ * గరిణియునన । లలిభావరసనాయ * కులయం
దుఁగలిగినభేదంబులెల్ల దె* ల్పితివరుసను।గ్రంథవిస్తారశం * కనువానిలక్షణం
బులులక్ష్యములునిందుఁ*బలుకనైతి॥ తే-గీ॥నట్లగుటభావరసనాయ*కాదిభేద

సంచయమునకలంకార*శాస్త్రవితతి।వలనలక్షణలక్ష్యముల్ * దెలిసిపిదప।ర
సమువర్ణింపఁదగుఁగవి*రాజులకును॥ ౨౦౩

సుకవిమాహాత్మ్యము.

తే-గీ॥మణివలనఁగంకణమునుగం*కణమువలన।మణియును బ్రకాశమగు
నట్లు*మదిఁదలంప।సుకవివలననాయకుఁడునా*యకునివలన। సుకవియుఁ బ్ర
సిద్ధిఁగాంతురు*సకలదిశల ॥౨౦౪॥ తే-గీ॥ నాకుజాతునిచేరఘు*నాయకుండు।
వ్యాసుచే బాండవులుకాళి*దాసుచేత।భోజుఁడుప్రసిద్ధినొందిరి* భువినిదపా
దు । నడకలెల్లనుగథలుగా*నుడుగుకతన॥ ౨౦౫॥క॥ ఇమ్మహిఁనిమునులచేవెల।
సెమ్మనుగావ్యములునాన్ని*మీఁకురుతేకా। వ్యమ్మనువచనార్థంబే । సమ్మతిఁగ
లిపేళసుకవి * జనులేమానుల్॥ ౨౦౬

సత్కవిలక్షణము.

క॥ ధరణీసురుఁడుప్రశాంతుఁడు । గురుభక్తుఁడుశుచియుఁగల్ప * కుఁడు
పూర్వకవీశ్వరవాక్ప్రయోగదక్షుఁడు।గరుడాయాతియొప్పఁడుతఁడు * గవియ
నఁబరగున్ ॥క॥ శ్రుతిశాస్త్రింగపురాణా। ప్రతతియునితిహాసకావ్య*భరతాగ
మముల్।స్మృతిసంగీతరతికళా।గతులనలంకృతుల నెఱుఁగ*గాదగుఁ గవికిన్॥

సప్తవిధకవులు.

ఆ॥వె॥ వినుతిఁగాంతురిలవి*వేకివాచకరాచి । కార్థశిల్పభూమ* నార్థుల
నఁగ।మార్దవానుగతస*మాహ్వయుఁడుమనాఁగఁ । గవులుసప్తనామ*కము
లతోడ॥ ౨౦౯॥సీ॥గణవర్ణశబ్దార్థ* గుణదోషనికరంబుఁబరికించికూర్చుక*బ్బ
మువివేకి।బహుతరానుప్రాస * పదంబనియమంబువదలకకృతిసేయు*వా
చకుండు ।మృదుమధురోక్తులు* వెదకికావ్యంబెల్లరచియించుఁబదపడి*రా
చికుండు।మితశబ్దములలోన*నతివిపులార్థంబులిమిడించునర్థాఖ్య*నెసఁగునా
తఁడు॥౨౧౦॥తే-గీ॥సెప్పుయమకంబులెప్పట్ల*శిల్పకుండు। వొందుపఱుచునా
లంకృతుల్*భూమనార్థి।సరళపదవిరళార్థవి*స్ఫురణముగను । జావురసమొం
దుమార్దవ*స్ఫాటకరుండు॥ ౨౧౧

కుకవినిరాసము.

తే-గీ॥ జల్లిపదములునాలుగు*సంతరించి । గురువులిడుచోటలఘువులు*
గొన్నిగూర్చిపిరతిగూడకమీఁదులు*వెదకికొనుచు।నచ్చుపొల్లల పైసుంచునా
తఁడుకవియె॥ ౨౧౨॥ తే-గీ॥వణముగనినిర్మలాంగంబు*వదలునీఁగ । యనఁగు
కవితప్పఁగనిపొంప్పు*నడఁచిపుచ్చు। జలముడిగిపాలుద్రావుహం*సంబుకర

ణి।దప్పువిడనాడియొప్పున* త్కవి గ్రహించు ॥౨౧౩॥ తే-గీ॥ తనకుఁ దెలియ నివన్నియుఁ*దప్పులనుచుఁ।గుకవిహాస్యంబుగావించు*సుకవివరుఁడు। దడవు చర్చించి తెలియునం*తటను దెలియ । కున్నఁ దద్దయుఁ బెద్దల*యొద్దఁ దెలియు॥ ౨౧౪॥క॥ధరఁ దమరుసత్కవులమని । పరులుగుకవులనుచుఁ గృతులఁ*బరిహాస మొన। ర్తురుగర్వమతులు యోగ్యః । పురుషోనా స్తియనుమాట*బుద్ధిఁ దెలిసి యుణ్ ॥క॥ భ్రష్టులు దామే సర్వో।త్కృష్టకవులమనుచు సభఁజ * రింతురు బా ణో। చ్ఛిష్టంజగ త్రయమ్మను । నష్టాక్షరమునను గాదె * యడఁకువ మదికిన్॥

కవితాప్రశంస.

తే-గీ॥విబుధలోకంబు గవితైవ*విద్యయనుచుఁ।జదువు వచనార్థమునను సం*శయముగలదె ।విద్యలకు నెల్లనుత్తమ*విద్య కవిత । దాని దెలియుట విశ్వ మం*తయును గనుట॥౨౧౬॥క॥ధారుణి నాకుజమారుతి । పారాశర్యులుచరిం చు*భావుకశిష్ట ।చారమవశ్యమ్ము నికవి। తారతమతులైరి కాళి * దాసప్రము ఖుల్ ॥౨౧౭॥మ॥జననాథాగ్రణియాత్మరాజ్యమునని*చ్చల్ పూజ్యుఁడా సీమ బా।సినఁ దాగవ్వయుఁ జేయఁడన్ని కడలన్*శ్రేష్ఠుండు విద్వాంసుఁడా। యనక న్నంగవి మేటియౌ సుకవితా*యద్యస్తిరాజ్యేనకి । మ్మను వాక్యంబు నిజంబు దీ నింగనికా* వ్యంబుల్ రచింపందగున్ ॥౨౧౮॥క॥ వనితయుఁ గవితయుఁ దానై । చను దెంచుటగ్గలుగునేని*సరసంబగు ధా।త్రిని బల్మికోలు గావిం। చిన విరసంబ గునటంచుఁ*జెప్పిరి విబుధుల్ ॥౨౨౦॥క॥ఛందోలంకారాదుల। యందలి పాటె ల్లఁదుదిని*వ్యర్థముగాదె।సుందరమగు వాక్యంబుల।పొందెటిఁగ రచించు బుద్ధి* పుట్టక యున్నన్ ॥౨౨౧॥క॥విరచించు శక్తి పుట్టని । పురుషుని చదువులు ప్రకాశ* ములుగావు వసుం।ధర దీపరహితసదనాం।తరమున రేయిఁ బడియున్న* ద్రవ్య ముల క్రియన్ ॥౨౨౨॥ తే-గీ॥ఆశుధారాకవిత్వంబు*లందు శయ్య। లుపములు త్ప్రిశులును లేకయుండుఁగాన । నెంతచర్చించినను బద్య * మంతసార । వంత మగుఁగాన నిలుకడ* వలయుఁ గృతికి॥ ౨౨౩

దేశభాషావిశేషంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

స్వస్థానవేషభాషాభిమతాస్సంతో రసప్రలుబ్ధధియః । లోకే బహుమన్యంతే వైకృతకావ్యాని చాన్యదపహాయ ॥మ॥ నిజదేశంబుల వేషభాషలపయి న్ని త్యాభిమానస్థులై । ప్రజ మెచ్చన్ రసలుబ్ధబుద్ధులగుచుం బ్రాజ్ఞుల్ స్వదేశ్యంబు లే।నిజమ్ముంచుంగొనియున్న దేశముల వా*ని న్మెచ్చరే పట్టునన్। గజరాజావనప్రవ

స్ఫుటార్థరసముల్ *గా వంచు నెల్లప్పుడున్ ॥ ౨౨౪॥ క॥ తమతమ భాసలకవితలం
దమతమ దేశములకొప్పి*దములగుఁ బరదే।శములకుఁగూడ వ్రేకింతయు ।నమ
రోక్తులు సకల భూము*లందును వెలయున్ ॥ ౨౨౫॥ క॥ తలఁపఁగ సంస్కృత కా
వ్యంబులు దమయర్థములు సకల*భూజనములకున్ । దెలిసినను దెలియకున్న నుం
బొలుపొందఁగనిచ్చునాల్గు*పురుషార్థముల౯ ॥ ౨౨౬॥ క॥ హరికథ యైనను దమ
క।ర్థరసానుభవంబు లేని*రసవద్దేశాం। తరభాషాకావ్యంబులు । దొరకొని పత్తి
యింపఫలము*దొరకునె దాన౯ ॥ ౨౨౭॥ క॥ ఆయాదేశము వారికి । నాయాదే
శంబుభాష*నమరినకావ్యం। బాయతపురుషార్థంబులఁ । బాయక సమకూర్చు
దేవ*భాషయపోలె౯ ॥ క॥ సురభాషార్థము దెలియని ।తరుణులకును శూద్రుల
కును*దమతమసీమం। బరగినమాటలఁజెప్పిన । వరకావ్యము పఠనమునక *వ
శ్యంబయ్యె౯ ॥ ౨౨౯ ॥ క॥ క్షితిమ్లేచ్ఛభాషశ్రుతిగ ।ర్హితమగు నట్లైననాథ*రిత్రిని
దాని౯ ।మతిరోసి విడువఁగూడదు ।సతతము వ్యవహారహాని*సంధిలుకతన౯ ॥
౨౩౦॥ క॥ సీతంబని దేశీయము। జాతీయంబును వచించు * సమయమునని జాత్యా
తలభాషాకృతులను।ఖ్యాతిగ మ్లేచ్ఛోక్తులాది*గాఁగూర్తురజా॥ ౨౩౧

ఆంధ్రకవితాపితామహునిచాటుధార.

మ॥ సమరక్షోణిని గృష్ణరాయలభుజా*శాతాసి చేఁబడ్డదు ।ర్దమదోర్దండ
పుళిందకోటియవన*వ్రాతంబు సప్తాశ్వమా ।ర్గమునంగాంచి శబాస హాహా హా
రిహారం*గా ఖూబు ఖోడా కితే। తుముకీ బాయిల బాయి దేమలికియం * దుర్గిం
టికింబోవుచున్॥ ౨౩౨

నందితిమ్మనచాటుధార.

శా॥ రాయగ్రామణి కృష్ణరాయ భవదు* గ్రక్రూరఖడ్గాహిచేఁ । గాయంం
బూడ్చి కళింగదేశనృపతుల్ *కానిర్ఝరీపోషణీ । మాయాభీకరముటూకులో
టుకుహాటూ*మాయాసటాజాహారే।మాయా గ్గేయమ డేయటంద్రుదివిరం
భాజారునిర్ యక్షుని౯॥ ౨౩౩

కాళహస్తిమహాత్మ్యమునందు.

సీ॥ బిజమాడు దేవర*నిజకృపామహిమఁ జెన్నారు నాయిల్లుబి*డారుసీకు।
నాకుసీపాదార్చ * నము సేయనడ లింగమూర్తి సేకువచ్చి * మూర్తమాడి।యొ
డయచిత్తేశనా*యునికిసీమజ్జనమాడు శివార్చన*మాడు బేకు। విచ్చేయుడిది
బూది*వీడియంబందుకో జంగమస్వామినా*సదనమునకు॥ ౨౩౪॥ తే-గీ॥ నొూగి
రంబులు మంచిమే*లోగిరమున । నావటించెద బదుడు మీ*రారగింపఁ ।ప్రతి
దినంబును జంగమా*ర్చనము లేక । దనువు వడ నెల్లరూపకం*దర్పయనఁగ ॥

తే-గీ॥ భాష రెండు దెఱంగులఁ * బరగుచుండు । సంస్కృతము ప్రాకృత
మనన*సంస్కృతంబు। ప్రకృతియన నొప్పు దానికి*బ్రాకృతంబు। వికృతియ
గుఁదంగెడాహ్వయ* విషయవాస ॥౨౩౬॥ తే-గీ॥ భారతీదేవి శైశవ * భాషి
తంబు। ప్రాకృతము పంచవిధమయ్యెఁ* బ్రాకృతంబు । శౌరసేనియు మాగధీ*
సంజ్ఞకయును। గ్రమతఁ బైశాచికయు నప*భ్రంశమనఁగ॥ ౨౩౭॥ క॥ నామమప
భ్రంశంబని। సామాన్యముగాఁ దలంప * జనదదిభాషా । భామా శిశుత్వభాషి
త। మై మెలఁగుట చేసు శబ్ద*మగు నెల్లెడలన్ ॥ఆ॥ పద్మపత్రనేత్ర* పైశాచికీభా
ష।యందు భేదమించు*కంతగలిగి।సొంపుమీరుచుండు*చూళికా పైశాచి। తె
క్కలోనఁ దాను*నెక్కటగుచు ॥౨౩౮॥ తే-గీ॥ ప్రాకృతాదులు చెడి తజ్జ*పద
ములగుచుఁ।బలు దెఱంగులఁ దనలోనఁ గలసియుండు । కతనఁ నీయాంధ్రభాష
యుఁ*గవిమతంబు। నందుఁ బ్రాకృతిభేదంబె*యనఁగ నొప్పు ॥౨౪౦॥ క॥ క్షితి
భాష సంస్కృత ప్రా । కృతసంజ్ఞల ద్వివిధమయ్యె * నెంచఁగఁ దత్ప్రా । కృత
ము వెస నేడు దెఱఁగుల। వితతమగుట నెల్ల నష్ట*విధభాషలగున్ ॥౨౪౧ ॥ తే-గీ॥
సంస్కృతము ప్రాకృతంబును* శౌరసేని । జగతి పై మాగధియును బై * శాచి
కయును।చూళికయు నపభ్రంశంబు* సొరిది నాంధ్ర । భాషయును నివి జను నష్ట
భాషలనఁగ ॥౨౪౨॥ ఆ॥ వరరుచి ప్రణీత*వాక్యంబుల ను బతంజలికృతోరుభా
ష్య*ములను వెలయు ।పాణినీయసూత్ర*పఙ్క్తి నిజనియించు । శబ్దజాలమెల్ల*
సంస్కృతంబు ॥౨౪౩॥ తే-గీ॥ ఇలఁ ద్రివిక్రమరచితవృ*త్తులను సోమ। చంద్ర
సూరి ప్రణీతభా * ష్యంబు చేతఁ । దనరు వాల్మీకిమూలసూ * త్రముల వలనఁ।
బ్రాకృతాదిమషడ్భాషలు*ద్భవముఁ జెందె ॥౨౪౪॥ క॥ తెలుఁగునకుఁ బొడమెల
క్షణములు బాలసరస్వతి ప్ర*ముఖబుధకృతటీ।కలవలనను దెల్లంబై । చెలువ
గు నీయాంధ్రశబ్ద*చింతామణిచేన్ ॥౨౪౫॥ సీ॥ స్వర్గలోకప్రశ*స్తము సంస్కృ
తము మహారాష్ట్రదేశీయంబు*ప్రాకృతంబు। శూరసేనాఖ్యఁ బ్ర*స్తుతి కెక్కు
నాట నుజనులాడునది యెపో*శౌరసేని । మగధదేశోక్తులు*మాగధీభాష పైశా
చ సంజ్ఞికము లై * జగతిఁ బొదలుఁ । బాండ్య కేకయ సాల్వ * బాహ్లికానూప
గాంధార నేపాళ కుం*తలసు దేష్ణ ॥౨౪౬॥ తే-గీ॥ భోజకన్యా జకంబులఁ * బొ
సఁగుమాటలరయఁ బైశాచికా చూళి*కాహ్వయములు । వెస నపభ్రంశమా
భీర*విషయజాత । మాంధ్రభూమిభవంబాంధ్ర*మయ్యె శౌరి ॥౨౪౭॥ తే-గీ॥
దేవభూసురమునిధరి*త్రీతలేంద్ర । సచివ కంచుకి విటవిదూ*షక విరక్త । వార
యోషిన్నృపామాత్య * వనితలకును । జెప్పఁదగు సంస్కృతము సుధా * సిం

ధుశయన ॥ ౨౮౮॥ సీ॥ క్షపణజైనాదిక*కర్మహీనులకునుభామాజనులకును* బ్రాకృతంబు।క్షితివైశ్యశూద్రప్ర*భృతిమధ్యమాధమజాతులకెల్లను*శౌర సేని।ధీవరలుబ్ధకా*దివినీచజాతులమానవులకునెల్ల*మగధభాష । మొగిపిశా చాసురముఖ్యులకెల్లఁబైశాచికానామభా* షాద్వయంబు ॥తే-గీ॥ పతితచం డాలయవనాది*పరమనీచ। జాతినరులకపభ్రంశ*మీతెలుంగు । సీమవారికి నాంధ్రంబుఁ*జెప్పవలయుఁ।గావ్యనాటకములగోపి*కాభుజంగ ॥ ౨౮౯॥

ప్రకృతివికృతిభేదంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆద్యప్రకృతిఃప్రకృతిశ్చాద్యేవపాతయోర్వికృతిః.

తే-గీ॥ క్రమముననుసంస్కృతప్రాకృ*తములురెండుఁ। బరగునాద్యప్ర కృతియుఁ*బ్రకృతియనఁగ।వెలయునీరెంటికిని దెనుఁగు*వికృతియనఁగ।నంద గోపాంగనాపుత్ర * నలిననేత్ర॥ ౨౯౦

తద్భవస్వరూపము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కేవలతయానుసర్వత్ర్యభేచయేయంయథాతథాభాషా

తే-గీ॥ ప్రకృతులను రెంట రెండురూ*పములనమరు।తద్భవములుప్రత్యే కమాంధ్ర*ధంబులగుచుఁ। జంద్రుమనకుఁజందురుండని*సంస్కృతమునఁ।జందు రనిప్రాకృతముననీ*చందముననుll ౨౯౧

దీదికిశబ్దసూత్రము.

ప్రయోగమూలంవ్యాకరణమ్॥వృత్తి॥వ్యాకరణములోకవ్యవహారమూ లకము॥ అదిఱెట్టులనినఁదెలుఁగునకుంబ్రాకృతభాషప్రకృతియనిపించుకొ నును. ఆప్రాకృతమునకుసంస్కృతభాష ప్రకృతియనిపించుకొనును. అదిగా నప్రకృతులనఁగా సంస్కృతప్రాకృతములు ఆరెంటియందుఁగొన్ని తద్భవ ములు-ప్రత్యేకముగా నొక్కొక్కదాననొక్కొక్క విధమునబుట్టిరెండురూ పములఁదెలుఁగులలోనుగలసియున్నవి గనుక వానికన్నిటికిఁదెలియునట్టుగా నందులోపలనొకచంద్రశబ్దమునకుఁజెప్పుచున్నాము సంస్కృతమునందుఁగ లద్విత్వాక్షరమునందుఁగ్రిందనుజడ్డయైయుండెడు రేఫముప్రాకృతభాషగాఁ బలుకునప్పుడు లోపించునుగాన నారేఫములోపముగాక ప్రత్యేకగాముం దొకయక్షరమైనిలుచుటచేతదకారమునకుఁబ్రాకృతమునకు రానికొమ్ముగవ చ్చుటచేతను,చందురుశబ్దముశుద్ధసంస్కృతశబ్దముననేయయిన తద్భవము

గాని సంస్కృతముచెడియయిన ప్రాకృతమువలన నయినదిగాదు॥ చజౌత
జ్జే ప్రాకృతేచదంత్యావేవనసంశయః॥తజ్జే - తద్భవమునందును- ప్రాకృతేచ-
ప్రాకృతమునందును-చజౌ-చకారజకారములు-దంత్యావేవ- దంత్యవర్ణము
లేయగునుతాలవ్యములుగావనుట-సంశయఃసందేహము-న-లేదు-అనునథో
క్షుజఫక్కికావచనము చేతనిదియుసంస్కృతతజ్జాతమైనతద్భవముగనుక-మొ
దలనున్న చకారముదంత్యమయి తెలుఁగువర్ణకముచేరఁగా చందురుండు అ
నియయినది ప్రాకృతముననయ్యెనేనినాదకారముక్రింది రేఫములోపమాగా
ని-ప్రత్యేకాక్షరమైయుండదు-దకారమునకుఁబొల్లునురాదు-అదియెట్లంటే
ని॥ప్రాకృతవ్యాకరణసూత్రంబులు॥కగచజటడతదపబమఁకఁ పశోరుపర్య
ద్రే॥వృ॥ఉపరిస్థితానాంస్పర్శవర్గాద్యతృతీయానాంమవర్ణజిహ్వామూలీయో
పధ్మానీయానాంశషసానాంచలోపః స్యాత్ - నతుద్రశబ్దే॥ ఉపరిస్థితానాం-
మీఁదనున్న-స్పర్శవర్గాద్యతృతీయానాం-కచటతపగజడదబలకు- మవర్ణజి
హ్వామూలీయోపధ్మానీయానాం-ఁక-ఁప-అని-కపలకుముందర్ధవిసర్గసదృశ
ములయినవర్ణములుజిహ్వామూలీయోపధ్మానీయంబులనంబడు॥మకారఁక
ఁపవర్ణములకు,శషసానాంచ-శషసలకును-లోపఃఅదర్శనము-స్యాత్-అగును॥
ఇందుచేత-చంద్రశబ్దమునందు రేఫమునకుమీఁదనుండెడి దవర్ణమునకులోప
మురాఁగానతుద్రశబ్దే-ద్రకారముగలశబ్దమునందులోపములేదు- కావునదవ
ర్ణలోపములేదయ్యెను॥రవలామధశ్చ॥వృ॥అథస్థితానాంరవలానాంలోపస్యా
త్॥అథస్థితానాం-జడ్డలుగలయక్షరములయందుఁగ్రిందనున్న రవలానాం-రే
ఫవకారలకారములకు-లోపఃస్యాత్-లోపమౌను-ఈసూత్రముచేతనుదకా
రముక్రిందనున్న రేఫములోపించందఅనియుండెను॥సూ॥ శేషాదేశస్యా
హ్యోచోఖోః॥వృ॥హాకారరేఫవర్జితస్యానాదేః శేషస్యాదేశస్యచాచః పర
స్యద్విత్వం-స్యాత్-హాకారరేఫవర్జితస్య-హాకారమును రేఫమునుదక్కఁదక్కి
నఅనాదేః-మొందుదిగానట్టి- శేషస్య-లోపింపఁగాఁజిక్కినదానికిని-ఆదేశస్యచ
-ఆదేశమైనదానికిని-అచఃపరస్య-అచ్చునకంటెఁబరమైనదానికినిద్విత్వం-జ
డ్డ-స్యాత్-అవును-ఇందువలనహావర్ణమురవర్ణముగాదు - గావుననుదకారము
ను రేఫమును-సంయుక్తమైనద్రవర్ణమునందథస్థితమైన రేఫములోపింపఁగాఁజిక్కి
నవిగాఁగానుచకారముమీఁదనున్న యకారమచ్చుగనుకదానిమీఁదనున్నం
దునదకారమునకుజడ్డవచ్చుటంజేసిచందఆయెనుఇట్లుప్రాకృతభాషగనుకము
నుపుచెప్పినయథోక్షుజవచనమువలననాదినున్నచకారము దంత్యమాయెను.

అదితత్సమము చేయఁగాఁజందురుఁడనినిలిచెనుకాఁబట్టి యీమాటసంస్కృత మునఁబుట్టిన ప్రాకతమునసే అయినతద్భవముగాని శుద్ధసంస్కృతమునసై నదిగాదు ఈరెండుశబ్దములకునాదిమకవిప్రయోగప్రసిద్ధిగలదుగావుననిట్టి వన్నియుఁబ్రకృతులు రెంటను రెండు విధములఁబుట్టినవని తెలిసికొనునది- ఇందుకుఁబ్రయోగము॥

నృసింహపురాణమునందు,

చ॥సురుచిరపానపాత్రమున*సుందరియొక్క తెకేలనిండుచం।దురుఁడుప్రకంపి తాంగముల*తోఁదిలకించెఁదదాననాంబుజ। స్ఫురితవికాసవైభవము*సొంపు లవంకువప్రముచ్ఛలింపఁజె।చ్చెరఁజనుదెంచికట్టువడి*చేడ్పడిభీతివండకుఁచాడ్పు నన్॥౨౯॥

నైషధమునందు.

చ॥ కెరలిమహాసివేమసహ*కృత్వరితద్భటకోటిచాతురీ। తురిసమరాంగణంబులజ*తుర్వారిదావరణంబులన్ యశో।బరములనేయుచుండుబహు*భంగులఁబున్నమనాటినిండుఁచం। దురుసునుశోభవెన్నెలల*తోఁదులఁదూగెడుతద్గుణంబులన్॥౩౦॥ఆ॥ తెలుఁగులొక్కకొన్ని * దేవతాభాషచే తద్భవంబులగుచుఁదనరుచుండు । ధరణిఁగొన్నిప్రాకృ * తమువనెయగుచుండుఁ। దెలియవలయువాని* తెలుఁగులెల్ల॥౩౧॥తే-గీ॥ ప్రాకృతమునంటకనిలింప* భాషనయ్యెఁదజ్జముసముద్రమునకుసం*ద్రంబటంచు । నాకసద్భాషనంటక *ప్రాకృతమునసైనచోఁబానినిసముద్ద* మనఁగవలదె ॥౩౨॥వ॥ఇందులకుఁ దార్కాణముగాఁగొన్నితద్భవములులోకమునందాద్యప్రకృతివలననేయయి నవిగానిద్వితీయప్రకృతిని నయినవిగావందులోపల సముద్రశబ్దమునకొక్క టికిఁజెప్పుచున్నాము మొదలిప్రకృతియందులోపమయ్యెడుదకారముక్రింద టిరేఫములోపముగాక నిలిచినందుచేతను-సంద్రశబ్దముప్రథమప్రకృతిసైనత ద్భవముగాని-ద్వితీయప్రకృతిసైనదిగాదు-అదితత్సమముచేయసంద్రమయి నదిరెండవప్రకృతిసైన॥ కగచజటడతదపబమగ్గికగపశోరుపర్యద్రే॥ అన్నం దువఁజంద్రశబ్దమునకువలెనే సముద్రశబ్దమునందలి దకారమునకులోపము రాఁగా ॥నతుద్రశబ్దే॥ అనుటవలన లోపమురాదాయెను॥ రవతాఘుకశ్చ॥ అనిమునుపు చెప్పినసూత్రము చేతదకారముక్రింది రేఫములోపింపసముద్దఅ నినిలువ॥ శేషాదేశస్యాద్రిహ్యాచోఖో॥ అనుదానివలనను మునుపటివలెనే దకారమునకుజడ్డవచ్చెఁగనుక సముద్దయాయెను-అదితత్సమముచేసిన సము ద్దములనియుండవలెను-ఈమాటనాదిమకవులు ప్రబంధములనువాడినవా

రుకారు - సంప్రదమనేచెప్పిరి - అటుగానవిట్టివెల్ల నుశుద్ధ సంస్కృతమునవైన తద్భవములని తెలిసికొనునది॥

లక్ష్మీ శబ్దమునకు.

క॥ నాకులభాషనుముట్టక। ప్రాకృతమునలచ్చిదాఁబ*రగులచ్చియనఁ। నాకోక్తియైనలక్ష్మికిఁ। ప్రాకటముగలక్కిమియని*పలుకఁగవలదే॥దీనికిందెలి విడి ॥ లోకమునందుఁద్భవములుకొన్ని ప్రాకృతభాషవలననైనవేకానిదేవ తాభాషనైనవిగావు - అదియెట్లన-లక్ష్మీశబ్దమునకుం జెప్పుచున్నాము॥సూ॥ మనయానాం॥వృ॥అథస్థితానాం-మనయానాంలోపస్స్యాత్ ॥ అథస్థితానాం ద్విత్వాక్షరములయందుఁక్రిందనున్న-మానయానాం-మకారనకారయకార ములకు-లోపః-లోపము-స్యాత్-అగును-ఇందువలనక్షకారము క్రిందనున్న మకారమునకులోపముగాఁగా- లక్షియనియుండెను ॥సూ॥ క్షః॥ క్షస్యఛ స్స్యాత్॥క్షస్యక్షకారమునకు- ఛః- ఛకారము-స్యాత్-అగును-దీనిచేత క్షకా రమునకుఛకారమువచ్చెను-గాఁగాఁలఛియనురూపముసిద్ధించెను- తెలుఁగున స్పర్శ వర్గద్వితీయవర్ణములు లేవుగానలచ్చియనినిలిచెనిది ప్రాకృతంబునవైన తద్భవముకాని - దేవభాషనైనతద్భవముగాదు - సంస్కృతముననయ్యేనేని క్రిందనున్నమకారముప్రత్యేకముస్పర్శవర్గద్వితీయము-ముంగలనెకయుక్ష రమెనిలిచెనేనిలక్షిమియవును-ఆంధ్రమునందుషకారము లేదుగాన- అదిలో పమైకకారమునకుద్విత్వముగాఁగా-లక్కిమి-వికల్పమునజడ్డలోపమైనలకిమి యాయెను ఈరెండువిధములతద్భవములలోనుబూర్వకవులుప్రబంధముల యందులచ్చియనిప్రయోగించిరిగానిలకిమియనిప్రయోగింపలేదుగావునని ట్టిశబ్దములెల్లనుద్వితీయప్రకృతినైనవనియెఱుంగునది॥దీనికిఁ ప్రయోగము॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥వచ్చినవాఁడుఫల్గునుఁడ*వశ్యముగెల్తుమనంగరాదురా । లచ్చికినైనపె నంగినబ*లంబులు రెండును గెల్వనేర్చునే । హెచ్చుగుఁగుందుగఁదొడరు * చె ల్లవిధంబులకోర్చునట్లుగా।కిచ్చఁదలంచియొక్కమొయి*ని త్తఱిఁబొందగునిం తయుందగుఁ ౨౮౨

రామాభ్యుదయమునందు.

తే-గీ॥ రాచపాఁపునిజన్నంబు*గాచినాఁడు । లచ్చిపుట్టిల్లుకోలకుఁ * దెచ్చి నాఁడు ।చాలపేరింటితోయ్యలి*నేలినాఁడు । పుడమినునుమించుప్రోద్దువం*గ డమునందు ॥ ౨౮౩॥ తే-గీ॥శౌరసేన్యాదిపంచభా*షలునుప్రాకృతంబులా

దములుగానఁ*దద్భవములు। వానియందునుబుట్టును*వర్ణభేద। ములునుబంచ విధంబులై * తెలుఁగునందు॥ ౨౮౫॥ తే-గీ॥ శౌరసేనిజూదంబుపై* సాచియందు। సానచూళికయనియెడు * దానరాచ। కొలమపభ్రంశభాషోక్తి* వలన మాగ। దనరుమాగధిజక్కులు* తద్భవములు ॥ ౨౮౬॥ ఇందునకుందెలివిడి॥ ద్యూతశబ్దమునకు॥సూ॥ ద్యర్యోర్జః॥వృ॥ద్యకారస్య-ర్యకారస్య-చానయోః-ర్జకారాదేశస్స్యాత్-ద్యకారస్య-ద్యయనునక్షరమునకు- ర్యకారస్యచ-ర్యయనునక్షరమునకును-అనయోః-యీరెంటికిని- జకారాదేశస్స్యాత్-జవర్ణమాదేశమవునుఇందునద్యకారమునకు- జకారమురాఁగాజూతమనియుండెను॥సూ॥ దస్తస్యశౌరసేన్యామఖావగోస్తాః ॥వృ॥ అనాదేరచఃపరస్యాసంయుక్తతకారస్యదఃస్యాచ్ఛౌరసేన్యాం॥ అనాదేః - ముందటియక్షరముగానున్న అచఃపరస్య- అచ్చుకంటెంబరమైయున్న - అసంయుక్తస్య సంయుక్తముగాని-తకారస్య-తవర్ణమునకు-దస్స్యాత్-దవర్ణమౌను-శౌరసేన్యాం-శౌరసేనియందు॥ దీనిచేతదకారమునకుఁదవర్ణమురాఁగా జూదమాయెను ఇదిశౌరసేనిభాషనైనతద్భవము॥ ౨౮౯

ఇందుకుంబ్రయోగము - సభాపర్వమునందు.

క॥ జూదమిదియేలయుడుగుము । భేదముదమలోనఁబుట్టుఁ* బెలుచనయుష్మ। ద్భేదమునఁజేసియెగ్గు । త్పాదిల్లుధరిత్రిఁబ్రజకు*భయజననంబై ॥

నైషధమునందు.

శ॥ కాదంబరిఁద్రావింతును। జూదంబాడింతుఁగతల* జొక్కులఁబెట్టెద। బైదలులనియోగింతును। వైదర్భతనూజమీఁది* వలపుడిగింతున్॥ ౨౯౧

శాణశబ్దమునకు.

సూ॥ శషసాఃశుః॥వృ॥ శషసాఃశుసంజ్ఞాస్స్యుః॥ శషసాః- శకారషకారసకారములు-శుసంజ్ఞాః-శుఅనుసంజ్ఞదలవి-స్స్యుః-అగును॥సూ॥శోస్సత్॥వృ॥ శషసానాంశకారస్స్యాన్నిత్యమ్॥ శషసానాం-శకారషకారసకారములకు-సకారస్స్యాత్-సవర్ణమవును-నిత్యం-నిత్యముగా॥ఈసూత్రమున-శకారమునకుసకారమురాఁగా-సాణయనియుండెను ॥సూ॥ నోణనోః పైశాచ్యాం॥ వృ॥ణకారనకారయోఃనకారస్స్యాత్- పైశాచ్యాం॥ ణకారనకారయోః-ణవర్ణనవర్ణములకు-నకారఃస్యాత్-నవర్ణమవును. పైశాచ్యాం-పైశాచియందు॥ ఇప్పుడుచెప్పినదానను- ణకారమునకు- నవర్ణమురాఁగా- సానఆయెను ఇదిపైశాచకభాషనైనతద్భవము॥ ౨౯౩

రాజకులశబ్దమునకు.

సూ॥ గజడదబఘఝఢధభాం–కచటతపాఃఖఛఠథఫాః ॥ వృ ॥ స్పర్శవర్గ తృతీయచతుర్థానాంత త్తత్ప్రథమద్వితీయాఃక్రమేణస్యుః॥ స్పర్శవర్గతృతీయ చతుర్థానాం–స్పర్శవర్గములయందుమూఁడవయక్షరములకునునాలవవానికి నిత త్తత్ప్రథమ ద్వితీయాఃక్రమేణస్యుః–ఆయావర్గములయొక్క మొదలివర్ణ ములును–రెండవయక్షరములును – క్రమేణ – వరుసగా– స్యుః–అవును–ఈ సూత్రమునజకారమునకు–చకారముగాఁగా – రాచయాయెను – కులమున కు–కోలము - ఆయెను–అదిసమముచేసిన – రాచకోలము– ఇదిచూళికాపై శాచికాభాషనైన తద్భవము॥ ౨౯౫

మూకశబ్దమునకు.

సూ॥ అచోస్తోఖోః॥వృ॥ కఖతథపఫాః – గఘదధబభాః – అచఃపరేషా మసంయుక్తానామనాదీనాం–కతపవర్గప్రథమాద్వితీయానాం–తృతీయచతు ర్థాః–క్రమేణస్యుః॥అచఃపరేషాం - అచ్చుకంటెఁబరములైన– అసంయుక్తా నాం–సంయుక్తాక్షరములుగాని–అనాదీనాం–మొదలివిగాని–కతపవర్గప్రథ మద్వితియానాం–కతపవర్గములయొక్క మొదలియక్షరములకును– రెండవ వానికిని–తృతీయచతుర్థాఃతమవర్గములయందలిమూఁడవనాలవయవి– క్ర మేణ–వరుసగా-స్యుః–అవును–ఇదిఅపభ్రంశభాషనైన తద్భవము॥ ౨౯౬

ఇందుకుం బ్రయోగము

సారంగధరచరిత్రమునందు

చ॥తలవరులేగ వేఁగబులి * తండమునెత్తుటిజొత్తుకైహాఁ | హాలిమెయురాఁగ రాఁగలయు*నంటివృకంబులుకొంబొదల్ రొదల్ | చిలుకుచునీఁగనీఁగలును* జీమలుదొంతరలై పయింబయిం|బిలబిలమూఁగమూఁగవలె* బెగ్గిలిపల్కఁగ లేక వేదనన్॥ ౨౯౭

యక్షశబ్దమునకు.

సూ॥ఆదేర్యోజః ॥వృ ॥ అదేర్యస్యజస్స్యాత్ ॥ఆదేః– శబ్దాదిన్నుండెడు. యః యకారమునకు.జః.జకారము.స్యాత్ అవును ॥ దీననుమొదలియకార మునకుజకారముగాఁగా॥జక్షఃఅనియుండెను॥సూ॥క్షః॥వృ ॥ క్షఇత్యస్య – జి హ్వామూలీయః–స్యాత్ ॥క్షఇత్యస్య–క్షయనునక్షరమునకు – జిహ్వామూలీ యః–జిహ్వామూలీయము–స్యాత్ –అగును-పాణినీయవ్యాకరణమునందుక్ష క ఇతిజిహ్వామూలీయః–అన్నందుచేత–జిహ్వామూలీయమునఁగాఁదాపలివిస

ర్గమునుగలకకారమునకుఁబేరు-గానగ్గక అనునది రాఁగా-జఃక యనినిలిచెను-మునుపు చెప్పిన-అఘోషజపక్కికావచనమువలన- జాక్షరము దంత్యమాయెను-ఆంధ్రమునందు-విసర్జనీయము లేదుగాన_నదిలోపింపఁగాజక్క_అనియుండె -అదితత్సమము చేయఁగాజక్కులు-ఆయెను-ఇది మాగధీభాషనైనతద్భవము॥
౩౦౨॥సీ॥కుక్క గోలెముబవి*కూళగుండముకంతిగుజ్జుకరాటంబు*గజ్జికట్టెసిక చేతచిక్కంబు* చిన్నెసింగము సెజ్జలక్కలచనసుద్దిలయ్యలాగు। ప్రోడపొత్తముపోఁక*పుడిమిబన్నముబూదిబీరంబుబికిరము*పిట్టుపుటము।వదినెవెన్నుఁడువంక*వడుగుపీడెము వన్నెరక్కసిరవనంబు*రిక్కపగ్గ॥౩౦౩॥ తే॥పీటదయ్యముతోరంబు*పెట్టెమట్టి। బత్తిజతనముజాతర * ముత్తియంబు। దాదికుప్పసమిటికెని*ద్దంబు పెరిమె।యిగము సెసడిగ్గియనఁగఁద* ద్భవములయ్యె ॥ ౩౦౪

దీనికివివరము.

కుర్కురశబ్దమునకు - కుక్క-గోళశబ్దమునకుగోలెము-అవిశబ్దమునకు- బవి-క్రూరశబ్దమునకు-కూళ-కుండశబ్దమునకు-గుండము-గ్రంథిశబ్దమునకు-కంతి-కుబ్జశబ్దమునకు-గుజ్జు- కరండశబ్దమునకు-కరాటము-ఖర్జూశబ్దమునకు-గజ్జి కాష్ఠశబ్దమునకు-కట్టె-శిఖాశబ్దమునకు-సిక-చేష్టాశబ్దమునకు-చేఁత-చిక్యశబ్దమునకు-చిక్కము-చిహ్నశబ్దమునకు - చిన్నె-సింహాశబ్దమునకు-సింగము-శయ్యకు-సెజ్జ-లాక్షకు-లక్క-లాంఛనకు-లచన-సూక్తికి-సుద్ది-అంబకు-లయ్య లంఘుకు-లాగు-ప్రౌఢకు-ప్రోడ-పుస్తకమునకు-పొత్తము-పూగకు-పోఁక-పృథివికి-పుడమి-భగ్నమునకు-బన్నము-భూతికి-బూది-వీరశబ్దమునకు-బీరము-భిక్షకు-బికిరము-పిష్టమునకు-పిట్టు- స్ఫుటకు-పుటము-వధూనికి-వదినె-విష్ణునకు వెన్నుఁడు-వక్రకు-వంక-వటునకు-వడుగు- పీఠికకుపీడెము - వర్ణమునకు- వన్నె రక్షశ్శబ్దమునకు-రక్కసి-రమ్యకు-రవణము-ఋక్షమునకు-రిక్క-ప్రజ్ఞకు-పగ్గె విష్టరమునకు-పీట-దైవమునకు-దయ్యము-స్థూలమునకు-తోరము-పేటికి-పెట్టె-మృత్తికకు-మట్టి-భక్తికి-బత్తి-యత్నశబ్దములకు-జతనము- యాత్రకు-జాతర-మౌక్తికమునకు-ముత్తియము-ధాత్రికి-దాది-కూర్పాసకు-కుప్పసము-ఇష్టికకు-ఇటిక-స్నిగ్ధకు-నిద్దము-ప్రేమకు- పెరిమి-హిమమునకు - ఇగము॥సూ॥ వాస్యాత్కృచిద్వకారో నాదిగతష్యాద్యవర్గపరశస్య॥అనియెడునీయాంధ్రశబ్దచింతామణిసూత్రమువలనఁగకారమునకు-వకారము రాఁగా-ఇవమని యును అప్పు-దిశకు-దెస-దృష్టికకు-డిగ్గి॥ఇట్టివిలోకంబున-ననేకములుగలిగియుండును

నవియెల్లఁబ్రాకృతవ్యాకరణమువలనను - సంస్కృతాదిభాషాసక్తకంబున-నుద్భవించి-తద్భవముల వెలయు- తెలుఁగుపలుకులని తెలియవలయు॥ 3౧౧

త్రిలింగదేశతద్భవము.

క॥ శ్రీశ్రీశైలకాళేశ। ద్రాక్షారామంబుల నఁగఁ * దనరారెడునీ। త్రిక్షేత్రంబులలింగము। లీక్షితిని ద్రిలింగసఙ్ఞ * నెన్నికకెక్కెన్ ॥3౧౨॥ తే-గీ॥ తత్త్రిలింగ నివాసమై * తనరుకతన। నాంధ్రదేశంబుదాఁద్రిలిం*గాఖ్యమయ్యెఁ। దెలుఁగగుచుఁదద్భవము దాని*వలనఁబొడమె। వెనుకగొంద ఱుదానినె* తెనుఁగునంద్రు॥ 3౧3

ఆంధ్రభాషాభేద చతుష్టయము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

తజ్జాసమాచదేశ్యాగ్రామ్యాజేయంచతుర్విధాభనతి

తే-గీ॥ దైత్యదమనతత్సమమనఁ * దద్భవమన। దేశ్యమనగ్రామ్యభాష నాఁ* దెనుఁగునాల్గు। విధములగునందుఁదత్సమ* విడిచిమూఁడు। నాంధ్రములెయెందునందుగ్రా* మ్యంబుదిరుగు॥ 3౧౪

తజ్జలక్షణము.

ప్రకృతిష్వయజాతజ్జా

తే-గీ॥ వఱలుసిద్ధాక్షరములలో*వర్ణసమితి। దూలఁబోఁబల్కనర్థంబు* దొడరుకొనుచు। సంస్కృతప్రాకృతాఖ్యభా * షాద్వయమున। నుద్భవించిన తెలుఁగులు* తద్భవములు॥ 3౧౫

దేశ్యలక్షణములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రవాహినీదేశ్యా

క॥ ఏదేశముమానవులకు। నాదేశముభాషదేశ్య*మయ్యెగరుత్మ। త్సాదిజనవ్యవహారము। చేదానినెఱుంగికృతులఁ* జెప్పఁగనొప్పున్॥ 3౧౬

ఆంధ్రదేశ్యభేదంబులు.

క॥ జలశయనయాంధ్రదేశ్యం। బులు రెండుదెఱంగులయ్యె * భువిశుద్ధాంధ్రం। బులునన్యదేశజాంధ్రం। బులునాఁగామెపలినామ* పురవరధామా॥3౧7॥ తే॥ఆంధ్రదేశపురస్థాయు* లైనసకల। జనములకునుమఱుఁగుదే* శ్యంబులేక। తేటతెల్లమిగాఁబల్కు * మాటలెల్ల।నవనిశుద్ధాంధ్రదేశ్యంబు*

లనఁగఁబడును॥౩౧౮॥క॥ బాలునుబెరుగునునేయిని। వాలాయంబుట్టెఁబట్టి*
వంచుకత్రాగెన్। జోలెక్కకనీబిడ్డఁడు। జోలెడిదేమమ్మయనఁగ*శుద్ధాం
ధ్రింబుల్॥౩౧౯॥క॥ కేశవయాంధ్రులునానా। దేశంబులయందునిలిచి* తె
లుఁగులెతత్తద్దేశోక్తులంటబలికిన।నాశబ్దములన్యదేశ*జాంధ్రములయ్యెన్॥
౩౨౦॥సీ॥ ఆలంబుచివ్వక*య్యముపోరుబవరంబుదురమనిరొంటరి* దొమ్మి
కలను। వెలఁదియింతిపడంతి*యొలనాగచెలిబోటిపొలఁతితొయ్యలినాతి* కొం
లఁతనెలఁత।మేనువేసవిమోవి*గౌనుడెందంబల్కు-వీనులుల్లముకేలు* వెన్ను
మొసలు। వావిరియేడ్తెఱ* వఱలుటకొఱలుటనలినెగిమొగిఁబర్వి *నలువుపొ
లుపు॥౩౨౧॥తే-గీ॥నెలతునుకవాఁకవలవంత*నెమ్మినెఱకు। లారజముసోయ
గముగొన*యంబుచిలువ।పొల్లచెచ్చెరమక్కువ* తెల్లమియనఁ। దనరునిటు
లన్యదేశజాం* ధ్రములుపెక్కు॥౩౨౨॥క॥ నెలకొనుసంస్కృతతత్సమ।ము
లుదారలకతజ్జదేశ్య* ములమాటనుసం। ధిలికేవలాంధ్రములునా।నెలరుఁ
గృతులనచ్చతెనుఁగు* లంద్రుతెలుఁగునన్॥౩౨౩॥క॥ తెలుఁగుమఱుంగులు
ప్రాఁదెనుఁ। గులుతద్భవదేశ్యములును* గూర్చిమృదుపదం।బులుగాఁగనచ్చ
తెనుఁగులు। మెలఁకువతోఁజెప్పఁదగుశ*మీప్రాంతగృహా॥౩౨౪॥తే-గీ॥అబ్ధి
మేఖలకుదయించి* నట్టిసీతఁ। జేకొనియెరాఘవుండని*చెప్పచోటఁ। గడలి
మొలనూలిచేడియ*గనినపడుచుఁ। దెచ్చుకొనెరాముఁడనఁగను*దెనుఁగుమ
ఱుఁగు॥౩౨౫॥క॥తొల్లింటికవులవాక్యము।లెల్లనుబ్రాఁదెనుఁగులయ్యె*నిప్ప
టివారల్।చెల్లుబడివాడునవియే। దెల్లమిగానింకఁబ్రాఁత* తెలుఁగులనృహా
రీ॥౩౨౬॥క॥పుడమియుసిరియునుబడఁతులు।వెడవిలుతుఁడుపసిఁడికడుపు* వే
ల్పునుగోడుకుల్।గడలివిడిమట్టుపాములు।నడఁచుగుఱముసామికనఁగ*నచ్చ తె
నుంగుల్॥౩౨౭॥క॥ కేశవయాంధ్రులునానా। దేశంబులయందునిలిచి* తెలుఁ
గులెతత్తద్దేశోక్తులంటబలికిన। యాశబ్దములన్యదేశ* జాంధ్రములయ్యెన్॥
౩౨౮॥క॥ కవులకుదేశ్యములోక।వ్యవహారమువలనఁదెలియ*నగునాలోక।
వ్యవహారమునిత్యంబును।భువినిజదేశమునయోగ్య*మునునగుఁగృష్ణా॥౩౨౯
॥తే-గీ॥అవనియందులోకవ్యవ*హారమనఁగ। నాత్మదేశంబులనుబెద్ద*లైనవా
రలాడుభాషావిశేషవా* క్యములలోన। వాడుకకువచ్చునవిదుగ్ధ* వార్ధి
శయన॥౩౩౦॥వ॥ అవియెయ్యవియనిన॥సీ॥ మదిరాక్షిచెవులుతో* మ్మిదితె
క్కలనరాదుముద్దియకనులుత।మ్ములనరాదు। శుకవాణిబుగ్గలు* ముకురం
బులనరాదుచెలిపండ్లుమల్లెమొగ్గలనరాదు। గజయానచన్నులుబం*గరుకుండ

లనరాదుసతిబొడ్డుసుడిని మె*చ్చదనరాదు। సరసిజాననముడ్డి * సైకతంబన
రాదుహరిమధ్యకాళ్లి గు* ళ్లనఁగరాదు॥౩౩౧॥ తే-గీ॥ క్రమతప్పినికిప్పినులు * క
న్నుదోయి। చెక్కులనుజలువరుసలు*నిక్కుజన్ను।గవయుఁబొక్కిలిపిఱుదుచో*
క్కంపుటడుగు।లనుచుమునువాడిరవియ చే*కొనఁగవలయు॥ తే-గీ॥ రణము
వర్ణించుచో వీర * రసమునందు। యుద్ధపంచకమునఁ ద్రికక్క*యొజ్జసారె।గా
ళ్లటంచురచించుట*గాంచికవులు। చెప్పకొనిరిఁ మీఁగాళ్లని * చెలఁగికృతుల॥

సారంగధరచరిత్రమునందుసీసపాదము

ఉష్మెత్తపువ్వనా*నొకపై నిగుచ్చిళ్లు చెలఁగిమీఁగాళ్లపై*చిందులాడ॥

గ్రామ్యపదలక్షణము

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సంస్కారార్థోనియమోనియమాద్గ్రామ్యంహియత్త్వపభ్రంశః।

తే-గీ॥ ఉక్తలక్షణవంతమై*యుండునట్టి। కావ్యములనెఱుఁగవలయుసం*
స్కారమనుచు।హీనలక్షణకావ్యంబు*నెఱుఁగవలయు। గ్రామ్యమనుచునప
భ్రంశ*కంబుననుచు॥౩౩౪॥క॥లక్షణవిరహితకావ్యము। పక్షిగమనగ్రామ్య
మనఁగ*బడునది పెద్దల్।వీక్షింపరులక్షణయుత।మీఁక్షితినగ్రామ్యమని గ్ర*
హింతురుప్రీతిన్॥౩౩౫॥ తే-గీ॥క్షితినపభ్రంశపదములు* గృతులయందుఁ।గ
మలలోచనచెప్పనర్హములుగావు।గాననాంధ్రకవీంద్రులు*వానిదెలియవ।ల
యుసీశాస్త్రమునఁదమ *తలఁపునిలిపి॥౩౩౬॥ తే-గీ చులుకగాగ్రామ్యజనము
లు*వలుకునట్టి।తెనుఁగుమాటలుగ్రామ్యంబు*లనఁగఁబడియె।వర్ణలోపంబు
నొందికా * వ్యములఁజొరవు। పరులఁదెగడెడుచో నొప్పు*పాలదొంగ॥౩౩౭॥
తే-గీ॥ అక్షరవిలోపమైయుండు * నట్టిపలుకుగ్రామ్యమననొప్పనదెయప *
భ్రంశకంబు।ననఁగఁబడునునాకడకాడ*యనుచుమఱియు।నడుమనున్నకకా
రంబు*నుడువకున్న॥ క॥ వస్తాఁడాహరిసామ్ములు।దెస్తాఁడా గొల్లడంట * దిట్టక
కరుణన్। జూస్తాఁడా కౌఁగిలినేఁ। డిస్తాఁడాచెప్పుమన్న* నివిగ్రామ్యోక్తుల్॥

అగ్రామ్యపదలక్షణము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

విరళాన్ పేచోషాదికశబ్దాన్ ప్రవ్యాహన్తుశబ్దజ్ఞాః।
ఇహతుప్రవ్యాహార్యంసజ్జేతి తసుప్రసిద్ధసుపదమ్॥

సీ॥ ధరణిపైఁబుట్టిమ * ధ్యమపురుషంబునబహువచనంబునఁ * బరగు
చుండున్నట్టిపేచోషశ*బ్దాదులుకడునప్రసిద్ధంబులగునై వా*శేషశయన।వేదం

బునందువా*విరించబరయోగంబులుగలవునవా ర్తికం*బులునుమోధ|నాస్త్యప్రయు క్తయ*టంచుమహాభాష్యమునఁబతంజలియుక్త*ములెయ్యటంచుఁ॥౩౭౦॥
॥తే-గీ॥బలుకుటనుసంస్కృతమునశ* బ్దజ్ఞులప్రసిద్ధశబ్దంబులనుగూర్చి*చెప్పుచుందు| రాంధ్రమునసుప్రసిద్ధంబు*లైనపూర్వ | కవిసమయసిద్ధపదములు*గానిచోరవు॥౩౭౧॥వ॥పేచయనుటకుధాతువు॥ డుపచిప్వా కేయనునది ॥ ఊషయనుటకుధాతువు॥వసనివా సేయనునది ॥ఆ ॥ గ్రామ్యమైననాంధ్ర* కవులుసంకేతిత|సుప్రసిద్ధమనుచు*సూత్రమునను|గలిమిపూర్వసుకవి *కావ్యోక్తములుప్రసిద్ధంబులైనఁగూర్పఁ* దలతుఁ రెపుడు॥౩౭౨॥వ॥అదియెట్లనినఁగనియెననవలసిన భూతార్థక్రియాపదైకవచనంబునందు వర్ణలోపము చేసికనెనటయని గ్రామ్యపదముగావాగనుశాసనులుప్రయోగించిరిగాన నదిసాధకముచేసికొనియాంధ్రకవితాపితామహుఁ డుకొనియెననుటకుఁగొనెననిచెప్పెనవియెవ్వియనిన॥ ౩౭౩

ఆదిపర్వమునందు.

క॥వనకన్యకయఁటనేనఁట|వనమునగాంధర్వమునవి*వాహంబఁటనఁ|డనుఁగనెనటమఱచితినట|వినఁగూడునెయిట్టిభంగి*విపరీతోక్తుల్॥ ౩౭౪

విష్ణుచిత్తీయమునందు.

ఉ॥ పూనిముకుందునాజ్ఞఁగను*బొమ్మనెగాంచియజాండభాండముల్ | వానునుమీఁదఁబోవనడువం*గొనెదన్ననగ్రనిశ్చల| త్వానచలత్వనిష్టలెన*మస్తజగంబులజాడ్యచేతనల్ | గానుతికెక్కునైన్యపతి * కాంచనవేత్రమునాశ్రయించెదన్॥ ౩౭౫

కందగీతిగర్భచంపకమాల.

చ॥నరహరికేశవావనజ * నాభరమాధవవంశహస్తబం| ధురసుగుణాకరాదురిత * దూరజనార్దనదోర్బలాఢ్యగి| ర్వరగిరిజస్తుతామురహ * రాసురపూజితముఖ్యపాదసుం| దరపురుషాగ్రణీభుజగ * తల్పశచీపతిపుత్రరక్షణా-

గర్భకందము.

క॥ హరికేశవావనజనా | భరమాధవవంశహస్త * బంధురసుగుణా|గిరిశస్తుతామురహరాసురపూజితముఖ్యపాద * సుందరపురుషా॥ ౩౭౬

గర్భగీతము.

తే-గీ॥వనజనాభరమాధవ*వంశహస్త* దురితదూరజనార్దన * దోర్బలాఢ్యమురహరాసురపూజిత*ముఖ్యపాద|భుజగతల్పశచీపతిపుత్రరక్ష॥ ౩౭౭

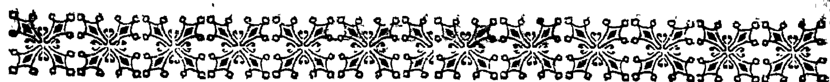
ఆశ్వాసాంతగద్యము.

వ॥ శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర-భారద్వాజసగోత్ర-కామెపల్లిపురమందిర నందనందనచరణారవిందవందనాభిలాషమనీషాప్రభావ - వెంగనార్యతనూభవ-విద్యావిశేషసురాచార్య- కాకునూర్యప్పకవివర్యవిరచితంబైన- యాంధ్రశబ్దచింతామణియనువ్యాకరణశాస్త్రంబునందు - గోవింద-కౌస్తుభ-వైజయంతీ-శ్రీవత్స - మురళీపంచాయుధపీతాంబరబర్హిబర్హలక్ష్మీక్షమానంతగరుడవిష్వక్సేనమారుతి పరమభాగవకవిధాతృశారదాశివభవానీ గణేశగుహాలోకపాలగ్రహపురాతన వర్తమానభావికవిగురు నమస్కారంబును-స్వప్నప్రకారంబును-భగవద్వాక్యంబును - గ్రంథప్రభావంబును-కర్తృవంశావతారంబును-కవివిచారంబును-ప్రబంధమహిమయు - కావ్యభేదంబులును- శబ్దార్థలక్షణాలంకారదోషంబులును కవితాప్రశంసయు - దేశభాషావిశేషంబులును-భాషాష్టకోత్పత్తివివరణంబులును- ప్రకృతివికృతిభేదంబులును- తత్ఫలంబులును- ఆంధ్రీభాషాభేదచతుష్టయంబును- పూర్వకవి సమయసిద్ధపదంబులును - గ్రామ్యాగ్రామ్యంబులునుగల- భాషాపరిచ్ఛేదంబను॥

అప్పకవీయము-ప్రథమాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

శ్రీ ర స్తు.

అప్పకవీయము - ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీమహితకొండవీటీ । నామకరమ్యగిరిదుర్గ* నగరాభిమత।
శ్రీమకరవాహనహరి।ద్స్వామిస్థితకామెపల్లి*పురవరశరణా॥

క॥ అవధారుశబ్దశాసను । డవనింగలియుగమునకాది*నారాజమహేం।
ద్రవరంబునఁజెప్పినయాం। ధ్రవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁదెనుఁగింతున్॥

క॥ శిష్టార్యావింశతివి । స్పష్టముగానక్షరప్ర * పంచములోనో । త్కృష్టుఁ
డునన్నయసుకవుల । కిష్టాపత్తిగవచించె * నెంతయుఁబ్రీతిన్॥

వర్ణపరిచ్ఛేదమూలసూత్రంబులు-ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

ప్రాణాస్సమానతో చో బిందురనుస్వార ఏజఢో వక్రః । వక్రతమ ఐ జ్ఝ ళ
స్స్యుస్సమానతః ॥ ప్రాణినో ద్రుతాఖ్యో నః॥ ౧॥ కచటతపాః పరుషాఖ్యాస్తే
జడదబా స్తు సరళాః స్థిరా ఇతరే । ఏతాస్సంజ్ఞాస్సర్వా జ్ఞాత్వా పశ్చాత్ప్రవ
ర్తయేదత్ర॥ ౨॥ బాలేందుపరిధి శృంగావర్తకుశగ్రంథిదాత్ర పరశుసమాః ఆ
ద్యా ఇభకరతుల్యా స్తద్దీర్ఘాశ్శూలసన్నిభావన్త్యౌ ॥౩॥ సిద్ధస్సాధ్యశ్చానుస్వా
రః పూర్ణార్ధభేదతో ద్వివిధః । హ్రస్వాత్పూర్ణోపి భవే ద్దీర్ఘాచ్చేత్ఖండ ఏవ సఞ్జ్ఞే
యః॥౪॥ దరశాఙ్గ్ఙపిప్పలదళాంకుశపన్నగసన్నిభాః క్రమాత్పరుషాః । స్తం
భవిరేఖాధిక్యై స్త ఏవ వర్గద్వితీయవర్ణాద్యాః॥౫॥ కీరతరిహా స్తిమస్తకశుక్తితు
లాసనవితర్దిసీరసమాః । అంతస్థాశ్చోష్మాణో దంత్యాచజౌ గురురళౌ చ బిందు
యుతౌ ॥౬॥ ఆద్యాయాః పఞ్చాశద్వర్ణాః ప్రకృతేస్తు తేద శోనాస్స్యుః । స
ప్తత్రింశదిహాన్యే చానుప్రవిశంతి శబ్దయోగవశాత్ ॥౭॥ ద్వివిధాదిదు దేదో
తౌ చో వక్రతమావనుస్వారౌ । కగచజయుగటడణతదనపబమయరయుగల
యుగవసహాశ్చ హలః॥౮॥ వికృతిష్వా శ్వా ప్రమా స్తథ తృతీయానునాసికౌన
స్తః। అయిగవుగా దేశా స్తః క్రమేణాద్వౌ ప్రాగ్వక్రతమయోర్వా॥౯॥ వాస్యా
త్క్వచిద్వకారో నాదిగత స్యాద్యవర్ణ స్య। అర్ధ స్త్వ స్తాలవ్యశ్చుర్వక్రః
స్యాన్మిథస్సవర్ణశ్చ ॥౧౦॥ లఘువ్రోలఘువ శ్చేతి ద్వేధా స్తథాన్విద న్తిశాస్త్రారః।
అన్యైన్యవ్యాకరణస్పష్టార స్త్వత్రగృహ్యాతే ద్వివిధః ॥౧౧॥ అద్య॥ క్రియాసు
భూతాద్యర్థసముద్యోతినం వినా సర్వః। యత్ర శ్రుతిమార్యా లఘుయం ప్రవద న్తి
ప్రాణాతః పరం ప్రాణమ్ ॥౧౨॥ క్వచిదపిన స్తడదో తౌ దంత్యోష్ఠభవస్య వికృతి

శబ్దాదా।నాన్యేషాంవై ధర్మ్యం లఘ్వలఘూనాం రయోస్తు నిత్యం స్యాత్॥౧౩
శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దా యే చ శుభగణా స్త ఏవ కావ్యాదౌ। గ్రహ్యాః పురాస్త్ర
శపగిరిరుద్రేష్వకచటతపానిం ద్యాః ॥౧౪॥ ఆద్యో వళిర్ద్వితీయో వర్ణః ప్రాసో
త్రపాదపాదేషు। స్వస్వచరణేషు పూర్వః ప్రాసస్సర్వేషు చైక ఏవ స్యాత్॥
౧౫॥ వృత్తం జాతి శ్చేతి ద్వివిధం పద్యం గణై ర్నిసర్గాఖ్యైః। సంబద్ధం వృత్తం
స్యాదుపగణమాత్రాభిరన్వితా జాతిః॥౧౬॥ శాస్త్రార ఏకమాత్రాం లఘో ర్ద్వి
మాత్రే గురో రితి వదన్తి। గాలాగగలలసంజ్ఞౌ గో హగణో లఘుగురూ లగో
వగణః॥౧౭॥ గత్రితయం లత్రితయం మనసంజ్ఞా వాద్యమధ్యమాంత్యార్ణాః।
గురవశ్చేద్భజసగణా లఘవో యది యరతసంజ్ఞికాః క్రమతః॥౧౮॥ మిత్రౌ నగ
లావింద్రా నలనగసలభరతాశ్చంద్రా మలఘుః। రలరగతలతగనవనహాభల
భగసలలనలలనగగనవసహాః ॥ ౧౯ ॥ దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యః పూర్ణానుస్వార
పూర్వో వర్ణశ్చ। ఏతే గురవర శ్చైషాస్సర్వే లఘ్వక్షరాణ్యతిజ్ఞేయాః॥ ౨౦

ఇతి శ్రీసకలభాషావాగనుశాసన

నన్నయభట్టవిరచితాన్ధ్రశబ్దచిన్తామణౌ వర్ణపరిచ్ఛేదో ద్వితీయః.

వ॥ ఈశ్లోకంబు లిరువదియును నలుబదిరెండు సూత్రములయ్యె నవి యెల్ల నింక వివరించెద॥ తే-గీ॥ కాంచనాంబరకవితాప్ర*పంచమెల్ల। వర్ణరూపంబుగానను*వర్ణములకుఁ। గలుగుభేదంబు లెఱుఁగక* కవితవలుక। వలను గామివచించెద*వానినెల్ల॥

క॥ మాతృకలు వర్ణములు మఱి। భూతలమున వర్ణములు లిపులు*వ్రాలు ననఁగ। దైతేయవిభంజనవి। ఖ్యాతములగు నక్షరాహ్వ*యములీ యైదున్॥
౨౧॥ సీ॥ ఆదులు పదియాఱు*నచ్చులు స్వరములు*ముప్పదిమూఁడుకా* మొదలు గాఁగ। నవనిపై హల్లులు*వ్యంజనమ్ములు నయ్యెనీ వ్యంజనములలో* నిరువదేను। స్పర్శములొ్దలియ* క్షరములు పయినాల్గు నంతస్థములు యకా*రాదికములు। పిదప శవర్ణంబు* మొదలుగా నూష్మంబులయ్యె నాస్పర్శంబు*లైదు నైదు॥ తే-గీ॥ వర్ణములుగూడ నొక్కొక్క*వర్గమగును। వర్గవర్గంబు తుదలేను। వర్ణములును। ధరణి ననునాసికములనఁ*బరఁగుచుండు। జమ్మికడకామెపలినున్న*చక్రపాణి॥ సీ॥ అత్వంబకారంబు*ననఁదల కట్టు నిక్క ముదానిదీర్ఘ మా*కారమయ్యె। నిత్వంబికారంబు*నిడిపిల్ల నుడికిఁబేరీకారమనఁగుడి* నెసఁగుదీర్ఘ మమరునుత్వము నుకా*రము ననఁగు ఱుచకొమ్మూకారమనదీర్ఘ * యుక్తశృంగ। మొనరుమత్రుపబుత్వ*మునుఋకారమునన దీని జాపిన ఋత్వదీర్ఘమం

తే-గీ॥ నేత్వమేకారమైకార*మైత్వమయ్యె । నోత్వమోకారమౌకార*మౌ
త్వమయ్యె । వసుధఁ బ్రత్యేకతలిపులైన *వ్యంజనముల । పైనఁగూడిననిమ్మొ
డ్కిఁ*బలుకఁబడును॥౯॥ తే-గీ॥ అత్తునాత్తునుమఱియిత్తు*నీత్తునిత్తు।నూత్తు
నేత్తునువెసనైత్తు*నోత్తునౌత్తు । వరుసతోనివిపదియును*స్వరములయ్యె ।
ముంగలఁ బ్రయోగములఁ దెలి*యంగవలయు॥౧౦॥ క॥ నిడుదలునెఱయక్కర
ములు।పొడవులుచాఁపులునుదీర్ఘ*ములుననుకనై । వడి వ్రాలుకుఱుచలల
రును।గిడుసులుగుజ్జులుననంగ*క్షితిహ్రస్వలిభుల్॥౧౧॥ క॥సున్నయనబొట్టనం
గా। నెన్నననుస్వారసంజ్ఞ*లీవలపలరెం। డున్నవివిసర్గమనఁజనుఁ । బన్నగపతి
శయనధవళ*పంకజనయనా ॥౧౨॥ ఆ॥ గజడదబలు మొదలు* గావర్గవర్గంబు
నందుమూఁడుమూఁడు*హయొకండు । యాదిలిపులునాల్గు*నన్యవర్ణయుతం
బు।లైనశసలుఘోష*లనఁగఁదనరు॥౧౩॥ తే-గీ॥ఒత్తుజడ్డయుద్విత్వసం* యు
క్తములును। మహినిసంయోగపర్ణనా*మంబులయ్యెఁ । బైస్వరములేకకడుఁ
దేలఁ*బలుకఁబడిన । వ్యంజనంబులుపొల్లుల*నంజెలంగు॥ ౧౪

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రాణాస్సమాసతోఽచో బిన్దురనుస్వారఏజథోవక్రః । వక్రతమఐజ్ఝ
లస్త్వ్యస్సమాసతః ప్రాణినో ద్రుతాఖ్యోనః ॥ కచటతపాఃపరుషాఖ్యా గజ
డదబాస్తుసరళాస్థిరా ఇతరే । ఏతాస్సంజ్ఞాస్సర్వా జ్ఞాత్వాపశ్చాత్ప్రవి
ర్తయేదత్ర ॥౨॥ సీ॥ అచ్చులుప్రాణంబు*లనిచెప్పఁబడునను స్వారంబుబిందు
ప్ర*స్తిఁగాంచు । నేత్వంబునోత్వంబు* నెసఁగువక్రములనవానిమీఁదివిరెం
డు*వక్రతమము। లిలఁ బ్రాణులనుపేర*నేపారుహల్లులు ద్రుతమనంగనకార*
మతిశయిల్లు । వర్గాదులనుగల*వర్ణంబులైదునుబరుషనామంబులై *ప్రణుతి
కెక్కు॥౧౫॥ బంచవర్గతృతీయముల్*పరమపురుష । సరళములు శేషహల్లు
లు * స్థిరములయ్యె । శబ్దశాస్త్రంబుగాననీ * సంజ్ఞలెల్లఁ । దెలిసియీగ్రంథ
మునఁ బ్రవ*ర్తించుటొప్పు॥ ౧౬

వర్ణోత్పత్తిస్థానంబులు.

క॥ ఇమ్మహిద్విస్థానోద్భూ। తమ్ములుఋమ్మ్వక్రవక్ర * తమయుగ్మవకా ।
రమ్ములుమఱియేకస్థల । మ్ములితరవర్ణములు * భుజంగశయానా ॥౧౭॥ ఉద
యించునత్వంబు * మొదలుగారెండురెండచ్చులువరుసతో*నఱుతఁదాలు ।
వులనోష్ఠములనవు*దలదంతములఁగంఠతాలువులగళోష్ఠ*తలములందు।బో
టినాసనుగళం*బునవిసర్గంబునుగాదివర్ణములైదు*నైదుగూడి॥తగఁగంఠతా

లుమ * స్తకరదోష్ఠములనంతస్థముల్తాలుమ * స్తకరదముల॥ తే-గీ॥నూర్ధ్వ
దంతాధరంబుల * నూష్మలిపులు । గ్రమతఁదాలుశిరోదంత* కంఠములను।
బలువుగ్రవాయిశిరంబున*బండినరాకు। స్థానభేదంబులేమదం*తములఁజజలు॥
వ॥ బలువుగ్రవాయియనఁగాదొడ్డళకారమనుట ।తే॥ అలఘురలదంత్యచజ
లకు * హ్రస్వవక్ర। ములకునిందుఁబ్రత్యేకించి*పలుకనియెడఁ।గ్రమతఁదత్త
త్ప్రధానవ * ర్ణములకెవ్వి । యవియెవానికినని తెలి * యంగవలయు ॥ ౨౦॥
తే॥ అచ్చులొకవర్గ మయ్యెస్ప* ర్శాక్షరంబు । లయిదువర్గం బులయ్యెయా।
ద్యష్టకంబు । దలఁపనొకవర్గమిందుగొం * దఱమతంబు ॥నూష్మములునొక
వర్గమై * యొప్పుచుండు॥ ౨౧

శుద్ధాంధ్రలిపులు—వీనికిలేఖనక్రమము.

క॥ మొదలనకారాద్యచ్చులు।పదియాఱునువానిపిఱుఁద*బాణాసురదు।
ర్మదహరకాదిలిపులుము । ప్పదిమూఁడునుబుట్టెవాక్ప్ర * పంచంబయ్యెన్॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బాలేందుపరిధిశృంగావర్తకుగ్రంధిదాత్రపరశుసమాః ।
ఆద్యాఇభకరతుల్యాస్తద్దీర్ఘాశ్చాలసన్నిభావన్యా॥

సీ॥విదియచంద్రునిమాడ్కి వెలయునత్వముదానికుడివంకశృంగంబుకొ
నగుణింపఁ।బ్రభవించుఁదక్కినప్రాణంబులెల్లనునడిమికిగుడివట్టివిడువనిత్తు।
కుడినావుకొమ్ముకై వడిగ్రవాయనుత్వంబు క్రిందనునుడినిల్పుబుత్వమయ్యె।వ
లపలమీఁదికిమెలిగొన్న ఋస్వరమెడమనెత్వంబొప్పుఁ గొడవలిక్రియ ॥తే॥
యామ్యమునగంద్రగొడ్డలియట్లొనర్పఁ। గ్రాలునొత్వమిన్నిటిదీర్ఘములుకు
డిని।గరికరాకృతినిలుపంగ వరుసఁదనరు। నమరునై త్వౌత్వములుత్రిశూల

వీనికి రూపములు.

ౘ-ఇది * అకారము § హా - ఇది * ఆకారము § ఞ - ఇది * ఇకారము § ఙా - ఇది * ఈకారము § ఌ - ఇది * ఉకారము * ఌా - ఇది * ఊకారము § ౠ - ఇది * ఋకారము § ౡా - ఇది * ౠకారము § ౘౕ - ఇది * ఌకారము § ౘౕా - ఇది * ౡకారము § చె - ఇది * ఎకారము § చా - ఇది * ఏకారము § ౘ - ఇది- ఐకారము § కె- ఇది ఒకారము § కే - ఇది * ఓకారము § చో - ఇది * ఔకారము § అనుక్త మన్యవత్ - అనున్యాయముచేత నీశబ్దానుశాసన సూత్రమునందుఁ జెప్పిన యనుస్వారమును-విసర్జనీయమును-సకలదేశప్రశస్తమైననాగరలిపియందు లెటువలెనోయటులఁ దెలిసికొనునది-తత్స్వరూపంబులు - ౘం-అం-ఇది* పూర్ణానుస్వారము§ ౘః - అః - ఇది*విసర్జనీయము§ఇవియచ్చులనంబడు॥

అనుస్వారనిర్ణయము—శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సిద్ధస్సాధ్యశ్చానుస్వారః పూర్ణార్థభేదతో ద్వివిధః।
హ్రస్వాత్పూర్ణోపిభవేద్దీర్ఘాచ్చేత్ఖండఏవసజ్ఞేయః॥

సీ॥ హ్రసఁగదీర్ఘాఖండ*పూర్ణంబులనుపదంబులుసంజ్ఞలాఁగట్టి* బొట్టులకును। హ్రస్వఖండార్థంబు*లనుశబ్దములుమూఁడునరసున్నలకుఁబేరు*లగుచునుండు। శబ్దంబుతోడనె*జనియించుబిందువుసిద్ధంబునాఁగ(బ * సిద్ధమగును। బుధమిన కారంబు * చెడ్డయైనయాయనుస్వారంబుసాధ్యసం * జ్ఞముగ వెలయు॥ ౨౭॥ తే-గీ॥ నిక్కమీసిద్ధసాధ్యంబు *లొక్కటొక్కటి। ఖండపూర్ణంబులనద్విప్ర* కారమయ్యె। నవియెక్రమ్మఱహ్రస్వదీ* ర్ఘాకరముల । మీఁదఁదెరంగులై *వెలయుఁగృష్ణ॥ ౨౮॥ ఆ॥ వెలఁదిచేలఁగునిన్ను* దలఁచినవన సిద్ధ। ఖండబిందువయ్యె * గమలనాభ । పొంకమైనయింతి * పొందుసొంపగు వనసిద్ధపూర్ణబిందు* విద్ధచరిత॥ ౨౯॥ క॥ భువిఁగొలిచెదఁగాళిందీ । ధవునను

చునువికృతులనుద్రు *తంబులుచెడిబిం।దువులైనవెల్లసాధ్యో।ద్భవఖండము
లయ్యెఁగామె * పల్లినివేశా ॥౩౦॥క॥ కెందమ్ములుచెంగలువలు । ముందర
చెంగావిచీర * ముంగొంగనసీ ॥ చందములెల్లనునందిత। బృందారకసాధ్య
పూర్ణ * బిందువులయ్యె॥ ౩౧

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

హ్రస్వాత్పూర్ణోపిభవేద్దీర్ఘాచ్ఛేత్ఖండఏవసజ్ఞేయః॥

తే-గీ॥ జగతిపై సిద్ధసాధ్యసం * జ్ఞలఁబొసఁగు । ఖండములుహ్రస్వలిపుల
పై * నుండెనేని। వానిబూర్ణంబులనుజేయ* వచ్చుఁగృతులఁ।బూర్ణములుఖం
డములుసేయఁ * బొసఁగవెందు ॥౩౨॥క॥ కొలఁకులకుఁగొలంకులనాఁ। దలఁ
పులకుఁదలంపులిట్లు * తగసిద్ధములై । కలవందుఁజిలుతనున్నలు। వెలయును
బూర్ణంబులగుచు * విషధరతల్పా ॥౩౩॥క॥ జలజాక్షుఁగొలుతుననుచో । జల
జాక్షుంగొలుతుననుచు * సాధ్యార్థముభూ ।తలముననెరసున్నియునై ।చెలు
వగుఁగామెపలివాస * సిద్ధోల్లాసా ॥౩౪ ॥తే-గీ॥ నిడుదలగుక్కారములఁపై*
నిలిచినట్టి । యర్ధబిందువులన్నియు*నరసిచూడ । ధరణిసిద్ధంబులైనసా*ధ్యం
బులైన।ఖండములెకానిపూర్ణముల్ * గావుసుమ్ము ॥౩౫ ॥ఆ॥ లోఁగవించు
కైన* తాఁగతనంబున । దోఁచివలువల్లెల * దాఁచినావు । గీఁజుపోరకిమ్ము*
నేఁజననలెనన్న ।నిడుదమీఁదనున్న*నిలుచుసగము॥౩౬॥ తే-గీ॥హల్లులనుబం
చవర్గంబు*లందుమొదలి । వర్ణములకునుమూఁడవ * వర్ణములకుఁ।దక్కనిత
రాక్షరములకు * దాపలికడ । నాంధ్రపదమధ్యమునఁబుట్ట * దయెబొటుః॥
౩౭॥సీ॥కొంకకపేఁకమై * కొమ్మతోఁజనుదెంచిముంగలనాగిన * ముడువధిం
చె॥మించిచెయ్యాఁచక*మేదినీసుతుద్రుంచినెంజిలిరోఁజుకన్ని * యలఁగొని
యె।మింటితోఁటనుగల *మేటివృక్షముదెచ్చిమెండుగావేడిన* మెలఁతకిచ్చె।
వింతసేఁతలగోప * కాంతలవలపించిబొందూదిబహువిధం * బులరమించె॥
౩౮ ॥ తే ॥ కంపుతూపులుగలవన్నె * కానిఁగాంచెఁగంబమునఁబుట్టెఁ దాఁ
బేటి*కరణిమెప్పె । సౌరహరియనఁబూర్ణంబు * లర్థములును। బరుపసరళా
దులనుగను*పట్టునిట్టు॥౩౯॥ తే ॥ సగముజాబిల్లివలెవ్రాయ * సగమునున్న।
నిండుజాబిల్లివలెవ్రాయ*నిండుసున్న॥యయ్యెనీభేదములుతెలెంగి*యాంధ్ర
కృతుల।వ్రాయఁదగుబిందువులుపాండ*వేయపక్ష॥ ౪౦

వ॥ఁ-ఇదియర్ధబిందువు-ం-ఇదిపూర్ణబిందువు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ధరశార్ఙ్గపిప్పలదళాంకుశపన్నగసన్నిభాః క్రమాత్పురుషాః।
స్తంభ ఇవ రేఖాద్వికైస్తపవవర్గద్వితీయవర్ణాద్యాః॥ * *

సీ॥ శంఖశార్ఙ్గద్విపా * శనదళాంకుశపన్నగాకృతులనుమీఁద * నడ్డ
రేఖ। వలపలనొక్కటి * నిలుపంగ బరుషంబులై మునువరుసఁజె * న్నారు
చుండుఁ। గ్రిందఁగంబముపోల్కి * గీటొక్కటిడిననాద్యములు రెండవలిపు*
లై పొసంగు। పైనున్నగీటులి * బ్బడిసేయఁ బ్రథమాక్షరంబులుసరళవ* ర్ణం
బులగును॥ తే-గీ॥ గంబమొక్కటిరేఖాయు*గంబుక్రింద। వ్రాసినఁద్రుతీయ
ముచతు * ర్థంబునగును। నిలువుగీటులు రెండునుం * గలసితమ్ముఁ। గదియఁ
ద్రొల్లిటివనునాసి * కంబులగును॥

హల్లులకురూపంబులు.

క-ఇది * క్ కారము § ఖ-ఇది * ఖ్ కారము § గ-ఇది*గ్ కారము§ ఘ - ఇది * ఘ్ కారము § ఙ - ఇది * ఙ్ కారము § చ - ఇది * చ్ కారము § చ-ఇది * ౘ్ కారము § ఛ - ఇది * ఛ్ కారము § జ - ఇది * జ్ కారము § జ-ఇది * ౙ్ కారము § ఝ - ఇది * ఝ్ కారము § ఞ - ఇది * ఞ్ కారము § ట - ఇది * ట్ కారము § ఠ - ఇది * ఠ్ కారము § డ - ఇది * డ్ కారము § ఢ - ఇది * ఢ్ కారము § ణ - ఇది * ణ్ కారము § త - ఇది * త్ కారము * థ - ఇది * థ్ కారము § ద - ఇది * ద్ కారము § ధ - ఇది * ధ్ కారము § న - ఇది * న్ కారము § ప - ఇది * ప్ కారము § ఫ - ఇది * ఫ్ కారము § బ - బ్ కారము § భ - ఇది*భ్ కారము § మ - ఇది*మ్ కారము॥

ఇవిస్పర్శములనంబడు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కీరనాహ స్తిమ స్తకశు క్తితలాసనవితర్ది నీరసమూః.

అంతస్థాశ్చోష్మాణో దంత్యచజౌగురురలౌచబిందుయుతౌ.

తే-గీ॥ శుకతరిమతంగభవకుంభ * శు క్తిసన్ని । భంబులంతస్థములు తులా*భద్రపీఠ । వేదికాహాలనిభములు * శాదివిపులు । దంత్యచజగురురల లకుఁ * దనరుబొట్లు ॥౪౭॥ య — ఇది * య్ కారము ♢ ర — ఇది * ర్ కారము ♢ లో — ఇది * ల్ కారము ♢ ళో — ఇది * ళ్ కారము ♢ వా — ఇది * వ్ కారము ♢ ఇవి యంతస్థములనంబడు. శ్రీ — ఇది * శ్ వర్ణము ♢ నా — ఇది * ష్ కారము ♢ సో — ఇది * స్ కారము ♢ హ — ఇది * హ్ కారము ♢ ళ — ఇది * ళ్ కారము ♢ ఇవి యూష్మములనంబడు.

క॥ పొల్లులయితాముపుట్టియు । హల్లులుప్రాణములతోడ * నంబుధితనయా । వల్లభకూడికదాతల । ముల్లుగుడులుశృంగములును * మొదలుగఁదాల్చున్ ॥

వ॥ అదియెట్లనిన — క్-క ♢ కా-కా ♢ కి - కి ♢ కీ-కీ ♢ కు - కు ♢ కూ - కూ ♢ కృ - కృ ♢ కౄ - కౄ ♢ క్లు - క్లు ♢ క్లూ - క్లూ ♢ కె - కె ♢ కే-కే ♢ కై - కై ♢ కొ - కొ ♢ కో - కో ♢ కౌ - కౌ ♢ కం - కం ♢ కఁ - కఁ ♢ కః - కః ♢ ... ఇటులహల్లులకెల్లవ్రాయునది.

ఇదిస్వరగుణితము.

తే-గీ॥ ఎన్నిహల్లులుజడ్డలై * యున్ననేమి । పొల్లులకుమీఁదనుండెడు* హల్లులెల్లఁ । గడపటనువ్రాయుద్విత్వమొ*క్కటియెతాల్చు । దానిమొదలై నతలకట్లు*వానినెల్ల॥ ౫౩

ప్రద్యుమ్నుఁడు. — ౯్రాఽ క్ర్యఞ ౯్రా ౯్రఞఁ టఞ

ఇటువలెఁక్రిందను వ్రాసినయొత్తులకేతలకట్లుమొదలైనవివ్రాయునది, యీలిఖియందు రేఫమునకునొత్తులు వ్రాయునదిగాని వలపలగిలక లేదు-అదియెట్లనిన॥ ౫౪

తే-గీ॥ మొదలరేఫాక్షరంబునా * పిదపదాని । జడ్డయునుగూర్చియొకటిగాఁ*జమవుకొనుచు। ముందుజడ్డయువెసరేఫ*మునకుబదులు । గిలుకవిభజించియులిఖింతు * రలఘుమతులు॥ ౫౫

వ॥ స్వర్గమనుటకు —౯ ౯్ర— క ఞ ౯్రా ఞ౯ యిటులె వ్రాయునది ॥క॥ పద్యాదిప్రాణంబుల । నాద్యంతస్థములుగాను* నజ్ఞలుకృతులం।జై ద్యహరవ్రాయుదురుతము।విద్యాధికులెల్లఁజూచి-వికవికనవ్వ౯॥

ఈ ప్రాఁతలిపులు ప్రతిపుస్తకమున వేఱువేఱుగానుం

డుటంజేసిపీనికుగిరికి చక్కఁగాఁదెలియఁబడదయ్యె.

క॥ ఇరులీఁగలుడతలూళ్లె । వ్వరునేమిటికొక్కఁడొప్పు*వానికినసుసీ ।కరణిపదంబులమొదలివి । స్వరములనుచుఁదెలిసివ్రాయఁ * జనుఁబద్యాది౯॥ ౫౬॥ క॥ వలబొట్టులపై వర్ణం । బులక్రిందటనవియెమరల * మూఢమతులు జడ్డలుచేసివ్రాయుచుందురు । విలిఖింపరువానినెందు* ద్విత్వములార్యుల్॥ ఆ॥ హల్లుమీఁదనున్న *హల్లుదానికిద్విత్వ।మొందుగానివేఱె-యొకటిగాదు। సంధివేళననివి * చారించివ్రాయుచోఁ । బాపరెందుదాని*బ్రాజ్ఞులెల్ల॥ ౫౭

పంచాశద్వర్ణ నిర్ణయము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆద్యాయాఃపంచాశద్వర్ణాః ప్రకృతేస్తుతేదశోనాస్స్యుః । శట్త్రింశదత్రతేన్యేచానుప్రవిశంతిశబ్దయోగవశాత్ ॥ తే-గీ॥ అయిదుపదులగుసుర

భాష*కక్షరమ్ము । లందుఁబడిప్రాకృతమునకు* నడఁగిపోవుద్రొల్లఁగిచనుఁబడి మూఁడు * దెలుఁగుబాస । కెనఁగుఁదత్సమపదముల * నేఁబదియును॥

వ ర గు చి వ చ న ము.

ద్విధాకవచోనుస్వారోవిసర్గష్షోడశస్వరాః । స్పర్శా అంతస్థోష్మాణశ్చ తుస్త్రింశద్ధలస్మృతాః ॥టీక॥ ద్విధా-రెండువిధములైన-అకః-అక్ప్రత్యాహారంబును-అక్కులనఁగా- అ ఇ ఉ ఋ ఌ - ఈ యయిదక్షరములకుఁ బేరు - ఆదియెట్లనఁగా - పాణినీయసూత్రములు॥ హల న్త్యమ్ - ఉపదేశే న్త్యంహలిత్స్యాత్ ॥ఉపదేశే - సూత్రమునందు - అంత్యం-కడపటిదైన-హల్ -వ్యంజనాక్షరము-ఇత్ - ఇత్తనుసంజ్ఞ గలది-స్యాత్-అగును. ఇందుచేతని త్తనఁగసూత్రముకొననున్న పొల్లనుట॥ ఆదిరంత్యేనసహేతా॥అంత్యేనఇతాసహితఃఆదిఃమధ్యగానాంస్వస్యచసంజ్ఞాస్యాత్ - అంత్యేన - కడపటనున్న ఇతా - ఇత్తుతోడ-సహితః-కూడుకొనిన - ఆదిః-మొదటి అక్షరము-మధ్యగానాం - నడుమనుండెడునక్షరములకును - స్వస్యచ-తనకును - సంజ్ఞాస్యాత్-పేరగును॥కడపటనున్న యిత్తుతోఁగూడుకొనిన మొదటి అక్షరము నడుమనుండెడు నక్షరములకునుదనకును పేరగును- అన్నందుచేతఁదుదనున్న నకారమునకుఁబొల్లు పనిలేదాయె - గనుక - తస్యలోపః - తస్యేతోలోపస్స్యాత్-దానికొననున్న యిత్తునకులోపమవును-ఇందున్న కవర్ణము పొల్లులోపింపఁగాఁ జిక్కినయయిదక్షరములును హ్రస్వములుగానుదీర్ఘములుగాను నుచ్చరింపఁగా అఆ - ఇఈ - ఉఊ - ఋౠ - ఌౡ - అని పదియక్షరంబులయ్యెను-ఏచః- ఏ ఓ ఐ ఔ చ్-అనునేచ్ ప్రత్యాహారమునందు మును పటివలెఁగొననున్న చకారము లోపింపఁగా మిగిలినవి నాలుగాయెను ॥ ఏజ్ హ్రస్వోనాస్తి॥ అనుసూత్రముచేతనీయేచ్చునకుహ్రస్వము లేదుగానవటకారములు గీర్వాణభాషయందుఁ గుఱుచలు లేవు- అనుస్వారః - పూర్ణబిందువొకటి - సంస్కృతమునందుహ్రస్వానుస్వారము లేదు - విసర్గః - విసర్జనీయమొకటిఇవన్నియుఁగూడఁగాస్వరాః- అచ్చులు - షోడశ-పదియాఱుస్పర్శాః స్పర్శములు-ఇరువదియైదు - అంతస్థోష్మాణః - అంతస్థములునాలుగునుదొడ్డళకారమును-ఊష్మములునాలుగునుహలః- వ్యంజనములు-చతుస్త్రింశత్ ముప్పదినాలుగు - అచ్చులుపదునాఱు - హల్లులుముప్పదినాలుగు - ఉభయములుగూడఁనేఁబది-వర్ణములాయెను॥

తే-గీ॥ అచ్చులొకపదియాఱును*వ్యంజనములు । పంథుప్పుత్రపహాయ

ము * ష్వదియుమూఁడుఁదొడ్డళాయందులోపల * దొరలనయ్యె। సమరభా
షకు*నేఁబది*యక్షరములు||౬౬||సీ||ఏకనీళము దేవ*హేళనంబునటంచుయా
జుషామ్నాయంబు *నందులేదొ। కాళనాళవ్యాళ * గోళహింతాళంబులను
చుసంస్కృతభాష * యందులేదొ ।గయ్యాళిత్రుళ్లున * గళ్లువజ్రపుతళ్కు
తాళికినంచునాం * ధ్రిమునలేదొ । పాళంబెఱుంగని * కూళవిరాళివిసాళిం
చుననియు దే*శ్యమునలేదొ ||తే-గీ|| యాగమజ్ఞులుదొడ్డబీ*జాక్షరంబు । లం
దులేకున్కిసన్నంబు * నదియుఁగూడ । నొకటిగాఁజేసిబీజోప * యోగిగాన
క్షానుజేకొనిరదిశబ్ద*సరణిగాదు|| ౬౭

వ|| ఆగమజ్ఞులు పంచాశద్వర్ణంబులలోనున్న క్షకారమును
గూర్చుకొన్నందునకుమహావిద్యలోనిశ్లోకంబులు||

శ్లో|| మూలాధారంగుదస్థానం స్వాధిష్ఠానంతు మేహనం_నాభిస్తుమణి
పూరాఖ్యంహృదయాబ్జమనాహతం||తాలుమూలంవిశుద్ధాఖ్యమాజ్ఞాఖ్యం
నిటలాంబుజం ।సహస్రారంబ్రహ్మరంధ్రమిత్యాగమవిదోవిదుః||శ్లో||ఆధార
స్తుచతుర్దళోరుణరుచిర్వాసాంతవర్ణాశ్రయః । స్వాధిష్ఠానమనేకవైద్యుతని
భంబాలాంతషట్పత్రకం।రత్నాభంమణిపూరకందశదళండాద్యంఫకారాం
తకం। పత్రైర్ద్వాదశభిస్త్వనాహతపురీహైమీకఠాంతాన్వితా ||శ్లో|| ద్వ
ష్ట్వారంస్వరషోడశైశ్చసహితంజ్యోతిర్విశుద్ధాంబుజం। హంక్షేత్యక్షరపద్మ
పత్రయుగళంరత్నోపమాజ్ఞాపురీ । తస్మాదూర్ధ్వమధోముఖం వికసితంప
ద్మంసహస్రచ్ఛదం। నిత్యానందమయూసదాసివపురీశక్తేనమశ్శాశ్వతం|| తే-
గీ|| కాకుషాజడ్డయైక్ష*కారమగుట। దలపకేఁబదిలిపులలోఁ*దానిఁగూర్చి।
తొలుతభిన్నాక్షరంబైన*దొడ్డళాను। విడిచిపెట్టెననంతుండు*వెఱ్ఱిగాఁడె||
౬౮ ||వ||ఛందమునందుననంతుఁడుచెప్పినవిధము||క|| యరలవలంతస్థలునాఁ।
బరగుచుశషసహలు దేట*పడునూష్మలనఁ।సారిదిక్షకారముగూడుక।సరినేఁ
బదియయ్యెవర్ణ * సంఖ్యధరిత్రిన్ ||౭౦|| క|| లళలకుభేదములేదను । పలుకున
శాడోఁ ఆఁగియైన * పదులగువర్ణం। బులుసంస్కృతభాషకుమఱి । తెలుఁ
గునఁ బోలనఁగ రెండ*ధికమగుఁగృష్ణా|| ౭౧

ప్రాకృతోనాక్షరపరిగణన- హేమచంద్రాచార్యసచనము.

ఋౡవర్ణాహ్రస్వాదీర్ఘావైజాద్యా వనునాసికా । శషౌచదశతేనస్యా
న్నాప్రకృతోక్తిషుసర్వతః ||టీక|| హ్రస్వదీర్ఘా- హ్రస్వదీర్ఘములైన - ఋౡ
వర్ణా-ఋకారౡకారములును-అనఁగాఋఋౡౡ అనునవియును . ఐచ్

ఐఔలును-ఆద్యా-మొదటివైన-అనునాసికా-అనునాసికములును-అనఁగా-మొదటియనునాసికములైన ఙకారఞకారములనువవి-శషౌచ - శవర్ణషకారములును- తేదశ_ఆపదివర్ణములును-ప్రాకృతోక్తిషు - ప్రాకృతవచనముల యందు-న్స్యానాః - తక్కువ॥ అనఁగాసంస్కృతభాషకుఁజెప్పినయేఁబదివర్ణములలో- ఋఋౡౡఐఔఙఞశష - అనునీపదివర్ణములు ప్రాకృతభాషకుఁదక్కువయగుచున్నవనుట॥౨౩॥ తే-గీ॥సప్తమస్వరముఖచతుః ష్టయము ద్వాదశస్వరంబునులోకసంఖ్యాస్వరంబు। నుర్వినాద్యనునాసిక యుగ ముశషలు। ప్రాకృతంబుననిక్కమీపదియు లేవు॥౨౪॥ వ॥లోకసంఖ్యాస్వర మనఁగాగణితశాస్త్రోక్తసంఖ్యను జతుర్దశలోకములుగనుక పదునాలవస్వర మనుట - అనఁగా ఔకారము.

ఆంధ్రభాషావర్ణసంఖ్య శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్వివిధాదిషుదేవోత్తోచోవక్రతమాఽనుస్వారా। కగచజయుగ టడణ తదన పబమయరలవసహాళంతుహల్వర్గః॥ సీ॥ అచ్చులలోనస్త మాతృకం బాదిగానరుసనాల్గునుదుది వర్ణమొకఁడు। స్పర్శాక్షరములందుఁ బంచవర్గములనుసమములై యుండునక్షరములుపది। మొదలివ్యంజనవర్గములను రెంటనుదుదిగనువట్టుననునాసి కద్వయంబు। నూష్మవర్ణములనొప్పనాల్గిటిలోనఁబ్రథమద్వితీయాక్షరములు రెండు॥ తే-గీ॥ నెన్నసీయొంటుకడమ గానిరువదియును। జగతిశుద్ధాంధ్రదేశ్యభాషాపదముల। వెదకినను లేవు తత్సమపదములందుఁ। దనరునిన్నియునదిసంస్కృతంబుగాన॥౨౨॥ క॥ తుదలనువికృతివిభక్తులు। గదియుటచేఁదెలుఁగులందుఁ గలసెనుగావున వరతత్సమపదములు। మొదలాద్యప్రకృతిశబ్దములు దెలుఁగగునే॥౨౭॥ సీ॥ దేవతాభాషను దీర్ఘంలు లేకానికలనైనఁగుఱుచలు గాకయుండు। హరవిశ్వదివససంఖ్యాచ్చులు దెలుఁగులఁ గడుహ్రస్వములునుదీర్ఘములు నగును। సంస్కృతంబునఁదాలు జననమాత్రమె కానిజగతినస్వస్థానసంభవంబు। చర్చింపనెఱుఁగని చజలాంధ్రమునఁదాలుజాతంబులునుదంత జములునగును॥ తే-గీ॥ దలఁపనేకప్రకారమై దైవతోక్త। లంమభేదంబు లేని రేఫాక్షరంబు। రేఫముఱకారమునన రెండుదెఱఁగు। లగుచువికృతులఁద నరుమ ద్గాబ్ధిశయన ॥౨౮॥ వ॥ హరవిశ్వదివససంఖ్యాచ్చులనఁగాగణితశాస్త్రోక్తసంజ్ఞనుహరయనఁబదునొకొండవయచ్చు ఎకారము - విశ్వమనఁగా

బడుమూఁడవయచ్చు-ఒకారయు- దివసమనఁగాఁబదిహేనవయచ్చు - అఁః
అనునది-యీమూఁడచ్చులకుఁదెలుఁగునహ్రస్వమ్మునుదీర్ఘంబునుగలవనుట
అంఅనుదానికిదీర్ఘమురాఁగా-ఆం-ఆయెనుఇంతమాత్రమునకచ్చుల మొదల
నకారంబును ఆకారంబును రెండునున్నవి - దానికింజెప్పరాదా దీనికిఁజెప్ప
వలెనాయనఁగా- ఇవియాకారమునకుఁ జెప్పటగాదు - అనుస్వారముప్రత్యే
కముచ్చరింపశక్యముకానుగాన పాణిన్యాచార్యులువ్యాకరణమునందు-అం
ఇత్యనుస్వారః-అనిఅకారముతోఁ గూర్చిచెప్పెనుగాన అం అనఁగాబిందువు
నకుసంజ్ఞ-ఆబిందువునకుహ్రస్వదీర్ఘములెటులఁగలుగుననఁగా వక్ష్యమాణ
పద్యముచేతఁదెలిసికొనవచ్చును॥౮౩॥ ఆ॥ బిందువునకురెండు* భేదంబులగు
హ్రస్వ। దీర్ఘరూపములను * తెలుఁగులందు। హ్రస్వమనఁగనొప్పు * నర్ధ
బిందువుదీర్ఘ। మనఁగఁబూర్ణబిందు * వయ్యెఁగృష్ణ ॥౮౪॥ క॥ తక్కువపది
యునుదొమ్మిది। యెక్కువలిపులాఱునయ్యె * నేఁబదిలోనీ। లెక్కనుము
ప్పదియునునే। డక్కరములునిలిచెశుద్ధ*మగునాంధ్రమునన్ ॥౮౫॥

వ॥ తత్తద్వర్ణభేదాభేదంబులెఱింగించెద॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వికృతిపదాదౌప్రథమాంతస్థతృతీయానునాసికౌనస్తః॥

క॥ తెలుఁగునయణకారంబులు। గలుగవుశబ్దాదులునుయ* కారమువగి
దిన్। బలుకఁబడునవిస్వరములగు। ఖలపూర్వామరవినాశ * శామెపలీశా॥

గ్రామ్యగ్రామ్యలు.

సీ॥ క్రుఙ్క్రుధక్రూరశీ * గ్రుగ్రుశృతివిగ్రుతశుశ్రూషనిగ్రుతి * గ్రుశృష్టి
వములు। భ్రూణభ్రుకుంశబ * భ్రుబ్రువాణంబులుభ్రుకుటితభ్రూలతా *
ప్రకటితములు। గద్రువద్రుపదద్రు * మద్రుహిణద్రుహినౌరద్రువిద్రు
మ * శత్రువులును। ధ్రువమునుద్రుతమును * భువిఁగ్రామ్యలై దన
రారుఁగానిబుధ * త్వములుగావు॥ తే-గీ॥ వట్రువలులేవు తెనుఁగున * వాని
పగిదిఁ। బలుకులిపులెల్లఁగ్రామ్య * ములునిజంబు। దనుమునిందాశ
చైద్యుఁడు * ద్రుమ్మైనఁగ। రోహిణీభర్తచరమాద్రి* గ్రుంకెనఁగ॥ ౮౬

నృసింహపురాణమునందు సీసపాదము.

ప్రహారకిల్బిషశైల * కులిశనిపాతంబుఘనకలుషాగ్ర * గరుడమూర్తి॥
చ॥ శ్రుతిమతధర్మయోగములు* చోద్యపుమూల్యములప్పారంబునన్। జతు
లఁబున్యావస్తువులు* సారవిముక్తిపదంబులమ్మువా। కతులితవిష్ణుశాసనన*

మాహితులైనమహాత్ములంచితో | ద్ధతిఁగొనువారుమీసువిహి*తవ్రతపార
గులైన బోధనుల్॥ ౭౭

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

క॥ భావమెయించుకనదనా | వ్యావర్తితవికాసమైన * హావముశృంగా |
రావిర్భావనిదానము | భ్రూవల్లి మదంచనంబు*మునునెఱుఁగఁబడున్॥ ౭౮

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునందు సీసపాదము.

సురటిచేకొనిభద్ర * శుభ్రాంశుగావింప॥

ఆ॥ అద్రువవిద్రువసనుగ్గి*యాపదంబులఁ | గలిసివద్రుసుడుల* గణనిసుం
డు | ద్రాలు తేలఁబల్కఁ*గ్రారకొమ్ముగాని | వద్రుసుదులుగావు*సనజనాభ॥

ఋత్వాషంగంబులు.

సీ॥ ఋష్యమూకాద్రియు * ఋష్యశృంగుండును ఋతుపర్ణ సేంద్రగ్రం
డు*ఋతుపదము | ఋతము ఋత్విక్కుస్తు * ఋతి ఋతుమత్కము ఋతుప
ర్ణ భూపతి * ఋతుమతియును | ఋషభవాహనుఁడును* ఋషియు ఋగ్వే
దంబు ఋభుజరాజు ఋణమును*ఋద్ధి ఋజువు | ననుపదంబుల *కాదివర్ణం
బులు నత్తమస్వరములై *జగతిఁబరగు ॥ తే—గీ॥ గృష్ణవృత్రారిహృషీ* కేశ
మదన | జనకపృథ్వీకుమారభం*జనయుటంచు | హల్లులందును ప్రయువ*లమ
రియుండు | సంస్కృతంబునయదువంశ * సార్వభౌమ॥ ౮౧

వక్రభేదంబులు.

ఆ॥ ఏకమోకమిట్లు * లేత్వంనోత్వంబు | సమరభాషనిడుద * లగును
గాని | హ్రస్వలిపులు గావు * హల్లుపై నట్లన | యగునిలగిరికోకి* లాలయుఁగ॥
౮౨॥ ఆ॥ పెక్కులేలకృష్ణుఁ * డొక్కఁడోఁపఁడెపసి | నెలవునేలయరసి * పా
లముపైవానఁగనిట్లు దెనుఁగు* లందువక్రయుగంబు | హ్రస్వములును నిడు
ద * వ్రాలునగును॥ ౮౩

వ్యంజనలోపము.

ఆ॥ పూనెనెగసెఁబొదవెఁ * బొనరెఁబొండెసటన్న | పలుకులందు మొ
దలఁ * గలుగునట్టి | వ్యంజనంబులడఁగి*వానిపై స్వరములు | నిలుచువలసిన
పుడు * నీరజాక్ష॥ ౮౪

పూనెననుటకు విష్ణుచిత్తీయమునందలి.

ఉ॥ పూనిముకుందునాజ్ఞఁగను*బ్రహ్మనెకాంచియజాండభాండముల్ | వా
నరుమీఁదఁబ్రోవనదు*వంగొనెదన్ననవగ్రనిశ్చల | ధ్యానదలత్వనిష్ఠలలైన*

మ స్తజగంబులజాడ్యచేతనల్ । గానుతికెక్కునై న్యపతి * కాంచనవేత్రము నాశ్రయించెదన్॥ ౯౫

హల్లులోపమై-ఊనెననుటకు-పారిజాతాపహరణమున.

క॥ మానవతియిట్లుమానని । మానక్రోధములచేత*మరలిచిచింతా । దీనగతినుండమగిలో । నూనినప్రేమమునసంబు * జోడయుడనియెన్॥

నెగసెననుటకు-ఆదిపర్వమునందు.

ఆ॥ కర్మబంధములను * గ్రక్కునబాయుడు । బుణ్యగతికినెగయు * పురుషునట్లు। బంధనంబులెల్ల *బాయుచుభీముడు । నీరిలోననుండి* నెగయుదెంచె॥

విరాటపర్వమునందు సీసపాదము.

నెగసినకొనలతో* నింగియంతంతకునవలబోవగదన* రారుదాని॥

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ ఎఱకలువిచ్చుచుగుండము। దెఱచుచు వేగడచిసాగసి * త్రెళ్ళివివశుడై । యఱచినమోడకుమనిహరి। నెఱిచక్కగద్రోచియెత్తె* నెగయగ గృపతోన్॥ ౯౯

వ్యంజనలోపమైనందులకుశృంగారనై షధమునందుసీసపాదము.

సీ॥ ఒంటికాలుననిల్చి*యూర్మిమారుతములజిగురురెక్కల కేకు* లెగయుచుండ॥

పొదవెననుటకు నృసింహపురాణమున.

తే-గీ అదరిపాటునవెసవిచ్చి * పొదవికొనిన । దొలగిపోవగూడక * మలయపవనుడిందుదలదూర్చుకొనియెనో* యిప్పుడనగ । నమరుదాళవృంతములమం * దానిలంబు॥౧౦౦॥ తే-గీ॥ పొదవియొండొండదివియును * భువియుదెసలు । బొదవికొనియుండుచీకటి * ప్రోవువలన। మిక్కుటంబుగ। గాటుక * గ్రుక్కినట్లు। కరవటంబనజగదండ*ఖండమమరె ॥౧౦౧॥ క॥ అదియట్లకాదెనిప్పును। జెదలంటునెదేవదేవు*శ్రీరమణీశున్ । మదినుంచుకొన్నవానిని । బొదవునెయాపదలురవిని * బొందునెతమమున్ ౧౦౨

హలోపమునకు జైత్రభారతమున.

క॥ తదనంతరంబగ్రమ్మఱ । యదువిభుడుకృపావిధేయు*డై వాణీశ । త్రిదశేశులకాశ్చర్యం । బొదవమనిచెమభయసైన్య*యోధులనెల్లన్॥౧౦౪

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ పదపడిదుస్తరమగుసీ।పదుముఁడవయేడుగడవఁ * బడుటయరిదిద
మ్మెదు రెఱుఁగకుండనాపద । లొదవఁగ సైరించిరిట్టి । యునికియుగలదే॥

పొనరెననుటకునుద్యోగపర్వమునందు.

క॥ ధనమునువిద్యయువంశం। బునుదుర్మదులకుమదంబుఁ*బొనరించును
స।జ్జనులైనవారికఁడకున । యునువినయమునివియతెచ్చు * నుర్వీనాథా॥
౧౦౬॥మ॥ అనినిన్మెచ్చివృకోదరుండతఁడుకా * ర్యంబింత తెల్లంబుగాఁ। బొ
సరంబల్కునెయంచుఁబేరెలుఁగుసొం * పుంజెందవ_క్త్రంబుపొ। ల్పునదర్పం
బెలయంగనంగమలుకం * బొంగారఁదద్బ్రంహిత।ధ్వనిమ్రైమించుమహా
గ్రసింధురముచం * దంబొందిపొల్చెందగన్॥ ౧౦౭

హల్లోపమునకుఁబ్రబంధపరమే
శ్వరుఁడుచెప్పినయహాబలమాహాత్మ్యమున.

క॥ నినునాశ్రయించియునునే। ననఘాకడలేనివసట* యనువననిధిలో।
మునుఁగుదునెప్రతీకారం । బొనరింపఁగదయ్యాదీని * కూహించికృపన్॥ *

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునందు.

చ॥ ధనదునిపుష్పకంబునకుఁ * దానెనవచ్చునటంచులోకముల్ । వినుతి
యొనర్పఁబొల్పెసఁగి*విద్రుమమౌక్తికవజ్రనీలకాం।చనయుతమున్న వేగహ
య*సంఘటితంబునునైన తేరుపెం। పొనరఁగనెక్కిమిక్కిలిస * ముత్సుకతం
బురబాహ్యవీథులన్॥ ౧౦౯

పొందెననుటకుశంభుదాసుని
లక్ష్మీనృసింహకథయందు.

ఉ॥ పొందవుదుఃఖముల్భయము * పొందదుపొందదుదైన్యమెమ్మెయిం।
బొందవుతీవ్రదుర్దశలు * పొందుప్రియంబులుపొందుసంపదల్ । పొందుసమ
గ్రసౌఖ్యములుఁ * బొందుసమున్నతకీర్తులెందుగో । విందపదారవిందపద*
వీపరిణత్థగరిష్ఠచిత్తులన్॥ ౧౧౦

ఓదాదేశహ్రస్వంబులు.

తే॥ కాంచుహ్రస్వద్వితీయవ * క్రంబునంద । ఱొక్కడనువీనిరెండవ*
యక్కరంబు । హ్రస్వమగుఁజోటనుపదంబు *నందుమొదలి।వర్ణమునుశబ్ద
ములనుగా * వలసినపుడు॥ ౧౧౧

అందోఱు అనుటకాదిపర్వమున.

క॥ గిఱుపు నెడ నేయు నెడ వడిఁ । బఱుపు నెడం బెనఁగు నెడన * పారబలంబుల్ ।
మెఱయు నెడ భీము నకునం । దోఱు గీడ్పడఁ దోడఁగి రుద్ధతులు రాజసుతుల్ ॥

అరణ్యపర్వమునందు సీసపాదము.

శూరులు ధృతరాష్ట్ర * సుతులు దుర్యోధనాదు
లుమరాధర్షులం * దోఱను మనకు॥

ఓత్వము రామికి విరాటపర్వమునందు.

క॥ ఎఱుకగలవారికైనను । గఱపక దక్కురుచితప్ర * కారము శుభముల్ ।
గోఱలు హితులట్లగుటనం । దఱకును జెప్పంగవలయుఁ * దగియెడు బుద్ధుల్ ॥

ఒక్కోయనుటకుఁ గర్ణపర్వమునందు.

మ॥ సమదాటోపత వాయునందనుఁడు ధృ । ష్టద్యుమ్న సైనేయులేక మ
నోవృత్తిం గడంగి తోనడువదో * ర్గర్వంబు శోభిల్ల శౌ । ర్యము సొంపారనిలింప
కోటి వొగడన్ * రారాజు సైన్యంబులో । క్కొమ్ముగింబెల్లగిలంగ బెట్టది మె
న * తోక్రిధాంతరంగంబునన్ ॥ ౧౧౮

మనుచరిత్రమునందు.

క॥ ఇటనన్వరూధిని యను । క్కొటఁ గతిపయ సఖులు దన్నుఁ * గొలిచి నడువఁ
గాఁ । గటక ఝుళం ఝుళ రవపద । కటక సమాకృష్ట కేళి * కలహంసికయై॥

రాఘవపాండవీయమునందు.

స్రగ్ధర॥ ఆరాజన్యోత్తముండి * ట్లనుదితరభసుం * డై భవత్సత్వర వ్యా ।
హారం బిట్లొర్చియుంట * న్యముగఁ గొనకుమా * త్మాంగనాశుల్క తోద్య । క్కా
రోద్రేకప్వానమట్ల * శ్రమజితమగు కెం * చంగ నా చేతికాటం । గ్రూరేష్వా
సంబు లేదొ * క్కొడు గలుగు నెమ * ద్ఘోర యుద్ధంబు సైపన్ ॥ ౧౧౯

ఓకారము రానం చుఃకుఁగాళీఖండమున॥

ఉ॥ కంటికి నిద్ర వచ్చునెను * ఖంబగు నేరతి కేళి జిహ్వకున్ । వంటకమిందు
నేయితర * వైభవముల్పది వేలుమానసం । బంటు నెమానుషంబుగల యట్టి
మనుష్యున కెంతవానికిన్ । గంటకుఁడైన శాత్రవుఁడొకండు తనంతటివాఁడు
గల్గినన్ ॥ ౧౧౭

విరాటపర్వమునందు-సీసపాదము.

శక్రాదిసురలతో * సంగ్రామమొనరించి * ఖాండవం బేర్చె నొ*
క్కరుఁడుగాఁడె॥

చాటనుటకు ద్రోణపర్వమునందు.

క॥ కటకట పేరిన పెన్నెత్తుటజొత్తిలియున్న మోము * తోడనుగోడుకె । చ్చటఁబడియున్నాఁడో యచ్చోటుఁజూపెడువారు లేరె * చూచెద వానిన్ ॥

విష్ణుచిత్తీయమునందు.

చ॥ స్ఫుటభూయో హ్యతిశంక వార్ధిరవిర * శ్శుల్విన్నుఁ జేర్పందటి । చ్ఛటగార్త్యంబుగఁగాలుకొం చుఘనమై * జ్యోతీరవర్షింపన । చ్చోటునుం ద్రోచిగ్రసింపఁబోలుఁగలసీ * సూనుండుగాకున్నసె । క్కోటదారాగ్రహభాస్కరేందుమణిశు * క్తుల్వ్యక్తమై తోఁచునే॥ ౧౧౯

హ్రస్వముగానందుకుమనుచరిత్రమున.

ఉ॥ పాటునకింతులోర్తురె కృ * పారహితాత్మకసీవు ద్రోయని । చ్చోటభవన్నఖాంకురము * సోఁకెఁగనుంగొనుమంచుఁజూపియ । ప్పాటలగంధి వేదన నెపంబిడియేడ్చెఁగలస్వనంబునన్ । మీటినవిచ్చుగబ్బిచను * మిట్టలనశ్రులు చిందువందఁగాన్ ॥

వక్రభేదంబులు-పాణినీయసూత్రము.

తద్ధితేష్వచామాదేః ॥ ఞితిణితిచతద్ధితేపరే అచామాదేరచోవృద్ధిస్స్యాత్ ॥ క ॥ హైయంగవీనమునకున్ । నైయంకవశబ్దమునకు * నైయగ్రోధ । నైయ్యయకృతంబుల కాదిని । వాయంగావలయుఁ బ్రథమ * వక్రతమంబుల్ ॥ క॥ వైయర్థ్యత్రైయంబక । వైయాకరణాగ్రగణ్యవైయాఘ్రపదీ । వైయాత్యంబుల మొదలను । వ్రాయందగుబుధులు ప్రథమ * వక్రతమంబుల్ ॥ ౧౨౨

పాణినీయసూత్రము.

తద్ధితేష్వచామాదేః॥ ఞితిణితిచతద్ధితేపరే అచామాదేరచోవృద్ధిస్స్యాత్ ॥ క॥ యావనయావతకౌస్తుభ । సౌవర్ణకయావరాజ్య * సౌవీరమహీ । దౌవారికశబ్దంబులఁ । దావుకొను ద్వితీయవక్రతమములు మొదలన్ ॥౧౨౩
క॥ సౌవగ్రామికశౌవన । సౌవర్చనసౌవిదల్ల * సౌదశ్వలసౌత్సౌవరశబ్దముల మొదల । వావిరినిలుచున్ ద్వితీయ * వక్రతమంబుల్ ॥

నృసింహపురాణమునందు.

ఉ॥ శ్రీస్తనకుంకుమద్రవని * షిక్తభుజాంతరభాగవిస్ఫుర । త్కౌస్తుభనూతనార్కరుచి * గర్వితనాభిసరోజసౌరభప్రస్తుతమత్తభృంగరవ * రాకరసోల్బణభోగిభోగత । ల్పాస్తరణుందలంచుసుకృ * తాత్ములపాస్తసమ

స్తకల్మషుల్॥క॥ మెచ్చులగుకబ్బములలో । నచ్చతెనుఁగుపల్కులంగు*నైత్వాత్వంబుల్ ।వచ్చిననొండగు రెండగు ।విచ్చలవిడివలసె నేని*విబుధస్తుత్యా॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అయిగవుగాదేశౌ స్తః క్రమేణసర్వత్రవక్రతమయోర్వా.

క॥ క్రమమునవక్రతమములకు। నమరునయిక్కనువుక్క*నని యెడునాదే । శములువికల్పంబునగు । త్యమదాపహయాంధ్రభాష*యందెల్లెడలన్॥౧౨౮॥ఆ॥ లోకహితముకొఱకుఁ*బైకొనిదుష్టుల ।లయమొనర్చిశిష్టు*లయిననృపుల । నేలయేలనిలిపెఁ * గొలిచ్చినలుదెసఁ । దవిలికృష్ణరా*యఁడవురయనఁగ॥ ౧౨౯

కవర్గాక్షరభేదంబులు. శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాస్యాత్కచిద్వికాకోనాదిగతస్యాద్యవర్గసరళస్య.

సీ॥ పరుగులుపరువులు * పగడంబుపవడంబు పగలుటపవలుట * పగలుపవలు । నగుబాటునవ్వుబాటు*నలుగురునలువురు తగులాటతవులాట*తొగలుతొవలు। త్రాగుటత్రావుట*ప్రేగులుప్రేవులు ప్రోగులుప్రోవులు * సోఁగసోవ। యిగమివమగునవ్వు*నిగురాకులివురాకు లీగులీవులుగ్రాని*చేగచేవ। తే॥గీ॥ తీగియలుతీవియలుపైఁదిగిచెఁదివిచె । ననుచునిబ్బంగిసొక వేళ*నాదివర్ణ । ములకుఁదక్కంగగొన్నిమా*టలనుగృతులఁ । బ్రథమసరళంబులకువకా * రములువచ్చు॥ ౧౩౦

పూర్వనైషధమునందు.

మ॥ పవిసంగంబునఁదాపమొందినశచీ * ప్రాణేశుకెంగేలికిం । జివురుంగైదువజోదువల్లనుపదే * శించెన్రహస్యంబుగా । నవనీహారపయోమిళన్నలయజ * స్నానార్ద్రపర్యంతమై । యువతాళించువిదర్భరాజతనయా * హృద్వ్యాప్తవద్వంద్వమున్॥ ౧౩౧

శాంతిపర్వమునందు.

చ॥ వినుమునచేంద్రదవిప్రుఁడలి*వెన్జమదగ్నిసుతుండుశాపమిచ్చెన । మారథర్తపంచనము*చేసెవరంబనికోరిగొంతిమా । న్చెనలుకభీష్ముఁడర్థరథుఁ*జేసియులంచెఁగలంచెమద్రరా । జనుచితమాడిశౌరివిధి * యయ్యెనరుండనిఁ జంపెఁగర్ణునిన్॥ ౧౩౨

మార్కండేయపురాణమునందు.

చ॥ ఘననిబిడాంధకారరిపు * ఖండనచండమయూఖరాజిచే । ననుదిన మంప్రభాతముల * యందమృతాంశుమరీచు లేగఁగా।వనజములుల్లసిల్లఁగ దో*వల్మొడుఁగం ప్రబథమాద్రిఁబొల్చిన । ద్దినమణికిన్నభోమణికి * దేవశిరోమణికేను ప్రమొక్కెదన్ ॥౧౩౩॥ తే-గీ॥ ఆఁగెలోఁగెనువీఁగెను* డాఁగెసీఁగె। వాఁగెననునివి మొదలగు*వాక్యములను। బొదలునక్షరములుచిన్న*బొట్లపై గ।కారములుగానియనునాసి*కములుగావు॥ ౧౩౪

చవర్గాక్షరభేదంబులు_ శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అద్దంత్యాస్తాలవ్యశ్చురవ్రక్రస్యాన్మిధస్సవర్ణశ్చ

ఆ॥ ధరణిదంత్యములును * దాలవ్యములునన । వికృతిచజలు రెండు*విధములయ్యె।వీని దెలియకున్న*విశ్రమభంగంబు। దొడరికావ్యములను * దోష మొదవు॥౧౩౫॥ఆ॥దంతజంబు లెల్లఁ* దలకట్టులును వాని। యందుదీర్ఘములను* బొందియుండుఁ । దాలుజాక్షరములు* దనరారుహ్రస్వాది । వక్రయుతములగుచు*వనజనాభ॥౧౩౬॥ ఆ॥చలముమానికుడువు * చట్టకేశవప్రొద్దు । చాలనయ్యెఁ బ్రశుప్ర*జంబు వెడలె।జతలుగూడివచ్చి*సఖులుజీఆెద రేల। జాగనంగదంత*జంబులయ్యె॥ ౧౩౭॥ ఆ॥ చెప్పరానిక్రొవ్వు*చేఁగంనుపంపునఁ । జెలఁగికొనుచుఁదన్నుఁ * జేరిపెనఁగఁ । జెట్టిమట్టుబెట్టుఁ* జిఱుతయేనందుని । పట్టియనఁగఁదాలు*భవములయ్యె॥ ౧౩౮॥ ఆ॥ చేతచీరలైదు*చేరెడువరహాలు । చేసెదంతజిత్తు*చేకటొకటి । చేసుకొనియెగృష్ణుఁ * జేర్చుకయనిట్లు। వఱలుఁగొన్ని దీర్ఘ* వక్రలిపులు ॥౧౩౯॥ తే-గీ॥ దంత్యములనరవంకలు*దైవభాష । గనము దాలవ్యములఁదల*కట్లులేవు । ప్రాకృతమునందుఁదద్భవ*పదమునందు।దంత్యములె కానితాలుజా*తములు లేవు॥౧౪౦॥వ॥ వక్రమునకుఁ దద్భము -వంకలు - అగవంకలనఁగాఁగుఱుచయెత్వములు - దీర్ఘమునకుఁ దద్భవములుతీగలు॥ఆ॥ చందమామగాయఁ* జక్కెరవిలుకాఁడు । జాజిపువ్వుటంప*జల్లుగురియఁ । జామకాకకోర్వఁ* జాలకహరివచ్చు । దనకబడలెననఁగ*దంత్యచజలు॥౧౪౧॥వ॥చంద్రమశ్శబ్దతద్భవంబు చందమామ-జాతికి_జాజి-శామ్యకు- చామ- శర్కరకు-చక్కెర- జలమునకు- లళయోరభేదః- అను సూత్రముచేత-జళము-దానికిలడయోరభేదః-అనుదానిచేత_జడమాయెను_ అది ప్రాకృతముచేసిననాదివర్ణము దంత్యమాయెను. అదితద్భవముచేసినజ

ల్లు॥౧౪౨॥ క॥ తోడరుజటాశబ్దమునకు। జడయనుసదితద్భవంబు* చదలును
జానుం। గడుసచ్చ తెనుఁగులివిపద। పడిమూఁడునుదంత్యములుఁగ * బలుక
దగుహరీ॥౧౪౩॥ వ॥ జటాశబ్దతద్భవముజడ॥ ఆ॥జడలుమెఱయవచ్చి*సంయ
మిశ్రేష్ఠుఁడు। చదలుప్రమానిపువ్వు*శౌరికిచ్చె। సరసనున్నదనుచు* జానొప్ప
భీష్మక।తనయకిచ్చెనతఁడు*దగవెఱుంగి॥ ౧౪౪

పారిజాతాపహరణమునందుసీసగీతి.

తే-గీ॥ దేహకాంతులుబాలచం*ద్రికలనీన।
జడలుమోహత్ప్రదుపల్లవ*శంకఁజేయ॥

నైషధమునందు-సీసపాదము.

చదలేటిబంగారు*జలరుహంబులతూండ్లు।
భోజనంబులుమాకుఁ*బువ్వుబోఁడి॥

అనంతునిఛందమునందుపజాతి.

పినాకికోదండము*బిట్టుద్రుంచెన్। జానొప్పగెలిచె*జ్జమదగ్నిసూనున్।
ఘనుండితండుర్విన* నంగరెంటన్। జానైనవృత్తంబుప * జాతియయ్యెన్॥
౧౪౭॥ క॥ భూమినిమింటనుజంచ। త్పామరజాతీయయనుట*పరికించిబుధ।
గ్రామణులుచంచులనివెస। దామేత్వంబిడరుపదిరి * తలకట్టగుటన్॥౧౪౮॥
తే_గీ॥ ప్రాసములరెండునొకటిగాఁ* బలుకవచ్చు। వడికిస్వరమైత్రిలేకున్న*
నుడుగరాదు।పొట్టిమెత్వములకుదంత్య* ములకుఁదక్క। భేదములులేవుచజ
లకు*వేదవేద్య॥ ౧౪౯॥ ఆ॥ రాచనెలఁతలందు* నీచెలియకుభోజ। రాజతన
యవంటి*రాజగలదె। చక్కఁదనముగాక* సద్గుణంబునుగాంచెఁ। జెఱకు
గోలఫలముఁ*జెందినట్లు॥ ౧౪౯॥ తే-గీ॥ దంత్యతాలవ్యచజలకు * ధరణిప్రా
యు।తఁటినిశుద్ధాంధ్రిలిపినిభే*దంబుకలిమి। వ్యర్థకృతులనుదలకట్టు*లనుచు
నొకటి।నిదియునొకదానసదియును*నిడఁగరాదు॥ ౧౫౦

రాఘవపాండవీయమునందు.

ఆ॥ ఎంచువేఁటరారె * యితరులేమనసుతో। దారసంగసుఖము*తప్పఁ
ద్రోచి। తకటపాండురాజ*యశమెన్నవైతతి। క్రూరదశరథేశ * కులముకో
య॥౧౫౧॥వ॥ఈపద్యములో - రామాయణార్థమున - అజయశమని సమా
సముచేసిపలుక - జకారముతాలవ్యంబయ్యె- భారతార్థమున - పాండురాజ
యనిసంబుద్ధిగాఁబలుక-నావర్ణమేమరలదంత్యంబయ్యె- ఇటువలెనే- యాది
మహాకవిప్రయోగంబులుండఁదాలవ్యమర్థాంతరంబున- దంత్యముగాఁజెప్ప

రాదని–యేలపలికితివనఁగానాద్యప్రకృతిని–దంత్యచజలులేవుగాన–శుద్ధసంస్కృతమైనపాండురాజశబ్దంబునంగల – జకారముతాలవ్యమేకాని – దంత్యముకానేరదు–ఇది తెలియక–కేవలాంధ్రులు దంత్యాక్షరముగానుచ్చరింతురది–లాక్షణికమతముకాదు–అట్లగుటంజేసి– కవితాప్రవర్తకులైన - సూరపరాజుగారు–ఇంతవట్టునువిచారించిప్రయోగించిరి॥ ౧౫౪

పాణినీయసూత్రము.

సూ॥ ఛేచ॥వృ॥ హ్రస్వస్య - ఛేపరేతుగాగమస్స్యాత్సంహితాయాంవిషయే॥ హలంత్యమితిసూత్రేణకకారస్యఇత్సంజ్ఞా॥తస్యలోపఇతిలోపః–తుఉపదేశేజనునాసికఇతిఉల్లోపః॥స్తోశ్చునాశ్చుః॥ స్తోస్సకారతవర్గయోః –శకారచవర్గాభ్యాంయోగేశకారచవర్గౌస్తః॥ శివచ్ఛాయా ॥సూ॥ ఆఙ్మాఙోశ్చ॥వృ॥ఏతయోశ్ఛేపరేతుగాగమస్స్యాత్॥ఆచ్ఛాదయతి–మాచ్ఛిదత్॥పదాంతాద్వేతివికల్పాపవాదః॥సూ॥ దీర్ఘాచ్ఛేపరేతుక్స్యాత్॥ హ్రీచ్ఛతి-మ్లేచ్ఛతి॥సూ॥ పదాంతాద్వా॥ దీర్ఘాత్పదాందాచ్ఛేపరేతుగ్వాస్యాత్। లక్ష్మీచ్ఛాయా-లక్ష్మీఛాయా ॥సీ॥ ఛాగపుచ్ఛచ్ఛటా* చ్ఛందోయదృచ్ఛాసితచ్ఛత్రపద్మచ్ఛ*దచలాచ్ఛ।విచ్ఛిత్తికచ్ఛాప*కచ్ఛపరిచ్ఛేదపృచ్ఛాచ్ఛవిచ్ఛిర*తుచ్ఛగుచ్ఛ।పదములుమొదలైన*త్రిదశభాషాశబ్దములనాదిమధ్యాంత* ములనుగలుగు। సప్తమవ్యంజనా*క్షరముహ్రస్వముమీఁదఁదనక్రిందఁజానద్విత్వమగుచుండు॥ తే॥ నిడుదలగునక్కరంబుల*కుడిననిలుచు। నవ్విధవికల్పకంబున*నట్లనయగు। బంధురవిలాసచంద్రికా*భదరహాస। భర్మమయవాసశ్రీకామె * పలినివాస॥

టవర్గాక్షరభేదంబులు.

ఆ॥ ఠవరఠీవితేవ*ఠావునుఢాకయు। మొదలుగాద్వితీయ *ములుచతుర్థ।వర్ణములునుగలుగు*వాక్యంబులునుస్వదేశ్యములుగానివైకృ*తములుగావు

విజయవిలాసమునందు.

క॥ కొమ్మపయినీవుపక్షము । లిమ్మెయినెరపుదువిదేల * యేచెదవకటా।కమ్మఁగనవాతుచక్కెర । గ్రమ్మఁగమాటాడుఠవరఠలకంఠరవా॥ ౧౫౫

మనుచరిత్రమునందు.

క॥ దివిబినరుహబాంధవసైం। ధవసంఘంబెంతదవ్వు* దగలేకరుగుఁ గా।భువినంతదవ్వుమేమును।దవఠవలేకరుగుదుముపాయ*టాహాటివడలఁ గా ॥౧౫౬

పాండురంగమాహాత్మ్యమునందుసీసగీతి.

తే-గీ॥ సఖులుపరిహాసకులు వేఁట*జనకయువతి । భుక్తనిర్ముక్తపరిధాన* యుక్తుఁడగుచు । ననుచుఘంటాపథంబున* నగుచుఁదిరుగు । నెఱపుగలఠవి జాతిమా * త్రోపజీవి॥ ౧౬౧

రామాభ్యుదయమునందుసీసపాదము.

శేవమీఁరంగఁద*టిన్నటిప్రేరేచి।
క్రొవ్వుగామెఱపులు*గొనగఁజేసి॥

సుభద్రాపరిణయమునందు.

శా॥ దేవబ్రాహ్మణభక్తిప్రోవుప్రియవ * క్త్రృత్వంబుకాణాచివి। ద్వ్యైవైశేష్యముదిక్కు-ధర్మమునకుం*దార్కాణమర్యాదకున్ । తావౌచిత్యము జీవగఱ్ఱహితశి * ష్టవ్రాతసంతోషణ । శ్రీవజ్రాంగియజాతశత్రుఁడుమహీ* భృన్మాత్రుఁడేచూడఁగన్॥

శశిబిందుచరిత్రమునందు.

క॥ నాకౌకసులైననునీ । ఢాకకునిల్చెదరెకటక * టామముఁబోట్లం।జే కొనిసంరక్షింపక । నీకిటులుచితంబెయురవ*ణింపనరేంద్రా ॥సీ॥ క్ష్వేళంబు క్ష్వేడంబు* చోళుఁడుచోడుఁడు తాళంబుతాడంబు*దళముదడము । క్రోళం బుక్రోడంబు*నాళంబునాడంబుసీళంబుసీడంబు*గాళిగాడి । వ్యాళంబువ్యాడంబు*చూళికచూడిక వళివడి హేళిస*ర్వజ్ఞహేడి। జలకేళిజడకేడి-వెలలఁడు *వెడలఁడు కేళంబు కేడంబు * పాళిపాడి ॥తే॥ నేవళమునేవడంబిట్లు* నిర్జరాంధ్ర।భాషలనురెండుగొన్నిశ*బ్దంబులందు।నరయలడయోరభేదయ*టన్నసూత్ర।మునళకారంబునకుడత్వ*ములుఘటించు ॥౧౬౨॥సీ॥డిండీరదీప్తిపోఁ*డిమిమీఁఱునీకీర్తిదిండీరపాండిమఁ*దెగడునవ్వు। డంభమిచ్చటను గూఁ*ఢదుకృష్ణ నీవేగిగంభంబుమిత్రవిం*దకడఁజేయు।డాడిమీఫలమియ్యఁ*డకునేలకొనిపొమ్ముదాడిమీఫలమును*దంతికిమ్ము । డోలికనూఁగువేఁ*డుకనీకుగల్గినదోళికల క్షణ*తోడనెక్కు॥ తే॥మనుచుసీపద్యమునఁజర*ణాదులందు । నిలుపుపదముల మొదలను*గలుగుర్వాలు। డత్వదత్వంబులందు రెం*టనుబొసంగు। శాబ్దిక మతంబుననువన*జాతనయన ॥౧౬౩॥ తే॥ డంభడిండీరడోలికా* డాడిమాది। శబ్దములకాదివర్ణము*ల్సంస్కృతమున। నుపరివర్గతృతీయమై* యొప్పునట్లు। తెనుగునడకారముద్ణవ* మొనరుచుండు॥౧౬౪॥ తే॥ దాకదగ్గరదిగ్గియ*దాయబోఁయి । దాపలనుదిగ్గుమనువైకృతములమొదల । డాకడగ్గరడిగ్గియ*

డాయఁబోయి।డాపలనుడిగ్గుమనిడాక*డంగినిలుచు॥ ౧౬౯

రాజశేఖరచరిత్రమునందు.

శా॥ డాకేలన్నిజకన్యకామణులుకం*ఠశ్రీలుగీలించిపి। శాకంజాతము
లాత్మహేలనఖరే* ఖండార్చిసంగీతపి। ద్యాకౌశల్యముగానరామదికిన*
హ్లాదంబుసంధిల్లగా।రికల్యాణముబాడిరప్పుడుపురం*ధ్రీరత్నముల్నేడుకన్॥

ద్రోణపర్వమునందు.

చ॥డిగకుఁడువాహనంబులుగ*డిందిమగంటిమిగోలుపోవమీ। నిగడఁక
దక్కపెట్టకుఁడు* రూపఱనాయుధముల్మహాస్త్రిశ। క్తిగలుతునేసమత్కుల
శ*తీవ్రశరంబులవై భవంబుభూ।రిగదవిహారభంగిరయుసి*రిప్రకరంబులుపి
చ్ఛలింపఁగన్ ౧౭౧

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ॥దక్కెనురాజ్యమంచునక* టాయిటుతమ్మునిభాగమీకసి। వెక్కట
త్రింగఁజూచెదవ*దెల్లరుగుర్వినుమీనులోలతన్। గ్రక్కునహామహంబుచ
వి*గాలముత్రింగినమాడ్కినువ్వయి।ట్లుక్కఫుఁడైననీకొడుకు* నుల్లమున
న్నిటులాడఁగూడునె॥ ౧౭౨

వైజయంతీవిలాసమునందు.

తే_గీ॥ దొంగవలెవచ్చియిక్కడ*దొంగినావ।దేమయాభావ। గారుపి*
ద్దామెకోప।గించినందులకాబళ్లా* మంచివాఁడ। పేమసంమనుముసలాపి*
యేవివేకి॥౧౭౩॥వ॥డంభడిండీరాదిశబ్దములవలెనేయున్నందుచేతను రెండుగ
లవుగనుకదకారమునకునారణ్యపర్వమునందు॥క॥జగములనెల్లనునిండిన।హా
గ ద్తకునువెలితిజేసి*హాలయొదలికినై।తగునేజస్మ్రనతములు। దగివిడువఁగని
పుడునాకుఁ*ద్రిభువసదీపా॥ ౧౭౪

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ తగనీలోనూహింపుము।దిగవిడువకుధర్మతనయు*దృఢమతివైహాం।
దగుచందముకొడుకులకును।బెగడలకును జెప్పితేర్పు*పెంపేర్పడఁగన్॥

పారిజాతాపహరణమునందు.

ఉ॥ తామరడోయలోదవిలి*దాఁచెదుతేఁటులువ్రాలెఁబెన్నరుల్। నేమ
ముఁజేతులంబిడిచి* విప్పివిదిర్చినఖాంతరంబులన్। గోమలలీలదువ్వితెలి*
గొజ్జఁగినీరట్టుచల్లిచల్లిగం। ధామలకంబువెట్టెనుక*యుంగనకాళియనాగభే
దికిన్॥ ౧౭౬॥ తే-గీ॥ పడతుంక వడంకగుబ్బలి*పడకుచెంత। గడమిత్రమూఁకు

లకడనుండుఁ*గడఁకతోఁడ। వేఁడుకొనఁదగునాపువ్వు*బోఁడినసఁగ। గడలి
పులుగాపుసరళము*ల్గానికృష్ణ॥ ౧౬౬

నృసింహపురాణమునందు సీసపాదము.

వడిగాలిసుడిసిన*మిడుఁగురులందందఁబొదలినత్రాలిమి*వదలనీక

చ॥ కడిఁదివరంబువారిరుహ* గర్భునిచేఁగొనినాఁడువాఁడుమీ।యెడన
నిశంబుపెన్పగయు*నీసునుగోపమునెమ్మనంబులో। జడిగొనియుండుఁగావు
నన*సాధ్యుఁడవధ్యుఁడుదైత్యనాథుఁడే। వడువునఁబౌరుషంబుగొని* వానిజ
యించుటవ్రేఁగుచూడఁగన్॥ ౧౬౭

రాఘవపాండవీయమునందు సీసపాదము.

పుడమిఱేఁడీరీతిఁ * గడఁగిడెందమున్మృగవ్యాపారఖేలన * మభిలషింప।

తే-గీ॥పోఁడిమియునురువడియును* నాఁడెమునను। పలుకులఁదృతీయసర
ళముల్*వలసినపుడు।భువిస్వకీయానునాసికం* బులునుగాఁగఁ। బలుకఁబడు
నాదికవులక*బ్బములకలిమి॥ ౧౬౮

రంగనాథునిరామాయణమునందు ద్విపదము.

రాణివాసద్రోహి* రావణుఁబట్టి।పోణిమిచెఱుపవా*బుధులునుతింప

రాఘవపాండవీయమునందు-ద్విరదగతి-రగడము.

పోణిమిగవకుళజ*పూగములపూగముల।

రాణఁదనరారి * నవరాగములరాగముల॥

కర్ణపర్వమునందు.

తే-గీ॥ సారవంతమైకర్ణుని*సైన్యమురవ। ణించుఁగాకేమిటికినిల్చు*నృప
వరేణ్య। పూనిసేయంగఁదగనది*దానవార్య। మతనిసమయించుటయునా
కు*నతిభరంబె॥ ౧౭౨

శాంతిపర్వమునందు.

చ॥ యజనముదానకర్మములు*నధ్యయనంబుదపస్సహింసయున్।ప్రజ
కనురాగమైనపరి * పాలనశాంతియుసంగరంబున। న్విజితవిభీతమైయురవ*
ణించుటయన్నియుధర్మముల్సురు। వ్రజతిలకాయమానసమ*రంబుసుధర్మ
మువీనిలోపలన్॥ ౧౭౩

చంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ నాణెముసూడనున్నదితి*నందనులందఱునొక్కరాశిదు।ప్పాణుడు
సూడఁగొందునొక*రాశియుజుండుజగంబుగాల్పఁగ। ల్యాణవిదూరులౌకడమ*

యందఱుపుణ్యజనాఖ్యలున్నగ।త్వాణిసమాఖ్యఁడీకలుఁడు*నై రిసుఁడీవిపరీతలక్షణుల్॥ ౧౬౪

తవర్గాక్షరభేదంబులు.

ఆ॥నెతకివానికతికె * జతికిలఁబడియావు। బితుకచీరలుతికె * గొతికెనను చుఁ। బలుకుచోఁదకార * ములదకారములును। వలసెనేనినిలుప * వచ్చుఁ గృతుల॥ ౧౬౫

కవిగజాంకుశమునందు.

క॥బదుగుచులక్షణమెఱుఁగక। గొదుగుచుఁబ్రాసంబునడియఁ*గూడక మీఁదుఁల్। వెసుకుచుఁబదసంధులుచెడ। నదుకుచువెడగవితచెప్ప* నతఁ డుంగవియే॥ ౧౬౬

ఆముక్తమాల్యదయందు.

చ॥కదళిగభీరపుష్పపుటి * కాచ్చటఁజేతులనిప్పపిండిప్సెఁ।గుమురంగనిల్పి మోపుగతి*గూనలనూన్చియనించిత్రాటము।న్సదికినశాటిక్రేలసది* నెక్క టక్రుంకిడివత్తురెందజే। వదలకయాతనింటశని * వాదముసంబరదేశపైన్నపు ర్॥

చిత్రభారతమునందు.

చ॥చదివినవారికిన్విని*సభ్యులకున్నవివాంఛసేయుబ। ల్లిదులగుఁగల్గువి ప్రులకు*లేఁగలతోఁగనుపట్టులక్ష్మిస్మేదప్రులనిచ్చునట్టిఫల*మున్హాయమేధ ముసేయుపుణ్యముఁ। గొదకకధాత్రియంతయున * కుంతితదానమొసద్చు శేయముఁ॥ ౧౬౭

కళాపూర్ణోదయమునందు.

చ॥అదికతతాళదఘ్నమను*సార్థకనామముతోఁడను త్తమ। ప్రాఁదిపుల గోఁబొగడ్తఁగని।నట్టిదియుండునబట్టివారికి* బ్రమకులెయంచు।

వశిష్ఠరామాయణమునందు.

చ॥కదిసినమీరవ్రాపుదుడు*శబ్దపుదొంతులసత్పదార్థముల్।గడుగుచు రెట్టివారిఁబొడ * గన్నమగుఱ్ఱనిస్నేహసౌఖ్యముల్। మదికినపాత్యమైశునక* మార్గమునంజరియింపుచున్నదు। ప్పధకవులెల్లమత్కవిత * తప్పులుపట్టక యూరకుండుడీ॥ ౧౭౦

అంతస్థభేదంబులు. శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లఘుప్రాలఘుపశ్చేతిద్వేధాన్తస్థాన్వద న్తిశాస్త్రారః॥

అన్యోన్యవ్యాకరణస్పష్టార న్త్వత్రగృహ్యాతేద్వివిధః॥

క॥ అలఘులఘునామకంబులు। నలరునిరుదెఱంగులగుచు * నంతస్థములీ। తెలుఁగుననయ్యేఁ రేఫము।యలవలు సెప్పఁబడియుండు*వ్యాకరణములన్ ॥
క॥ ఆద్యంతాంతస్థంబులు । చోద్యంబగుపాణినీయ * సూత్రమువలనన్ । హృద్యములై యాగమసం। వేద్యాలఘులఘువులనఁగ*ద్వివిధములయ్యెన్ ॥
వ॥ యవలు రెండువిధములయినందునకు॥

పాణినీయసూత్రము. సూ॥ హలిసర్వేషామ్॥

క॥ పలుకులఁ బ్రాకృతసూత్రము* వలనను ద్వివిధంబులగుచు * వసుమతి లోన। న్వొలయు ద్వితీయాంతస్థము। వలమునుగొంచెంబనంగ*వనజదళాక్షా ॥
లకారము రెండువిధములైనందునకు——వాల్మీకిసూత్రము.
లోళః పైశాచ్యాం ॥ లకారస్యళస్స్యాత్ ॥ ముకులస్య-ముకుళః·గలస్య గళః ప్రలయస్య-ప్రళయః॥ క ॥ అంతస్థంబులలోపల। వంతునకసఁగా ద్వితీయ* వర్ణంబిగ్రం। థాంతరముననిరుదెఱఁగగుఁ । గంతుజనక రేఫమును అ * కారం బనఁగాన్ ॥ ౧౯౫
రేఫద్వివిధమైనందునకు——శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.
రస్త్వత్రగృహ్యతేద్వివిధః ॥ టీ ॥ రస్తు—రేఫమయితే-అత్ర-ఈయాంధ్రభాషయందు-ద్వివిధః-రెండువిధములుగా-గృహ్యతే-గ్రహింపబడుచున్నది.
యకారభేదంబులకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.
అద్యః క్రియానుభూతాద్యర్థసముద్యోతినమాద్యగంవినాసర్వః॥
సీ॥ ఆంధ్రోక్తి మొదలనా * ద్యంతస్థముండదు ప్రాణమైయదిగను * పట్టుగాని। నుడుగులనడుమను * గడనుయాం కెందునుదలకట్టుదక్క-నె * త్వంబులేదు।యానుభూతాదిక్రి * యాద్యోతితములఁజూపట్టునత్వములదల* కట్టుగాదు । తలకట్టువక్రము * ల్దాల్చునీరెండునలఘుయకారంబు * లనఁగఁబరగు ॥ నిష్పండీవంకఁగనుగొంటి*నింతలోన। నెచ్చటికినేగననఁగనా * ద్యచ్చులయ్యెఁ। గయ్యమైనను గానిమ్ము * గాయకమునఁ । గాయవలెశౌరిననఁదల * కట్టులయ్యె ॥ ౧౯౬ ॥ సీ॥ ఎక్కడగనఁబడి * యెదుఁజక్రి చెలులారయింక నెవ్వరుచని* యెదరు వెదుక । నీవేళ నెటకుఁబో * యెతవన్న మిన్నక నేగెనన్నే మని * యె దరుమీరు। హేమాంగదములిడి* యెదఁజెప్ప రేవాని నేరీతిఁబొడగని * యెద మువనము । హితమువలంపఁడా*యెనునన్నుఁ గనినగియెదుసవతులకిది*హేతువయ్యె॥ తే॥ననుచునిట్టుభూతాదిక్రి* యాపదాంత । ములవిశేషణపదక్రి*

యలనుదక్క మొదలియంతస్థమున కేత్వ*ములుత్రిలింగ । దేశభాషనుబుట్టి
వు* దితిజభేది॥ ౧౯౯

ఆదియకారంబునకునుద్యోగపర్వమునందు.

తే॥ కొంచెమైననుదగఁబంచి * కుడువమేలు । వనులయెడదుఃఖమోర్చి
యల్పంబుసుఖము । ననుభవించుటహితముశ*త్రునకునైన । నిచ్చుటయె
లెస్సయడిగిన*యెడనృపాల॥ ౨౦౦

మధ్యయకారమునకురుక్మాంగదచరిత్రమునందు.

మ॥ ధననాథప్రియకంఠకాళిమముమో * దంబొప్పవీక్షించిద । య్యాస
జంబూఫలమంచుదానినిజ * హస్తాగ్రంబువేచాఁచియే । పునఁబల్కాఁటినుబ
ట్టిరాఁదిగుచువే * ల్పుంబ్రోడ విఘ్నేశ్వరుం । డనుమోదంబునఁ జేయుమ
త్కృతికిన * త్యంతంబునిర్విఘ్నముల్॥ ౨౦౧

విజయవిలాసమునందు.

మ॥ అనినన్మదిలోఁదలంచునదిమే*తాసిద్ధసంకల్పులీ।రనియాకేళినెచి
త్రవాహనుఁడుకో* లైవ్వయుండఁగాఁబోయియా । యనరారమ్మనిగౌరవిం
చిసుముఖుండై* రాజుగారిప్పుడే। మనినారెయ్యెవివార్తలంచుఁబయినై *నా
సక్తితోఁబల్కఁగన్॥ ౨౦౨

వ॥ భూతాదిక్రియార్థంబులుదెలుపనికడపటియకారమునకు.

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ స్వాంతముబాహుగర్వమున* సంతమసాంధముగాఁగశంకయా । వం
తయులేకకీచకుఁడ * హంకృతిముంగలినాగమంటపా । భ్యంతరసీమఁజొచ్చి
దరి * యంజనియారసిసెజ్జగాంచియ । త్యంతమదాపహాంబగుచు * సందుర
యంబునఁగేలుసాఁపఁగాన్॥ ౨౦౩

చమత్కారమంజరియందు.

మ॥ ధరలోసంద్విజరాజనామమునన*త్సంగంబునస్సత్కళా। నిరతిన్మిం
చియునుత్పలప్రియుఁడన*న్నిత్యంబురాజీవసం। హరణంబేకరజాలముల్ సొ
నిపిసే * యంబూనునీచంద్రుతోఁ। దరుణీవీనికినెంతఁజేసినపయా*దాక్షిణ్య
ముల్గల్గునే॥ ౨౦౪

క్రియాపదాంతయకారమునకుశృంగారనైషధమున.

చ॥ అడిగితినెక్కనాఁడుకమ*లాసనుతేరికివాడునలబ్బై । నడుచుచును

ర్వలో నిషధ*నాథునకెవ్వతెయొక్క-భార్యయ। య్యెడుననిచక్రఘోషము న*నించుకయించుకగానియెంతయే।ర్పడవిసనైతినీవనుచుఁ* బల్కి-నచందము దోఁచెమానినీ॥౨౦౫॥ తే॥ ధరణినుయ్యెలపయ్యెద*తాయెతులను। గలయకారంబులకువక్ర*ములునిజంబు।ముద్దరాజురామనవాని*మూఁటినివద।మధ్యయాలనిచెప్పెని * ప్పాటమిథ్య॥౨౦౬॥ తే॥ ఊఁచునెలకాకగుటచేత*నుయ్యెలయ్యెఁ। బయినియెదకున్కి-వక్రోక్తిఁ* బయ్యెదయ్యెఁ।దల్లికాపునకైకట్టఁ*దగినసరులు। తేలఁబల్క-ంగఁదాయెతు*ద్దేశ్యమునను॥౨౦౭॥వ॥ హేలాశబ్దమునకుఁదద్భవముయేల-అదికుఱుచకాకుచేహ్రస్వముగాఁబలుకఁగాయేలఅయినదిఊఁచెడునేలగనుక-ఉయ్యెల-హృదయశబ్దమునకుఁదద్భవము యెదఆయెను॥దానికిఁబైనుండెడిదిగనుకవక్రసమాసమునఁబయ్యెదయాయెను। యెత్తులనఁగాదక్షిణదేశీయము నదంషలకుఁబేరు- దానిజడ్డనుతేలఁబలికిన - యెతులాయెను - తాయియనఁగాఁ దల్లి ఆతాయిశిశువులకు శరీరరక్షగాఁగట్టునదియెతులుగనుకతాయెతులు- అటుగనుక-శబ్దాదినున్న అచ్చులుగానిహల్లులుగావుసంధిచేతనులఘుయకారములైనవి-ఇవిమూఁడును ప్రత్యేకపదములుగానియేకపదములుగావు-వీనినిదెలియకముద్దరాజురామనకవిలోకసంజీవనియందుఁజెప్పికొనినపద్యము॥ తే॥ తాయెతులునుయ్యెలయుఁబయ్యె*దయునుదక్క-। గలుగదెత్వంబుమధ్యయ*కారమునకుఁ।దుదినిగ్రియఁదక్క-నెత్వంబు*గదియదాది। నత్వమొందదుదెనుఁగున* నబ్జనాభ॥

ఉయ్యెలకునరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ కలిదమయంతిబాపసమ * కట్టపారింబోరిఁబాయనోపఁడా।లలనను దీర్ఘసౌహృదబ*లంబుననిట్టులురెంటియందున।న్నలుఁడువిమోహరజ్జులుబె*నంగగతాగతకారియైనను। య్యెలయునుబోలెనూఅడక * యెంతయుఁబ్రోద్దువినిశ్చితాత్ముఁడై॥ ౨౧౧

పయ్యెదకుయయాతిచరిత్రమునసీసపాదము.

పలఁబడ్డజక్క-వల్*వలెనున్నజిలుగు
పయ్యెదలోనిగుబ్బపా*లిండ్లమెఱయ।
తాయెతులకుఁజంద్రభానుచరిత్రమునందుసీసపాదము.
ఒకయింతియొరఁగిన*సికమీఁదముడిపువ్వు
కెత్తులుదొరయుతా*యెతులుచుట్టి॥

లఘుయకారమునకు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

యశ్శ్రుతిమార్గ్యాలఘుయం ప్రవదన్తి ప్రాణతఃపరం ప్రాణమ్॥

తే-తొలిపదముతుదివర్ణంబు*తోడఁదమకు।సంధిలేనిపదాదిగ*స్వరములెల్ల।లఘుయకారంబులై భూత* లమునవెలయు।దేవకీపుత్రజాంబవ*తీకళత్ర॥౨౧౨॥క॥సురసదియాత్మజకాకో।దరపతియాసనముమరుఁడు * తనయుఁడురతిసుం।దరియున్ననుఁగుకోడలు। సిరయబ్ధియునాలుఁబరపు* శ్రీహరికెప్పుడున్॥ ౨౧౩

రేఫభేదంబులు.

తే॥ రేఫముఱకారమునునన* రెండుదెఱఁగు। లగుచువికృతిపదంబుల*సమరియుండు।వానిసంస్కారపూర్వకా * వ్యప్రయోగ। సరణులనెఱుఁగవలయుఁస*జ్జనవిధేయ॥౨౧౪॥వ॥ సంస్కారమనఁగాలక్షణసంతమనుట — ఇందులోనేభాషాపరిచ్ఛేదమునందుఁజెప్పియున్నది॥ తే॥ ప్రకృతిశబ్దానుశాసనో*ధయకవిసఖ। శంభుసేవకసోమభాస్కరులచేత। భారతాదులవిభజింపఁ * బడియెఁదొల్లి।కరివరదరేఫములునుఱ*కారములును॥ ౨౧౫

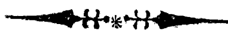
రేఫాక్షరసీసమాలిక.

శ్రీకామెపల్లిపు * రీగోపికాజారయసురసంహారసీ* కంకితముగ। నాదికవీంద్రకా*వ్యములెల్లశోధించిక్రమతహ్రస్వములుదీ*ర్ఘములునైన।యచ్చుమీఁదను*హల్లులమీఁదనుగలుగురేఫరకార*ములువచింతుఁదాఙ్జపాకాశ్వయో*దధిపూర్ణదళదీక్షితివేదతిరుమల*దేశికుండు।మొదలైనవారలుమునుపురచించినయవియెల్లఁజాలవా*యనఁగవలదు। వెండియునొకకొన్ని*వెదకికూర్చితిఁగవిరాజులుమేలని*ప్రస్తుతింప।నిట్టివెట్టియునని * యిట్లుక్రిందనుజక్షలుండెడులిపులెల్ల*బండిఱాలు। వీనిద్విత్వములోక * వేళబోయినఁబోవుజెడిపోఁతుకటిమేక*గొఱియయనఁగఁ। జనిరికాంచితిరిచే* కొనియెదరనియెసునవిమొదలైనక్రి*యాపదముల।తుదలనుసంస్కృత*పదములందునుదద్భవములయందునుఱకా*రములులేవు।క్రచ్చఱబ్రతుకుట*గ్రాలుటమొదలగుకారముత్రేఫవ * ర్ణములెయగును। జేకూఱెననుటకుఁ జేకుఱెననియిట్లుహొసగులెల్లనుహ్రస్వ*ములుగచేసి।పలికెడువేళరే* ఫములునుఱాలునుమునుపటియట్లన*తనర్చుచుండు। రాదక్కసకలాక్ష * రములమీఁదనుగ్రారకడియనకారక్ష*కారములన।నటరవర్ణమునకొ*క్కటికినిపైనిఫయునినిల్పుటనురేఫ-

మఱఁగఁ బఱ గొనఱదంబు సేనాంగ*మఱుగుటపోవుటయఱికప్పమఱసగ * మఱు
దువింత।యఱయుట వెదకుట * యిఱవొంధుటమఱుటయిఱుపదంబుయుగార్థ*
మిఱువునెఱవు । కలనబెట్టుఱుముట * గద్దికసేయుటయుఱణించుటుఱులొడ్డు *
టుఱులఁద్రోయు।టుఱవడించుటవీఁక* నెత్తుటయుఱవడియుఱియాడుటయు
డెందమఱియఁజేయు।బెఱగలిచిచ్చుమెఁ * కెఱువెఱుమానుటయొఱగాఁగభో
జనంబిడియొఱియుట । యొఱులొండుఱులసొమ్ము * లొఱయుటయొఱిమెకేకఱి
వాఁడితూపులు*కఱిసెముకృషి। కఱువలిపుత్తడి * కఱఁగియాకఱణినిగఱుగున
బోసియొ*క్కఱుఁడుచేసెఁ।గఱవాలుముక్కఱ*కఱకఱల్కఱకఱిగొఱుటలుకని*
కఱమువాన।గుఱియుటతొలుకఱి* కొఱద్రబాణములుకఱకఱగ్రాలికఱమొప్ప *
గెఱలిపడుట । గఱితబంగరుమేను * గఱుదాల్చెగఱిచెలిగఱిగచేఁబట్టుట* గఱు
వతనము।గిఱిగిఱద్రవాయవే * గిఱపడిజేగుఱుకొండపైగుఱుపోతు * గుఱుసుపట్టి
గుఱువులుబాఱుచు * గుఱువుగాగుఱుగాకుగుఱుగులబెట్టిము * గ్గుఱునువండి।చె
ఱుచుటయునుమఱి*చెచ్చెఱచేటనుజెఱుగుటచెఱువులోఁ * జొఱువఁజేసి । దొఱ
కయుచ్చెఱువుగా* చిఱుగనికొకలచెఱఁగులుచించుట * చెఱగుమానుట । తఱచి
యాడుటయుచి*త్తఱుబొమ్మతఱఁగలుతఱిచినమజ్జిగ* తఱముబలతతఱముశక్య
ముమూఁడు*తఱములచుట్టంబుతఱలబాఱుటతఱ*తఱదిఱుగుట । తిఱిసినకూడు
నూత్తుఱమేనినెత్తురుతెఱలగాఁగిననెయ్యి * తెఱువుదారి । తెఱతెఱవచ్చుట*
తెఱలుగట్టుటరెండుతెఱఁగులవారిలో*దొఱలుకొనుట * తొఱితొఱిచేరుట *
దొఱగుటబెదరుటదఱిద్రొక్కిజూదఱి*దఱికొలుపుట । దుఱముసేయుటదుఱ *
ముఱబోయికుమఱుటదొఱయుటనఱియాట * దొఱకొనుటయు। దొఱరాజు
దొఱకోలు * దొఱుసుటబొసఁగుటనఱవెంద్రుకలుపెద్ద * నఱమునుఱుగు। నెఱ
యఁగాఁజల్లుట * నెఱసులుపఱుసంబుపఱువులుపెట్టుట*పఱపునిడుపు । పఱిచ
నుదెంచుట*పఱిగొనిపఱిపఱిపఱపుటనించుట*పఱువడెయునఁ। బఱిమాఱుచుటి
పెచు* పఱిసేఱుపఱిదొడ్డపఱిచప్పరంబుదె* ప్పరముపఱగఁ। బఱికింపపఱసుబాఱ*
పిఱివ్రాఁవబఱికొనిపుఱపుఱబొక్కుట * పఱుగుపెఱడు । పెఱతేనెపొఱిపొఱి * సొ
ఱుగునబొఱిగొనిపొఱిగడుగుటపొఱ * పొచ్చెముపొఱ । పొఱలుటచీపుఱు* పొఱ
కలుబఱికట్టెబఱబులుగజ్జలు*బఱవసంబు। బఱులుబ్బఁగానాన * వాలుద్రావ్రు
టుబఱిమేనుగంధపుచెక్క*మీఁదిబఱడు।బిఱుదులుబ్బఱముగా *బ్బెఱకాయబె
ఱయుటబుఱబుఱబొంగుట*బుఱదనేల॥ మఱలుమోహపుబుద్ధి*మఱుపుటత్రా
మఱమఱియాదక్రమ్మఱ*మఱలిచనుట।మిఱియంబుముఱిపెంబు* మ్మొఱియలుత్రా

నియలుమురమురలాడుట* మొరయుటయును। మొరపనేలయు తేంట్లు మొర
యుట మొరడునురమ్మనిపిలుచుట*రచ్చరంగురంకెలురజ్జులు* రమణ రక్క—సి
రహిరిచ్చలురి త్తియు*రెట్టరెండు। దేవరవివరంబు * తెరువరితలవరియెవ్వరుని
వ్వరు*నవ్వరనఁగ। వరిచేనువరుజులు * వరుసయువరపునునూవరివిరవిర * బో
వుటనఁగవిరిసినవిరులెల్ల*విరియజల్లుటకాలువురుపలువురునలు* వురుపదువు
రు। వెరువరిపెరువాడ * వెరుసుదూసరియొడ్లుసరములమ్ముటసరి* సరకుకొన
మి।సిరికినై సురియల*సురుగుటనెరబడిసారదిమోహరములు* హరువుగొను
ట। మొదలుగానొకకొన్ని * పదములహ్రస్వాక్షరములపై రేఫంబు * లమరి
యుండు।నారెకుల్తలవరు*లారాటమారటమారఁగూరినశోక * మారఁగాఁ
గినట్టిపాలారని * యనలమారఁగధర్మమారసెఁ దనకన్ను * లారఁజూచె।
శ్రమమారెఁబాంగారెఁ * జల్లారెఁదనరారెనీరికెలెత్తుట* యిగురువెట్టు। టీ
రేడుజగములీ* రెలుఁగుహీనస్వరమీరననిమ్ము పేరూరుపల్లె। యూరార్చుటూ
రట*యూరకుండుటదొంగ తేరియనుటయుది* యేరికనుట । యెూగోరియను
మాటకోరుచుకొనుటయునూరవ్వాయినగోనె*కోరసిలుట। కారులుకల్లలు*
కారుమెఱుంగులుపటుకారుముక్కారు*పంటరివులు। గారుకారించుట*కడు
నొప్పిపెట్టుటకారాకుకారాట కారియంబు । కూరుటపోరుట * కూరుకునిద్ర
చేఁగూరుటకూరిమి* కూరదినుట। యెమ్ములుగూరగా*నేయుటగాతంబుగూ
రుటదానికిగూరుతునన । కొరికెగోరుట* కోరప్పనముపందికోరాజకోరుడు*
కొరగిన్నె । గారెలుభక్ష్యముల్ * గారాముబంగారుగోరుగారాబంబు * గా
రవంబు।చీరికిగొనకైదు*చీరలుగోరుటచేరువచెంతల * చేరఁడసఁగా । జీరుట
పిలుచుట*చూరసఁగాబాడిచూరుద్రావుటచిన్ని* చూరుకత్తి। థారెల్లనేగిరి *
తీరనికినుకతోదూరుపునాటికి* తేరులెక్కె। తేరెదమనుచునే * తేరతేరకుతేర
తేరోరిపాములు* తోరముగను। దూరులుబలుకుట *నాగచీరలువింటినారి
వినారుక*నార్చుమసఁగ।నీరుద్రావుటపోర * నీరయిపోవుటనేరపునేరేడు *
నూరువమట । పూరేడుజగడంబుపేరుటపేరాఖ్యపేరిసనేతులు * పేరురంబు।
పోరామిపోరచీ * పోరోరియనుటయుపోరుటపోరాట * పోరితంబు । బారుగ
ట్టుటదైత్యు*బారికిదప్పుటబారెడుబీరంబు*బూరటిలుట। బూరుగుచెట్లలో
బూరుగలూదుటబూరెలు బేరంబు*బేరజంబు * బోరనిమ్రోయుట* బోగు
గొండలనఁగబోరలుక్రిందుగా * బోరగిలుట।మారటమూర్తియై* మారిమ
సంగటువారేడువేమారు*మారుతుత్తరన।మీరలుమేరలు * మేరతోపులసంగ

రాయంచ రాచూలి * రాయడిపడి రాణ రాణించుట * రారాయ రాణువ రా
బోడి రాముల్క—* రాసు రావి। రాచుట రాజుట * రాయుట రాలుట రావిల్లుట
యును రాఁ రాయనుటయు । రాము పొమ్మనుటయు * రారాప్రువలసఁ బోరావి
ను రాయేల* రాచలంబు। రీతి గాదనక నీ* రీతి రూపించుట రూపుట రూపరి * రూ
పురూక । రేయుఁ గేదంగి పూ * రేకుల రేయెండ రోఁ జరోకలి రోలు * రోవె
లంది। ఘనులార బాలురు* కాలారి జాలారి తేరుకోలారి తలారి కాంద్రు । వారు
వమశ్వంబు* వారని కోపంబు వారించుకొనుటయు* వారకులును। వారక వార
లె* వ్వారును తెలియని వారుగారిది యెల్ల * వారకంబు । వీరల సాటి లే * రీరా
జ్యము ననసనా రెల జూదంబు* సారె సారె । సైరణ లేక వే * సారుట సూరెలు
సోరణ గండ్లును* సేరు పసుపు॥ తే॥ సారు సారంబు నోడ బే* హారి వింత । హొరా
రయనుని టనాదిగా* నుక్కకొన్ని । తెలుఁగు పలుకుల లోపల * దీర్ఘలిపుల।
పై నిదసరాదుచుండు రే* ఫములు గృతుల॥ ౨౩౯

హ్రస్వాక్షరముల మీఁది రేఫములకు రూపములు.

అరుగుట...పోవుట
అరియనఁగాఁ దనకన్న దొడ్డరా
జునకుం బెట్టెడుపన్ను
అరసగము...దీనికిలక్ష్యము
అరగంటఁజూచుటఁ-సగముకంటఁ
జూచుట
అరపాయి...సగమునోరు
అరగోఁటఁత...సగముతక్కువ-
ఇవి మొదలైనవి
అరుదు...వింత
అరయుట...పరామృశించుట
ఇరవొందుట...అమరుట
ఇరు...అనఁగా రెండుదీనికిలక్ష్య
ములు
ఇరువాగు
ఇరుపాంక

ఇరువురు...ఇద్దఱు
ఇరువాయి...రెండునోరులు
ఇరుగేలు...రెండుచేతులు
ఇరుమేను
ఇవి మొదలయినవి
ఇరునెళవు
ఉరుముట * జగడముసగద్దించుట
ఉరులొడ్డుట...వేఁటకానిపని
ఉరులద్రోయుట...కోటలుమొదల
యినవిపడఁగొట్టుట
ఉగువడి...బిగ్గర
ఉరియాడుట
ఉండముఱియఁజేయుట
ఎరగలిచిచ్చు
మేఁకెరువు-మేఁకపెంట్రుకలు
ఎరమానుట...ఎరపరికముడిడుచుట

ఎరగానాహారముఁబెట్టుట
ఎరియుట
ఒరులు...అన్యులు
ఒండొరులు...ఒకరికొకరు
సొమ్ములొరయుట...ఒరగంటను
వ్రాయుట
ఒరిమె...కలిపికోలుతనము
ఒరిమియనియుంగలదు
కేకరి...వాఁడితూపులు
కరిసెము...కృషి
కరువలి...గాలి
పుత్తడికరఁగుట... కంసాలవానిపని
ఈకరణిని...ఈరీతిని
కరుగునఁబోయుటపోఁతఁబోయు
ఒక్కరుఁడు [ట
కరవాలు...ఖడ్గము
ముక్కరము త్తైము
కరకరలు
కరకరి
కరిగొరుట
కనికరముపాడి
వానగురియుట
తొలకరివానలు
కరకగ్రాలుట
కరమొప్పుట...మిక్కిలియొప్పుట
కెరలుట
గరిత...పతివ్రత
బంగరు...పైఁడి
మేనుగరుదాల్చుట...గగురు
గరిచెడి [పొడుచుట

గరిగె-పెండ్లిలోఁజేతఁబట్టుకొని
యుండెడుముంత
గురుగులు-పిడతలు
ముగ్గురు
గిరగిరవ్రాయుట
వేగిరపడుట
జేగురుకొండ
గురుపోతు
గురుసులవరపుగురుసులు
గరువతనము ... సరకుసేయకపోవుట
గురువులుబొరుట... గమనవిశేషము
గురువుగాను...దొడ్డగాననుట
గురుగాకు...గురుగుకూర
చెరుచుట
చెచ్చెరచేటనుచెరుగుట
చెరువు...తటాకము
చొరవఁజేసికొనుట
చొరకపోవుట
అచ్చెరువందుట
చిరుగనికొకలు
చెరఁగులంచులు
అచ్చెరయము
తరచియాడుట
చిత్తరువుబొమ్మ
తరఁగలుకరళ్లు
తరచినమజ్జిగె
తరముబడిత
తరముగాదంటెను...శక్యముగాదనుట
మూఁడుతరములచుట్టము
దేహముతరలఁబొగుట

తరతర
తిరుగుట...సంచరించుట
తిరిసినకూడు
మార్తురు...పగవాఁడు
మేనినెత్తురు
తెరలఁగాఁగిననేయి
తెరువుతోడు
తెరతెరవచ్చుట
తెరలుగట్టుట
రెండుతెరఁగులు–రెండుతెగలు
తొరలుట...కలయుట
తొరితొరి
చెమటదొరఁగుట
బెదరుట–చింత్యము
దరిఁద్రొక్కుట
జూదరి
దరికొలుపుట
దురముసేయుట...జగడముసే[యుట
దురదురఁబోవుట
కుదురుసేయుట
దొరయుట...సరివచ్చుట
దొరకొనుట
దొర...రాజు
దొరకోలు
దొరనుట...పొసఁగుట
నరవెంట్రుకలు
పెద్దనరము...జీవనరము
నీటినురుగులు
నెరయఁజల్లుట
నెరసులు

పరుసము
పరువులువెట్టుట
పరపు...నిడుపు
పరిచనుదెంచుట
పరిగొనుట
పరిపరి
పరపుట...నించుట
పరువడి
పరిమారుచుట
పెనుపరి
నేరుపరి
డొడ్డపరి
చప్పరము
దెప్పరము
పరగ
పరికింపుట
పరసు
పొంపిరివోవుట
పొరిగొనుట
పురపురఁబొక్కుట
పురిటిత్రిగవు
పురుడు...యీడు
పురికొల్పుట
తుట్టెపురువులు
పెరుగుట–నిక్కుట
పెరుగు
పెరడు....ఇంటివెనుక
పెర–తేన
పొరిపొరి
పొరుగు

ద్వితీయాశ్వాసము.

పొరిగొనుట
పొరిగడుగుట
పొరపొచ్చెము
పొర
పొరలుట
చీపురు
పొరకలు
బరిగొట్టె
బరజలు...గజ్జెలు
బరవసము
బరులు...వళులు
బరిమేను...దిసమొల
గంధపుచెక్కమీఁదిబరడుతాఁట
బిరుదులు
అబ్బురము
కొబ్బెరకాయ
పెరయుట
బురబురఁబొంగుట
బురదనేల
మరులు...మోహము
బుద్ధిమరుపుట
తామరపువ్వు
మరియాద
క్రమ్మర
మరలిచనుట
మిరియము
మురిపెము
మురియలు...తునియలు
కోపముముఱముఱలాడుట
మదిలోమెరమెర
మొరపనేల
తేంట్లుమొరయుట...కూఁ
మోటు...మొరడు
రమ్మనిపిలుచుట
రచ్చరంగు
రంకెలువైచుట
రజ్జులాఁడి
రమణ
రక్కసి
రహి
రిచ్చపడుట
రిత్తకురిత్త
రెట్టవడుట
రెండుచేతులు
దేవర
వివరము
తెరువరి
తలవరి—తలారి
ఇవ్వరుదానమివ్వగు
నవ్వరు
వరిచేను
వరుజులుగట్టుట
వరుపువానలేకుంట
వరుస
ఓవరి
విరవిరఁబోవుట
విరియుట...విప్పవుట
విరులు...పువ్వులు

విరియజల్లుట
కాలువురు...కాల్బలము
పలువురు
నలువురు
పదువురు
వెరవరి
వెరవాక
వెరుసులువేయుట
దూసరివడ్లు
కేసరులు
దినసరులుమొదలయినవన్నియు
సరకుఅమ్ముట
సరి
సరకుకోనమి
పరవసేయకపోవుట
సిరి...లక్ష్మి
సురియలు...చూరుకత్తులు
సురుగుటవచ్చుట
సిరిబడి
సొరది...చాలు
మోహారము దండునకుఁబెద్దమొన
హారువు...ఉపాయము
ఇవిహ్రస్వాక్షరములమీఁది
రేఫములు

దీర్ఘాక్షరములమీఁది
రేఫములకురూపములు
ఆరెకులు...తలవరులు
ఆరాటము
ఆరటము
ఆరఁగూరినశోకము...తీరినాడిన [దుఃఖము
ఆరఁగాఁగినపాలు
ఆరనియనలము...శమింపనియగ్ని
ఆరగధర్మము
ఆరయుటపరామర్శించుట
తనకన్నులారఁజూచుటకన్నులనిండఁ
గఁజూచుట
శ్రమమారుటబడలికదీరుట
పొంగారుటపొంగుదీరుట
చల్లారుటచల్లఁదనమునిండుట
తనరారుట
ఈరికలెత్తుట...ఇగురువెట్టుట
ఈరేడుజగములు
ఈరెలుఁగు...హీనస్వరము
ఈరు...అనఁగా...ఇమ్ము
ఊరుగ్రామము
ఊరార్చుట...దుఃఖముడుపుట
ఊరకుండుటచాలించుట
దొంగలేరనియడుగుట
ఇదియేరికి...యెవ్వరికనుట
ఓరియనిపిలుచుట
ఓరుచుకొనుట
ఓరవ్రాయినగోనెలు
ఓరసిలిపోవుట
కారులుకల్లలు
కారుమెఱుంగులు
పటుకారు
ముక్కారుపంట
రిపులుగారించుటనొప్పిఁజేయుట
కారాకులు

కారాటము
కారియము...కర్జము
కూరుటపొరలుట
కూరుకుటనిద్రవోవుట
చేకూరుట
కూరిమి
కూరదినుట [కలునాటనేయుట
ఎమ్ములుగూరగానేయుట యెము
గాతముకూరుటనాటుట
దానిఁగూరుతుననుట
కోరిక
కోరుఅప్పనము
మదికోరాడుట
గారాము
బంగారు
గోరు-నఖము
గారాబము
గారవము
చీరికిఁగొనక
అయిదుచీరలు*కోకలు
చేరుట
చేరువ...సమీపము
తీరనికినుక...శమింపనికోపము
తూరుపునాఁడు
తేరులురథములు
తేరెదముఅనుట
ఏ తేరినవచ్చితేనిఅనుట
తేరకుతేర
తేరయునియుంగలవు
తోరిన మ్ములుతేరోరి

యనుట
తోరము
దూరులువలుకుట
నారచీరలు
వింటినారి
విన్నారు
కన్నారము
నీరుద్రావుట
పోరనీరయిపోవుటచచ్చుట
నేరుపు
నోరువడుట
పూరేడుపిట్ట
జగడముపేరుట
పేరు...నామము
పేరిననేతులు
పేరురము...పెద్దఱొమ్ము
పేరాముదపుగింజలు మొదలయినవి
పోరామి
పోరటికూర
పోరోరి పోరామోరియనుట
పోరు
పోరాట
పోరితము
బారుకట్టుట
వానిబారికిఁదప్పుట
బారెడు
బీరము
బూరటిలుట
బూరుగుచెట్టు
పెద్దబూరుగయూడుట

బూరెలుపిండివంటలు
ఓడబేరము
బేరజము
బోరనిమ్రోయుట
బోరుగొండలు
బోరలుక్రిందుగాను
బోరగిలుట
మారాటమూర్తి
మారిమసంగుట
మారేడు
మారుట
మారుతురుపగవారు
మీరలు
మీరును
మేరలు
మోరత్రోపు
రాయంచ
రాచూలి
రాయిడిపడి
రాణ
రాణించుట
రాయలు
రాణువ
రాపొడి...రాచినపొడి
రాములకపండు
రాసు-యథార్థము
రావిచెట్టు
రాచుట
రాజుట
రాయుట

రాలుట
రాగిల్లుట
రారాయనిపిలుచుట
రానుపొమ్మనుట
రారాపు
పోవద్దురా
పోరా
వినురా
ఏలరాచలము
రీతిగానునడితిగాదు
ఈరీతినిరూపించుట
రూపుటఒకరిని తెలుపుట
రూపరి
రూపుచెడుట
బంగారురూక
రేయిరాత్రి
గేదంగిపూరేకులు
రేయెండ-వెన్నెల
రోజుపుట్టుట
రోకలి
రోలు
రోవెలది-లంజ
ఘనులారసంబుద్ధి
బాలురప్రథమాబహువచనము
కాలారి
జాలారి
వేరు
కోలారివాడు
తలారివాడు

వారువముగుఱ్ఱము	వీరలు
వారనికోపము... శమింపనికోపము	సాటిలేరు
వారించుకొనుట	సారెలుజూదము
వారకలు	సారెసారె
వారక	సైరణలేక
వారలు	వేసారుట
ఎవ్వారు	సారు
తెలియనివారుగారు	ఓడబేహారి
వారకము	వింతహొయారలు
వారలు	

ఇవి దీర్ఘాక్షరముల మీఁది రేఫములు.

అకారసీసమాలిక.

అవఱలనఁదుని * యలునోటనఱచుటయఱిముఱియఱగొఱ*లఱముట బ్బు। టఱకడఁబెట్టుట*యఱచేతనఱకాలనఱవలు। ద్రావిడు*లఱపుడఱిసె। బఱి గి పోఁపుటకొంచె*మఱుటఱమఱ సేయుటఱ లేక చనుటఱు*గఱపుకొనుట। అఱు వదిగోట్లఱ * పొరడుగుజ్జుక్కఱిరూపఱిపొలపఱి*యేపఱచుట । పెంపఱిసి గ్గఱి*బిట్టఱఁబెల్లఱనఱయిట్లు। కచ్చఱ*యక్కఱపడి। యఱకమ్మట మఱంటు* లఱడఱకంబిఱియుటకదియుటయిఱి * యుటయునునన। నిఱులుచీఁకటిబండి* యిఱుసు। కిక్కిఱియుటయిఱుకడంబిఱుకన్న*మిఁఱిసిచెడుట ॥యుఱఁడుసైకొ న్నఁడేరి*నుఱుకుటవేచనుటఱపదం బల్లెడ* నుఱుతరార్థ । ముఱువన్నలావను* టఱిదిబెట్టిదమయ్యోనుఱకమానక మొగు*లొడ్డియురిమె। నుఱుకఱిబలముఱి* యుఱియనిల్లుఱియుటయుఱనిరోషంబున * నుఱుతబట్టి । రొఱపఱికంబున* నెఱగుట। మ్రొగ్గుటరొఱుపు కెంపెఱుకువాఁ*డెఱుకఁజెప్పు । చెఱకలునాఱె క్కఱ * లెఱుఁగుట తెలియుటరొఱ। వుసొమ్మొకరిది*రొఱచిమాంస। మొఁఱలు టవిలపించు*టొఱవ దేహంబొఱగాలనుండుటరొఱ*క త్తిమూఁత । రొఱక టంబునబోవు * టొఱపులునాఁడెక్కఱలొఱుగుబిళ్ల తలాడ*రొఱుగువంక । కఱ ఱపుటనేర్పుట* కఱదలుపోకిల్లుకఱపులుబుద్ధులు*కఱపుమంకు । కఱుకుకాఠి న్యంబు*కఱపుదుర్భిక్షుంబుకఱకప్పమెకములఁ*గఱచుఁగుక్కఱ। కిఱపుట కెఱ యుము*క్కెఱయఁబక్కెఱయునుగుఱుమాపుకుఱుగండ్ల*కుఱుచకుఱులు। కు ఱువలిగొనుటయుఁ*గుఱుకుఱుకుఱకలుకుఱుగొనికుఱఁగలి।కుఱుపు। వ్రణము

కొఱకొఱలాడుట*కొఱతతక్కువపండ్లుగొఱుకుటకోపంబు*కొఱడువడుట।కొ
ఱయనఁగాఁబని। కొఱలుటనిండుటకొఱవిఁజూడుటసొమ్ము * కొఱకుననుట।గ
ఱికనట్టులుగఱ * గఱికలుగఱుగులుగఱినెడగ్గరనంప*గఱివగఱులు । గిఱిగొ
నుటయుమోట*గిఱిసేయుగిఱుమిట్లుగిఱులువ్రాయుటయును* గిఱుపుటయు
ను।గుఱకవెట్టుటగుఱ* గుఱగుఱవెట్టుటగుఱుకొనిగుఱిగుఱు*కొండగుఱుతు*
గుఱుములుగింజలు*గొఱుగుటవపనంబుగొఱవంకపిట్టలు*గొఱకకట్టె ।వాచ
ఱచుటగోడ*వలికాఁచిచఱచుటకరమునఁజఱచుట*గట్టుచఱులు । చిచ్చఱపిడు
గులు*చిఱుతయుఁజిఱునవ్వుచిఱికొట్టిచిఱిమిము* చ్చిఱితనమునఁ। జుఱుకుపు
ట్టఁగమేను*చుఱచుఱఁగాల్చుటచెఱుపునభుజియించి * చఱుకబిట్టు।చెరలాట
చెఱగుట*చఱుముట చెఱుచుట చెఱసాల చెఱుకులు*చెఱిసగంబు।జఱిజఱిప్రా
జఱి * జాజఱిజఱిగొనిజఱపుటజఱజఱ*జఱిగెననుట । చేతులవిసఱుట * జి
ఱజిఱద్రిప్పుటజుంజుఱువెంద్రుకల్*జొఱజొఱయనఁ। దఱుగుట వెలితియుఁ*
దక్కువయునుగొనివైచుటయుననగు*వలసినపుడు।తఱుగఱిబేహారి*తఱుగ
నిసంపదతఱిగొలుపుటలుము* త్తఱులు తఱుచు।తఱిపేళపయనంబు*దఱలుట
పుచ్చినతఱకలుశత్రులు*దఱియఁజొచ్చెఁ। దఱుముకవచ్చుట* తఱిగొనినడ
చుటతిఱుగ రెండవసారి*తిఱిబెనుచుట*తుఱుఁగలితుఱువా* తెఱవొవిఱమై
ద్దైఱ తెఱలినవాసన* తెఱకొనుటయుఁ। దెఱపిసేయుటకన్ను* దెఱచుటపావు
ట తెఱవలు తెఱకువ* తెఱఁగువిధము। తెఱలుటకలయుట*తొఱగుటనందొ
ఱునందఱునెందఱు*కొందఱిందఱ।ఢిద్దఱుపదఱుచుఁ* బెద్దఱికంబునగద్దఱియద్ది
ఱికట్టెమఱుసు।నఱుజుకొంచెము[మాను*నఱుకుటనిఱువేదనుఱుముగానఱు
పుట* నేఱిపుబొడవు।నెఱయనగాబాగు*నెఱదొడ్డుకొప్పయునగునెఱియనఁగ
ను*నిఱుగులననుట।నీటులనెఱపుట*నెఱలేనిమిత్రుఁడునెఱసుటనిండుట*నిఱికి
కొనుట।నెఱుకులాయంబులు* నెఱులు కేశంబులుపఱపఱజించుట*పఱుసదన
ము।పఱచుటసేయుట*ప్రవహించుటయు వేగనుఱుకుట *యుననగు* నుచిత
భంగిఁ।బఱికెలుపఱియలు*పఱిబోవుటంపఱవఱ తెంచిపఱిగొని* పఱపఱియ
లపఱువైనపువ్వుచాఁ*పఱబరిమార్చుట తెంపఱి పెంపఱి।* దెప్పిరిలుట ।పిఱు
దనువెనుకను*పిఱుదునితంబంబుపిఱుసనుటయుదొడ్డ*పిఱికితనము ।పుఱియ
కపాలంబు*పెఱికెలుగొనెలు పెఱిగినమీనముల్ * పెఱికికొనుట।పెఱయితరా
ర్థంబు* పెఱసనిపోవుట*బఱబఱనీడ్చెద*బ్బఱపలుకుట। బిఱబిఱద్రిప్పుట*బిఱు
సులుబఱుజాఱుమఱవమ్మద్భాండంబు*మఱుఁగుచాటు। మఱచుటమఱునాఁ

డు*మఱదలుమఱఁదియుమఱియు నేమఱుటప* ల్లఱుమఱుగుట।మఱుపడి క్ర
మ్మఱ*మఱలేక క్రమ్మఱిపడమఱమఱుగాలు* పెడమఱలుట। మిఱిచూపుమిఱి
మిట్లు*ముఱిముఱిచీకఁటిముఱి మొండెమఱిముఱి* మెఱుములిడుట।మెఱుపు
లు మెఱయుట*మెఱఁగులీనుటకనుట మొఱఁగుట*దాగుట మొఱకవెలితి।మొ
ఱలుపెట్టుట మొఱ*మొఱలుగా మొఱసుట మొఱగుడుకుక్కలు* మొఱకుతన
ము। ఱట్టుఱంపిల్లుట*ఱవఱంకుఱవికలుఱనఱవల్ ఱంపము*ఱంతుఱవిసి। ఱెక్క
నవై చుటఱివ్వనఱువ్వుటఱెక్కఱెప్పనుఱెల్లు* ఱెమ్ముఱొమ్ము। వఱతయువఱద
యు*వఱుడుగూయుడువంగవఱుగులువఱలుట* విరిగిచనుట। విఱిచోటువిఱి
గాలి* విఱివిడికంబమువిఱుగుట వెఱబొమ్మ*వెఱచఱుచుట। వెఱచుటవెఱఁగు
ని* వ్వెఱసుఱస్రుక్కుటయసుఱుసుఱనుటివి* యాదిగాఁగ। గొన్ని తెనుంగు
బ*ల్కులహ్రస్వములమీఁదఁదప్పక బండిఱా*లొప్పుచుండు। వెల్లంకితతా
న*బొల్లెనుబండిఱానిడుదపైఁగలుగదు*నిక్కమనుచుఁ। గావుననేనుదీ*ర్ఘము
లపైఁగల పెద్దఱాలొకకొన్నియే * ల్పుఱతునింక। నాఱుసంఖ్యాపద* మాఱ
ఁడియాఱికపంటచిచ్చాఱెఁబొ*పంబులాఱె।నాఱఁని తేజము* లాఱినముత్తెం
బుతడియాఱె శ్రమమాఱెఁ* దాపమాఱె। నాఱుపులాడెనొ* టాఱెదేహం
బెల్ల నూఱడిచాలించు* టూఱుగాయ।లుదకంబులూఱుట*యొూకపండ్లేఱు
క యేఱువశీమలో* నేఱుదాఁటి। కాఱుపోతులుహరొంత * కాఱికాఱడవులు
కాఱియబెట్టుట* గాసిలుటయుఁ। గాఱుటజాఱుట* కోఱలుపండ్లుగీఱుటనాఱు
టయునుదీఱుటయునయ్యెఁ* జేఱెడుమాడలు* చీఱుట రెండుగాఁజేయుటయు
య్యాల* జేఱుటనఁగఁ। జూఱయెల్ల రనుదోఁ* చుటచొఱమీనులుచాఱలబెబ్బు
లి*చాఱపప్పు। జాఱుపయ్యెదలబ। జాఱికన్నియలుహజారంబులో నెదు*జా
ఱులనగఁ।దాఱుమెకంబులీ*తీఱునదిఱిమదీఱుటపొదలలో* దూఱుటయును
దేఱిచూచుటగడి* దేఱుటధర్మంబుదేఱుటయింతకు*దేఱుదురన। సొన్నాఱి
నాఱువై*చుటనాఱువిడుచుటనీఱునిప్పులమీఁది*నిండుబూఁది। పసపునూ
ఱుటనూఱు* పదులునన్నూఱుమున్నూఱనవెసదొమ్మ*న్నూఱునుననఁ। బా
ఱుఁడుబ్రాహ్మణుఁ*డేఱుబాఱుటయింక। బాఱుటవెన్నిచ్చి*పాఱుటయును।బ
డఁతిదేహముగఱు * పాఱుటపేఱుటచీఱుటపోఱడు* చిన్నవాఁడు। బీఱువ్రా
వకయును* మాఱుమాఱుమగుటమాఱిమసంగుట* మాఱుపడుట। మాఱు
మాటాడుట*మాఱుమొగంబు వేమాఱు పెద్దలమాట*మీఱిచనుట। ఱాచు
నీలవుఱాయి*ఱాఁగవెన్నెల తేఁటతేనితేసునగంగ * తేవ్రు తెప్ప।తేఁచుకుక్క

లుఱేల* ఱేఁగుఁ బ్రేఱేఁచుట ఱోయుట వెదకుట * ఱోఁతవడుట॥ తే-గీ॥ వెఱ
వడుటయుపీఱెఁడి * వేఱొకటియు । నాదిగాఁ గొన్ని యాంధ్రి వా* క్యము
యందుఁ। బొదుకొను దీర్ఘముల మీఁద* బండి ఱాలు। వీని నెఱుఁగక కృతి సేయ
వెఱ్ఱిగలఁడె॥ ౨౬

కుఱుచల మీఁది ఱకారములకు రూపములు.

అఱవఱలు-తునకలు
నోటనఱుచుట-కూయుట
అఱిముఱి-బడిబడియనుట
అఱగొఱలు
అఱుముట-అబ్బుట
అఱకడబెట్టుకొనుట-పొదిగిటబెట్టు
కొనుట
అఱచేయి
అఱకాలు
అఱవలుద్రావిడులు-చింత్యము
అఱువుడు కుప్పసము
అఱిసెలు-అప్పములు
అఱిగిపోవుట-తక్కువయిపోవుట
చింత్యము
అఱమఱ సేయుట చింత్యము
అఱలేకిచనుట – ఆపోహము లేకపో
వుట
పెండ్లియఱుగు-చింత్యము
అఱుపుకొనుట-దక్కించుకొనుట
చింత్యము
అఱువదిగొట్లు
అఱపోఁతుఁడు-పొట్టివాఁడు
[illegible]
ర్థంబు* పెఱససి
నులుబఱుజుఁబమ.

యేపఱచుట
పెంపఱి
సిగ్గఱి
బిట్టఱి
పెల్లఱి
అఱమూఁతయిల్లు చింత్యము
క్రచ్చఱ
అక్కఱపడి
ఆఱకమ్మట
అఱకంబములు చింత్యము
అఱదులు...స్త్రీలు మెడనుగట్టు
కొనెడుపూసలు చింత్యము
అఱకము...అన్నమఱుగకుండుట
చింత్యము
ఇఱియుట...కదియుట దీనికి లక్ష్య
ములు
ఇఱిచను చిన్న చనుగవ
ఇఱికికొనిపోవుట...కదియించు
కొనిపోవుట ...ఇవి మొదలైనవి
ఇఱియుట...నలిగిపోవుట...చిం
త్యము
ఇఱులు-చీఁకటులు
బండియిఱుసు-చింత్యము
క్రిక్కిఱియుట-మిక్కిలికదియుట
ఇఱకటము-కుసిలి

ఇఱుకు-కొంచెము	ఒఱలుటశోకించుట
అన్న మిఱిసిపోవుట- కదియఁబడిము	ఒఱవదేహము
ద్దకట్టుట	ఒఱగాలనిలుచుట
ఉఱఁడు-సురేంద్రుసై ననుగైకొనఁడు	ఒఱకత్తిమీఁదిమూఁత
ఉఱుకుట-వేగముగఁబోవుట	ఒఱకటపుదోవనుబోవుట
ఉఱయనఁగా మిక్కిలియనుట	ఒఱపులు...ఎమ్మెలు
దీనికి లక్ష్యములు	ఒఱగుబిళ్ల
ఉఱునట్టివరము	ఒఱుగువంక
ఉఱుతనమశక్తిప్రేలయఁగ- ఇవి	కఱపుట...నేర్పుట
మొదలైనవి	కఱతలు...పొక్కిళ్లు
ఉఱులావు	కఱదలు...బుద్ధులు
ఉఱు	కఱటి...మంకువాఁడు
ఉఱక మూఁకక	కఱకు... కాఠిన్యము... దీనికిలక్ష్య
మేఘముఱుముట	కఱకెక్కుట [ములు
ఉఱుకఱి	కఱకులాడుట ఇవిమొదలైనవి
బలముఱి	కఱవుదుర్భిక్షము
ఉఱియ...దిట్ట...చింత్యము	కఱ...కప్పుదీనికిలక్ష్యములు
ఉఱ్ఱని తెగువ	కఱకంఠుఁడు
ఉఱతపిల్లలు	పోఁకకఱ
ఎఱపఱికముచింత్యము	తమ్మకఱ
అడుగులకెఱఁగుట...[మొక్కుట	నీలకఱఇవిమొదలైనవి
ఎఱుపువన్నె [చింత్యము	కఱచుటదీనికిలక్ష్యములు
ఎఱుకువాఁడు	పండ్లఁగఱచుట
ఎఱికెచెప్పుట	వ్రేళ్లుగఱచుట
ఎఱకలుఱెక్కలు	పూరిగఱచుట
ఎఱుఁగుట దెలిసికొనుట	పింజపింజగఱచుట... ఇవిమొదలై
ఎఱవులసొమ్ముమఱొకరిసొమ్ము	కెఱపుటకెఱ [నవి
చింత్యము	కెఱయుట
ఎఱచిమాంసము	ఉక్కెఱపిండివంట

పక్కె—అచింత్యము
కుఱుమాపుచీర...కొంతమాత్రము
మాసినచీర
కుఱు...కంటు
కుఱుచ...కొంచెము
కుఱులు...వెండ్రుకలుచింత్యము
కుఱువలిగొనుట
కుఱుకుఱు
కుఱులు
కుఱుకొని
కుఱుగడ
కుఱుప్రవణముచింత్యము
కొఱకొఱలాడుటచింత్యము
కొఱంతతక్కువ
పండ్లుగొఱుకుట
గుఱ్ఱపుకొఱడ
కొఱడు...ఆకాశమునబొడుచునది
కొఱ...పని...దీనికిలక్ష్యములు
కొఱగామి
కొఱగాదు
కొఱమాటలు
కొఱ...అవుట
కొఱగలవాఁడు...ఇవిమొదలైనవి
కొఱలుటపూర్ణమవుట
కొఱవినిగాల్చుట
వానికొఱకుచతుర్థి
గఱికెనట్టులుచింత్యము
గఱుగుకాయలుచింత్యము
గఱిసె
డగ్గఱ...సమీపము

అంపగఱి
పగఱ...పగవాఁడు
గిఱికొనుట...కుప్పవడుట
మోటగిఱుక...చింత్యము
గిఱుకమెట్లు
గిఱుకచెప్పులు
గెఱలువ్రాయుటచింత్యము
గెఱపుట
గుఱుకపెట్టుటనిద్రావికారము
గుఱగుఱ
గుఱపెట్టుట
గుఱకొని
గుఱిగడచుటమేరదప్పుట
గుఱుకొండి
గుఱుతు
గుఱుములుగింజలు
తలఁగొఱుగుటచింత్యము
గొఱవంకపిట్టలుచింత్యము
గొఱకకట్టె
వాచఱచుట
కొడవలికాఁచిచఱచుట }
అడచుటదీనికిలక్ష్యములు }
చేతఁజఱచుట
వీఁపుజఱచుట
నేలఁజఱచుట
గోడసున్నముఱుచుట యివిమొద [లైనవి
కొండచఱులు
చిచ్చఱ...ఇంగలము–దీనికిలక్ష్య [ములు
చిచ్చఱపిడుగు
చిచ్చఱకన్ను

చిచ్చఱకోల-అగ్నేయాస్త్రము
ఇవిమొదలైనవి
చిఱుతకొంచము-దీనికిలక్ష్యములు
చిఱుతపాయము
చిఱుతనడుము
చిఱుతగండు-ఇవిమొదలైనవి
చిఱుపిన్నయిందులకులక్ష్యములు
చిఱునవ్వు
చిఱుచెమట
చిఱుదోడ
చిఱుపులి
చిటికొట్టె
చిటిమి
ముచ్చిటితనము
చుఱుకుపుట్టుట
మేనుచుఱచుఱఁగాల్చుట
చెఱువుబ్రాహ్మణభోజనము
వెఱగబట్టుట
చెఱలాడుట
వెఱచుట
వెఱుముటరాచుట
వెఱసాల
ల్లచెఱుకుగోలలు
వెఱిసగము
ఱిజఱి
గ్రాజఱి
ాజిఱి
ఱిగొని
ఱిపుట-ఆలస్యము సేయుట
ఱిజఱ

జఱుగుటపోవుట
చేతులచేఁజఱచుట
జఱజఱఁద్రిప్పుట
జుంజుఱువెండ్రుకలు
జోఱజోఱ
తఱుగుట-వెలితియగుట-దీనికిల
నెయ్యితఱుగుట [క్ష్యములు
మఱియుఁదఱుగుట-తక్కువగుట
దీనికిలక్ష్యములు
ధారణతఱుగుట
కాంతితఱుగుట-ఇవిమొదలైనవి
కొన్నిచోట్లతఱుగుటయనఁగా
[గోసివైచుటదీనికిలక్ష్యము
తలతఱుగుట
కూరతఱుగుట-ఇవిమొదలైనవి
తఱగటిక్రయమునిర్ణయించువాఁడు
తఱగనిసంపద
తఱిగోలుపుట
ముత్తఱులువళులు
తఱుచుదట్టము
తఱివేళ
పైనంబుదఱలుట
పుచ్చినతఱకలు
శత్రులదఱియఁజొచ్చుట
తఱుముకపోవుట
తఱిగొనినడచుట
తిఱుగారెండోపారి
తిఱివెనుచుట
తిఱుగలి
తుఱుముపేనవి

వాతెఱమోవి
ఎడ్డెఱ
తెఱలినవాసన
తెఱకొలుపుట
తెఱపిసేయుట
కన్నుదెఱచుట-పాపుటదీనికిలక్ష్య
నోరుదెఱచుట [ములు
తలుపుదెఱచుట-ఇవిమొదలైనవి
తెఱవలుస్త్రీలు
తెఱకువ
తెఱఁగుక్రమముదీనికిలక్ష్యములు
తెఱఁగట్టిదకోయనుట
తెఱగొప్ప
తెఱఁగులేమి
ఇత్తెఱఁగున-ఇవిమొదలైనవి
తొఱలుటకలయుట
తొఱగుట
ముందఱను
కొందఱు
అందఱు
అందొఱు
ఇందఱు
ఎందఱు
ఇద్దఱు
పదఱుట
పెద్దఱికము
గద్దఱికాఁడు
ఆద్దిఱ
కట్టెదుఱు
నఱుజుకొంచెము-దీనికిలక్ష్యములు
నఱుజుపేలు
నఱుజుముత్తెములు
వ్రానునఱుకుట
నిఱుపేద
నుఱుమునుగ్గు
ధాన్యమునుఱుపుట
కోకనెఱవుపొదవు
నెఱ-బాగుదీనికిలక్ష్యములు
నెఱదప్పివడుట
నెఱిచెడుట
నెఱిబడుట
నెఱమొగము
నెఱికుఱులు
నెఱినొచ్చుట
నెఱిద్రోవ
నెఱిచక్కఁద్రోచుట-ఇవిమొదలైనవి
నెఱయనఁగాదొడ్డదీనికిలక్ష్యములు
నెఱతనము
నెఱకూఱుటదొడ్డనాటుట
నెఱనారసము
నెఱసతి
నెఱవాదులు
నెఱదాతలు
నెఱబిరుదులు
నెఱపంటలు
నెఱచందురుఁడు-ఇవిమొదలైనవి
మఱియునెఱయనఁగాగొప్పదీనికిల
క్ష్యములు
నెఱమంట
నెఱదెవులు

మఱువ...మంటికొండ
మగుఱు...చాటు... దీనికిలక్ష్యములు
మాటుమఱుఁగుపెట్టుట
కనుమఱుఁగుచోటు
బలవంతునిమఱుఁగుఁజొచ్చుట
మైమఱుఁగు...కవచము
కొందఱుమఱు అనియనిరి...ఇవి
మఱచిపోవుట [మొదలైనవి
మఱునాఁడు
మఱఁదలు
మఱఁది
మఱియు
ఏమఱిపాటు
పలుమఱు
మఱుగుట మచ్చికలౌట
మఱుపడి
క్రమ్మఱతిరుగ
మఱులేకమఱుఁగులేక
క్రమ్మఱుటతిరుగుట
మడమఱ...దిక్కు
మఱగాలు
పెడమఱలుట
మిఱిచూపుట
మిఱుమిట్లుగొనుట
ముఱిముఱిఁచీకటి
ముఱి...మొండెములు
ముఱిముఱి...బడిబడి
పిల్లమెఱములువైచుట
మెఱుపులుమెఱయుట
మెఱుఁగులీనుట

కనుమొఱఁగుటదాఁగుట
మొఱకవెలితి
మొఱపెట్టుట
మొఱమొఱలాడుట
మొఱసుటకోపవికారము
కుక్కలుమొఱగుట
మొఱకుతనము
ఱట్టువ్రెందుట
ఱంపిల్లుట
వజ్రపుఱవలు
ఱంకువ్రాఁవుట
పట్టుఱవిక
ఱవఱవలుకోపము
ఱంపము
ఱంతు
ఱవళి
ఱిక్కవైచుట
ఱివ్వననెగయుట
ఱాళ్లనుఱువ్వుట
చిలుకఱెక్కలు
కనుఱెప్పలు
ఱెల్లుగడ్డి
పూఱెమ్మలు
పూఱె
బలుఱొమ్ము
వఱదవెల్లి
ఏఱివఱద
వఱుడుగూయుట
కాసఱవఱుగు
వఱలుట

తేఱకొనచూచుట
గడిదేఱుట
ధర్మముదేఱుట
ఇంతకుందేఱుదురు
సొన్నాఱి-అగసాలవాఁడు
వంగనాఱువైచుట
నీఱు-అనఁగానిప్పుపైఁగప్పియుండెడుబూడిద
పసపునూఱుట
నూఱుపదులు
పాఱుఁడుబ్రాహ్మణుఁడు
ఏఱుబాఱుట
ఇంకఁబాఱుట
వెన్నిచ్చిపాఱుట
దేహముగఱుపాఱుట
పీఱుటచినుగుట
పోఱఁడుచిన్నవాఁడు
బీఱువ్రావుట
ఇనుమాఱు
మాఱడుగుట
మాఱెమసంగుట గావుపట్టుట
నీలపుఱాయి
వెన్నెలఱేఁడు-చంద్రుఁడు
ఱేసి
ఱేసున
గంగఱేవున
ఱేవు
ఱేఁచుకుక్కలు
ఱేల
ఱేఁగు
వ్రేఱమట

ఱోయుట-వెదకుట
ఱోఁతపడుట
వేఱుపడుట
పిఱేఁడి
వేఱొకటి

ఇవినిడుదలమీఁదబండిఱాలు
ఉభయరేఫలు

అరుగుటపోవుట
చెఱుచుట
తెఱఁగులు
తొఱలుట
తొఱఁగుట
నెరసుటవిస్తరించుట
పరిగొనుట
పరిచనుదెంచుట
పరిమెయిపరవకటి
పరిమార్చుట
పెరుగుట
క్రమ్మర
మరలుట

ఇవికుఱుచలమీఁది రేఫఱకారములు రెండునగును

ఆరుటశమించుట
తీరనికినుక
తీరుట
పోరనీరయిపోవుట
మారిమొసంగుట
వేమారు

ఇవిదీర్ఘములమీఁది రేఫఱకారములు

కుఱుచలమీఁది రేఫఱకారములు రెండునయినం బనకులక్ష్యము.

అఱుగుటపోవుటకు, మౌసలపర్వమునందు.

క॥ మఱునాఁడయుగుట లెస్సగ। నఱిగెనినుండపుడు వేఁడి*యడరినదీప్తుల్
తుఱఁగలిగొనిపశ్చిమగిరి। చఱికిననతిదూరుఁడై వి*శదుఁడై తోఁచెన్॥ ౨౬౨

చెఱుచుటకు-సభాపర్వమునందు.

క॥ వెఱచఱువనింతకంటెను। దఱుచుగ బాణంబులేసి* తడయక పగరం।
జెఱుతుననియిసుముఁజల్లుచు। నుఱక ధనంజయుఁడురణజ*యోన్నతినరిగెన్॥

తెఱఁగునకుం-గవిజనాశ్రయమునందు.

క॥ నెఱయంగానీఛందము। తెఱఁగెఱుఁగక కవితఁజెప్ప*దివురునతఁడుద।
బ్బఱచీకుచీకుగుఱ్ఱముఁ। బఱపినగతినిఖిలహాస్య* పదనిఱతుఁడగున్॥ ౨౬౪

తొఱగుట-నృసింహపురాణమునసీసపాదము.

పరమాత్మపదములఁ* దొరగిపాఱెడునేటితెరఁగలపై నీలదాఁటిదాఁటి॥

నెరయుట.

తే-గీ॥ పొగడ్రమాఁకుల మొదలను*బుష్పరసము। తొఱగినెత్తావియందు
న*నెరయనొప్పెఁ। బూచుకొఱకునుమున్నినిం * పులుదలిర్పఁ। గడఁగివనల
క్ష్మియుమిసిన*కళ్లయనఁగ॥ ౨౬౫

పరిగొనుట-పరిచనుదెంచుటకు-విరాటపర్వమునందు.

చ॥ పరిచనుదెంచెగోగణము*పట్టిననన్విని పిన్నగానమీఁ। దరయకరాజ
నందనుఁడ*హంకృతితోఁ బఱతెంచి సైన్యవి। స్ఫురణముఁజూచిభీతిఁదన బుద్ధి
గలంగినఁబాఱఁజొచ్చెనీ। పురుషుని శౌర్యసంపదయు * భూరిబలంబునెఱుం
గఁడేమియున్॥ ౨౬౬

పరిమెయియన్నందునకు-శాంతిపర్వమునందు.

చ॥ పరిమెయిఁబాఱివారుగని* పట్టివెసంబెడకేలుగట్టితె। చ్చిరసురభర్త
యిట్లుదగఁ*జేరఁగ దేవలదీకృతఘ్నునిం। బొరిగొనివేతినుండనినఁ *బోకడ
మాలినవారమయ్యెయి। ద్దురితశరీరముందినఁగ*దోసముమాకనివారలొల్ల
పెరుగుటకు-స్త్రీపర్వమునందు. [మిన్॥

క॥ పెరుగుట ప్రసగ్గఁజవ్వులం। బొరయుటయురుచంబుగాఁగఁ * బుట్టుట
సావం। బెరయుటపాయఁబద్ధాగో। త్కరములనై జమదియెట్లు*దప్పింపనగున్

క్రమ్మఱకారణ్యపర్వమునందు.

మ॥ పఱచుందవ్వగఁజేయులంతినిలుచుం*బట్టీకయానాసలం। బెఱ

వ్రుం బొదలంపుడిందుఁబోడముం * బిట్టులిక్క వేఁదాటుఁ గ్రమ్మఱిచూచుం జెవి దార్చి నిక్కుచు మలయు*న్నట్టాడుఁ గోరాడునే । మఱినట్లుండుఁ దృనంబు మేయు మల యుర్ * మాయామృగంబిమ్ములన్ ॥ ౨౬౯

మఱఁదలనుటకు-భాస్కరరామాయణమునందు.

చ॥ ఎఱిఁగియెఱింగియున్నతఁడె*యెగ్గొనరింపఁడెదానికై కదా । చెఱఁగొనివచ్చితింబిదప * సీతవృథాకథలింక నేలపెం । పఱ బ్రతుకింతదీయనెఖ । రాదులచావునకేమిచింతనీ। మఱఁదలిబన్న మెపగిది* మానినియీగుదుసంధి చేసినన్ ॥ ౨౭౦

నెరసెననుటకు-నృసింహపురాణమునందు.

మ॥ ధరణీమండలిదిర్ది రందిరిగెఁబా * తాళంబుఘూర్ణిల్లెని । ర్జరనాథప్రముఖాఖిలామరనివా*సశ్రేణులందోలిమై। నెరయుంబంకజసంభవాలయమున * న్నిండారెనవేళ శ్రీ। కరదైతేయతనూభవప్రాద్భవకథా * కల్యాణముద్ఘోషమై॥ ౨౭౧

నిడుదలమీఁది రేఫఱకారములు రెండును-అయినవానికిలక్ష్యములు

అరుటకుశాంతిపర్వమునందు.

క॥ కౌరవులు సేయునవమతికారణముగఁ గోపమెత్తెఁ * గర్ణునివదనాం । భోరుహముగనుగొనఁగ శ్రమ। మారున్నావశముగాక*యాతనిబుద్ధిన్ ॥

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ కాఱడవిఁబఱచుమృగముల । నూఱడకందిగిచిడస్సి * యున్నతనిశ్రమం। బాఱంగనెదఁదాపము। దీఱఁగబైవీచెనన్న*దీపవనంబుల్॥ ౨౭౩

కాఱులకునుద్యోగపర్వమునందు,

ఉ॥ ఆఱడిపోక యున్నలము*నందుటయుంగనిపల్క నేరమి । న్నాఱటనోరిదానయు* మాటలుచిత్తమునందునిల్పకేఁ। గాఱులు ప్రేలెదన్వినుఁడు*కర్జమునెగ్గునుగాననల్కమై। పేఱెఁడయైనమానిసికి * వెండివివేకముగల్గనేర్చునే ॥

తీఱుటకు-రామాయణమునందు.

ఉ॥ మీఱినకోఱలున్నిగిలి*మింటికిఁబర్వినపల్లనెంద్రుకల్। తీఱినమిట్టగ్రుళ్లునతి*తిగ్మతరంబగునట్టిసాహసం। బాఱనితేజమున్దిశల *నంటినచేతులులోకరాజిలో। నేఱినమేటిరూపముల*నెంతయునేర్చిరిరాక్షసుల్వడిన్ । ౨౭౪

తేఱుటకు-యుద్ధకాండమునందు.

క॥ తేఱుదురరివ్రులనక్కఱ। మీఱుదురునునిపుడుమూర్ఛ * మెయినిట్లు

న్నా|రాజని తేజంబులతో|నీటుపయింగవిసియున్న*నిప్పులు ప్రోలెన్॥ ౨౭౬

త్రిపురాంతకదేవుని యుదాహరణమునందు.

ఉ॥ ఆఱడియానసీరసథ * నాధిపలోకమునిండ్ల వాకిళుల్ | దూఱుట మానిశ్రీనగము* తూరపువాకిటదూఱిపాపముల్ | నీఱుగఁజేసిగంధవతి*నీళ్లను గ్రుంకిమనంబులోనిచి| చ్చాఱఁగఁజేయుటొప్పుఁద్రిపు*రాంతకదేవునకై కిమస్కృతుల్॥ ౨౭౭

మాఱియనుటకుఁ గర్ణపర్వమునందు.

ఉ॥ పాఱినఁజూచి కౌరవనృ*పాలుఁడుసగాతతసూజుతోడనీ|కాఱియ మద్బలంబునకుఁ* గాదగునేవివిధాస్త్రసంపద | న్మీఱిననీవుగల్గఁగన*మేయపరాక్రమనీకుఁబాండవు | ల్మాఱితలంపనేదగుబ * లంబునుజేనయుఁజూపుమిత్తఱిన్

వేమాఱనుటకు - నృసింహపురాణమునందు.

క॥ మీఱినమానులకినుకకు| మాఱలుగకయున్న మీస*మగ్రక్షమవే | మాఱుగొనియాడఁగాఁదగు|గీఱునెసాత్వికులబుద్ధిఁ*గిల్బిషచయముల్

క॥ తెలిపితినన్నయభట్టా|దులకావ్యములందునాకు*దొరకినరేఫం | బులుఱాలుమఱియునెందులఁ | గలిగినఁదగవనకనవియుఁ*గైకొనుటొప్పున్॥

క॥తొలుతటివారలువాడని| తెలుఁగులపలుకులనుగలద్వి*తీయాంతస్థం| బులుగూర్పరుతద్భేదం|బులు దెలియమిబుధులుప్రాస*ములకుయతులకున్॥

లకారభేదంబులు.

తే-గీ॥ దురితసంహారనిర్జరో * త్తులనెకాదు | వెలయుదొడ్డళకారంబు * వికృతియందు | నెళవుదళవాయి మేళంబు*నీళ్లనంగఁ| బల్లెరంబనగ్రక్కుల * కళ్లెమనఁగ॥ ౨౮౨

వకారభేదంబులు

ఆ॥ప్రథమమీఁదనుండు*పంచమవర్గాది|వర్గమునకుఁబదులు * వచ్చినిలుచు | లాఁతియనువకార*మూఁతమై తెలుఁగునఁ | బరువు వెట్టిచిక్కు*వడియెననఁగ॥

శబ్దానుశాసనమహాలసూత్రము.

క్వచిదపినస్తఉదూతౌదంతోష్ఠభవస్యవికృతిశబ్దాదా.

సీ॥ జాతివాగలప్రౌఢ * శబ్దమొక్కటిదక్కసంస్కృతాంధ్రములము*జగములందు|శబ్దంబు మొదలని* శ్చయముగాఁగొమ్ములునొత్వంబులునుగల్గ ప్రకటికైన| హాటుశృంగములకై *వడినోత్వముల భంగిశబ్దాదిగలయవి*స్వరములగును| రెండునులాఁతులు*నుండుగ్రన్నుఁడుగిన్కవుట్టమోదినఁజెట్టు* ప్రేలిసెననఁగ ॥ తే-గీ॥ నడుమగొమ్ములుసంస్కృతాం * ధ్రములరెంట | బలసిజ

త్యక్షరముల కే*గలిగియుండు।భావుకముసీవుభవుకంబు।భవ్యుఁడనంగఁ। బాడ్డ
వుదీవులునవురంబు*వువ్వులనఁగ॥ ౨౮౬

లఘ్వలఘుభేదంబులకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నాన్యేషాం వై ధర్మ్యంలఘ్వలఘూనాం రయోస్తునిత్యంస్యాత్.

క॥ వైకృతకావ్యంబులలోఁ। గాకోదరశయనలఘుయ * కారముహల్లై
గైకొనఁదగుఁబ్రాసములకు। జోకయెస్వరహయలువడికిఁ*జొప్పడుటుదే॥

తే-గీ॥ ప్రియుఁడురాఁడాయెసత్యభా* మయొడఁగాఁగ। నెన్నిమాయలుపన్న
నో * యెఱుఁగరాదు। గాయుఁగాఁజొచ్చెశశిమింట। నాయనంగఁ। డాయఁ
గాఁజొచ్చెసఖిచక్రి*యేడియనఁగ॥ ౨౮౭

క॥ రెండర్థంబులపద్యము।లుండెడిచో నొకటియచ్చు*నొకయర్థమునన్। నిండారుహల్లనగుముర।ఖండనవలసినలఘుయ*కారముకృతులన్॥ ౨౮౮

రాఘవపాండవీయమునందు.

క॥వినియతనిందనపైనిడు।కొనియేఁగినియమిఁకిఁదగని*ఘనోరార్తియొసఁ।
ర్చినవాఁడమీకుదండ్యుఁడ।ననితనుఁదెలుపుచునువారి*కప్పసఁజ్ఞసేన్ ౨౮౯

సీ॥ త్రైయతుపానీయ*పీయూషవైయాత్యహైయంగవీనవై * యాసికత్వదీ
యస్వకీయాస్మ*దీయమదీయప్రభృతులనుగియ్యలు* పట్టరాదు। తుయ్యజ
య్యన్యాయ్య*సాహాయ్యసన్నాయ్యధాయ్య హేయ్యములని* కాయ్యముల
ను।గయ్యశబ్దమునను*గియ్యలుగలవని తెలిసిప్రాసములకు*నిలుపవలయు॥

తే-గీ॥ పైయెదపయూటయునొయారి * బలుగయారి। యనుపదంబులఁ
గొన్నిటి*నరసిచూడఁ। దొలఁగునిలుచునుగియ్యలు*దెలుగులందు। సత్యభా
మాముఖాంభోజ*చంచరీక॥ ౨౯౦

శశిబిందుచరిత్రమునందు.

ఉ॥ పయ్యెదఁబాపిగుబ్బలను*బాహులఁబట్టఁగనిచ్చిమోవిపైఁ। దియ్య
నిమోవియున్మనసు*దీరఁగఁగ్రోలఁగనిచ్చియిప్పుడో। తొయ్యలిసీవిముట్టిన
ను*ద్రోచెదవేనుఁగునిచ్చియంకుశం। బియ్యకకయ్యమాడఁదగు * నేననుసీగ
తినేచఁబాడియే॥ ౨౯౧

చిత్రభారతమునందు.

ఉ॥ఆయమరాచలంబుధను*వైవిలసిల్లఁగవిష్ణుఁడమ్ముగా। వేయువిధంబులం
బరిఢ*విల్లెడుశింజినిగూర్చినట్టిశూ।లాయుధులోక్కమాత్రమున*నంగముప్రవ
ష్యాఁగమోదిమించితౌఁ।దీయనివింటనేవెనుక*తీయనిబీరమునన నోభవా॥

రేఫమునకు.

తే-గీ॥ క్షితి నిష్ఠారంబు నొందు ద్రా * సంబులందు । విశ్రమములందు సమలోన * వెలుగలిగి । దేవదాసప్రులట్లన * తెనుగులందు । మించి రేఫరకారముల్ * మెలగు గృష్ణ॥ ౨౯౪ ॥
క॥ ధరిమయక రేఫములకు రే । ఫములను ఱాలకు నఱాలు * ప్రాసములనుపి । ద్రేమములను జెప్పఁదగునె । క్రమమొప్పఁగ కరెండునుంగు * కవిగాయప్పఁ గృతిన్ ॥ ౨౯౫ ॥
ఆ॥ నాదిభోజకస్య * సరదంబు పైనిడి । రేయు దెప్పునంగ * రేఫమయ్యె । మఱియు యనకసిగ్గు * పట్టబిరుక్కని జాల । యట్టు చేసననగ * నాముకుంద ॥ ౨౯౬ ॥
తే-గీ॥ చెల్లునని ముందు భీమన * చెప్పినను నొంగి లుప్తమను రేఫములు నాఱ * కారములును । సుప్పకవులవి యొకకైనంటొంటి వద్ద । లంజఱును నెలవిధజంతు * వని తెలియదు ॥ ౨౯౭ ॥
క॥ వలసిన రేఫఱకారములు । లలవడుఁదామొకటికొక్క * టనిభీమనయే । పలుకటగలిగిననాతఁడు । గలపినలక్ష్యముకల్గునఁ * గనఁబడకున్నే ॥ ౨౯౮ ॥
ఉ॥ బమ్మెరపోతరాజకృత * భాగవతంబు నలక్షణంబుగా । నిమ్మహినెన్నిటం గొదమ * యెంతయు నారసి చూడఁగాను రే । ఫమ్ములు ఱాలునుం గలసి * ప్రాసములైనకతంబు నంగదా । యిమ్ములనాదిలాక్షణికు * లెల్లను మానిరుదాహరింపఁగన్ ॥

శారదాదర్పణమునందు.

తే-గీ॥ చఘజఝలగు మొదలియూ * ష్మములు మూఁడు । సరిసవడినిల్పఁగానేక * జాతియైన । బండిఱాకు రేఫమునడి * సుందరాదె । ప్రాసవర్ణంబులకుఁ గూర్ప * రాదుగాని॥ ౩౦౦

అనంతుని ఛందమునందు.

కం॥ ధరనెక్కటి వళులై తగు । లరమఱవలు దానిరోఁదో * లంగన లొకు । న్నరిళాయనివిశ్రమవే । శరమాఘన రెండునుంగ * లసివర్తించున్ ॥
ఆ॥ మరుని తండ్రి లోక * మహితుండు యాదవ । రాజసింహమూర్తి * రక్షకుండు । బాగ వెలుపసంగ * అంపిల్లు నెక్కటి । వళ్లినాఁగ నిల్లు * వసజనాథ ॥

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

కం॥ రలమఱవలేకతరవళు । లరయఁగఁ దమతమ కవుల * యనుమతి వళులై పరగు బదాంతము కారము । పొరి నూదినదూరిచనిన * బుధులు భువి వలగున్ ॥ ౩౦౧

లక్ష్యము.

ఆ॥ అజ్జులాడియోగి * యాపడిసభలోన । తానిపోరిలోస*జిచ్చుబారసి । తన్నముడుగుపుడమి * తేండ్లనేలనుతింప । మనకువిశ్వనాథుఁ * డౌనరి యుండు॥ ౩౦౫

సర్వలక్షణసారసంగ్రహమునందు.

తే-గీ॥ మహిమనెక్కటివళులన * మరపటలలు । రహినిదమతమ కయియేగు * రమ్యచరిత । వనధిగంభీరసద్గుణ*వాసయసఁగ । భంజితాసు రసముదయ*యాంజనేయ॥ ౩౦౬

రేఫలోపము.

కం॥ నేరుపనునట్టిలపితము । లోరేఫంబచ్చుతోడ * లోపంబగురా।ధా రమణవలసినప్పుడు।భారతమునసోమయాజ పలుకుటవలనన్ ౩౦౭

విరాటపర్వమునందు.

క॥ద్యూతక్రీడకుఁగొండొక। నేతుంగపటమునసొప్ప * నిజనంబులునా। చేతిధనమెల్లఁగోనిపరి।భూతియొనర్చిసవిరక్తి*పొడమివెడలితిన్ ॥ ౩౦౮

మౌసలపర్వమునందు.

కం॥ కాచికొనివచ్చితగనా । నేచినయట్లచటనిచట * నిలిపితిమునినా। థాచేటునుభంగంబును॥నైచిత్తముశోకమునకు*నగ్గంబయ్యెన్। ౩౦౯

లోపమురామికిరాజశేఖరచరిత్రమునందు.

క॥ఏరికిబుద్ధిబలంబులు।గారణములుగావునువ్వె*కలరేధరిత్రిన్ । నేరిచి బ్రతికినవారలు।నేరకచెడ్డట్టివారు*నీరజనేత్రా॥ ౩౧౦

క్రారవడులకు.

తే॥క్రిందద్రగ్గయుఁద్రోవయు * ద్రిమ్మరుటయుఁ బ్రోచుటయుఁబ్రతికిం చుట*ప్రమొక్కుటయును।ప్రేలుటయుస్రుక్కుటయునన*వీనిమొదలి।వ్రాలి టులఁగొన్నిటనుగ్రార*వడులుచెందు॥ ౩౧౧

లకారమునకు.

క॥విరమనములకునుబ్రాసా । క్షరములకునులళలుదొడ్డ* సన్నములును మా।చ్చరములెఱుంగకచెల్లును।హరనుతలళయోరభేద*యనుసూత్రమునన్॥

ఆ॥గంగకొడుకుమాట * గాదనిసభనుబె । ళ్లుపడనెల్లనృపుల * లోనహ రిని।గొల్లఁడనుచుఁజాల*ద్రుళ్లిచేదివిభుండు। పులిసెఁబఱచిబలము * నెళవ్రుఁ జేరెఁ ౩౧౩

నకారమునకు.

తే-గీ॥ పొలుపడినిల్చులాంతివా * ప్రాసమునకు । జాతివాకుసవర్ణమై *
శంకలేక । యతికిఁబంచమవర్గాద్య* మగుటఁజేసి । చెల్లునవకారమునకుల*
శ్రీభుజంగ॥ ౩౧౪ ॥ తే-గీ॥ అవనితనయునిచేతఁబ*ట్టువడియున్న । పడుచుకో
మ్మలహరిచట్టి* నట్టిపోలెఁ । దపిలిపడియాలువేసుగా*దమకుఁదాము । నేలు
వాఁడనితనునిచ్చ* మెచ్చుకొనఁగ॥౩౧౫॥ తే-గీ॥ లాఁతిజాతికివడికిని*ల్పఁదగ
దనుచు। సూత్రమునఁజెప్పలేదని* చూడవలదు । నన్నయార్యుఁడుపంచమా*
మ్నాయమునను। నిలుపులత్యంబులకుమాఱు*వలుకవలెనొ॥ ౩౧౬

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ భూనుతకీర్తిబ్రాహ్మణుఁడు * పుట్టఁగఁదోడనపుట్టును త్తమ । జ్ఞాన
మునర్వభూతహిత * సమ్మతబుద్ధియుఁజిత్తశాంతియు । న్మానమదప్రహారము
న*మత్వమునంతతవేదవిద్యయు । స్థానమునత్యవాక్యముద్ప – దవ్రతముంగ
రుణాపరత్వముఁన్॥ క॥ నానునుప్పనూవునూఁబు । నెవ్వఁడెవ్వాఁడెవ్వఁడేవఁ*
డీతఁడనంగాఁ । బుధుఫుప్పపూనుపూమొ । గ్గపురాపినిసించెనఁగ * నగుసల
యునెడన్ ౩౧౭

నూవనుటకు శశిబిందుచరిత్రమునందు.

క॥ నూన్రంబున్నవనుసంపెఁగ । పూనుగెలిచిబిరుదుముత్రై * పుంజల్లిదగ ।
న్దావై చనసఁగముంగర । తోవసరుమానిత్రనాస*తుంల తీకొన్నన్॥ ౩౧౮

ఏవాఁడనుటకు శాంతిపర్వమునందు.

క॥ నీవుక తెవేలయిలఁబడి। వేవురనీవలచిపట్టి*వెదకినసట్టం । బైవచ్చిన
లదువానిం । దేవాఁడుమగండులేమి*నెఱుఁగవుకంటే॥ ౩౨౦

శాంతిపర్వమునందు.

క॥ ఏవానిబంధుపుత్రులు। జీవధనంబులునుడప్పిఁ*జెందనుగృశునిం।గా
వానినెన్నఁగాదగుఁ। గేవలతనుకార్శ్యయుతుఁడు*గృశుఁడెనరేంద్రా॥

పూనన్నందులకాముక్తమాల్యదయందు.

సీ॥ పేవినమేడపై వలభి * వేణికఁజంటవహించివిప్పఁగాఁ । బూవులుగో
ళ్లమీటుతటిఁ*బోయెడుతేటులప్రేమాంతకాముశం । గాసహామహాతాభ్య
సన*లొటనుదంతపుమెట్లవెంబడిం। జేవడివీణమీటుటయుఁ* జక్కడకించుట
యున్ శరింబడన్॥ ౩౨౨

వ॥ తక్కినవిప్రసిద్ధంబులగుంటజేసి యిందువ్రాయఁబడవయ్యె:

సకారభేదంబులు.

క॥ శసలెఱుఁగకచదువంగాఁ । బొసఁగదదెట్లనినశకల * ముసకృత్తను చో । వసుధసకలముశకృత్తన । రసికులునవ్వుదురుగాన*రాక్షసవైరీ॥ ౩౭౩
సీ॥విక్రృతిపదాదిని*వెలయునాఱవహల్లు మొదలివిభక్తిపైఁ* గదిసెనేని। యరయఁదృతీయోష్మ*మగుశౌరిసీరలుదాఁచిగోపస్త్రీల* నేఁచెననఁగ।ప్రథమోష్మవర్ణంబుఁ* బరికింపఁదద్భవాద్యంధ్రిదేశోక్తుల*యందులేదు । సింగంబుసింగిణి * సెనమునుసెలగోలవీసెఁడుపసిగొనఁ * జేసిరనఁగ॥ ౩౭౪
తే-గీ॥ భీష్మసన్నుతయువిశృతి* యోష్మలిపులు।గానిప్రథమోష్మవర్ణము* ల్గావువీనిఁ । దెలియకరచించుకృతులుధా * త్రీతలమునఁ । బ్రాసభంగంబులైనగు*బాటుజెందు ॥ ౩౭౫॥ క॥ తెలుఁగుపదంబులనేత్వము । గలమూఁడవయూష్మమునుశ*కారముఁగాఁగం।బలుకుదురజ్ఞజనంబులు। సెలగోలలుసెనగలాఱు*సేరులునను చోఁ॥ ౩౭౬

హకారవివేకము.

సీ॥ బహ్వర్థవిహ్వల * జిహ్వాహ్వలాహ్వనగహ్వరోపహ్వర * ప్రహ్వశబ్దంబులువకార*సహితంబులగుగానిబిందుపూర్వములుదా*మొందుఁగావు। సంహతిసంహూత * సంహితాసంహారసంహననాంహోహ్నృ*సింహరంహ।బృంహణపదములు*బిందుపూర్వకములుగానివకారయు * క్తములుగావు ॥ తే-గీ॥ మాముడునిల్పుబ్రహ్మాజి*హ్మగపదములఁ । జిహ్మమనుచోటనాముపేఁ*జెందియుండుఁ।గిఁయ్యలగులేహ్యగుహ్యప్ర*గుహ్యములను । బ్రాసములవీనినెఱిఁగిచె*ప్పంగవలయు॥ ౩౭౭

కావ్యాదిగ్రాహ్యవర్ణంబులు— శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దాయేచశుభగణాస్త ఏవకావ్యాదౌగ్రాహ్యాః

తే-గీ॥ లిపులకదిదైవతంబులు*లింగములును । ప్రాణగతిఫలబీజంబు*లాసనములు ।నమృతములువిషములునుద*గ్ధాదిభములు । దెలిసికావ్యముఖంబున* నిలుపవలయు ॥ ౩౭౮॥ క॥ జడ్డలుగలమాతృకతొలి । నిడ్డసదోషవర్ణములకు*నేటికివిూఁదట। దొడ్డదొరబిడ్డకైవడి । నొడ్డలకనుపడ్డవ్రాయఁ*కూహింపఁదగుఁ॥ ౩౭౯

వర్ణాదిదైవతంబులు.

తే – గీ॥ హరిధరలుకంతురమలంబి * కామరాంబ । లలకుమారవరాహశ* క్తులువసుత్రి।దివభిషక్కులుమధుచిత్త * భవులుకాళి । కాయ్యలువ

రాభవ్రులుపతు * లచ్చులకును ॥ ౩౩౧ ॥ సీ॥ స్పర్శవర్గములకుఁ * జతురాస్య పవమానకరిముఖగణపతి * నరమృగేంద్రు । లింద్రావరజగుహా * దీంద్రజా ఖైరవజినులంతకాస్రప * శివమహేశ।వాణులుఫణినాథ * వాసుకినందికేశ్వ రపద్మమిత్రశం*కరులువీర । భద్రకేశవదస్ర* భద్రకాళిశూలధారులునింక వం * తస్థములకు॥ ౩౩౨॥ ఆ॥ మారుతాగ్నిపూర్వ * మాతంగవరుణులు । శాదివర్ణములకు * శ్రీదినేశ । వాక్పినాకధరులు* వలమైనశౌకుభూ । తములు నాగమోక్త*దైవతములు ॥౩౩౩॥ తే-గీ॥ కృతిముఖాక్షరదేవత * పతికినుక వి । వరునకును లేఖకునకును*వాచకునకు । శ్రోతృజనములకునుశుభా* శుభఫ లంబు।లెలమిఁగల్పించుచుండుమ*హీస్థలమున॥ ౩౩౪

వర్ణలింగంబులు.

క॥ పుల్లింగంబులుప్రాణము।లెల్లనుస్త్రీలింగములుమ*హానిస్వరముల తో।హల్లులునపుంసకంబులు।పొల్లగుఁగకారముఖ్య*ములునలినాక్షా॥

క॥ చిరవిభూతిపతికి * స్త్రీలింగలిపులిచ్చు । భంగపఱుచుషండ * లింగలి పులు । భూరివై భవంబుఁ * బొందించుబుల్లింగ । లిపులుతొలుతనిలిచి * లేఖ వినుత॥ ౩౩౬

వర్ణంబులకునల్పప్రాణమహాప్రాణంబులు.

ఆ॥ స్పర్శవర్గజాత * సమలిపులొ్యాదవ । వర్గమునసువిషమ * వర్ణములు వ । నాలుగూష్మములును*నలిమహాప్రాణ।మల్పసంజ్ఞకంబు*లన్యలిపులు॥

క॥ తొలుతమహాప్రాణంబులు । నిలిచినఁగృతినాయకుండు*నీల్గునుసేల ।పలినల్పప్రాణాక్షర । ములుగూర్చినఁబెక్కువర్ష*ములుజీవించు॥

వర్ణంబులకుదేవమనుష్య తిర్యగ్గోరసగతులు.

సీ॥ ప్రాణవర్ణములును * బదియూఱుపంచమూక్షరములఁబొసిన * స్పర్శ ములుమా । ప్రాస్వంబులగుతఱి*నాదిత్యగతులగుఁజాపులై నవుడుభూ* జనగ

తులగుఁ। జింతింపననునాసి*కాంతస్థవర్ణంబులరయనెప్పుడునుది * ర్యగ్గతులగు॥శషసహాః క్షరచతు*ష్టయమునుదొడ్డక్కరంబునుగూడ రా* రవగతులగు॥ తే-గీ॥ కృతిమొదలనిల్పినురగతు*ల్కీర్తినేయు। మనుజగతులువిరోధినా*శము గేయుఁ। గినిసితిర్యగ్గతులుచాలఁ*గీడు సేయుఁ। బలికిరౌరవగతులుపా*పంబు జేయు॥ 3౮౦

వర్ణంబులకుఁబ్రత్యేకఫలంబులు.

ఆ॥ శుభకరంబులాఱు * విభవనాశదములు*నాల్గుకీర్తిదములు * నాల్గుహానిదములు రెండువరుస*దప్పక కావ్యంబు। మొదలనిలుపఁబ్రాణ*ములు మూకుంద ॥ 3౮౧॥ సీ॥ ధనధాన్యసుతరాజ్య * కనకంబులునుయశోనాశనారోగ్యదై *న్యప్రతాప। మరణంబులును... * మానభంగప్రదవ్యరోగభద్రములును*భోగయుద్ధ। ధైర్యతేజఃపగి * తాపంబులునుశౌర్యభీతినిరోగసం*ప్రీతివంశ।నాశనంబులునమా* నక కాదివర్గంబులై దు నెసంగుక*ల్యాణదా హా॥ తే-గీ॥ ఖేదదీర్ఘాయువులుయకా* రాదులిచ్చు। జయభయశ్రీసుఖంబులూష్మములొసంగు। నాయువల్పంబుగాదొడ్డ * ళౌలొసర్చుఁ। గవికిఁబలికిని బద్ధ్యాదిఁ*గదియునపుడు॥ 3౮3

వర్ణంబులకుబీజచక్రము.

సీ॥ నిలువుగీటులుపది*నిలిపి రేఖామత్కు-మడ్డంబుగాగీచి* యాదిలిపులు। తొలిదొంతిక్రిందుక్రిం * దుల రెండు రెండిడి రెండవదాననుం*డొండుగూర్చి। కడపలిప్రాణంబు * కడగమున్నులిఖంచి హెచ్చులాదానిపై * యింటనిలిపి। తరువాతిదొంతుల*ధామంబులునుగాదులొక్కటొక్కటిక్రమ* మొప్పవ్రాసి।యుద్ధముగ... నయ్యావ*త్యగ్నిభూమి। జలఖబీజంబులివికావ్య* ములకుమొదల।నిలుపఫలదా ర్థిధనహార్ని*నిరసనంబు। లొసఁగుగర్తకుభర్తకు*నుదయమున॥ 3౮౫

బీజాక్షరచక్రము.

అఆ	ఏ	క	చ	ట	త	ప	య	ష	ఇవి ౧౦ యు	వాయుబీజాక్షరములు పద్యాదిని నిలిపిన ఖేదము
ఇఈ	ఐ	ఖ	ఛ	ఠ	థ	ఫ	ర	స	ఇవి ౧౦ యు	అగ్ని బీజాక్షరములు పద్యాదిని నిలిపిన ఆర్తి.
ఉఊ	ఒ	గ	జ	డ	ద	బ	ల	హ	ఇవి ౧౦ యు	భూమి బీజాక్షరములు పద్యాదిని నిల్పిన ధనము.
ఋౠ	ఓ	ఘ	ఝ	ఢ	ధ	భ	వ	ళ	ఇవి ౧౦ యు	జల బీజాక్షరములు పద్యాదిని నిలిపిన హర్షము.
ఌౡ	అం	ఙ	ఞ	ణ	న	మ	శ	అః	ఇవి ౧౦ యు	గగన బీజాక్షరములు పద్యాదిని నిలిపిన నిర్ధనము.

స్నిగ్ధరూక్షాక్షరంబులు.

ఆ॥ అధిపుకులము వ్రాయి*యల్పాసువైనను।స్నిగ్ధమయ్యె నాది*సిరులొ
సంగు। నన్యజాతిలిపిమ*హాప్రాణమైరూక్ష। మనఁగ మొదలనిలిచి*యునికిఁ
బాపు॥ ౩౭౮

అక్షరచక్రకూటము.

సీ॥ అయిదూర్ధ్వరేఖల*యందుఁదిర్యగ్రేఖ లైదిడియిండ్లుప*దాఱుఁ జేసి।
యధిపనామాద్యక్ష*రాదిగా నచ్చులు హల్లులుగురుళకా*రాంతములుగ। నా
ద్యగ్నిహారనిధి* హ స్తవేదాదిత్యదిగ్రసకరిన్నృప*తిమను బాణ। శైలవాసరవి
శ్వ*సంఖ్యాలయంబులలిఖియించి యామీఁది*లిపులుమరల॥ ౩౭౯

తే-గీ॥ వెనుకటట్టులనిలిపిత*క్కినవిరెండు। పదియుమూఁడవతావునఁ*
గుదురుపఱిచి। జగతినరివర్ణశోధన*చక్రమిట్లు। వ్రాయఁగాఁదగునేఁబది*వర్ణ
ములను॥౩౮౦॥ సీ॥నాల్గిండ్లపై నిగ్రిం*దను బ్రబదక్షీణముగాఁజతగూఁడిరెుక్కొ
క్క*చవుకమయ్యె। నట్టిచౌకములునా* ల్గవిక్రమంబునసిద్ధసాధ్యసుసిద్ధారి*
సంజ్ఞములగు। నవిగాకయొక్కొక్క*చవుకంబునను గల్గు నిరవులునాల్గును*వ
రుసతోడ। క్షితిసిద్ధసాధ్యసు* సిద్ధారులనమెప్పఁగావునఁగడచవు * కంబునం
దు॥౩౮౧॥ తే-గీ॥గలగృహంబులు నాల్గింటఁ*గడమమూఁడు। చవుకముల
యందుఁగడపలి*సదనములను। బద్యముఖవర్ణములుగను*పట్టెనేని। పతికినె
టువంటిహితుడైనఁ*బగరయగును॥ ౩౮౨

అరివర్ణచక్రోద్ధారణము.

౧ ఎటర	౨ అంషణ	౩ ఐఠల	౪ అఃతస
౫ ఛబఉ	౬ గధఅ	౭ జభఊ	౮ ఘనఆ
౯ ఔఢశ	౧౦ ఖదళ	౧౧ ఓడవ	౧౨ కథహ
౧౩ ఞయఋ ౠ	౧౪ చఫఈ	౧౫ ఝమఌ	౧౬ జపఇ

వ॥ ఎట్టొ వ్రగడతనకును-ఆరణ్యాపర్వ శేషము మొదలిపద్యమునకును-అక్షరచక్రముచూచుకొనినందునకుఁదెలివిడి- తెనుఁగునశబ్దాదినియకారము లేకుగనుకయెట్టొ వ్రగడనామాద్యక్షరమచ్చుగాన-ఎకారముఅదిమొదలుకొని వ్రాయఁగాఁబద్యాదివర్ణము-స్ఫురదరుణాంశు-అన్నాఁడుగానద్వితాక్షరమునందుమీఁదటియక్షరమేకారణముగనుక సకారముసాధ్యపుచొక్కమునంమసాధ్యపునింటనిలిచెఁగానసాధ్యసాధ్యముమంచిది- యెవరికిఁజూచినననిటుపలెనే.

క॥ ఆరయనామాద్యక్షర। తారగణమునుదదీశ*తారాగణముల్। వైరము నొందినభర్తకు। ఘోరార్తిఘటించుమైత్రిఁ*గూడినసొప్పుల్॥ ౩౮౪

తే-గీ॥ అధిపతికినేండ్లుముప్పది * యైనదనుక । నతఁడుపుట్టినరిక్కయు*నంతనుండి। నామధేయంబుమొదలివ*ర్ణమునకైన।చుక్కయునుజేకొనిబలంబుఁ*జూడవలయు॥౩౮౫॥క॥ జనియించినతారయెఱుం । గనిజనులకునామతార* కయచేకొనఁగాఁ । జనుననిసంహితలోపల । ననియెవశిష్ఠుండుగోచ*రాధ్యాయమునన్ ॥౩౮౬॥ సీ॥ నవతారలొక్కగ* ణంబగునట్టిగణంబులు మూఁడువి*ధములయ్యె । హయమృగాదితిపుష్య * హస్తమారుతమైత్రదేవతీశ్రవణముల్ * దేవగణము । లగ్నీంద్రవరుణచి*త్రాహిమూలఖవిశాఖావసుభుఖులురా * క్షసగణములు । పూర్వత్రయవిరించి*శరోత్తరత్రయమయామ్యముల్ నృగణంబు * లనఁగజెలఁగు ॥తే-గీ॥ నుత్తమము రెండుగణములు* నొకటియైన। మధ్యమమునుశనరగణా*హ్వయములైన। నధమమాదిత్యగణము దై*త్యంబునైన । నాశమునుదానవంబుమా*నవమునైన॥ ౩౮౭

యోనినిర్ణయము

ఆ॥ మురవిభేదికావ్య*ముఖవర్ణతారకా। యోనినాయకర్క్ష *యోనితోడఁ । బొందుగూడెనేని*పూర్ణాయువగువైర । మొందెనేనిహాని*చెందుబతికి॥

సీ॥ వాజిశతోడుల* శ్వములుయామ్యాంత్యభంబులుకరులగ్ని జ్య*ములుగొఱియలు। బ్రహ్మేంద్రులహులస*ర్పపునర్వసులుపిల్లులిలమఘాఫల్గునుల్*లెలికకూన। లుత్తరాహిర్బుధ్న్య* లూహింపగోవులువాయుహస్తంబులు* వాహరిపులు । దలఁపనింద్రదాగ్నిచి* త్రలుపులులింద్రానురాధలేణంబులు* రాక్షసాద్ధ్రి॥ తే-గీ॥ లడవికుక్కలుజలభంబు*హరియుఁగపులు । విశ్వతారాభిజిత్తులు*వేఁటముంగి । లజపదంబుధనిష్ఠయునరసిమాడ । బాలకంఠీరవ

బులు*పద్మనాభ॥౩౯౧॥ఆ॥ఏకయోనులైన*నెంతయుమంచిది। కొంతమేలుభి
న్న*జంతులైన*వైరజాతులైనవర్జనీయమువాని। తెఱఁగుగౌరవంబు*దెలియ
వలయు॥౩౯౨॥ సీ॥ అశ్వంబునకుహరి*వ్యాఘ్రిసైరిభములుకరటికిశార్దూల*
తురగహరులు। మేఁకకుఁగరిపుండరీకహర్యక్షంబులురగంబునకుఁబిల్లి*యు
నునకులము। మార్జారమునకుసింహవ్యాఘ్రశునకంబులాఖువునకుబిడా*లా
హిబభ్రి। లర్వగోకాసరై*శాలికిఁగేసరిద్వీపులుపులికిహ*స్తిద్విషంబు॥
తే-గీ॥ గుక్కలేటికిసింగంబు*గోల్పులియును। బభ్రికపులకుశునకడిం*
భంబునరులు। గట్టితనమునమృగరాజు*బట్టునట్టి। జంతువులులేవుదానిచే*
సమయుఁగాని॥ క॥ ఇభరాజభయనివారణ। ప్రభుతారాలింగమునుప్రబ*
బంధాదిమవర్ణభలింగంబునుగలసియు। శుభదంబులుగాఁగనుకవి* చూడఁ
గవలయున్॥ ౩౯౩

లింగనిర్ణయము.

ఆ॥ ప్రథమయోనిపురుష*భంబొక్కటైనను। యువతిభంబుమిథున*
యోగమైన। నుత్తమంబుస్త్రీభ*యుగమైనమధ్యంబు। పురుషభద్వయమునఁ*
బోరుపుట్టు॥౩౯౬॥క॥నెలఁతలకుఁబురుషతారలు। తలఁపఁగఁబురుషులకుయు
వతి*తారలునైసం।ధిలునపుడులింగదోషం। బులుపనిలేదనిరికశ్య*పుండును
భృగువున్॥ ౩౯౭

అక్షరనక్షత్రదూరము.

ఆ॥ కృతిముఖంబువ్రాయి*రిక్కకువిభుతార। పదియుమూఁటిమీఁదఁ*
బొదలునేని। భర్తవర్షశతము*బ్రతుకులోపలనున్న। నల్పకాలమునఁగృ*
తాంతుఁగాంచు॥ ౩౯౮

అక్షరరాశికూటము.

క॥ అక్కజమగుకబ్బముతొలి। యక్కరపుంజుక్కరాశి*యారభ్యము
గా। లెక్కింపనధిపురాశికి। నిక్కశుభాశుభములెఱిఁగి* నిలుపఁగవలయున్॥

రాశినిర్ణయము.

తే॥ క్రమతఁగావ్యాదినుండున*క్షత్రరాశి। నుండిలెక్కింపభూరామ*
యుగశరాద్రి। కరితపనసంఖ్యలనుగృతీశ్వరునినామ। రాశిదనరిననతులసా*
మ్రాజ్యమొదవు॥ తే-గీ॥ మేషమునకువృశ్చికమును*మిథునమునకు। నక్రము
పసింహమునకుమీ*నంబునహితు। లెనిమిదవయవిశుభదంబు*లనుచువీని*
గైకొనుటగూడదనిచెప్పెఁ*గశ్యపుండు॥౪౦౧॥ తే-గీ॥ విదితముగరెండునాలు

తో*మ్మిదియుఁబదియుఁ। బడునొకొండునై పదిరాశి * పరగునేని। నిర్ధనంబు గళత్రహా*నియునపత్య।నాశనంబుదుఃఖంబుదై * న్యంబుగలుగు॥౮౦౨॥ఆ॥ కన్యకాకుళీర*కార్పిజలగ్రహ। వృషతిమింగలంబు *లెంచునపుడు।షష్ఠరాసులైన* జాయకుదీర్ఘాయు। వనుచునకుపాదుఁ*డానతిచ్చె॥౮౦౩॥ తే-గీ॥ రాశియొకటిరెండుతా*రకలునైన।రాముగతిగ్మృతిపతిశత్రు * రాజినడఁచు।రిక్కయొకటియురాసులు*రెండునైన।రిపులచేఁగ్మృతిపతిసంహ * రింప (బడును॥

క॥మునుదూషించినరాసులు।గనుగొననేకాధిపత్య * ఖగమైత్రములోం।దినదద్దోషములెల్లను। జనుననినారదుఁడుసెప్పె * సంహితలోనన్॥ ౮౦౫

అక్షరగ్రహకూటము.

ఆ॥ కర్త్రురాశిపతికి* గావ్యాదివర్ణము। రాశికీశుఁడైన * గ్రహమునకును।సూఁడుగలుగఁజెప్ప*వాఁడుకాలయముండు। గానికవివరుండు * గాఁడు పతికి॥ ౮౦౬

క॥ ధరణీసుతభృగుబుధశశి। సరసిజహితసౌమ్యకవిర * సాథవసుమనో।గురుమందపంగుజీవులు। తిరుముగమేషాదిరాశ్య * ధిపతులవరుసన్॥

వ॥ మఱియునొక్కవిధంబు॥ చం॥ హరిపదిహేళికర్కివరుఁ। డంబుజశత్రుఁడజాళికర్తగ।హ్వారితనయుండుయుగ్మవని * తాధిపుడిందుసుతుండుచాపమ।త్స్యరమణుఁడింద్రమంత్రివృష * తాలివిభుండుశనుండునక్రపు। మ్కరధరరాశివల్లభుఁడు * సారసబంధుకుమారుఁడచ్యుతా॥ ౮౦౮॥క॥జ్యోతిశ్శాస్త్రిముగాదని।మాతృకలకుభైరవుండు* మఱియొకచందం। బైతనరఁజెప్పె గ్రహసం।ఘాతమురాశిపతిదక్క* గ్రహమొరుఁడగునే॥ ౮౦౯॥తే-గీ॥ అధిపతులకంటెగణములకర్ణములకు।గ్రహములేబలవంతులా*మహిమగాదె।యుడుగుడాకినఁగవిభానుఁ*డలిగిమూఁడు। గడియలకుఁదొల్లిశిలపాడి* గాఁగఁదిట్టె॥

గ్రహమైత్రినిర్ణయము.

సీ॥భానునకాప్తులు*భౌమేజ్యసోములుశత్రులుభృగుపుత్ర*శనులుశశికి।సఖులు బుధార్కులు* శతుఁడొక్కఁడునులేఁడు కుజునకుఁజుట్టలు*గురురవీందు।లరిరౌహిణేయుఁడు * హరిణాంకగురునకు హితులుభార్గవమందు * లీసుతంద్రి। గురునకుఁజెలులుభా* స్కరచంద్రకుజులువైరులుకావ్యసౌమ్యులు* బలిగురునకు॥౮౧౧॥ తే-గీ॥ బంధులినతనయజ్ఞులు*పరులుమిహిర। తుహినకిరణులుశనికివిం*దులుకవిజ్ఞ।లహితులారార్కతారేశు*లందఱకును। సముఁలుతక్కినహరిపద*చారులెల్ల॥౮౧౨॥క॥సమమిత్రములైననుభద్రము సే

బతికినుహృద*రాతిగ్రహముల్ ।సమకూడినభయమొదవును । సమశాత్రవు లైనఁగీడు*చాలఘటించుర్ ॥౪౧౩॥ తే-గీ॥ ఈశుఁడొకఁడైననిద్దఱ*కిష్టమైన।మించి దిసమత్వమైనను*మధ్యమంబు । వైరమైనను వర్జింప*వలయుఁ గాని। తగదు సేకొనవిమొఁబి*తామవాండు ॥౪౧౪॥ తే-గీ॥ రవియుతుఁడునీచగతుఁడుం ప* రాజితుండు । సహితరాశిస్థితుండునై * యప్పుడుండు। గ్రహమువర్ణం బుగణమును * కావ్యమునకు । నాదినుండినలేవుశు * భాశుభములు॥౪౧౫॥ ॥తే-గీ॥ శారదాదర్పణంబున* జ్యోతిషంబుఁ । బట్టిగ్రహమైత్రిమాత్రంబు* వలుకఁబడియె। దానిగనివిస్తరించిరి*తద్విధంబ । భైరవాదులు తెనుఁగునఁ* బనికిమాలి॥ ౪౧౬

కృత్త్యాదివర్ణద్వయయోగఫలంబు.

ఆ॥ గరిమయోనిలింగ*గణతారకాదూర । రాశిఖేటతత్త్వ* కాశబీజ।చ క్రకూటములువి - చారించికావ్యాది । వర్ణయుగమునిలుప*వలయుసుకవి॥ ౪౧౭॥ తే-గీ॥ఆదిలిపికన్యయునుద్వితీ*యాక్షరంబు। పతియుగాఁజేసియీ రెం డు*వర్ణములకు।నిపుడుచెప్పినకూటంబు*లెల్లనరసి। కూర్చినప్రబంధమునిలిం ప*కుటముపతికి॥౪౧౮॥క॥ మొదలనుసంయుక్తార్ణము । గదిసిననీరెంటికినిస* కలకూటంబుల్ ।పదిలముగఁజూడవలయును। బదరకయామీఁదిలిపికిఁ*బని లేమహారీ॥౪౧౯॥క॥క్రింపనుజడ్డక్కరములుఁజెందనిలిపులాదినున్న*సిద్ధము గాఁజూ।డంవగుఁగూటములెల్లను।బొంమగఁబ్రథమద్వితీయ*ములకుముకుం డా॥౪౨౦॥ తే-గీ। త్రిదశనుతయోనిలింగంబు*మొదలుగాఁగ।నాఱుమును జె ప్పఁబడియుండు*నవలిఖేట। కాంతికూటము మొదలుగాఁ*గ్రమతమూఁడు। దెలియఁబలికెదనికఁదేట * తెల్లగాఁగ॥ ౪౨౧

గ్రహకాంతికూటము.

క। మొదనున్నమాత్రకాద్వయ।మునకున్గణయు గ్మమునకు*మును చెప్పి నచో।ప్పనైనఖేచరంబుల।తనుకాంతులవలనఁ దెలియఁ*దగుఁదత్ఫలముల్ ॥

గ్రహవర్ణంబులు.

క। రవిభౌములురక్తాంగులు । కవిజైవాతృకులుధవళ * కాయులుసౌ మ్యా।ద్భవగురులుపీతగాత్రులు। దివాకరసుతుండునీల * దేహుండరయన్ ॥ తే-గీ॥ పాంసుపీతాంగులెల్లశు * భగ్రహములు । రక్తమేచకతనులుక్రూర*ర గ్రహములు।పద్మహితుఁగూడిశశియును*బాపియగును।గ్రూరసంగతిబుధుఁ డును* గ్రూరుఁడగును॥౪౨౨॥ తే-గీ॥ రెండునుఖిలగ్రహములైన * మృతుల్య

వగును। సౌమ్యుఁడు నొకండునైనను శర్మమగును। బాపశుభఖేచరములైన బవరమగును। శోభనక్రూరులైనను శోకమగును॥ ౨౨౫॥ ఆ॥ జేనినామమునకు గ్రిందివంకను మీఁది। వంకయందునుండు వర్ణములకు। గణములకును బాపఖచరంబులై యున్నఁ। జెడక యుండువాఁడు శివుఁడొ హరియొ॥ ౨౨౬

క॥ కమలాప్రమదాప్రియకా। వ్యముఖంబుననుండు రెండు ప్రాలకునగు బీజములు త్త్రక్రమమునమి। త్రములైనను బతికి శుభము తార్కొనుటరుదే॥

బీజమైత్రీనిర్ణయము.

తే-గీ॥ చదలుగాడ్పులముంగల జగతిపుడమి। సరసనేలయునీరును జలముమీఁద। క్షితియునప్పును నిప్పును జిచ్చుచెంత నుదకమును గృతిముఖమున నున్నమైత్రి॥ ౨౨౮॥ ఆ॥ కీలిమీఁదిగాలి కృతిముఖంబుననిల్చి। యేటిలోన బొత్తమెల్లగాల్చు। గాలిమీఁదికీలి కర్తమందిరంబెల్ల। నిర్దహించునాఁడు నెలలలోన॥ ౨౨౯

అరివర్ణశోధనచక్రకూటము.

క॥ నిక్కము మొనలిఖి రెండవ। యక్కరమునకరిగృహంబు నందుండినయా। వెక్కురుకబ్బంబాడయని। జిక్కువడఁగఁజేయుఁబగర చేరణభూమిన్॥

ప్రశస్తకూటంబులు.

తే-గీ॥ క్షితిసురుల కాఱుధారుణీ పతులకైదు। వైశ్యులకునాల్గుశూద్రాంత్య వర్ణజులకు। మూఁడు రెండును శుభకరం బులయియున్నఁ। జాలుననియెసంహితలోన శౌనకుండు॥ ౨౩౦॥ తే-గీ॥ విప్రులకుగ్రహమైత్రియు ర్వీపతులకు। గణవిధము వైశ్యులకు రాశి గణనశూద్ర। నీచులకుయోనితారలి న్నింటిలోనఁ। గడుఁబ్రశస్తంబులిది వృద్ధ గర్గమతము॥ ౨౩౨॥ క॥ కూటము లెఱుఁగవుమాతో। సాటికిఁబద్యములుచెప్పి చదివెదవిదిబల్। చేటుసుమీ యనిపెద్దలు। నేటించినగుకవికడుగి నిసిజగడించున్॥ ౨౩౩

సంయుతాక్షరవిశేషము.

సీ॥ క్షారహారిద్రాదార జంబులుగూడఁగఁ దమశుభ్రపీతవర్ణములువిడిచి। రక్తవర్ణంబులై రాణించు చాడ్పునన శుభప్రదంబులై నట్టివ్రాలు। జగతిపై సంయుతాక్షరములై కనుపట్టి నిజదుష్టఫలములిన్నియునుబూని। సకలసంపత్ప్రిదాయకములై తనరాకుపంచదారయనా నవాలుగలసి॥ ౨౩౪॥ తే-గీ॥ తొంటికంటెనుమిగులమాధుర్యరుచుల। నొప్పుగతిశుద్ధలిపులుసం యుత

ములగుచు।నధికమంగళకరములై *యమరుననుచుఁ।బ్రమథపతిమాత్రు కాని
ధా*నమునఁజెప్పె॥ ౪౩౫

శ్రీకారప్రభావము.

తే-గీ॥ వేదములకెల్లనోంకార*మాదియైన। కరణిఁగృతులకుఁనెల్ల శ్రీ*
కారమాది।గానఁగవివరులెల్లను*దానిదక్క।నితరవర్ణంబులిడరుస*త్కృతుల
మొదల॥౪౩౬॥క॥ ఎంతయుశ్రీకారములా।ద్యంతంబులనుంచిలేఖ*లంపిననవ
గునః।శ్రాంతంబుగార్యసిద్ధియు।రాంతకకావ్యాదిఁగూర్ప*నరుదెశుభంబుల్ ॥
౪౩౭॥ క।పదపడిశ్రీకారముకృతి। మొదలనిలిచిదోషపుంజ* మునడంచిశు
భం।బొదవించుఁబసుసమినుమును। గదిసిసువర్ణంబుసేయు*కరణిఁ ధరణిఁ ॥
౪౩౮॥క॥శుభదేవతాత్రయంబును।శుభఖచరత్రయముగలిగి * శుభవాచక
మై।యభినుతిగాంచినకతమున।శుభములుశ్రీకారమునను * జొప్పడుటరుదే॥
౪౩౯॥వ॥దీనితాత్పర్యము-శవర్ణంబును రేఫము-ఈకారస్వరమును-ఈమూఁ
డునుగూడఁగా శ్రీకారమయ్యెను-అందులోశవర్ణంబునకు-ఈకారంబునకు-
అధిదేవతలక్ష్మీదేవి-రేఫమునకగ్నిదేవుఁడుగావున శ్రీయమిచ్ఛేద్ధుతాశనాత్
అనిపురాణవచనము-గలుగుటంజేసి-అతఁడునులక్ష్మీప్రదుండుగానమూఁడు
వర్ణములకునుశుభదేవతలైరి-మొదలిశవర్ణమునకుగ్రహముగురుఁడు రేఫము
నకును-ఈయనుస్వరమునకును శుక్రుఁడొక్కఁడేగానమూఁటికినిశుభగ్రహ
ములేయయ్యె-కమలాశ్రీర్హరిప్రియా-అనిలక్ష్మీనామమగుటఁజేసిశుభవాచ
కమయినది-అదిగానఁగృతిముఖమునందుఁబ్రయోగించినశ్రీకారమువలనఁ
శుభముగలుగుటయాశ్చర్యముగాదునిశ్చయమేననుట౪౪౦॥సీ॥మొదలితా
లుభవ్రాహ్మ*ములకునభోభీజకారవగతిమహా*ప్రాణములును।దిగువరేఫము
నకుఁ*దిర్యగ్గమనదాహఫలపీతిహాలాత్రాధి*పత్యములును।గనుగొననారెం
టి*కినిమర్త్యదానవగణబృహస్పతిశుక్ర*ఖచరములును।బ్రథమాక్షరమున
కుఁ*బతికినివైశ్యభావాబ్జకులగోవ్యాఘ్రి*యోనిభములు॥౪౪౧॥ తే-గీ॥ న
గుకతంబునశ్రీయను*నక్షరమున। నిండియుండుదోషంబులి*న్నియునెఱింగి।
సంయుతంబనియునుశుభ* శబ్దమనియు। నదియనిలిపెనన్నయభార * తాది
యందు॥ ౪౪౨

కృతిముఖప్రశస్తంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దాయేచశుభగణాస్త ఏవకావ్యాదౌగ్రాహ్యాః॥

తే-గీ॥ అమరవాచకములుమంగ * ళార్థవాచ। కములునైనశబ్దములుకా * వ్యముల మొదల। నిలిచిమర్వర్ణదోషము * ల్డొలఁగఁద్రోచి। కర్తకునుభర్తకును భావు * కంబుఁ జేయు॥ ౨౪౭॥ క॥ శ్రీవాణీకీర్తిసతీ। జైవాతృకహర్షమేఘ * సాగరధరణీ। భావుకనీరోగాయు। ర్గావాఖ్యానములుశుభక * రములాదినిడన్॥ ౨౪౮॥ క॥ మోదంబునసత్కవిప్రతి। పాదింపఁగవలయుశుభముఁ * బడయుటకై కా। వ్యాదినివరునకునాశీ। ర్వాదమయినదేవతాభి * వాదనమైనన్॥ ౨౪౯॥ క॥ గాయకపుకవులుకొందఱు। నాయకకల్యాణగుణగ * ణములొండెనభీప్సాయతవస్తువులొండెను। బాయకకీర్తింపుదురుప్ర * బంధము మొదలన్॥

వ॥ అమరవాచకంబులకునేకాసళియందు-ప్రాలేయాచలకన్యకా యనియును కల్పితకల్పవల్లి యందు- హేరంబమవలంబేయనియును-రామాయణమునందు-రామునిశుభచరితమ్ములు-అనియును-మంగళార్థవాచకంబులకుశ్యామలాదండకంబునందు-జయమాతంగతనయేయనియును-త్రిస్థలీదండకమునందు-విజయనగరహేమకూటంబులన్నిల్చియనియును-ఆశీర్వాదంబునకుఁగృష్ణవిజయంబునందుపాయాదపాయాత్తలియును - సాహసాంకంబునందు అవ్యాత్సవ్యాయనియును- దేవతాభివాదంబునకు ఛప్పనంబునందు-ప్రణమ్యలోకకర్తారమనియును- నాయకగుణంబులకు - నైషధమునందు - సువర్ణదణ్డైకసితాతపత్రితజ్వలత్ప్రితాపావళి కీర్తిమండల యనియును - అభీష్టవస్తువులకువృత్తరత్నాకరమునందు - సుఖసంతానసిద్ధ్యర్థమనియునులక్ష్యంబులుగలిగియుండును॥ ౨౫౦॥ తే-గీ॥ క్లిబలింగశబ్దంబులు * కృతికిమొదలఁ। గూర్పనాయకుధనమెల్లఁ * గొల్లవోవు। సరవిస్త్రీలింగపుల్లింగ * శబ్దములిడ। సంపదలువైభవంబులు * చాలఁగలుగు॥ ౨౫౧॥ క॥ అతిశుభదపదయుగాంతర్గతమైపతిపేరుకృతిని * గనుపట్టిననీ। క్షితివజ్రపంజరాంత। ర్గతుమాడ్కినభేద్యుఁడగున * రాతులకెల్లన్॥ ౨౫౨

తత్తస్థానప్రయోగనిషిద్ధాక్షరంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పురాస్త్రరసగిరిరుద్రేష్వకచటతపామాత్కానింద్యాః

క॥ ఆదిస్వరమునుబ్రథమై। కాదశషష్ఠార్ణములుక * కారాదులలో। నాదటదంతోష్ఠ్యములిడ। రాదుపురశరర్తుగిరిహ * గస్థానములన్॥ ౨౫౩॥ క॥ మూడవ ప్రాపున మొదలిటి। మూఁడుసరళవర్గములును * మూడవస్వర

ముఁ। మూఁడవయూష్మాక్షరమును । గూడదుకదియింపనెట్టి * కూళకునైనఁ॥ ౪౫౪॥ తే-గీ। వ్యంజనాహ్వాయమున నొప్పు* వ్రాలిలోన । షోడశాక్షరమాజవ*చోటనిలిపి । మచ్చరంబునఁదనుఁజంప*వచ్చినట్టి । చెడుగునకునైనఁబద్యంబు*నుసుగవలదు॥ ౪౫౫॥ సీ॥ గడియలోపలమూఁడు *కంద్రికలై త్రాడుధరఁగూలఁదిట్టెమే*ధావిభట్టు । కినిసియొక్కముహూర్త * మునబ్రహ్మదండిముండ్లెల్లనుల్లఁగఁదిట్టె* మల్లఘనుఁడు । మూఁడునాడికలకు * ముట్టడిపై చినమారనిఁభీమన * మడియఁదిట్టె। నరజామునకుఁజేలు* వంతయునింకఁగఁదిట్టెనుబడబాగ్ని*భట్టసుకవి॥ తే-గీ॥ వాసరత్రయమునకుఁజా * వంగఁదిట్టె । శ్రీనగముదోఁచుతుక్కని* శేషమంత్రి । తురగచోరకుఁబడఁదిట్టెఁ* దిరుమలయ్య । పద్యగతదుష్టవర్ణప్రభావములను ॥ ౪౫౬

వీరలు చెప్పినలక్ష్యంబులెవ్వియనిన-మేధావిభట్టు-ఆఱవచోటఁ దకారమునిలపిగడియకుత్రాటిచెట్టువిఱుగఁదిట్టినచాటుధార.

క॥ సాళువపెదతిమ్మమహీఁపాలవరుఁడువీఁడెవచ్చెఁ * బద్యముప్రాయుఁగే లనులేదాకొకటియుఁ। దాళమముత్తునియలగుచు*ధరపైఁబడుమా ॥

ప్రౌఢకవిమల్లన మూఁడవచోట అకారమునిలిపి రెండుగడియల కుబ్రహ్మదండిచెట్టుముండ్లురాలదిట్టినచాటుధార,

క॥ గుడియున్నస్మపతిఁబొడగన । నడవంగాఁగొండపల్లి *నగరిపడమటం । గుడియెడమ నడమగాడిన । చెట్టుముండులుబ్రహ్మదండి*చెట్లునడుల్లుఁ॥

వేములవాడభీమకవి పదునొకొండవచోట హకారంబునిలిపి మూఁడుగడియలకు రామగిరిదుర్గమునము త్తికదిగినమారనిచావఁ దిట్టినచాటుధార.

ఉ॥ చక్కదనంబుకేవియగు * సాహిణిమారఁడుమారుకై వడిఁ । - బొక్కిపసంగిలంచుజల* పట్నలముంగలయీచళుక్యపుం । జొక్కనృపాలుఁడుగ్రుఁడయి*మాట్కలమంటలురాలఁజూచినఁ । మిక్కిలిరాజశేఖరుని * మీఁదికివచ్చినరిత్తవోవునే॥ ౪౬౨

బడబానలభట్టు పదవచోటఁడకారంబిడిత్రిపురాంతకమునుంచిశ్రీశైలమునకుంబొవ్వెడు తెరువునందెలుఁగురాయఁడుగట్టించినచెఱువు శ్లేష్మయునాలుగుగడియలకునింకిపోవునటులఁదిట్టినచాటుధార

క॥ బడబానలభట్టారకు । కుడిచేయుంగరమురవికి *గొప్పనసర్ఘ్యం । బిడువేళమాడ్కిపీలోఁ। బడిపొఁదటాకంబనీరిఁ*బాయుముష్ఠేగఁ॥ ౪౬౪

ఏలూరిమంత్రియైనదవచోటఁగకారమునిలిపిశ్రీశైలమున్ద్రోచిన
తుక్కురుసునుమూఁడుదినములకుంజావందిట్టినచాటుధార.

చ॥ మునుపొకకేలరావణుడు * మోదమునన్నజతాద్రియెత్తినం । తనె
పోరుడప్పుడేతనప* దంబునఁద్రొక్కమదంబడంచెఁగా । వనమయగారితు
క్కుసచి*వాయలశ్రీగిరిగడ్డపారలన్। గనలుచుఁద్రవ్వినర్వమును * గైకొను
నీకిపుడాతఁడోపఁడే ॥ ౪౬౫

రెల్లూరితిరుమలయ్యఆఅవచోటందకారంబునిలిపి తనగుఱ్ఱమునుదొంగి
లినశ్రీపతిరాజుపోతరాజునునేడుదినములకుంజావఁదిట్టినచాటుధార.

చ॥ హయమదిసీతపోతవను * ధాధిపుఁడారయరావణుండుని । శ్చయ
ముగనేనురాఘవుఁడ * సహ్యజవారిధిమారుఁడంజనా । ప్రియతనయుండుల
చ్చనవి*భీషణుఁడాగుడిమెట్టలంకనా । జయమునుబోతరక్కసుని * చావును
నేడవనాఁడుసూడుఁడీ॥ ౪౬౭

మఱియునుగొన్నియుదాహరణంబులెకపల్లిపర్వతన్న పంచమస్థానం
బుననుహకారముగూర్చిచెప్పినపద్యము.

క॥ అంగజసంహారుండగు । సంగరభీముండుప్రళయసమయోగ్రుండై ।
యింగలపుకంటఁజూచిన।బంగరుకామయ్యమేను * భస్మంబయ్యెన్ ॥ ౪౬౮

పింగలిరామరాజుపంచమస్థానంబున హకారంబునుషష్ఠస్థానంబునం
జకారంబునుగూర్చిచెప్పినపద్యము.

ఉ॥ పింగలియేకచక్రపురి * పెంపుగనందువసించియున్నయా । తంగెడ
కొండఁడేబకుఁడు* తథ్యముమానవులారవానిబా । ధంగడముట్టఁజేసెమును
*ధర్మజుతమ్ముఁడుభీముఁడిప్పుడీ । యెంగలిముచ్చుఁజంపుటకు * నీశ్వరువేడుఁ
డుభీముఁడయ్యెడిన్ ॥ ౪౬౯

తెనాలరామకృష్ణుఁడుపంచమస్థానంబునఁగకారంబునుసప్తమం
బునండకారంబునుగూర్చిచెప్పినపద్యము.

క॥ బసవనకుఁబుట్టినప్పుడె । పసరముగోవిందరాజు*పసరంబైనం । గసవే
టికిఁదినఁడనఁగాఁ।గసవుందినుశత్రులాజిఁ*గదిసినవేళన్॥ ౪౭౦

వ॥రంగరాజులింగయతృతీయస్థానమునందుంగకారముగూర్చి
గూఢముగాఁదిట్టినచాటుధారపద్యము.

క॥ రవికోటిధామమయమై । నవకాంచనయుతమునగుచు * నానాటికొ

గీ॥ భువినిశివాన్వితమగునీ। భవనముజూపల్లిలింగ * భవగుణసంగా॥ తే॥ ఆదిపర్వంబుమొదలిప*ద్యంబునందు। సప్తమస్థానమునశబ్ద * శాసనుండు। జమిలియక్కరమునువిశే * షముదలంచి। పాదుకొలిపెఁజవర్ణంబు * భయముదక్క॥ ౪౭౨

దోషప్రభావము.

క॥ ఇప్పటినియమములన్నియు। నెప్పంగఁగావ్యంబుమొదల * నొకపద్యముదాఁ। జెప్పిననుజాలునవతలఁ దప్పినదోషంబులేదు * దర్పకజనకా॥ ౪౭౩॥ క॥ గట్టిగదోషముతెలుఁగక తిట్టిననదిదీవనయగు * దీవించినచోఁ।దిట్టగునదితెలిసియుమఱి।తిట్టినదీవించినను బ * తికినిక్కమగుౘ॥ ౪౭౪ క॥ గుడ్డియగునెద్దుజొన్నను। బడ్డపగిదిలక్షణంబు * పథమెఱుఁగనియా। యెడ్డెకవిత్వముఁజెప్పిన।నడ్డంబైబుధులదల్ప*నదియేమగునో॥ ౪౭౫

గుణావగుణబాహుళ్యవిశేషంబులు.

తే-గీ॥ ఇపుడుచెప్పినదోషంబు* లెల్లమాని। గుణములన్నియుఁగలుగంగఁ * గూర్పనగునె। స్రష్టకైనను స్వల్పదో * షంబునధిక। గుణములగునని దానిచేఁ కొనఁగవలయు॥ ౪౭౬॥ క॥ ఇలసద్గుణనికరములో। పలనొకదోషంబడంగుఁబదియోఅమృతాం। శులలోననొకకళంకము। జలజారికినెన్నఁబడని*చందమునహరీ॥ ౪౭౭॥ తే-గీ॥ విఫలమునకంటకంబును * విమధరాశ్రయంబువక్రంబుబంకభ* వంబునైన। మొగలిపరిమళమునయోగ్య*మగుతెఱఁగున। సద్గుణంబొక్కటియదోష * సమితిఁజెఱుచు॥ ౪౭౮॥ కం॥ తెలియఁగనీశుభలక్షణ। ములుకుకవులకావ్యములలేవుసుమీ। తొలుతమహాకవివర్యులు। పలికినసత్కృతులఁదక్కఁ * బన్నగశయనా॥ ౪౭౯॥

మాతృకార్చనావిధానము.

వ॥చమత్కారచంద్రికాయాం॥ శ్లో॥ అకారాదిక్షకారాంతవర్ణాః స్యుర్మాతృకాహ్వయాః। సాహిత్యరత్నాకరే॥శ్లో॥ ప్రభూనుద్దిశ్యపద్యంవాప్రబంధంవా కదాచన। నవక్తవ్యంనవక్తవ్యంమాతృకా పూజనంవినా॥ లక్షణదీపికాయాం॥ శ్లో॥ నాయకేనప్రయుక్తస్సన్ దంతధావనపూర్వకం। పుణ్యానిర్మలతోయేనమంగళ స్నానమాచరేత్। శుచిర్ధౌతాంబరధరో గంధమాల్యైరలంకృతః। పూజాగృహంవ్రజేన్మానిర్గీతవాద్యాదినిస్వనైః॥ శుభాసనేసుఖాసీనఃప్రాఙ్ముఖోన్యాసపూర్వకం। విప్రాదిమాతృకాస్తత్తద్వర్ణద్రవైర్యైః ప్ర

పూజయేత్ ॥౪౮౧॥ ఆ॥ కవులు మొదలమాతృ * కాపూజసలుపక । కావ్య మొండెఁజాటు* కావ్యమొండెఁ । జెప్పిరేనితమకుఁ* దప్పగుఁబతికిని । హాని వచ్చుఁ గృతియు* నడఁగిపోవు॥ ౪౮౨

సీ॥ ప్లక్షకాష్ఠంబునఁ* బలుదోమిమంగళస్నాతుఁడైశుభ్రభవ * స్త్రము లుకట్టి।మలయజకర్దమం*బలఁదిభూషణములు మైదాల్చికుసుమధా*మము లుచుట్టి। కవిలాక్షుణికలేఖ* కగ్రంథవాచకశాబ్దికతార్కిక* సహితముగను। గానతతాసద్ధ * ఘనసుషిరస్వనంబులుసర్వదిక్కుల * భోరుకలుగ॥ తే॥ వచ్చి దక్షిణపాదపూ * ర్వకముగాఁగ । మానినైయెమాతృకార్చన । మందిరంబుఁ। జొచ్చిపూర్వాభిముఖముగా* సుకవివరుఁడు । చిత్రకంబళములసుఖా*సీనుఁ డగుచుఁ ౪౮౪

శ్లో॥ విఘ్నరాజనమస్తుభ్యంలమ్బోదరగజానన।
నిర్విఘ్నంకురుమేదేవసర్వకార్యేషుసర్వదా॥

క॥ ఈమంత్రంబునుమున్నుగ । సామజముఖునేకదంతుఁ*జామరకర్ణున్ । ధూమధ్వజుఁబ్రమథగణ । స్వామినిబూజించిసుకవి* సమధికభక్తిన్ ॥౪౮౫

సీ॥ జ్యోతిర్విదుక్తము* హూర్తకాలంబునఁ బ్రస్థపంచకసగాత్ర * పాం డుశాలి। తండులంబులనుహ * స్తద్వయవిస్తారసమచతురశ్రిక * స్థండిలం బు। గావించినాల్గుచో* కపుటిండ్లురచియించివామదేవునిమూల * గీముసం దు।విప్రమాతృకలను*వీతిహోత్రునితావుమందిరంబునరాజ*మాతృకల ను॥౪౮౬॥ ఆ॥ దనుజుచాయభవన* మునవైశ్యమాతృక। లనుసమీరభాగ* మునసుగలుగు। సదనమునసుశూద్ర* జాతిమాతృకలను। వరుసదప్పకుండ* వ్రాయవలయు॥ ౪౮౭

మాతృకానిర్ణయము.

శారదాదర్పణే । స్వరాః కచటవర్గాశ్చ ధరణీసురమాతృకాః । తపవ ర్గాసమాంతస్థా బాహుసంభవమాతృకాః॥ అఆఇఈఉఊఋౠఌౡ ఏఐఓఔఅంఅః। ఈస్వరములుపదియారును— కఖగఘఙచఛజఝఞటఠడఢ ణఈకచటవర్గాక్షరములుపదునేనును- గూడముప్పదియొకటియు విప్రమా తృకలు ఇవియీశాన్యమూలయింటవ్రాయవలపినది—తథదధనపఫబభమ- యీతపవర్గాక్షరములుపదియు — అంతస్థములలోనసరియక్షరములై నరేఫ వకారములురెండును గూడఁగాబండ్రెండును రాజమాతృకలు — ఇవియా

గ్నేయదిక్కునను౦చవలసినది- యవర్ణ లవర్ణ ములు రెండును శషసహాలు నాల్గునుగూడ నారును వైశ్యమాతృకలు-ఇవి నిర్బృతిభాగమున నిలిపియుంచవలసినది దంత్యచజలు రెండును-అకారళకారములు రెండును గూడ నాలుగును శూద్రమాతృకలు-ఇవి వాయవ్యకోణమున లిఖించునది॥ సీ॥ అస్వరమవు దల* యాఘాలమిద్వయి శ్రవణయుగ్మంబుకా * రములు రెండు। గన్నులు బుత్వయుఃగంబు చెక్కులు వర్ణద్వంద్వముభయదం * తచ్ఛదములు। వక్రముల్ భుజములు* వక్రతమాక్షరంబులు కక్షములుసున్న* లలితగళము। పటువిసర్గములుకో* భవసూచకంబులు కచవర్గములు పాణి* కరరుహములు॥ ౪౯౧॥ తే-గీ॥ టాదులై దునుగూడఁ బృ*ష్ఠముజతుర్థ। వర్గముదరంబు బంచమవర్గజములు। జఘనమంతస్థలిఫులునూ * ష్మములుసంధ్రుఘు। లేవధూమణికట్టివా* గ్దేవిఁగొలుతు॥ ౪౯౨॥ క॥ అనివారిజాతసంభవు। వనితకుఁ బ్రణమిల్లి సుకవివరుఁడీపద్యం। బునఁజెప్పినట్లు న్యాసము। తనకుడికడ మొదలుగాఁబి* దపఁజేయనగుఁ॥ ౪౯౩

న్యాసప్రకారము.

అంశిరసి - ఆంలలాటే - ఇందక్షిణకర్ణే - ఈంవామకర్ణే- ఉందక్షిణనేత్రే- ఊంవామనేత్రే- ఋందక్షిణకపోలే ౠంవామకపోలే- ఌంఊర్ధ్వోష్ఠే। ౡంఅధరోష్ఠే - ఏందక్షిణభుజే - ఓంవామభుజే - ఐందక్షిణకక్షే ఔంవామకక్షే- అంగళే-అఃదక్షిణోత్తరస్తనాగ్రయోః - కంఖంగంఘంఙం దక్షిణహస్తాంగుళిషు చంఛంజంఝంఞం వామహస్తాంగుళిషు - టంఠండం ఢంణంపృష్ఠే-తంథందంధంనంఉదరే- పంఫంబంభంమంజఘనే - యంరం లంవందక్షిణపాదే - శంషంసంహంవామపాదేవిన్యసేత్ - విప్రమాతృకా పూజామంత్రః- విధిప్రదీపికాయాం॥ శ్లో॥ శ్వేతమాల్యాంబరధరాం శ్వేతరత్నవిభూషితాం శ్వేతాబ్జవాసినీం విప్రమాతృకాం పూజయామ్యహం ॥ ఆనేనవాగీశ్వరీధ్యానముక్తం॥ తల్లక్షణం మంత్రరహస్యేద్రష్టవ్యం - అకారము మొదలు ముప్పదియొక్క మాతృకలను నీమంత్రముచేత వేఱువేఱఁ బూజించునది॥

సీ॥ వెలిపట్టుపుట్టంబు* మలయజగంధంబు మౌక్తికామలవజ్ర*మయము లైన। భూషణంబులు గెల్ల* పువ్వులు కర్పూరధూళిధూపంబును*ధూకతైల। నీరాంజనంబును * ఘారపాత్రంబుసమన్వితశర్కరా * మసృణధేను।

దుగ్ధాన్నమునుభక్తి* తోసమర్పణచేసి శ్వేతాబ్జకర్ణికా * విష్టరస్థ॥తే॥గీ॥ తా రకాకుందమందార * ధవళదేహ । పుస్తకసువర్ణవల్లకీ * హస్తవిప్ర । మా తృకనుగవిశాస్త్రోక్త* మార్గముననుు॥ గొలువఁజతురవచోలబ్ధి* గలుగుట సుదె॥

రాజమాతృకార్చనమంత్రః.

శ్లో॥ రక్తమాల్యాంబరధరాంరక్తరత్న విభూషితాం । రక్తాబ్జవాసినీం రాజమాతృకాంపూజయామ్యహమ్॥ అనేనవశ్యముఖధ్యానముక్తం॥తల్ల క్షణంప్రపంచసారేద్రష్టవ్యం॥ ఈమంత్రముచేతఁబంౘడెందు మాతృకలను బూజించునది॥ కవిగజాంకుశే॥సీ॥ జిలుగుచందురుకావి* చీరయుఁగుంకుమ గంధంబుపద్మరా* గప్రవాళ । ఖచితంబులగుపరి * ష్కారంబులును గెంపు వన్నియగలపరు* వంపుపువ్వు। ప్రస్తుతాలక్తధూ* పంబుల్లు తిలబీజతైలదీపి కయును * ద్రామచషక । పూరితగోఘృతా * హారంబుభక్తితోనర్పించిర క్తతో * యజనవిష్ట॥తే॥ కోకనదనిభలోహిత* కోమలాంగి॥ ప్రసవబాణే క్షుకోదండ * పాణిరాజ । మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త*మార్గముననుు। గొలు వఁజతురవచోలబ్ధి* గలుగటరుదె॥ ౫౦౧

వైశజాతిమాతృకారాధనమంత్రః

పీతమాలాంబరధరాం పీతరత్నవిభూషితామ్।
పీతాబ్జవాసినీంవైశ్యమాతృకాం పూజాయామ్యహమ్

అనేనసిద్ధలక్ష్మీధ్యానముక్తం ॥ తల్లక్షణంమంత్రార్ణవేద్రష్టవ్యం॥ ప్రతి మాతృకారాధనమునీమంత్రముచదువుచునుజేయునది॥సీ॥ఆతతబహుమా ల్య*పీతకౌశేయంబునవహరిద్రాలేప* నంబుపుష్య । రాగగారుత్మత * రత్న కీలితమండనంబులుపచ్చక్రో*న్నలసుములు । సాంద్రసౌరభహరి * చందన ధూపంబుబస్తాజ్యసహితదీ * పంబురీతిఘటపరిపూరిత * క్షౌద్రోపహారం బుగదుభక్తినర్పించి*కనకనలిన॥ తే॥గీ॥ కర్ణికాపీఠికాసీన *గౌరగాత్ర । వన జకుట్మలాన్వితకర*ద్వంద్వవైశ్య। మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త * మార్గమున నుు।గొలువఁజతురవచోలబ్ధి*గలుగుటరుదె॥

శూద్రమాతృకారాధనమంత్రః.

శ్లో॥నీలామాల్యాంబరధరాం। నీలరత్నవిభూషితాం । నీలాబ్జవాసినీం శూద్రమాతృకాంపూజాయామ్యహం॥అనేనత్వరితాధ్యానముక్తంతల్లక్షు

ణంమంత్రతదర్పణే౽ద్రష్టవ్యం॥శూద్రమాతృకలనన్నిటినిబూజించునపుడీమంత్రమును జెప్పవలసినది॥ ౫౦౫॥ సీ॥ నీలవర్ణదుకూల* చేలంబునులవంగమృగ మదగంధంబు * నగవిరోధి । రత్నవిభూషణ * రాజియుఁగృష్ణ పుష్పములు కాలాగురు * సాలమూల । రచితధూపంబునే * రండబీజస్నేహ నీరాంజనంబును * జారుకాంస్య । మయచషకాన్విత * మధ్యనై వేద్యంబు నొసఁగిసద్భక్తిపెం*పొందిమదిని॥ తే-గీ॥ శ్యామపద్మనివిష్టమే * చకశరీర। శరధనుఃకాండధృతపంచ*శాఖశూద్ర ।మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త * మార్గమునను । గొంలువఁజతురవచోలబ్ధి *గలుగుటఋది॥ ౫౦౭॥ వ॥ ఇది ప్రబంధోపక్రమంబింకనాశుధారాకవిత్వమున కెట్లనిన॥ తే-గీ॥ సభలనుసమస్యలొసఁగిన * సమయమునను।మాతృకాపూజకవుల కే*రీతినబ్బు।నపుడువాగ్దేవతాధ్యాన*మాత్మజేసి। యాశువుగఁజెప్పనొప్పు ప*ద్యంబులెల్ల ॥

వాగ్దేవతాధ్యానముక్తం.

సీ॥ త్రయివేణిమీమాంస * తలవైద్యశాస్త్రంబునుపరాగమంబుక * న్బొమలనడుము । కడపలిప్రా।బల్కు*కణతలు శ్రౌతంబుతళుకుజెక్కులునిరు*క్తంబుశ్రుతులు । న్యాయంబుచుబుకంబు*జ్యౌతిషంబక్షులుశిక్షగంధవహంబు* స్మృతిరదములు । కావ్యంబుజిహ్వవ్యా * కరణంబు పెదవులుగీతంబుగళమలం*కృతికుచంబు॥ తే-గీ॥ లలపురాణంబునడుమితి * హాసమక్కుకల్పముకరద్వయముర*తికళజఘనము। ఛందమూరులునాట్యల*క్షణపదము। లేవధూమణికట్టి వా*గ్దేవిఁగొలుతు॥ ౫౧౦॥ ఆ॥ అనుచుశారదాంబ*నధరనిర్జితబింబ । భ్రమరవేణిపద్మ*భవునిరాణి। సుకవిరాజకీర * సురమహీరుహపాలతఁ।గొలిచియాశుకవితఁ*గూర్పవలయు ॥

ప్రబంధోపక్రమశుభకాలంబులు.

క॥ వెసనయనమాసపక్షది। వసవారభయోగకరణ*వర్జవిలగ్నా । భ్రసరేక్షణములరసినద। వసరమునను మొదలుసేయ*వలయుఁ గృతికిఁ॥ ౫౧౨ తే-గీ॥ సింహమునగురుఁడున్న రా*జీవబంధుఁ । డార్ద్రిమొదలుగఁబదితార*లందునడువ।జీవకవుల స్తమయమును*జెందియున్నఁ। గావ్యసముపక్రమము సేయఁ*గాదుపతికిఁ॥౫౧౩॥సీ॥అబ్దంబు మొదలిది*నాష్టకంబ । యనర్తుమాసాదులనుబంచ*వాసరములు । కవిబృహస్పతులుగ్రం*కకముందుఁబొడిచినవెనుకనుముప్పొద్దు*మనుయుగాదు।లగుదినములుసంక్ర* మాది రెండుపగళ్లు

గ్రహణంబులతోలునాఁడు*కామదహన।మునకుమీఁదనుమూఁడు*దినములు
తిథ్యాదిఘటికాత్రయంబుబు*క్షుంబు మొదల॥గీ॥ నాడికాయుగ్మమునువిల*
గ్నమునకాది।వెలసిననవాంశ మొకటియు*విడిచిపెట్టి। చిక్కినప్పుడుశుభము
లు*సేయవలయు । ననుచుయవనుఁడుసంహిత *యందుఁజెప్పె॥ ౫౧౫॥ సీ॥
షష్ఠ్యంతమునమొక్క* సంవత్సరముహోయనాంతంబునను బక్ష * మయనము
నకుఁ।గడపలదివనాష్ట*కముబుతుమాసావసానంబునను దివ* సంబులైదు ।
రవిశశిగ్రహణాది*వివిధమహోత్పాతముల కెల్లఁతరువాత*మూఁడునాళ్లు।
సంక్రమాంతమునవా*సరముతిథ్యంతంబుసంధునాడీత్రితత*యంబురిక్క॥ తే-
గీ॥కొనను బదిగడియలులగ్న*మునకుఁదుదిని । గదయుసార్ధనవాంశంబు*వద
లికావ్య।మునకుఁదొలుతటిపద్యంబు*మొగిరచింప । వలయుసత్కవితక్కిన*
వానియందు॥ క॥ ఉదగయనంబునఁజెప్పిన। సదమలకావ్యంబుపతికి*సంపద
లిచ్చుఁ।బదబడియామ్యాయనమున। మొదలుకొనినఁబ్రాణమునకు*మో
సముఁదెచ్చుఁ॥ ౫౧౬

తే-గీ॥శ్రావణజ్యేష్ఠకార్తిక*చైత్రమాఘ। మార్గశీర్షకఫాల్గున*మాధవముల।
సకలశుభకర్మములుసల్పఁ*జనునటంచు॥ । జెప్పిరిపరాశరాత్రివ*సిష్ఠమును
లు॥౫౧౯॥ తే-గీ॥ నింద్యములుభాద్రపదమను*నెలయుశుచియు।సరవిఝష
చైత్రకర్కట*శ్రావణములు। నధికమాసంబుబుష్యంబు*నాశ్వయుజముఁ ।
గార్తికాదినేకాదశ*ఘస్రములును॥ క॥ కావ్యమునకునారంభము।గావ్యుఁడు
సితపక్షమునను*గావించిననా।ధివ్యాధులడఁగువిభునకు । ద్రవ్యక్షయమగుసి
తేత*రంబుననైనఁ॥౫౨౧॥క॥దశమీద్వాదశ్యేకా। దసులనుబంచమినివిది
య*తదియలహిమధా।మశశాంకసుతబృహస్ప।త్యుశనోవారములఁగావ్య*
మొనరింపదగుఁ॥౫౨౨॥ తే-గీ॥ఉభయపక్షములందుఁద్ర*యోదశియును।స
ప్తమియుదిననాథవా*సరమునంత। రాయమొనరించుఁగృతిసమా*రంభము
నకు।నితరతిథివారములుగూడ*వెంచిచూడ॥౫౨౩॥క॥లిఫులనుబూర్వాహ్ణం
బుల । నుపక్రమించినశుభంబు*లొసఁగునుగావ్యం । బపరాహ్ణంబులసంధ్య
ల।క్షపలనుదొరకొనినసాధ్వ*సంబొనరించుఁ॥౫౨౪॥ సీ॥నందయుభద్రది*
నంబునుజయయురిక్తయును । బూర్ణయుననఁ*గ్రమతనైదు । భంగులదివస
ముల్*వరియేనునొప్పారుభూమి ।బీజాక్షరం*బులకునంద । వసబీజలిపులకె*
ల్లనుభద్రదశిఖిబీజ।రాజికిజయవాయు * బీజములకురిక్తనభోబీజ*రేఖకుంబూ

ర్ణయు నాదిగాఁబంచసం * ఖ్యాస్వరములు॥ తే-గీ॥ జెందుదిన మొక్కటొక్క
టి*శిశుకుమార।రాజ్యవృద్ధమృతాఖ్యలఁ*బ్రమదవిత్త।విజయభయలయదం
బులై *వీనినెఱుఁగ।వలయుఁగృతిపతినామాది*వర్ణమునను॥ ౫ ౨౬
క॥ బాలాదిస్వరములకును।గాలమునాఁజేసినాడి*కలుచేసికృతుల్ ।వాలాయ
మునందాదుల। మేలగు వేళలనుపక్ర * మింపఁదగుఁగృతుల్ ॥౫ ౨౭॥సీ॥వరుస
భూజలవహ్ని*వాయునభస్తత్వములుదంతిగతశాస్త్రి* భూతశైల । పరిమిత
ఘటికలఁ* బగలును రేయునుదినమునకినుమాఱు*దిరుగుచుండు । సూరేందు
భౌమజ్ఞ*వారంబులనుధరాంభోగ్ని వాతములాది-యగుఁగ్రమమున । గురు
శుక్రమందవా*సరముల నాకాశతత్వంబు మొదలుగాఁ * దనరునైదు॥ తే-గీ॥
కావ్యములఁదత్వమునుపక్రమము సేయ । ధనముదకతత్వమునసుఖ*మన
లతత్వ।మునభయంబుమరుత్తత్వ*మునగదార్తి। గగనతత్వంబునమృతంబు*
గలుగుఁబతికి॥౫ ౨౮ ॥సీ॥నాడికాత్రయమువి*నాడికావింశతిమాత్రకాలము
లఁగ్ర*మంబుతోడ।సత్వరజస్తమ * స్సంజ్ఞలవేళలుత్రివిధంబులై పద్మ*రిపు
సురేజ్య। దినములసత్వాఖ్య*యునుభౌమభృగువారములరజోవేళయు* జల
జమిత్రబుధమందవాసరం*బులఁదమోవేళయునాదిగాసూర్యోద * యము
ననుంచి॥ తే-గీ॥పదియునెనిమిదిమాఱులు*ప్రతిదినంబుఁ । దిరుగుఁగావుననివి
యెల్లఁ*దెలిసికవులు।భర్తరాశికిమైత్రి-చొ*ప్పదనివేళఁ । జెప్పుదురుకబ్బము
లువానిఁ*జెఱచుకొనకు॥౫ ౩౧॥ తే-గీ॥ తత్వపరిపంథులుగుళిర * చాపమీన।
కన్యలురజోభియాతులు*కార్పివృషభ।మేషతులలుతమోరులు* మిథునసిం
హ।ఘటమృగంబులుచట్టలు*కడములెల్ల॥౫ ౩౨॥ తే-గీ॥వైష్టవత్రయమునను
బూ*ర్వత్రయమున।మిత్రపూషాశ్వినులభాస్క * రత్రయమున । ధాతృష
ట్క-నిశాచర*తారకలను । గావ్యసముప్రక్రమముఁజేయఁగలుగుశుభము॥
౫ ౩౩॥ తే-గీ॥ వజ్రశూలవ్యతీపాత * వైధృతులను। గండపరిఘాతిగండవి *
ష్కంధములను।బదియుమూఁడవదానను * బ్రతుకునాస । సేయువారుశు
భంబులు*చేయఁబోరు॥౫ ౩౪॥ క॥ బవమొదలగునాఱింటను । గవికబ్బముప
క్రమింప*ఘనతరవిభవం।బవుభద్రాదులనేనిటఁ। దివిరిమొదలు సేయదొడ్డ
*తెవులుజనించుఁ॥౫ ౩౫॥ తే-గీ॥ వ్యస్రపలత్తలుగ్రాంతయో * గావయోగ।
దుర్ముహూర్తములునుదాృజ్య*దోషములును । దుష్టచంద్రోపబలములు*
దొరలునప్పుడు । గృతికిదొరఁకొనునట్టిదు * ర్గతియుఁగలఁడె॥౫ ౩౬॥ తే-గీ॥

తనకుభర్తకునష్టమ * ద్వాదశారి । జన్మములుగానిశుభఖేట*సదనములను।
మొదలుసేయఁగఁదగుఁగర్భ * మునకుగ్రహము।లష్టమంబునలేకుండ*నరసి
నుకవి॥౫౩౭॥ తే-గీ॥పాపులాఱింటమూఁటను * బదునొకొంట । సౌమ్యులు
ధరాగ్నగతిదిశా* జలజగర్భ।మునిగ్రుహంబులనుండఁగ*మొదలుకొనినఁ।గ
ర్భములుగడ తేఱువి*ఘ్నములు లేక॥౫౩౮॥క॥బుధుఁడినుఁగూడనివేళల।బుధ
దినమునబుధవిలగ్న*మునబుధదృష్టిన్।బుధహోరనుగావ్యములకు।బుధవ
ర్యులుపక్రమింపఁ*బూనుదురెపుడున్॥ ౫౩౯

సారస్వతౌషధంబులు.

తే-గీ॥బ్రాహ్మిబోడతరంబుపి * ప్పలియువసయు । శుంఠియుసమంబు
లుగఁదూచి * చూర్ణఁజేసి । ప్రతిదినము రేపకడసగ*బాలుతేనె। గలిపిరూక
త్తుదినినసూ*క్తులుఘటించు॥ ౫౪౦

బ్రాహ్మియనమండూకబ్రహ్మిపేరు.

సీ॥ కరకకాయలమీఁదఁ*గలుగుబబ్బరయునుబిప్పలిమూలంబు*తిప్పతీ
గ।వాయువిళంగంబు*లామష్టిమధుకంబుసన్నపిప్పలియున * చ్చపుసముద్ర।
పాడవిత్తనంబులు*బోడతరంబునువలమాటితుంగము*స్తలునువసయు॥ తే॥
గీ॥సమములుగఁదూచిపొడిచేసి*సంతతంబు।ప్రొద్దుననులేచినేతితో*ముద్దఁజే
సి।కర్షమాత్రంబుభక్షింపఁ * గలిగెనేని।గడియకొకపద్యశతకంబు * నుడువు
టరుదె॥౫౪౧॥సీ॥చెంగల్వకోష్టును * జిఱుతపిప్పలియునుమంచిధూమపుబో
ట్టు * ప్రమానిపసపు। మైప్రూఁతపసపును*మధుకంబుసైంధవలవణంబుచిత్ర
మూ * లంబుబరడు। జీలకఱ్ఱయుశుద్ధి*చేసినశుంఠియుసమభాగములుగాఁగ*
సంతరించి। చూర్ణంబుగావించి * శుభ్రపటంబుపై రాచియాక్రిందను * రాలి
నట్టి॥౫౪౨॥ తే-గీ॥పొడుమునూతనఘటములో * నిడిప్రభాత। సమయమునఁ
బ్రత్యహంబునా*జ్యమునమెదిపి। వేసరకచిన్నమెత్తుసే*వించునరుని। నాలు
కనుగాపురంబుండు*నలువచెలువ॥ ౫౪౪

కందద్వయరుగ్మవతీకమలవిలసితగర్భక్రౌంచపదవృత్తము.

ద్వారవతీనా*థాసదుదారా। తరుణధవళకర * ధరనుతనామా । మా
రమణీధా*మాసుకుమారా । మరుదధిపతిరిపు * మదగిరిశంబా॥౫౪౫॥సార
సనేత్రా*సత్యవిచారా । శరరుహభవముఖ * సకలసురేశా । శూరకులాతే*
జోజితసూరా।సురవరమణినిభ*సురుచిరదేహా॥ ౫౪౬

గర్భప్రథమకందము.

క॥ ద్వారవతీనాథానను । దారాతరుణధవళకర * ధరనుతనామా । మా
రమణీధామానుకు। మారామరుదధిపతిరిపు* మదగిరిశంబా ॥ ౫౪౭ ॥

ద్వితీయకందము

క॥ సారసనేత్రాసత్యవి। చారాశరరుహాభవముఖ * సకలసురేశా । శూ
రకులాతేజోజిత। సూరాసురవరమణినిభ* సురుచిరదేహా॥ ౫౪౮

గర్భరుగ్మవతీవృత్తము.

ద్వారవతీనా * థాసనుదారా । మారమణీధా * మానుకుమారా। సార
సనేత్రా* సత్యవిచారా। శూరకులాతే* జోజితసూరా॥ ౫౪౯

గర్భకమలవిలసితవృత్తము.

తరుణధవలకర * ధరనుతనామా । మరుదధిపతిరిపు * మదగిరిశమ్బా। శర
రుహాభవముఖ* సకలసురేశా। సురవరమణినిభ* సురుచిరదేహా॥ ౫౫౦

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్ర కామెపల్లిపురమందిరనం దనందన చరణారవింద వందనాభిలాష మనీష ప్రాభవ వెంగనార్యతనూ భవవిద్యావిశేషసురాచార్య కాకునూర్యప్పకవి విరచితంబైన యాంధ్ర శబ్దచింతామణియనువ్యాకరణసూత్రంబులను-వర్ణసంజ్ఞలును-వర్ణవృత్తిస్థా నంబులునుశుద్ధాంధ్రకలిఖివిలేఖనక్రమంబులును-పంచాశద్వర్ణనిర్ణయంబును ప్రాకృతోనాక్షరపరిగణనయు-నాంధ్రభాషావర్ణసంఖ్యయు - తత్తద్వర్ణభే దంబులును-కావ్యాదిగ్రాహ్యవర్ణంబులును-నాయకాక్షరకూటంబులును- కృత్యాది వర్ణద్వయయోగఫలంబును - సంయుతాక్షర విశేషంబును శ్రీ కారప్రభావంబును. కృతిముఖప్రశస్తంబులును - తత్తత్స్థానప్రయోగనిషి ద్ధాక్షరంబులును।దోషప్రభావంబునుగుణావగుణబాహుళ్యబలంబును-మా తృకార్చనవిధానంబునుశుభకాలంబులును- సారస్వతౌషధంబులును-గలవ ర్ణపరిచ్ఛేదంబనుద్వితీయాశ్వాసము॥

శ్రీ ర స్తు.

అప్పకవీయము - తృతీయాశ్వాసము.

క॥ శ్రీశైలభ్రమరాంబా । ధీశేశానీవిదిక్కుశీగాత్రలవిలస । త్త్రాశీసమతంగెడనగ। రీశమనాశానివేశ*రిపుజననాశా ॥ అవధారుశబ్దశాసను । డవనిఁగలియుగమునకాది * నారాజమహేం । ద్రవరంబునఁజెప్పిన యాంధ్రివచోవ్యాకరణసూత్ర*తతి దెనుఁగింతుర్ ॥ ౨॥ క॥ ఇమ్ముగవర్ణపరిచ్ఛే । దమ్మునఁజెప్పంగఁబడియెఁ * దగనేకశ్లో । కమ్మునముఖ్యవళిప్రా । సమ్ములుసంక్షేపములుగ*సామజవరదా॥ ౩

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము-ఆర్యావృత్తశ్లోకము.

ఆద్యోవళిర్ద్వితీయోవర్ణః ప్రాసోత్రపాదపాదేషు । స్వస్వచరణేషుపూర్వః ప్రాసస్సర్వేషుచైకఏవస్యాత్ ॥

ఈశ్లోకంబొక్కటియొకసూత్రంబయ్యె నదియెల్ల నిందువివరించెద.

క॥ చరణచరణమునకాద్య। క్షరములువళులయ్యెనవియెఁ క్రమ్మఱఁదత్త। చ్చరణములలోనఁజెప్పిన । యిరవులఁబొందింపవలయు*నెల్లఁగృతులలోన్ ॥౪॥గీ॥విరతివిశ్రాంతివిశ్రామ*విశ్రమములు। శ్రాంతివిరమణవిరమవి*రామయతులు।ననఁగనివితొమ్మిదియువళి*కాఖ్యలయ్యె। భవ్యసత్త్వఫలాయామ్య*భాగగేహ ॥౫॥ క॥ భీమనపదిచెప్పెననం। తామాత్యుఁడుచేసెవెనుక*యతులిరువదినా।ల్గామీఁదఁగొందఱుకవి । గ్రామణులిరువదియునేడు*గావించిరొగిన్॥౬॥ఆ॥ పూర్వకవులలక్ష్య*ములుగూర్చిసత్కవి।జనములవునటంచు*సమ్మతింప। విశ్రమంబులేను । విరచింతునాలుగు । పదులమీఁదనొకటివిదితముగను॥ ౭

యతిభేదములు.

క॥స్వరయతులువ్యంజనాక్షర।విరతులుభయవళులుప్రాస*విశ్రాంతులునాఁ।బరికింపనాల్గుదెఱఁగుల। విరమణములువఱలుచుండు*విహగతురంగా॥

అందుస్వరవళులెట్టివనిన.

గీ॥రసనుస్వరమైత్రివళులుస్వ*రప్రధాన। వళులులుప్తవిసర్గక*స్వరవళులును । ఋవళిఋత్వసంబంధంబు * ఋత్వసామ్య ।వృద్ధులనస్వరవళులేడు*

స్వరమైత్రివళులు.

గీ॥ అద్వయమునకువక్రత*మద్వయంబు। నిద్వయమునకుబుయుగంబు * నెద్వయంబు। నుద్వయమునకునంత్యవ*క్రద్వయంబుఁ। జెల్లుస్వరమైత్రివళులన*శేషశయన॥ ౧౨

అకారయతులు.

ఆ॥ అబ్జపత్రనేత్ర*యార్తావనచరిత్ర। యాతతాయిజైత్ర*యైంద్రమిత్ర। యైందవప్రగోత్ర*యోర్వశేయస్తోత్ర। యనుచుఁజెప్పనొప్పు*యతులుగృష్ణ॥

ఇత్వవళులు.

ఆ॥ ఇందువంశసోమ * యీశ్వరీనుతనామ। యీడితాంగధామ*ఋషభభీమ। ఋక్షజాభిరామ * యెట్లైనమాభామ। యెడఁగటాక్షముంచి * యేలుమనఁగ॥ ౧౪

ఉద్విరామము.

ఆ॥ ఉరగరాజశాయి*యూర్ధ్వవిష్టపదాయి। యూర్జితోరుకీర్తి*యొడలికార్తి। యొదవకుండఁబ్రోచి*యోలిదానునిగాచి। చేరికనకకశిపుఁజీరితనఁగ॥ ౧౫

సర్వప్రధానవళులు.

క॥ తెలిసిపదాంతగతాక్షర। ములతోఁబైశబ్దములకు * మొదలఁగలుగున। చ్చులుగూర్చినసంధులక। వ్వలస్వరముతెనిలుచునుభయ* వళులనుదక్ష॥ ౧౬॥ గీ॥ అతులగుణధామభానువం. శాబ్ధిసోమ। యినతనూభవమిత్రలం* కేశజైత్ర। ఉరుగుణకలాపశకలీకృ * తోగ్రచాప। నాఁగనిట్లుస్వరప్రధా*నవళులొప్పు॥ ౧౭

లుప్తవిసర్గస్వరవళులు.

గీ॥ దైవభాషనదంతసాం*తములమీఁద। నత్తుమొదలనుగలశబ్ద*మతుకువేళ। నమరునోత్వంబునకుఁజెల్లు*నయహాలిపులు। జగతిలుప్తవిసర్గక*స్వరవళులన॥ ౧౮॥ గీ॥ అంబుదశ్యామతవకింక*రోహమనఁగ। యామినీచరగర్వత*మోర్క్యయనఁగ। హరిసుతుండునునీవున * న్యోన్యమిత్రు। లయిప్రవర్తింతురనఁగల*క్ష్యంబులయ్యె॥ ౧౯

మదన్నందనశతకమునందు.

శా॥ కోపాటోపముగుప్పిగంతులునిజా * కుంభీభవచ్ఛౌర్యరే। ఖాపాండిత్యమయారెనీకునునమ * స్కారంబులంకాపురీ। పాపగ్రంథికులాంగనా

కుచతటీ * పై కాపతద్గాఢహబా । హాపాటచ్చరరామదాసతవదా * సోహ
మ్మరున్నందనా॥ ౨౦

సుభద్రాపరిణయమునందు.

శా॥ తాసైరింపకపర్ణయుండఁగభవ * ద్గర్భంబునందాల్చితే । జోస
హ్యుక్షరజన్మఁగాంచియలనీ * హారక్షమాభృత్కుమా । రీసాపత్న్యము
గన్నమోహపుపురం * ద్రీరత్నమున్నీవకా । దేసర్వజ్ఞునకేలనిన్నుఁదలపై *
నెక్కించుకోజాహ్నవీ॥ ౨౧

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ॥ దైన్యముదక్కిదూతయుచి * తంబుగఁబాండునృపాలుపాలురా । జ
న్యవరుండుధర్మజుఁడు* సమ్మతివేడెడినన్నలోకసా । మాన్యవిధిందగంగరి*
మంబుననిచ్చినఁబుచ్చికొందమ । న్యాన్యవిరుద్ధభాషణము * లాడినఁదత్ఫల
మొతఁడందెడిన్ ॥ ౨౨

ఋవళి.

క॥ ఇత్తైత్వంబులఁగలయక।ఋత్వంబునుఋవళియనఁగ * రేఫముతో
మి।త్రత్వంబునెఱపునెట్టిమ । హత్వమొయట్లనగుఁగాదు*లందున్నపుడున్ ॥
౨౩॥ క॥ రతివల్లభజనకవిని । ర్జితకనకవిలోచనాఖ్య*ఋగ్యజురాది । శ్రుతిచ
యగోచరవాహీ।కృతఖేచరకులలలామ*రిపుజనభీమా॥ ౨౪

సభాపర్వమునందుసీసపాదము.

ఋత్విజుండనివిచా * రించిపూజించితేద్వైపాయనుండుండ - ధర్మయుక్తి ॥

విజయవిలాసమునందు

ఉ॥ ఆణిమెఱుంగుముత్తెపుటొ * య్యారపుత్రుగ్గులురత్నదీపికా । శ్రే
ణులుధూపవాసనలు * హృద్యనిరంతరవాద్యఘోషము।లాణఁబొస * గఁ
బ్రోలుమిగు*లంగనువిందొనరించునిత్యక।ళ్యాణముఁబచ్చతోరణము*నైజ
నులందఱునుల్లసిల్లఁగాన్॥ ౨౫

ఋత్వసంబంధవళులు.

తే-గీ॥ సొరిదిఁగామలఁగలవట్రు * సుడులకెల్ల । ఋత్వమిత్రంబులగుస
చ్చు*లెనయనైదుఁ।జెల్లుహాయలుసుస్వరమైత్రిఁ*జెందునపుడు । వెలయుని
విఋత్వసంబంధ * వళులనంగ॥ ౨౬॥ ఆ॥ ఇనతనూభవుండు* వృషదశ్వతన
యునేసె । ఋభునదీసుతుండు*గృష్ణునేసె । నేమిచెప్పనపుడు *.దృఢశక్తిశ
ల్యుండు।హీనబరునిఁజేసె*వృష్ణికులుని ॥ ౨౭

జైమినీభారతమునందుమీసగీతి.

తే-గీ॥ తంత్రిడితరమునఁబెనిమిటి * తరమునందు । మీసమంతయుఁబుణ్యుఁ డుఁ*చేసియెఱుఁగ । వార్ధకంబుననింకేల * వట్టితొడసు । కృష్ణుదర్శింపకున్న నా*కేమిచిక్కు ॥ ౨౮

మనుచరిత్రమునందు.

సీ॥ తీర్థసంవాసులే * తెంచినారనివిన్న నెదురుగానేగుద * వ్వెంతయైన । నేగితత్పదముల*కెరఁగియింటికిఁ దెచ్చుఁ దెచ్చిసద్భక్తినా*తిథ్యమిచ్చు । నిచ్చి యిష్టాన్నసం * తృప్తులఁగాఁజేయుఁ జేసికూర్చున్నచోఁ * జేరవచ్చు । వచ్చి యిద్ధరఁగల్గు*వసధిపర్వతసరి త్తీర్థమాహాత్మ్యము*ల్దెలియనడుగు॥

నృసింహపురాణమునమీసపాదము.

ఏదేవులీలలై *యెసఁగుజగంబులుసృష్టిరక్షాసమా*నేకుఁబరగు ॥

ఆముక్తమాల్యదయందు.

చ॥ హితులుభిషగ్రహజ్ఞబుధ * బృందకవీంద్రపురోహితుల్ హితా । హితులుధనార్జనాదినృప* కృత్యనియుక్తులు వెండి కేవలా । హితులుదశాద శాప్రితస*మృద్ధరమాదరణేచ్ఛులౌటనా । హితమునునట్టకాఁజతుర*వృత్తిఁ జరించుటనీతిజేనికిన్ ॥ ౩౦

సుభద్రాపరిణయమునందు.

తే-గీ॥ చెఱకువిలుకానిబారికి* వెఱచినీను । మఱుఁగుఁజొచ్చితిఁ జేపట్టి* మనుపునన్నుఁ । ప్రాణదానంబుకన్నను*వ్రతముగలదె । యెఱుఁగ వేధర్మప రుఁడవు*నృపకుమార॥ ౩౧

ఎడపల్లిపర్వతన్న చాటుధార.

మ॥ రణరంగంబుననీశితాసియరినో* రంబూరిగైకొన్నఁదా । నణుమా త్రంబునువానిపై నిదెగదా* హాచిత్రమూహింపఁగాఁదృణమేకావలెదారిక ట్టుమొనక * ట్టిధ్ధారుణీమండలిన్ । ప్రణుతప్రాభవకందనోలిపురగో * పా లాక్షమావల్లభా ॥ ౩౨

ఋత్వసామ్యవళులు.

గీ॥ వత్రువలుచెందితమలోన * వ్యంజనంబు । లన్నియునుగూడుఋత్వ సా*మ్యవళులనఁగ । వృష్ణివంశాబ్ధిసోముఁడై * పృథివిఁబుట్టె । మృతునిఁగా వించెగంసునిఁ*గృష్ణుఁడనఁగ ॥ ౩౩

విష్ణుచిత్తీయమునందుసీసగీతి.

తే॥గీ॥తిరుగుమరయారెసురపురి * సురలమరిగి। బహుళహాలహాలభతరి
క * ల్బరిగనగర। సగరపురవరపరివృఢ* జవనయవన।పృతనభవదసిననిఁదె
గి * కృష్ణరాయ॥౩౪॥మ॥ గృహసమ్మార్జనమోజలాహరణమో * శృంగార
పల్యంకికా।వహనంబోవనమాలికాకరణమో*వాల్లభ్యలభ్యధ్వజ।గ్రహణం
బోవ్యజనాతపత్రధృతియో * ద్రాఘ్దీపికారోపమో । నృహరీవాదములేల
లేరెయితరుల్*నీలీలకుంబాత్రముల్॥ ౩౫

వృద్ధివళులు.

కం॥ తలకట్టులపైసంస్కృత। ములఁగదియుపదాదివక్ర*ములకువరు
సతో। నెలకొనువక్రతమంబుల।కిలనుభయముఁజెల్లుచుండు*వృద్ధివళులనన్
గీ॥ ఇభభయవిదారసర్వలో*కైకవీర। అఖిలభువనప్రశస్తజి*తైణహస్త।
ఉదధిజాశ్రితవక్షుభ*క్తౌఘరక్ష।హతపరానీకనందవ్ర*జౌకయనఁగ॥ ౩౬

ఏత్వమునకువిష్ణుచిత్తీయమునందు.

మ॥ గురుగుంజెంచలితుమ్మిలేఁదగిరిసా * కుందింత్రిణీపల్లవా। త్కార
ముంగూడఁబొరంటినూనియలతోఁ* గట్టావికట్టారిగో।గిరముల్మెక్కితమిం
బనుల్పోలమువ్రా*గ్రేపుల్మెయిన్నాకమే। కెరువుంగుంపటిమంచమెక్కిరి
ప్రభు*త్వైకాప్తిరెడ్డజ్జడిన్ ౩౭

ఐత్వమునకువిరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ ఆకమలాక్షిరూపమహి*మాతిశయంబుమనోహరంబుభో।గైకప
రాయణుల్పురుషులం * గజుఁడప్రతిమానచేష్టిత। నీకృతలోకుఁడట్లగుటఁ *
జేటుపురంబునవారికెమ్మెయిన్। గాకెటులుండునిట్టియవ * గాఢపుపొత్తుము
నంగవచ్చునే॥ ౩౮

ఓకారమునకుభాస్కరరామాయణమునందు.

శా॥ నీకంఠార్పితకాలపాశముశిరో * నీర్ఘాతపాతంబులం। కౌకస్సంచ
యాకాళరాత్రిగళబ*ద్ధోదగ్రకాలాహిక। న్యాకారాగదమృత్యువీజనకక*
న్యన్వేగనొప్పించిలో। కైకత్రాణునిరామునింగనుమునీ*కీబుద్ధిగాకుండినన్॥

ఔకారమునకయ్యరాజురామభద్రునిచాటుధార.

క॥ రాజమనోజావిద్యా। భోజాదీనార్థికల్ప * భూజారిపుసం। ఙ్ఞాజా
వైభవవిజితబి।డౌజారవితేజగుత్తి*యప్పలరాజా॥

ఇవియేడనుస్వరయతిభేదంబులు.

వ్యంజనాక్షరవిరతు లెట్టివనిన.

సీ॥ క్రమమునఁ బ్రాణివ * ర్గజబింమతత్ప్రభవవ్యాజవిశేషస * మాహ్వ యములు। మహినసుస్వారసం * బంధానునాసికాక్షరమువిభక్తిము*కార యతులు। మొగిమవర్ణవిరామ*ములుఋజుప్రత్యేకభిన్నైకతరముల*భేధవి రతు।లోలినభేదవ * ర్గోష్మవిశ్రాంతులుసరససంయుక్తవి *శ్రామములును। గరిమనంత్యోష్మసంధివి * కల్పసంధి। విరమములునాఁగవ్యంజనా* క్షరవిర తులు। నిఖిలసుకవిప్రయోగము* లెన్నిమికిచూడ। నేకవింశతిభేదంబు*లెఱుఁ గవలయు॥ ౪౩

ప్రాణివిరామము

తే॥గీ॥ ప్రాణములునాఁగస్వరసమా * హ్వయములయ్యె। నవికలిమిఁజే సిహల్లులు * ప్రాణులయ్యెఁ। బొల్లుహల్లులనచ్చులు*బొందకునికిఁ।ప్రాణు లనిపల్కఁగూడదు * వానినెంచు ॥౪౪॥ తే॥గీ॥వ్యంజనంబులుస్వరమైత్రి*వల నఁదమకుఁ। దాముప్రాణివిరామాభి * ధానములను।జెందిమూఁడుతెఱఁ గులై * చెల్లుచుండు। వానినెఱుఁగకకృతిసేయ * వలనుగాదు॥క॥చెలులుత లకట్టులుచా। పులునైత్వోత్వములుమిత్ర*ములుగుడిగవయుఁ।సుళిగవయు నేత్వయుగమును। జెలువగుఁజుట్టములుద్వివిధ *శృంగాత్వమ్ముల్॥సీ॥కలశా బ్ధిగంభీర * కాంచనాచలధీరకాళియోరగవైరి*కైటభారికైలాసపతిమిత్ర* కౌశికస్తుతిపాత్రకిల్బిషాద్రిసురేంద్ర * కీర్తిసాంద్ర।కీలాలరుహనాభ *కృష్ణ జీమూతాభకృతవర్మతోనేగి * కెలఁకులాగి। కెరలిచైద్యుఁడునూఁడఁ *గేక యుల్గొనియాడఁగుండెనేళునిపట్టెఁ*గూడముట్టి॥ ౪౫

తే॥గీ॥కూర్మివలకేలసింగంపు * గొదమకేలఁ।గొనిశతాంగంబుపైనుం చి *కోర్కిమించి। ద్వారకకువచ్చునీవైభ *వంబుఁబొగడ।శక్యమేయనఁ గల*ఖ్యంబులయ్యె। ౪౬

వర్గయతులు.

తే॥గీ॥శబ్దసూత్రములను * జగతినేకస్థాన। సంభవంబులగుచు *సంధి వేళఁగలసవర్ణసంజ్ఞఁ * దలపోసియతులకుఁ।గూర్పఁజెప్పుమఱియుఁ*గొన్నికృ తుల॥౪౭॥క॥తమతమయనునాసికవర్ణములువిడిచివెనుకలిపులు*నాల్గునుద మలోఁ।దమకునరశేకనిలిచిన।నమరాహితదమనవర్గ*యతులనఁబరఁగున్॥ ఆ॥ కంధిమధ్యగేహ*ఖండితారిసమూహ।ఖంజనాభదేహ*గానమోహ।గ

రుడపక్షివాహ*ఘనవాహజస్నేహ।భర్గవినుతయనిన*వర్గయతులు॥ ౫౧

వ॥తక్కిననాలుగువర్ణములకునీతీరుననేయని తెలిసికొనునది॥

బిందుయతులు.

క॥పని(బూనినిలుచు(దమతమ। యనునాసికములకుబింద* యతులను వెనుకక। గనుపట్టునాల్గులిపులను।బెనుసున్నలుడాసితమకు(*బిఱు(ద(గది యుచో౯॥ శ్రీ॥ జ్ఞానవేద్యాయతత్త్వకాం * చనవిభూష। ణాయమేచకవర్ణ కం * త్రిపియాయ। నగధరాయనమోస్తుసాం *దర్యవిజిత।మనసిజాతాయ గోపడిం*భాయయన(గ॥ ౫౩

తద్భవవ్యాజవిశ్రమములు.

సీ॥ విజ్ఞానమునకుభా * వింపవిన్నాణంబువిజ్ఞాపనమునకు * విన్నపంబు సంజ్ఞకుసన్నయ * జ్ఞమునకుజన్నంబునాజ్ఞప్తికానతి *యాజ్ఞకాన।యనియి ట్లుసంస్కృత * వ్యవహారమధ్యావసానంబులద్వితీయ * సరళమునకు।నడుగు న(గలతాలు * జానునాసికములుతద్భవంబునద్రుత * త్వంబుగాంచి॥ తే-గీ॥ వెలయుటనుదద్భవవ్యాజ * విశ్రమమున । జరిగినణలకురెంటికి * జ్ఞాతన ర్చు। జ్ఞానిచేతోంబుజాతశో * ణకరయన(గ। జ్ఞాతివిద్వేషినృపనాశ*నకర యన(గ॥ ౫౫

గణితమునందు-పావులూరిమల్లన్న.

ఉ॥ శ్రీనిధియైనశివ్వనను * జిమ్మననుంమఱిసూర్యదేవుని౯।ధీనిధి(బోల నార్యులను * దేజమున౯రవితుల్యులైనయా।సూనులనల్వురంబడసె*సూ రిజనస్తుతసత్యభారతీ । జ్ఞానుల(బద్మగర్భవద * నంబులునాలుగు(బోలువా రిలో౯॥ ౫౬

విశేషవళులు.

తే-గీ॥ప్రౌఢకవులుకొందఱుజ్ఞకా * రంబునకును। ప్రథమవర్గంబుతొలి యక్క * రములునాల్గు।నిడుమరుప్రబంధములనొక్క* యడవిశేష।వళుల నుచుసోమయాజులు*వాడుకతన॥ ౫౭

శాంతిపర్వమునందు.

క॥జ్ఞానముకేవలకృపన। జ్ఞానికినుపదేశవిధి(బ్ర * కాశముసేయం। గా నదిసకలధరిత్రీ।దానంబునకంటెనధిక*తరఫలదమగు౯॥ ౫౮

అనుస్వారసంబంధయతులు.

ఆ॥ ఆదిపూర్ణయుతము*లైటతవర్గాక్షు।రములుతుదనుగలుగు*వ్రాలు

దక్కఁ । బొసఁగునొకటికొకటి * భువిననుస్వారసం । బంధయుతులునాఁ
బ*బంధములను॥ ౫౯

మనుచరిత్రమునందు.

శా॥ శీలంబుంగులమున్నమంబుదమముం*జెల్వంబులేఁబ్రాయముం।బో
లంజూచియితండుపాత్రుఁడనియే* భూపాలుఁడీవచ్చినన్ । సాలగ్రామము
మున్నగాఁగొనఁడుమా * న్యక్షేత్రముల్పెక్కుచం । దాలంబందునొకప్పు
డుందరుఁగదిం*టం బాడియుంబంటయున్॥ ౬౦

రావిపాటితిప్పరాజుచాటుధార.

మ ॥ సంభ్రేసెరిపుడేలభాస్కరులుభా * షానాథపుత్రావసుం। ధరయం
దొక్కఁడుమంత్రియయ్యెనికొం * డన్నామయామాత్యభా । స్కరుఁడో
యహాసయినన్సహస్రకరశా * ఖల్లేవదేయున్న వేఁతిరమైదానముసేయుచో
రిపుల హే*తిన్రోయుచో వ్రాయుచో॥ ౬౧

ఆముక్తమాల్యదయందు.

మ ॥ దవధూమంపులమంబులోఁదమరస*ద్రవ్యంబుపంకేజబాం । ధవ
భానుప్రతతుల్హరింపఁగుయివె* ట్టన్వాళ్లుశూన్యోర్వరకూ ।పవితానంబులఁజా
డఁజాడఁబుడమిం * బాటిల్లిపై విప్పలై ।యవసంబంచులనాడఁగానెగసెవా*
త్యాశీన్రజశ్చక్రముల్॥ ౬౨

అనునాసికాక్షరయుతులు.

తే-గీ॥ అలప్రమతంబునకునుమధ్య* మానునాసి ।కమునకును జెల్లుననునా
సి * కయుతులనఁగ । డాపలనుబూర్ణములుగల్గు*టఠడఢలును।తథదధలును
గ్రమంబున* దానవారి॥౬౩॥క॥మనుసంతతిమండనభం।డనన్నిర్జితకార్తవీర్య*
నరనాయకఖం । డనపజ్జ్కస్యందనసం * దనచంద నశక్రవార * ణలస
త్కీర్తీ॥ ౬౪

కిష్కింధాకాండమునందు.

క ॥ బలవంతుఁడైనవాలికిఁ। దలఁకుచుఁగిష్కింధవెడలి*త్వరతోనలుది।
క్కులకుంబాఱిమహీమం।డల మెల్లనుజూచినాఁడ*నాఁడునరేంద్రా॥ ౬౫

రాజశేఖరచరిత్రమునందు.

మ ॥కలమాన్నంబుఘృతంబుఁబాయసముశా*కవ్రాతముల్ పిండివం।ట
లుబాలేనియజున్నువెన్నయుడియా*నాలుక్కెలక్కెలల్ ।ఫలముల్పానక
ముల్రసాయనములం*బళ్లూరుబిండ్లూరుగా । యలుబజ్జుల్దధిపిండఖండములు

నం*దావిర్భవించెన్వేసఁ॥ ౬౬

పరమయోగివిలాసమునందుసీసపాదము.

నిగమచోరకునిశిక్షం*డించినయలతయోయబ్ధిలోగిరిమోచి*నట్టియలతో

చిత్రభారతమునందు.

తే-గీ॥ నకులసహదేవులారభం * డనపటిష్ఠు । లారసౌందర్యలక్ష్మీకు* మారులార।పోయితిరెమీరునేఁడునా*పొందువిడిచి। యనుచువిలపించునలు దిక్కు*లాలకించు॥ ౬౭

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునందుసీసపాదము.

పల్లవారుణజటా*పటలభారముతోడ నవ్యపలాశదం*డంబుతోడ

మువిభక్తియతులు.

తే-గీ॥ పున్నపుంసకతత్సమం* బులకడపలఁ।దత్సమానాంధ్రదేశ్యశ* బ్దములతుదలఁ। గదిసినమకారశృంగముల్*కావ్యములను । బొసఁగుమువి భక్తియతులన * పుభుబుభులకు ॥౬౮॥ తే-గీ॥ పుష్కరముసూత్తమధ్య మ*ముగనొనర్చి । ఫుల్లపంకేరుహమువక్త్రి* ముగనొనర్చి । బొండుమ ల్లెలుదరహాస (ముగనొనర్చి। భోజసృపన ।దనకునిక్క*ముగనజుండు॥

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ ఎట్టివిశిష్టకులంబునఁ । బుట్టినసదసద్వివేక*ములుగలిగినఁదాఁ। గట్టి నకర్మఫలంబులు । నెట్టనభోగింపకుండ* నేర్తురెమనుజుల్. ౭౦

మకారయతుల.

క॥ హెచ్చరికనుపుభుబుభులకు । నచ్చపుమాకొమ్ములేమ * ఘోకవులా దిఁ మెచ్చులుగనిలిపిరచ్చట । నచ్చటనుమకారయతుల * టంచునుగృతు లఁ॥

వసంతవిలాసమునందు.

క॥ అత్తఱివిటనాగరికులు । చిత్తమునవసంతకేళి * చిగురొత్తంగా। మొ త్తములుగట్టితెచ్చిరి।ముత్తెపుకుల్లరులతోడి*బుట్టటక్లొమ్ముల్॥ ౭౨

శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునందు.

చ॥ పరిచరుఁగాఁగనేలెనిర* పాయచరిత్రునిఁ బాపకానన । స్ఫురదురుపీ తిహోత్రునిస*ముజ్జ్వలమేరుసమానగాత్రునిఁ। బరమపవిత్రునిఁ ముని సు*పర్వవరస్తుతిపాత్రునిన్మనో।హరఫలశేముషీకబళి * తాంబుజమిత్రుని వాయుపుత్రునిఁ ॥ ౭౩

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానంబునద్విపదము
ముంచుమీఱెజేఁగిన*భూతలాధీశు। లంచురాజ్యంబుబో*నాడిక్రమ్మఱను

మవర్ణవిరామములు.

సీ॥ మర్ది తదైతేయసం* యమిమనోజ్ఞాదిత్యమహితమేఘాభసం * రక్షితేభ మాయాప్రవర్తిసం*లబ్ధనిర్మలకీర్తిమణీహారసురవశం*వదపిహార। మందర ధైర్యవం*శనినాదచాతుర్యమాభూషయువతిపుం * షండరూప। మంజుల స్వాంతకం * సధరాధరకృతాంతస్మరహారారాధ్యసిం * హనిభమధ్యయను చుఁజరమానునాసికం* బునకునిట్లు। గ్రాలుకృతులమవర్ణవి*రామములన। దండిసున్నలుదాపల * నుండెనేని। పెలుచనంతస్థములునూష్మ * ములు నుగృష్ణ॥ భీమనచాటుధార. ౭౫

చ॥ గరళపుముద్దలోహమవ * గాఢమహాశనికోట్లుసమ్మెటల్। హరున యనాగ్నికొల్మియుర * గాధిపుకోరలుపట్టుకార్లుది। క్కరటిశిరంబుదాయి లయ*కాలుఁడుకమ్మరిగాఁ రిపీరసం। హరణగుణాభిరాముఁడగు*మైలముభీమ నఖడ్గసృష్టికిన్॥ ౭౬

అనంతునిఛందమునందు.

తే-గీ॥ యరలవలుశషసహలును*నాదిబిందు। యుతములైమకారవిరా మ*యుక్తిఁదనరు। మారుతాత్మజుఁడరిదిసం*యమిఁయనంగ। మదనజనకుఁ డుదనుజసం* హరుఁడనఁగ॥ ౭౭

ఋజుయతులు.

తే-గీ॥ మొదలియంతస్థవర్ణంబు * తుదినిబొదలు। నూష్మమునుఋజు సంజ్ఞచే*నొకటికొకటి। యతులగునపారశూరసం* హరయనఁగ। హరము ఖార్చితపాదతో * యజయనంగ॥ ౭౮

ప్రత్యేకయతులు.

తే-గీ॥ ఉత్తరపదాద్యలిపిలోప*మొదవకుండు।తఱినిబ్రత్యేకయతినాఁ గఁ * దనరుచుండు। నరయశార్ఙంబుహరిచేతి* యదియునాఁగ।దివ్యచాపం బుశూలిచే*తిదియనంగ॥ ౭౯

భిన్నయతులు.

తే-గీ॥ గుడుసుప్రైఁగ్రియనఋమనా * గుడుసువచ్చి। భిన్నయతియగురా నిచోఁ * బెఱయతియగు। నెదనులచ్చినిహరిధరి * యించెననఁగ। రిపులనెల్ల నుబోరహ* రించెననఁగ॥ ౮౦

విజయవిలాసమునందు.

ఉ॥ చిత్తజుఁడల్గితూపుమొనఁ * జేసినఁజేయఁగనిమ్ముపైధ్వజం। బెత్తిన
నెత్తనిమ్ము వచి * యించెదఁగల్గినమాటగట్టిగా। నత్తరళాయతేక్షణకటా
క్షవిలాసరసప్రవాహముల్। కుత్తుకబంటితామరల * కుందలమున్కలుగం
డుమిాలకున్॥౮౧॥ ఉ॥ చెట్టతనంబునంజనకు*జీవనమంతయు వెల్లివుచ్చితోఁ।
బుట్టినయాపెఘల్విఱిచి* పుట్టినబిడ్డనికింబగైననీ। యెట్టినిశాటకృత్యమున*
కెవ్వఁడుకోయకసమ్మతించునీ। వెట్టిప్రదోషవేళజని * యించినవాఁడవుగా
కచంద్రమా॥ ౮౨

ఆగమమురానందులకుశ్రీరంగమాహాత్మ్యమునందు.

ఉ॥ గంధపుగొండనెత్తముల * కందువనేలిమితీవయిండ్లలోఁ। గెందలి
రాకుపాన్పునను* ఖించినితాంతరతిశ్రమంబునుం। జెందినచెంచుగుబ్బెతల*
చెక్కులఁజిమ్ముజవాదివాసనల్। విందులుసేయుచున్మెలఁగు * వేఁకువఁగో
మలగంధవాహముల్॥ ౮౩

ఏకతరయతులు.

తే-గీ॥ మహిని రేఫాక్షరంబును* మఱిశతాంగ। నామకరకారమునుస
వ*ర్ణంబులయ్యెఁ। గావ్యములయందు నొకటికొ * క్కటిగలయక। దమకుఁ
దామయగునేక*తరయతులన॥౮౪॥ ఆ॥ రారబాలకృష్ణ * రచ్చలగమిఁగూ
డి। ఱాఁగయనుచునిన్ను * అవ్వబెట్టు। వాండ్రయిండ్లకేగి*వాదేలదెచ్చెదు।
వనిననేకతరము*లైపొసంగు॥ ౮౫

అభేదవిరతులు.

తే-గీ॥ వేదముఖమునవబయోర * భేదమనుట। వలనవబలొక్కటొక్క
టి * నిలుచువిరతి। కవనిలడలకులళలకు*నట్లకలిమిఁ। జేసితమలోననివియును*
జెల్లుచుండు॥ ౮౬ ॥ ఆ ॥ వసుమతీకళత్ర * బకజైత్రగానక। ళాలసత్కలాప *
డంబగోప। లలితదేహపింగ * ళపురదక్షిణగేహ। యనసభేదవిరతు *ల
ప్రమేయ॥ ౮౭

ఆదిపర్వమునందు.

చ ॥ నుతజలపూరితంబులగు * నూతులునూఱిటికంటెనూనృతవ్రత
యొకబావిమేలుమఱి * బావులునూఱిటికంటెనొక్కసత్క్రతువదిమేలుత
త్క్రతుశ*తంబునకంటెసుతుండుమేలుతత్సుతశతకంబుకంటెనొకసూనృత
వాక్యముమేలుచూడఁగన్॥ ౮౮

అరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ప్రతిబలదర్పభంజనుఁడు * పార్థుఁడు దారుణబాణవర్షము । న్నతినతిధీరుఁడై కురసి*నంబరముం డుమహాంబుసృష్టిప । ర్వతముఁ గ్రహించునట్లుతన*బాహులవానిఁ గ్రహించిఘోరన । క్షతతనుఁడయ్యెవానినతి* గర్వితుఁ బార్థుఁడు చూచియాత్మలోన్॥ ౮౯

భీమనచాటుధార.

చ॥ బిసరుహగర్భుఁ బ్రాఁతయును* విష్ణునిచక్రమువజ్రివజ్రమున్ । దెసలసురాము బాణముయు * శిష్టిరుకోపముఁ గాలుదండమున్ । మసకపుపాము కాటునుగు*మారునిశక్తియుమానిదోషమున్ । బసవనిగాతుశూలమును* బండితవాక్యమురిత్తిపోవునే॥౯౦॥ చ॥ బిసరుహగర్భుఁ బ్రాతయును*విష్ణునిచక్రమువజ్రివజ్రమున్ । దశరథసూను బాణమును*ధర్మజుకోపమునమానిశాపమున్ । మసకపుపాము కాటునుగు* మారునిశక్తియుఁ గాలదండమున్ । బహుపతికంటిమంటయును*బండితవాక్యమురిత్తిపోవునే॥ ౯౦

చమత్కారమంజరియందు.

ఉ॥ బంగరుకుప్పటంబువలె *వాటుగ నొప్పహసన్ముఖాబ్జుఁడై । రింగునవారిగోలనమ*రించితటాలునఁద్రుంచెనాధను । శ్చంగుఁడుగోపయావతభు*జంగుఁడు మోచితసంగుఁడుంగృపా । పాంగుఁడుదృప్తదర్పబల * భంజనయంత్రమమత్స్యయంత్రమున్ ॥౯౧॥ తే-గీ॥ పెద్దళాకునుదనకున * భేదమగుట । లకలకునభేదమట్లన * కలుగుకతన । క్షితినిమూఁడనసరళంబు*యతులఁ బ్రాసములనులఘ్వలఘులకార*ములకునిలుచు॥ ౯౨

అనంతునిఛందమునందు.

క॥ కాకుస్వరయుతియగునిత । డేకదలకజలధిఁబవ్వ * ళించెననఁగఁ బ్రశ్నాకలితదీర్ఘమునునిత్ఁ । డేకవ్వడిరథముఁగడి పె*నిమ్ములననఁగన్॥ ౯౩

లళలకునాదిపర్వమునందు.

చ ॥ అలసతనోరఁగాఁదరుణి* యమ్మునిపుంగవుఁబ్రేమొలనున్నయా । మిళితనుగంధబంధురస * మీరవశంబునఁదూలిశాలపై । వలువెడలన్నయల్పడియె * వల్లగుచంబులుగక్షుయుగ్మము । న్లలితకృశోదరంబుతర*ళ్త్రివళీయుతరోమరాజియున్॥ ౯౪

ఉత్తరరామాయణమునందు.

శా॥ చేసేతంబృథివీశులందుకొనఁగ * శ్రీపుణ్యతోయంబునన్ జేసెన్

స్వజనముంగుటుంబునహా * సించెఁ బల్లవ్రాఁర్వీశును। ల్లాసంబై దగఁ ఫాలలో
చనములీ * లంగట్టెఁ గావేరి వే । లాసాధ్యాఖిలదిఙ్ముఖుండుకలికా * శత్ర్వావి
భుండల్పుఁడే ॥ ౯౫

పారిజాతాపహరణమునందు.

మ॥ అలినీలాలకనీవునీపతిరహః*స్యక్రీడనర్తించువే । శలతాంతాయుధ
సంగరంబునకును *ల్లాసంబుగల్పించును । జ్వలదీపాంకురమైరతిశ్రమతనూ
*సంజాతధారాళిఘ । ర్మలవంబుల్ దొలఁగింపఁగా సురటియై * రంజిల్లునిచ్ఛా
అభేదవర్గయతులు. [రతిన్

క॥ తనకరలేనిభకారం। బునకునువర్గజములైన* మొదలిలిపుల రెం।టను
పైలిఖి నొకటను వా।యను ప్రాయియభేదవర్గ*యతినానెనయున్ ॥ ౯౭

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ ప్రల్లదుఁడై నయొక్కకుల * పాంసను చేసినదానఁదత్కులం । బెల్ల
నుదూషితంబగుట * యేమియపూర్వముకావునన్మహీ । వల్లభతక్షకాధము
నె*పంబున సర్పములెల్ల నగ్నిలోఁ । ద్రెళ్లఁగసర్పయాగమతి * ధీయుతసేయు
ముప్రసన్మతిన్॥౯౮॥క॥ఉరగకళేబరమంసాం । తరమునఁ బడిప్రేలుచునికిఁ
దలఁపకనచల । స్థిరుఁడై పరమధ్యానా । పరతేంద్రియవృత్తినున్న వానిశ
మీకున్ ॥ ౯౯

ఆరణ్యపర్వమునందు.

క॥ కోరియనేకయుగంబుల । పారతపోయుక్తులైన * వారికిఁబడయన్ ।
దూరమునీసభమేదిని। కారుణ్యమునంతకంటెఁ*గడుదవ్వెందున్ ॥ ౧౦౦

ఫకారమునకుసాంబోపాఖ్యానమునందు.

క॥ మురసంహరునాటోప । స్ఫురణమునకున్ సదాశి* వుండైనరణ । స్థిర
నిలువఁగలఁడె బాణా।సురునకుఁదోడుపడవచ్చి*సొలయుటవిసరే ॥ ౧౦౧

ఆదిపర్వమునందు.

మత్తకోకిల॥ ధీరులీధృతరాష్ట్రిపాండుల * తిప్రశస్తగుణుల్పొసి । దో
రుకీర్తులు నాకునిద్దఱు * నొక్కరూపతలంపఁగా । వీరువారనునట్టిబుద్ధివి*భేద
మెన్నఁడులేదుగాం। ధారిపుత్రశతంబునందుఁబృ*థాతనూజులయందునున్॥
తే-గీ॥అంత్యవర్ణంబుఁబాసియూ* ష్మాక్షరంబు । లూష్మవిశ్రాంతులనఁజెల్లు*
నొకటికొకట । శతమఘోపలభూపాను * షంగయనఁగ । షడ్జయుతవేణు
నాదప్ర*సంగయనఁగ॥ ౧౦౩॥ క॥ హాయులత్వమునకుశమసలు । నయవర్తన

చఛజఝులకు*నలిమధ్యమవర్గయుతానునాసికమునిశ్చయముగద్రుతమున
కుఁజెల్లు* సరసవళులనఁ॥౧౦౪॥ తే-గీ॥ హరిహయాదిసురాధ్యక్ష *యంబు
జాక్ష । యతిజనమనోంబుజవిహార*యఘవిదూర । నరకదైత్యవిరోధిఘృ*
ణాపయోధి। యనఁగసరసాఖ్యవళ్యుదా*హరణములగు॥ ౧౦౫॥ తే-గీ॥శక
టదానవసంహారి*చక్రధారి । షట్పదశ్యామమూర్తిస్వే * చ్ఛాప్రవర్తిస్వర్ణ
పటపరిధాయిభు* జంగశాయి। కరుణనన్నుఁబ్రోవుమనవళ్యు * స్వరసవళులు
౧౦౬॥ ఆ॥ ఒకటిరెండుజడ్డ* లుండెడువర్ణంబువిశ్రమస్థలమున *వెలసెనేని
యవలదానికెద్ది * యైనసంయుక్తవి । శ్రామసంజ్ఞచేఁబొ * సంగుచుండు ॥
౧౦౭॥ తే-గీ॥ క్ష్మాధరంబాతపత్రంబు * గాధరించె । క్ష్మాకుమారునిఁబోరను*
సంహరించె । క్ష్మారుహంబునకై నిలిం * పపతినొంచెఁ । జక్రియనినసంయు
క్తవి*శ్రామములగు॥౧౦౮॥క॥ఏకపదంబునవిరతుల । నేకంబులుగలిగియుం
డునేనిపదాదిం । జేకొన్నలిపియెయన్నిటఁ । బ్రాకటముగనిలుచుసీస * పద
ములందక్కన్॥ ౧౦౯॥ ఆ॥ ఒక్కపదములోనఁ*బెక్కువిశ్రమములు। జఱు
గుచోటమొదల * జడ్డలున్న। నడుగువెడలుదనుక*నందొక్కటియెకాని ।
యుండదొకటనదియు* నొకటనిదియు॥ ౧౧౦

జయభద్రరగడ.

క్ష్మాపుత్రికాలోల*కమనీయగుణజాల । ఘననీలయనిచెప్పఁ*గాబహు
విరతులొప్పు । క్ష్మాపాలకలలామ*కంధిగర్వవిరామ । సంగ్రామభీమయన*
మహిఁనిరెంటికిఁదప్పు॥౧౧౧॥ తే-గీ॥ ఒంటియడుగునబహుయతు* లుండున
పుడు । నడుమనొకదానజమిలివ * ర్ణంబుగదియు । నందుఁజరణాదికిసవర్ణ*
మయ్యెనెద్ది । దానికయనిల్పువిరతిముం *దరనుగృతుల॥ ౧౧౨

విజయమంగళరగడ.

వైరిమదతమఃపతంగ * స్వజనపోషితాంతరంగ । వ్రజవధూభుజంగయ
నఁగ * వలయుఁబెక్కువడులయెడల । ద్వారితక్షమాకుమార*ద్వారకాపురి
విహార। వ్యాసనన్నుతప్రచార *యనఁగఁదప్పకడకువెడల॥ ౧౧౩

పాణినీయసూత్రము.

ఝయోహోన్యతరస్యామ్వృ। ఝయః పరస్యహస్యపూర్వసవర్ణోవాస్యా
త్॥వాక్ హరిః - ఘోషవత్త్వాదిగుణవతోహస్య వర్గచతుర్థః పూర్వ స్సవర్ణ
స్స్యాత్ ॥వాఘ్ఘరిః॥సీ॥ కైరవకామధు*గ్ధరవాహకవికుందహైరణ్యగర్భవా*
ఘ్ఘరిసబృంద। డిండీరభోగిరా* డ్ఢిమశైలకైలాసహరిధవళాంబురు *ద్ధరినివాస

దేవాశ్వసురసరి * ద్ధిరముక్తాకాశహరిచందనైణభృ * ద్ధాద్రిదినీశ । పారదప్రా
క్ర్కాకు * బ్భస్తికంబుక్షీరహలధరశారదా * బ్భయపటీర ॥ తే-గీ॥ పాండుస
త్కీర్తియనియిట్లు * వర్గహల్లు । పొల్లులకుఁబైహకారంబు * పొందునపుడు। కం
ధిబంధనయంతోర్వ్యష్మ * సంధివిరమ । ణాఖ్యచేదానికెయ్యది * యైనఁజెల్లు॥

పాణినీయసూత్రము.

యరోనునాసికేనునాసికోవా॥ వృ॥ యరః పదాన్తస్యానునాసికేపరేఽను
నాసికోవాస్యాత్ ।ఏతన్మురారిః-ఏతద్మురారిః-మయటినిత్యంవాచ్యమ్।చిన్మ
యః॥ తే-గీ॥ వ్యాకరణసూత్రములసంధు లతుకునపుడు। రెండువిధములరూ
పంబు * లుండెనేని। వసుధనయ్యక్కరములక * వ్వలవికల్ప । సంధివిరమణమన
రెండు * సాగుచుండు॥ ౧౧౮ ॥ తే-గీ॥ నందసుకుమారగూఢపా * న్మదవిహార।
దళితశిశుపాలగోత్రభి * న్మణివినీల । నాగపర్యంకశాయిన * న్మార్గయాయి।
ధాతృనుతనామయోగిహృ * న్మధ్యధామ॥ ౧౧౯

ఆదిపురాణమునందు.

మ॥ ఒకనాఁడింమధరుండుఁబార్వతియులీ * లోద్యానకేళీసరి। ల్లికటానేకవన
ప్రదేశములదై * తేయేంద్రకన్యాప్సరో। నికురుంబంబులుపారిజాతకుసుమా *
నీకంబుపైఁజల్లద। ర్పకబాణంబులకెల్లనెల్లయగుసౌ * భాగ్యంబుశోభిల్లఁగాఁ ॥

మనుచరిత్రమునందు.

మ॥ అకలంకౌషధసత్వముం దెలియమా * యాద్వారకావంతికా। శికురు
క్షేత్రగయాప్రయాగములనే * సేవింపకుద్దండగం। డకవేదండవరాహవాహ
రిపుఖ * డ్గవ్యాఘ్రిమిష్మంచుకొం । డకురాఁజెల్లునెబుద్ధిజాడ్యజనితో * న్మాదుల్గ
దాశ్రోత్రియుల్ ॥ తే-గీ॥ హలధరానుజమయటిని * త్యమ్మటంచుఁబలుకువా
క్యంబుచేమయ * పదముగూడు।నప్పుడనునాసికంబెని * త్యమయినిల్చు।నలిన
లోచనుమేనుచి * న్మయమనంగ॥ ౧౨౨

ఇవివ్యంజనాక్షరవిరతిభేదంబులు.

ఇఁకనుభయవళులెట్టివనినవివరించెద.

సీ॥ సర్వేశయుష్మద * స్మచ్ఛబ్దయుతులునుబరరూపవిరతులు * ప్రాదియుతు
లు। వెండినిత్యసమాస * విశ్రాంతిదేశ్యనిత్యసమాసనిత్యాభి * ధానములును
రాగమసంధివి * భాగనామకఖండపంచమీవికృతివిభక్తియుతులు।కాకుస్వర
ప్లుతా * క్షరయుగవిశ్రామములుననుభయాఖ్య * వెలయువళులు॥ తే-గీ॥ క్ర

మతశబ్దానుశాసన*ప్రభృతిపూర్వ।కవిజనంబులకృతులల*క్ష్యములకలిమిఁ। బదియు రెండువిధంబులై *పరగుచుండుఁ।దద్వి ధంబులు దెలియంగఁ *దగును కుంద॥౧౭౪॥క॥ క్షితినస్మద్యుష్మత్పద।యుతులనఁగావ్యములయుష్మ*దస్మచ్ఛబ్ద। ద్వితయమునకుఁబై ప్రాణము। లతికినను భయంబుఁజెల్లు*నభయవిహారా॥*

సాంబోపాఖ్యానమునందు.

క॥ చతురాననసందనది।వ్యతపోధనవర్యయుష్మ*దాగమనమునన్।కృత కృత్యుఁడనై తినినే।నతిపావనమయ్యెనస్మ* దన్వయమెల్లన్॥ ౧౭౬

అధర్వణాచార్యులవిరాటపర్వమునందు

ఆ॥ధర్మతనయయుష్మ*దాజ్ఞానిగళవిని । బద్ధమగుచుఁజిక్కుఁవడియెఁగా క।విజయమత్తగజము*విడివడ్డచోనడ్డ। పాటుగలదెవిష్ట*పత్రయమున॥

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ ప్రస్తుతఫణిపత్రభయ । త్రస్తాత్ములమైనయస్మ* దాదులకెల్లన్ ।స్వ స్తియనిపలుకనవసర।మ స్తికునకయ్యెనిప్పు*డంబుజనేత్రా॥ ౧౭౮

వ్యాకరణసూత్రము.

సూ॥ అచోన్త్యాదిటి॥వృ॥ అన్త్యాచ్ప్రభృతిశబ్దటిసంజ్ఞస్స్యాత్॥ శకంధ్వాదిషు టే।పరరూపంవాచ్యమ్॥శ్లో॥ శకంధురథకర్కంధూః కుద్దాలోలక్త పర్కటీ॥ లాంగలీషాహలీషాచమనీషాచపతంజలిః । కుల్కులోక్షి పమంజీర మస్తిష్కకులటాదయః ॥ తథావృకంధుసీమన్తౌశకంధ్వాదిగణేస్మృతాః॥

శకానాం దేశానామంధుః కూపః శకంధుః । శకంధువనఁగా । శకదేశమందున్న బావి।కర్కస్యాంధూః । కర్కంధూర్బదరీకోలీత్యమరః।కర్కంధువనఁగా రేఁగుచెట్టు।కంశిరః। ఉష్ణవీర్యత్వాదుద్దాలయతీతికుద్దాలకః ।కుంభూమిముద్దాలయతీతివా। దళవిశరణే । ఉదిత్యుపసర్గః॥ కుద్దాలోబహువారక ఇత్యమరః॥ కుద్దాలమనఁగావిరిగిచెట్టు! పాదమలతీత్యలక్తః। అలభూషణే। యావ్రోలక్తో ద్రుమామయఇత్యమరః।అలక్తమనఁగాలత్తుకపేరు। పర్చ్యతే పరస్పరంస్పృశ్యత ఇతిపర్కటీ । పృచిసంపర్కె ॥ ప్లక్షోజటీపర్కటీస్స్యాదిత్యమరః॥పర్కటియనఁగా । జువ్విచెట్టు।లాంగలస్యేషాలాంగలీషా। ఈషాలాంగలదండస్స్యాదిత్యమరః॥ హలస్యేషాహలీషా। ఈరెండునువడికోలబేళ్లు।మనసఈషాలాంగలదండవత్సంబద్ధామనీషా॥ బుద్ధిర్మనీషాధిషణేత్యమరః ॥మనీషయనఁగాబుద్ధిపేరు । పతత్ అంజలిఃపతంజలిః పతంజలియనఁగావ్యాకరణమునకుమహాభాష్యముచేసిననాగముపేరు। కోర్యాభ్యామేరుల్కులః। కుల్కులః॥

అగుకుత్కీలజీమూతసానుమన్తగపర్వతా ఇత్యమరః॥ కుత్కీలమనఁగా। గట్టు పేరు। ఉష్ణస్య ఈషః। ఉష్ణీషః॥ ఉష్ణీషశ్శిరోవేష్టకిరీటయోరితి నానార్థే॥ ఉష్ణీష మనఁగాఁ దలపాగ పేరు। మంజుయుచ్యమానం యతీతి మంజీరః-ఈరస్వనే॥ మంజీరో నూపురో స్త్రియామిత్యమరః॥ మంజీరమనఁగాఁ గాలిగజ్జె। మస్తంశిరఇష్యతి ప్రాప్నోతీతి మస్తిష్కం। ఇషగతౌ॥ తిలకం క్లోమమస్తిష్కమిత్యమరః। మస్తిష్కమనఁగా। దలమెదడు పేరు। కులం విబుకులమటతీతి కులటా। అటగతౌ॥ అసతీ కులటేత్వరీత్యమరః॥ కులటయనఁగా- లంజె పేరు ఆదిశబ్దముచేత వేదండసారంగములు-మొదలైనవి మఱికొన్ని గలవు- వేదః సామవేదః-అండః జననకారణం యస్యసః। వేదండః। సామోద్భవ ఇతి ప్రసిద్ధిః॥ సామజస్సింధురోపిస ఇత్యమరః॥ వేదండమనఁగా నేనుఁగుపేరు। సారాణ్యంగాని యస్యసః సారంగః సారంగశ్చాతకేభృంగే కురంగేచమతంగజ ఇత్యమరః॥ సారంగమనఁగా। జాతకాదుల పేరు। వృకస్య అంధుః-వృకంధుః-వృకంధువనఁగా- వృకదేశమందున్నబావిపేరు। సీమస్య అంతః-సీమంతః- సీమంతమనఁగాఁ బాపటపేరు- ఇవి శకంధుశబ్దము మొదలుగాఁగలవి గాఁబున శకంధ్వాదిగణమనఁబడును॥ ౧౩౬

క॥ విరతికి వ్యాకరణమునను। వరరుచిచేఁ జెప్పఁబడిన* వాక్యమువలనన్। బరరూపము నిత్యంబై। పరగు శకంధ్వాదులకును* భయముం జెల్లున్॥ ౧౩౭

వేదండశబ్దమునకు నాదిపర్వమునందు.

మత్తకోకిల॥ దండితాహితవీరసూరిని* ధానదానవినోదకో। దండపార్థపరాక్రమప్రియ* ధామదిక్పరిపూరితా। ఖండపాండుయశోనిధీపర* గండభైరవవైరివే। దండమండలచండతుండవి* దారణాసిభుజార్గళా॥ ౧౩౮

భీష్మపర్వమునందు.

ఉ॥ పాండునృపాలనందనులు * పావనిముఖ్యగ నేచియుద్ధభీ। ష్మండుగడంకమైనడుచు * చోటికిఁ జక్కటిగాఁగఁ ద్రోచి యొం। డొండగడంగి సేనతమ* యుబ్బునకుబ్బగనస్త్రసైన్యవే। దండముఖాంగముల్ తృణవి* తానముఁగాఁ గొని నిర్వికారులై॥ ౧౩౯

సారంగశబ్దమునకుఁ జంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ జంగమరోహణాద్రిసదృ* శంబులు తత్పరిఁగల్గుభద్రసా। రంగవరేణ్యముల్ ప్రయుకి* హస్తములించుక సాఁచియవ్వియ। ద్గాంగఝరంబు పీల్చి మఱి* తద్వమథుప్రకరంబు దప్పిచూ। యంగనెసంగు రంగుగని * జాఖ్యవహించిన చాతకాళికిన్॥ ౧౪౦

ద్రోణపర్వమునందు.

ఉ॥ అంగదనాథుఁ ద్రిమ్మిఁగినవృ* కావలిదన్వోసఁజుట్టుకొన్నస । ర్వాంగము లుంజలింపఁబెగ* డందుచుదిక్కులుచూచుచున్నసా । రంగియపోలెనుండెఁగురు* రాజభవత్సుతుసేనభీష్మునా । జంగబళించిపాండవులు । జృంభితవిక్రమలీలఁబొల్చుటన్ ॥ ౧౭౧

ఉపసర్గలు.

శ్లో॥ ప్రపరప్రతిపర్యత్యధ్యభ్యవానూపసంస్వపి । నివినిర్దురుదప్యాఙితుపసర్గాస్తువింశతిః ॥ ప్ర-పర-ప్రతి-పరి-అతి- అధి-అభి-అవ-అను-ఉప-సమ్-సు-అప-ని-వి-నిర్-దుర్-ఉత్-అపి-ఆఙ్-ఇవియిరువదియునునుపసర్గలు॥

౧౭౨॥ ప్రకారోపసర్గంబాదియగుటంజేసి ప్రాదులనంబడును. తే-గీ॥ ఆంధ్రిమునకుఁజేరనిపరా* జపులుమూఁడు । గాఁకతక్కినయుపసర్గ * కములతలల । స్వరములతికినవానిక*వ్వలనునిలుచు । నచ్చయినహల్లులయినఁబ్రాదీ*యుతియనంగ॥౧౭౩॥ తే-గీ॥అబ్జయోనిరజోగుణ * ప్రాప్తిఁదనరు।బద్మనాభుఁడుసాత్విక * ప్రాప్తిఁదనరు । రజతగిరిమందిరుఁడుతమః ప్రాప్తిఁదనరు । ననఁగనిబ్బంగిఁబ్రాదుల*కమరుయుతులు॥ ౧౭౪

కడమయుపసర్గములకన్నిటికిని నిటువలనె

రెండునుంజెల్లునని తెలిసికొనునది.

తే-గీ॥ ఒక్కసమాసనముసశబ్ద * యుగముగూడి । పదములేర్పాటుగాఁగాన * బడనిప్రాణ । సంధులకునిత్యసమాస*శాంతులుమున । ఖండవిశ్రమములుననఁ*రెండుజెల్లు॥ ౧౭౫ ॥క॥ లోకంబునఁగర్ణాటవ । నౌకోద్వీపాంతరీప*నాస్తిపదార్థా । నేకాన్యోన్యజనార్ధన।నాకాదులునిత్యసమాస*నములంద్రుబుధుల్ ॥ ౧౭౬

ఆదిశబ్దముచేతమందారనారికేళశబ్దాదులుమఱియునేకములుగలవు.

కర్ణాటశబ్దమునకురామాయణమునందు.

శా॥ లాటీచందనచర్చచోళమహిళా * లావణ్యసామగ్రిక । ర్ణాటీగీతకళానరస్వతికళిం*గాంతఃపురీమల్లికా।వాటీమంజరిగౌళవామనయనా *వక్షోజహారాళిగా।పాటింపందగునీదుకీర్తిరథినీ*పాలాగ్రణీసాహిణీ ॥ ౧౭౭

శ్రీనాథునివీథినాటకమునందు.

మ॥ కుసుమంబద్దినచీరకొంగువ్రేలయం * గ్రొవ్వారుపాలిండ్లపైఁ । ద్రి

సరంబుల్ప్రేలుపారవేణియవటూ * దేశంబుపై రాయఁగాఁ। బసనెవ్వాఁడొ
యొకండురాత్రిరతులం * బల్గాసిగావించిన। న్వసివాళ్వాడుచువచ్చుచున్న
యదికన్ణాటాంగనంగంటిరే॥ ౧౪౯

వనోకశ్శబ్దమునకు—వనే—కాననే—ఓకః స్థానమస్యేతివనౌకాః॥

అథర్వణాచార్యులవిరాటపర్వమునందు.

క॥ శ్రీకంఠుఁడెదురునపుడుమ।నౌకోధ్వజమింద్రమకుట * మర్జునతురగా।
నీకముదివ్యశతాంగము।నాకవ్వడికబ్బియున్న * నతఁడేమగునో॥ దానియంద

క॥ ఆకర్ణుదురాలాపము। లాకర్ణింపఁగనసహ్య * మైద్రోణునితో। నాకనదీసు
తుఁడనియెవ। నౌకోధ్వజమెఱుఁగవచ్చు * నరుఁజూపితగన్॥ ౧౫౦

ద్వీపశబ్దమునకుఁగావ్యాలంకారచూడామణియందు.

ఉ॥ ద్వీపులఁద్రుంచువిశ్వజగ * తీపతియుత్తమశక్తిజాంబవ।ద్వీపమునందు
గోపులకు * నిమ్ముగఁజేయుటయుంద్రబసన్నమై। గోపతిదేనువవ్విభున * కుందన
వైభవమిచ్చెఁగాకయే। భూపతులీవదాన్యగుణ * బుద్ధిఁబ్రసిద్ధివహించిరు
ర్వరన్॥ ౧౫౧

నైషధమునందు సీసపాదము.

వితతసవద్వయు * ద్వీపనానాజయ్యశ్రీవధూటీసమా * శ్లిష్టభుజుఁడు॥

అంతరీపప్రతీపశబ్దములకునునిట్టువలనే.

నాస్తిపదమునకుశృంగారషష్ఠమునందుసీసగీతి.

గీ॥ తల్లియునుదండ్రిదైవంబు * తలఁపగురుఁడ। కాఁడేయితఁడేమిచేసినఁ
గనలదగునె।నాస్తికాథమయోరియు * న్యాయవృత్తి। నాస్తితత్త్వంగురోఃపర *
మ్మనగవినవె॥ ౧౫౨

విష్ణుచిత్తీయమునందు.

శా॥ ఆనిష్టానిధిగేహసీమనసురే * యాలించినన్యోరియునెం। తేనాగేంద్ర
శయానుపుణ్యకథలుం * దివ్యప్రబంధానుసం। ధానధ్యానమునాస్తిశాకఒ
పూుతా * నాస్తుష్ణతానాస్త్యపూ। పోనాస్త్యోదనసౌష్ఠవంచకృపయా
భో క్తవ్యమస్వల్పుల్॥ ౧౫౩

పదార్థశబ్దమునకుసాంబవిలాసమునందు.

తే-గీ॥ హాలికినెదురేగిసకలప * దార్థములును। పాయసముపెట్టినీముద్దు *
పట్టితోడ। జాంబవంతునిదౌహిత్రు * శౌరిపుత్రు। సాంబునొప్పించుబ్రతికిం
చుసకలజనుల॥ ౧౫౪

భాస్కరశతకమునందు.

ఉ॥ దక్షతలేనియింటికిఁ బ*దార్థము వేఱొకచోటనుండి వే। లక్షలువచ్చునే నియుఁ బ*లాయనమైచనుఁగల్లగాదుప్రత్యక్షమువాగులన్వఱద* లన్నియు వచ్చిన నీరు నిల్చునే। యక్షయమైన గండిదెగి * నట్టితటాకము లోనభాస్కరా॥ ౧౫౫

అనేకశబ్దమునకువిష్ణుచిత్తీయమునందు.

క॥ తునియలుతొమ్మిదియటపదు। నెనమండ్రటమోచువార*నేకపకిటికూర్మనగాహులేటిలావరులనితావకబాహులుప్రకటి*యవనిభరించెన్॥

కాళహస్తిమాహాత్మ్యమునందు,

ఉ॥ లానుగుమారజంగమను* ఘాకరమాళియుఁగూడిమాడియిం।పైనరతిప్రసంగముల*నర్ధనిమీలితనేత్రపద్మముల్। మానినిచుంబనంబలర*మాటసౌఖ్యలువీడివీడిపో। సనికవుంగలింతలున*నేకవిలాసములుంజెలంగఁగాన్॥

కర్ణపర్వమునందు.

ఉ॥ క్రొమ్ముగ్గెడువాహనంబులును*మోములువాడఁగవాహనంబులన్। డిగ్గితొలంగుసైనికులు*నేలకుఁగప్పువుచొప్పుచొప్పడన్। దగ్గుసిడంబులుంగులముఁ* దస్నుదలంచియెదిర్చియొంటిమై। క్రుమ్మగ్గెడువారునైకురుధ* రావరుసైన్యమురూపుమాయఁగాన్॥ ౧౫౮

ఆముక్తమాల్యదయందు.

చ॥ మలఁచిపయోజకోశముల*మాడ్కి నొనర్చినపద్మరాగపుం।గలశపుజెజ్జదాల్చిమిడి*కంబులతోనపరంజియోడుబి। ల్లలనలవైజయంతముజ*లంబునగెల్వఁగదంశితంబులై।నిలిచినయట్లుమాడువుల*నేకములుల్లసిలుంబురంబునన్ ॥౧౫౯॥వ॥ అనాద్యనంతానంగానూరుశబ్దములు మొదలైననఞ్ సమాసములకన్నిటికినిటువలనె రెండునుం జెప్పవచ్చును॥

అన్యోన్యశబ్దమునకుంగావ్యాలంకారచూడామణియందు.

ఉ॥ ధన్యుఁడువిశ్వభూవిభుఁడు* ధారుణినేలఁగభూజనంబుల। న్యోన్యహితత్వసంపదల*నొందిరిదంపతులింపునింపన। న్యోన్యసుఖానుకూలతల*నోమిరివిప్రులువేల్పుపిండున। న్యోన్యసుపుష్టితుష్టికుశ* లాదులనొందిరి నాఁడునాటికిన్॥ ౧౬౦

జనార్ధనశబ్దమునకుసాంబవిలాసమునందు.

జనానర్దయతిసుఖయతీతిజనార్దనః అర్థగతౌ యాచనేచవిష్వక్సేనోజనార్దనః

త్యమరః ॥ చం ॥ శరధిసుతాకళత్రనవ * సారసనేత్రబలాంతకాదని । ర్జరను
తనామపాతకవి * రామవిహంగమయానచారుక । ర్బురపరిధానపాండవ
వి * రోధివిభంజననిర్మలాత్మకా।యరుచిజితాభ్రభంజనజ*నార్దనకైటభదై
త్యమర్దనా॥ ౧౬౧

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చం ॥ నగినగివేనియున్విను జ * నార్దనయెన్నడుఁబొంకువల్కఁ—మ।త్యగణి
తవిక్రమోరుబల * ధైర్యసమగ్రులమెల్లభంగిఁగా।లగతిదోలంగఁద్రోవఁగ
ద * శంబగునేయగుఁగాకనీకుమెచ్చు । గనిదెప్రాణమిచ్చెదము*సుక్కఁము
చావునకాత్మనేమియు॥ ౧౬౨ ॥ నాకశబ్దమునకునవిద్యతేజకంసుఃఖము
త్రేతినాకః॥స్వరవ్యయంస్వర్గనాకఇత్యమరః॥గౌరరాజుచాటుధార॥

ఉ ॥ ప్రాకటధర్వతఙ్సకల * రాయనిలక్కఁనృపాలునాజిలో ॥ దాఁకువి
రోధిసైన్యమును * దంబొదవన్వరియింపవచ్చుచో । నాకసమెల్లఁగ్రమ్ముకొ
ను * నంచితదివ్యవిమానసంచర ।న్నాకవిలాసినీచరణ*హంసకఘూరిఝణం
ఝణధ్వనుల్ ౧౬౩

విరాటపర్వమునందు.

క॥మునువెఱతునేయమీరలు।ననునేసినగానియనుడు*నాకేశసుతుఙ్।ధ
నురాచార్యుఁడుదెబ్బది।నునిశితబాణములనేసె*జూపఱువొగడఙ్॥

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

క ॥ నీకరవాలముపాలై । నాకంబునకేగిరాజి * నారాయణయా।భూ
కాంతులెట్టిచనువొ । నాకవిటోత్తములఁదూల*నడఁతురుకడిమిఙ్ ॥ ౧౬౪

నఙ్ సమాసశబ్దములెన్నియున్ననునన్నిటికిని నిటువలెనేయనితెలిసికొ
నునది॥వ॥విశ్వామిత్రశబ్దమునకురంగనాథునిరామాయణమునందు। ద్విపద
ము ॥ ఎక్కఁడాగురుఁడని*యెఱుఁగనినీకు। నక్కఁటాగురుఁడువి*శ్వామిత్రుఁడ
య్యె॥

రామాయణమునందు.

మ॥హరకోదండవిఖండనుండుజనక * క్ష్మాధీశుజామాతభా । స్కరవం
శాగ్రణిజానకీప్రియుఁడువి *శ్వామిత్రయాగాహితా। సురసంహారివిరాధకా
లుఁడుఖరా * సుధ్వంసిమారీచసం।హరుఁడన్యప్రమదాపరాఙ్ముఖుఁడయో *
ధ్యానాయకుండాదటఙ్॥ ౧౬౫

ఆపోశనశబ్దమునకుఁజమత్కారరామాయణమునందు.

క ॥ ఓశశిముఖలోపాముద్రేశుఁడుకలశభవుఁడు * నిటనతఁడుతపో।రా

శిమహోత్తుఁడుమునుపాపోశనముగఁగొనియెసాగ*రాంబువులెల్లన్॥

శృంగారషష్ఠమునందుసీసగీతి.

తత్తరమున నాపోశన * మెత్తబోయి । భూసురుండెత్తును త్తరా * పోశనంబు॥

స్వాంతశబ్దమునకు నైషధమునందు.

గీ॥ అధికరోషకషాయిత * స్వాంతుఁడైన । నరపతికివిన్నవింపకు*నాయవస్థ పైత్యదోషోదయంబునఁ*బరుసనైన । జిహ్వకునుబంచదారయుఁజేఁదుగాదె॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ స్వాంతముబాహుగర్వమున * సంతమసాంధముగాఁగశంకయుఁ । వంతయులేకఁగీచకుఁడ * హంకృతిముంగలినాగమంటపా । భ్యంతరసీమఁజొచ్చి దరి * యంజనియారసిసెజ్జఁగాంచియు । త్యంతముదావహంబగుడు * నందుర యుంబునఁగేలుసాఁపఁగా॥ ౧౭౧

ఏకాంతశబ్దమునకుఁబారిజాతాపహరణమునందు

ఉ॥ అంతటనొక్కనాఁడుధవ * ళాంబుజనేత్రుఁడువచ్చిరుక్మిణీ । కాంత గృహంబులోనశశి * కాంతశిలామయవేదిమీఁదనే । కాంతమునందుఁగొందఱు మృ * గాయతనేత్రులుగొల్వజూదము । త్యంతవినోదకేళిమెయి*నాడుచు నుండఁగనద్భుతంబుగా॥ ౧౭౨

ఆదిపర్వమునందు.

తే-గీ॥ కామసుఖసంగములకునే * కాంతగృహము । పోలిపాలిచియుధర్మార్థ * ములకునిదిరాదు । యాస్పదంమనవర్గత్రి*యాతురమ్యా । లైనజనులకునెంత యునొప్పు*నప్పురంబు॥ ౧౭౩

సిద్ధాంతరాద్ధాంతలతాంతప్రాంతనిశాంతాది
శబ్దములకన్నిటికినినిటువలనెరెండునునడుచును॥

నారాయణశబ్దమునకు—నారాః ఆపః స్థానమస్యనారాయణః

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ పాయకపాకశాసనికి * భారతఘోరరణంబునందునా । రాయణునట్లుదానునుధ * రామరవంశవిభూషణుండునా । రాయణభట్టువాఙ్మయధు * రంధరుఁడేకృతికిష్టుఁడున్సహా । ధ్యాయుఁడునైనవాఁడభిమ*తంబుగదోడయిని ర్వహింపగా॥ ౧౭౪

వాతాయనశబ్దమునకు—చారుధేష్ణచరిత్రమునందు.

గీ॥ అచ్చరలునందనంబునఁ*దెచ్చుకొనుసు । రాగసుమములుహర్మ్యవా*

తాయనముల । చెంతగాలూఁదితత్పుర * స్త్రీలకొసఁగివేడుకొనిపోవుదురుక
ప్రపిడియములు॥ ౧౭౫

విరాటపర్వమునందుసీసపాదము.

తరుణులుఁబతులుపా * తాయనమ్ములనల్లమలకలై వేఁబోక*మలయపవను॥

ఉపాయశబ్దమునకుసుదక్షిణాపరిణయమునందు.

చ ॥ వలఁబడియున్న జక్కవక*వంబురణించుచుసన్నపైఁటలోఁ।పలబిగిగుబ్బ
దోయికను*పండువుసేయఁగమోడ్పుచేతులా। దలనుఘటించిమొ్రిక్కిడిప*
దంపడిమెల్లనడాయఁబోయితో। య్యలివిరిబంతిదోయిటను *పాయనమా
యనకిచ్చియిట్లనున్॥ ౧౭౬॥

అష్టమహిషీకళ్యాణమునందుద్విపదము.

ఇంతులమేల్బంతి * యిడినసేవంతి । బంతిచేదోయిను * పాయసమిచ్చి॥

రసాయనశబ్దమునకునసంతునిఘంటమునందు.

ఆ ॥ నాస్తియనకమహిన*నంతసంపదలునా।రాయణుండొసంగు*రమ్యమగు
ర।సాయనంబుబుధుల*కతఁడననిత్యస । మానయతులు రెంటి*నంటియుండు॥

జైమినిభారతమునందు.

గీ ॥ మట్టిమాత్రంబెపిల్లల * మట్టిపేరు।పేరువలెఁగాదుశారదా*పీఠకంబు।వా
రిలోఁపలపినవీరు*వాక్యసరణి।సరసులకునెల్లఁగర్ణర*సాయనంబు॥

రామాయణశబ్దమునకురాఘవపాండవీయమునందు.

ఉ ॥ ఏమెఱనర్థగౌరవస*మృద్ధియుశబ్దవిశుద్ధియుందిరం।బై యనవద్యతంబర
గ*నంధ్రివచస్సితిభారతంబురా । మాయణముగ్రచించినమహాత్ములనాత్మఁ
దలంచెదన్జగ।ద్గేయులనన్నపార్యునిని*దిక్కననెఱ్ఱనభాస్కరాఖ్యునిన్॥

జైమినిభారతమునందు.

తే-గీ ॥ మానిజల్పితమైనరా * మాయణంబు।స్వరనయగ్రామమూర్చ
నా*సరసులెఱిఁగి । గానశక్తులమెఱసినా * ఝూత్కరింపఁ । బాడిరాలాపము
లఁద్రిస*ప్తములుమట్ట॥ ౧౭౧

పరాయణ -పలాయణ-బాదరాయణ-సాంఖ్యాయనశాకటాయన-కా
త్యాయన-వాచ్యాయన-బోధాయన-దక్షిణోత్తరాయణాదిశబ్దములకును
నిట్టువలెనేరెండుకగలవు ॥

మార్తాండశబ్దమునకుశృంగారషష్ఠమునందుసీసగీతి.

తే ॥ వలవదుభయంబువారెంత * వారలైన । నట్టివారలుమనకగ్గ*మైన

వారు । వారునిరయంబునకుఁ గాఁపు * వచ్చువార । లనుచు బుద్ధిగఁ జెప్పె
మార్తాండసుతుఁడు॥ ౧౮౨

ద్రోణపర్వమునందు.

మ॥ ధరణీచక్రము దిర్దిరం దిరిగె మార్తాండుండు గుంఠీభవ । త్కిరణుండ
య్యె దిశావితానము వడం * కెన్మిన్ను మ్రోసెన్ శిఖా । ధరసంతానములోనఁ గ్ర
క్కదలెను * ద్భ్రాంతంబులై యంబుధుల్ । పొరలెన్ గట్టులమీఁద బెట్టు పిడుగుల్ *
ప్రోద్యన్నితాంతధ్వనిన్॥ ౧౮౩

బ్రహ్మాండాదిశబ్దములకును నిట్టువలనే.

యచ్చును హల్లును జెప్పదగును.

ఉపసర్గసంధికి.

చంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ అంతట రుక్మబాహువసు * ధాధిపనందనయొక్కనాఁడు శు * ద్ధాంతగృ
హంబు వెల్వడి విహారగతిం జనుదెంచె నచ్చెలుల్ । చెంతలఁ గొల్వఁ జంచదళి *
శింజితరంజితకుంజమంజుల । ప్రాంతగిళత్ఫలాసవర * తాంగజఘోటికిఁ బు
ష్పవాటికిన్॥ ౧౮౪

కవిజనాశ్రయమునందు.

ఉ॥ మానుగ విశ్రమాక్షరస * మంచితమై స్వరమూఁది సందడి । యానుగు
ణాక్షరంబుకొని * యైనను జెప్పఁగ నొప్పు నీక్రియన్ । భానుసహస్రభాసినృప *
భాధిపుఁడన్నటులర్ధయుక్తమై । పూనినచో నఖండవళి * పొల్పగు నాదికవిప్ర
ణీతమై॥ ౧౮౫॥ ద్వారశబ్దమునకు । ద్వౌ అరే పార్శ్వయస్య తత్ ద్వారం ।
పృషోదరాదీని యథోపదిష్టమితి సూత్రేణ ద్విశబ్దాంతస్య అకారాదేశః ॥ ఉ॥
వారకవారకామినుల * వర్తులచారుకుచోపగేహముల్ । గోరకకోరకోల్లసిత
కుంజములం జిగురాకుపానుపుల్ । చేరక చారుకేరళక * ళింగకళింగ సచేంద్ర
మందిర । ద్వారవిహారులై సిరుల * నందక నందకపాణిఁ గొల్వరో ॥ ౧౮౬

హల్లులకు నుత్తరరామాయణమునందు.

ఉ॥ వారలు వారిభూరిపరి * వారముతోడ విమానమెక్కి రాఁ । గా రఘునం
దనుండరిగి * కాంచనతోరణచిత్రమైన త । ద్వారనికాయమైన నిజ * పట్టణము
త్సుకవృత్తిఁ జొచ్చెనిం । డారుముదంబు నచ్చరతు * నాకృతి బాలిశవృత్తిఁ గ్రా
లఁగన్॥ ౧౮౭

కుమారవదాచరితాశక్తిః కుమారయితశక్తిః - కుమారాయితయాశక్త్యా శాలతయితికుమారాయితశక్తిశాలీ॥కుమారసమానపరాక్రమవానిత్యర్థః॥

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ ఆయమునగర్వమున్విడిచి * యన్యపతుల్పనిశేయనిట్లుగాం। గేయభు జాశ్రయంబునని*కృత్యవిరోధిసమాజుఁడై కుమా।రాయితశక్తిశాలిధృత*రా ష్ట్రుఁడురాజ్యముచేయుచుండెన। త్యాయతగీర్తితోఁదనకు * హస్తిపురంబ దిరాజధానిగాఁ॥ ౧౭౫

భద్రవదాచరతామూర్తిర్యస్యతత్ భద్రాయితమూర్తిః

శోభనమూర్తిమదితియావత్ । అయమపిక్యఙ్ప్రత్యయాన్తః॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ శ్రీయనగౌరినాఁబరగు * చెల్వకుజిత్తముపల్లవింపభ । ద్రాయిత మూర్తియైహరిహ * రంబగురూపముదాల్చివిష్ణురూ । పాయనమశ్శివాయ యని * పల్కెడుభక్తజనంబువైదిక । ధ్యాయితకిచ్చమెచ్చుపర * తత్త్వముఁ గొల్చెదనిష్టసిద్ధికిన్॥౧౭౬॥ వ॥ ఈరెండుపద్యములయందునన్న యతిక్కన కుమారభద్రశబ్దములుక్యఙ్ప్రత్యయాంతములుచేసిసంయుక్తవిశ్రామంబు లుగాబ్రయోగించిరి। అదిగాసఁగొందఱా రెండుశబ్దములమీఁదను। అకార ములున్నవి।నిత్యసమాసవిశ్రాంతులనిభ్రమింతురు। శబ్దసూత్రమువలనవా నికేదీర్ఘములువచ్చినవిగాని యందులోసత్తులులేవు॥

దేశ్యనిత్యసమాసవిశ్రాంతులు.

తే-గీ॥ శబ్దానుశాసనముఖకవీ* శ్వరకృతప్ర । బంధములలక్ష్యములఁగ ను*పట్టుకతన । దేశ్యనిత్యసమాససం * ధికిఁబోసంగు । వడిస్వరంబైనవ్యం జన*వర్ణమైన॥౧౭౭॥క॥ రూపఱఁబెంపఱఁబెల్లఱ । నేపఱచుటగ్రిక్కిఱియు ట*నిలగ్రచ్చఱయుం । జూపఱయుక్కఱమొదలుగ । ప్యాపతిదేశియనిత్య* సమసనపదముల్॥ ౧౭౮

కొందఱుపీనిసేరేదేశ్యాఖండములందురు

అనంతునిఛందమునందు.

తే-గీ॥అఱసనంగనుబోవుట*శర్ధమైన । సంధినిత్యసమాసో క్తి*జరుగురెం ట। ననురపీరులనెల్లను * క్కఱవధించె । భానుకులుఁడురావణునినే * పఱి చెననఁగ॥

మూఁడవపర్వమునందు.

క॥ ఎఱకలుగలకుశైలము। తెఱఁగునమైరయము మెఱయ*దివికినెగసిబి।
ట్టుఱుముజలధరము క్రియను। క్కఱఁదద్వనమెల్లన ద్రువనార్చుచుఁగడిమిన్॥

యుద్ధకాండమునందు.

చ॥ ఎఱిఁగియెఱింగియున్నతఁడె* యెగ్గొనరించినదానికైకదా। చెఱగో
నివచ్చితింబిదప * శీతవృథాకథలింక నేల పెం। పఱ బ్రతికింతదీయనెఖ*రాదు
లచావునకేమిచింతనీ। మఱఁదలిబన్న మేపగిది*మానినినీగుదుసంధిఁజేసినన్॥

వశిష్ఠరామాయణమునందు.

ఉత్సాహ॥ మఱియుఁబెక్కుయోనులందు * మహితచిత్రగతులఁబెం। ప
అజనించిసుఃఖభాజి * యైచరించివెండియున్ । వఱలువిప్రవరునియింట*
వాసుదేవుఁడనఁగఁదా। నెఱుకగలిగిపుట్టివేల్పు* టేటితీరభూములన్ ॥౧౯౬॥

విరాటపర్వమునందు.

చ॥ చిఱునగవ్రేప్పగాండివము * చెచ్చెరసజ్యముఁజేసిసేనలు । క్కఱర
భసంబుమైనడరఁ * గవ్వడిద్రోణియునీడఁబోకయ। త్తఱఁదఱుమంగనస్త్రి
ములు * దండడిదాక్కనిమండుచుండెఁజి । చ్చఱపిడుగుల్వడిందొరఁగు ।
చాడ్పుననంబరవీథినుగ్రమై॥ ౧౯౭

లక్షణసారసంగ్రహమునందు.

చ॥ ఎఱుఁగవుగాకభోగముల * కెల్లనునెచ్చెలిజవ్వనంబుని । త్తఱినుడి
వ్రాపకుండనుచి * తంబుగజక్కవదోయిఁబోలిక్రిక్కిఱిసినచిన్నిచన్నుఁగవ।
యింపెసలారఁగనాడుచిత్తమ । న్వఱలుసరోవరంబునన *వారణకేళియొన
ర్పుకోమలీ॥ ౧౯౮

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ఎఱిఁగితినిన్ను నేనువిబు* దేంద్రుఁడవీవుజగత్త్రయంబుగ। చ్చఱభవ
దీయరక్షణము * నందవెలుంగుచునుండునట్టిని । న్నుఱువుగనేనువేడుకొన*
నొప్పనుగాకమొఱంగినన్ను। నక్కఱపడినీవువేడుటిది * కర్జమెనిర్జరదైత్యచె
ప్పుమా॥ ౧౯౯

ఉద్యోగపర్వమునందు.

చ॥ తఱియగుసంతకుద్రిపుసు * దగ్రతసైచుటనీతినీవునా। కఱపినయట్లు
నేయుమత * గంజనియాతనిఁగాంచినిన్నునె। త్తెఱఁగుననైనఁబొందఁగను*

దిం* గలదేనియునింతయేల్ర క్రొచ్చెఅమునివర్గవాహానుఁడ * వైచను దెమ్మను నంతదీ తెడుఁ॥ ౨౦౦

ఉ॥ సన్నయముఖ్యసత్కవిజ।నంబులకావ్యములందు లేఖకుల్।గొన్నియుఁ బాఠకాధములు * గొన్నియుఁబోకడఁ బెట్టిఁదక్కవై । యున్నెడఁగాంచిజా నపదు*లోడకదిద్దినతప్పులోవలె । ల్లన్నిజమంచుఁగైకొనిన*లక్షణవేత్తలు సమ్మతింతురే॥ ౨౦౧

వ॥ అదియెట్లనిన సులక్షణసారంబునందులింగముగుంటతిమ్మనవ్రాసిన యప్రశస్తంబులగులక్ష్యంబులకునాశ్చర్యంబునొంది బహుపుస్తకంబులు నిరీక్షించివానినెల్లనుప్రక్షిప్తంబులుగానెఱింగినవాఁడనై లక్షణవంతంబులగు పురాతనకవిప్రోక్తంబులువివరించెద॥ ౨౦౨

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ నావచనమునసపత్న్యము । గావించుననీకుగొంతి * కడునెయ్యము నన్ ।నీవగచినయాయర్థము।నూవెమనంబునఁదలంతు*సుందరియెపుడున్॥

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ తమతండ్రిభంగినీకును । సముచితముగభక్తిఁజేసి * సజ్జనసుతమా। ర్గమునసనుజరియింపంగా। నమలమతినిగన్నకొడుకు* లట్లరయఁజనున్ ॥ ౨౦౪

ఆనుశాసనీకపర్వమునందు.

క॥ అతిథినినుఁగోరెనేనియు।మతిఁగింకిరిపడకయోలం*మానపడకనీ।వతనికిఁబ్రియంబునలుపుము । సతికింబతిపనుపుసేయఁ * జనునెల్లెడలన్॥ ౨౦౫

రామాయణమునందు.

ఉ॥ అన్నవుతండ్రియట్లవిను*మంతియుకాదటమీఁదరాజవే। మన్నఁగొ అంతలేదుమణి * హారములాదిగఁబెక్కుకానుక । ల్మున్నగసీతనిచ్చిజనలోకపతింగనిమమ్ముఁబ్రోవుమీ । సన్నపుకార్యముల్వలదు * సంధియమేలటు నాకతక్కినన్॥ ౨౦౬

యుద్ధకాండమునందు.

ఉ॥ ఓకపివీరులారనుగు * ణోదధినీరఘురాముసర్వలో । కైకశర ణ్యునింగొలువ* నిప్పుడువచ్చితినెందుగామనా।రాకమహాపరాధియగు*రావణుతమ్ముఁడనేవిభీషణా । ఖ్యాకుఁడవీనునాసచివు * లర్కకురాగ్రణితో ఢఁజెప్పరే॥ ౨౦౭

దేవకీనందనశతకంబునందు.

మ॥ చతురంభోధిపరీతభూవలయరా * జన్యాలికోటీరరం । జితమాణి క్యవిరాజితచ్ఛరణరా * జీవుండుధర్మాత్మజుం । డతికార్పణ్యముతోడమత్స్య పతిఁదా * నాసింపఁడేతావకా । యతకారుణ్యముగల్గుసం * తరుసుగృష్ణాదే వకీనందనా॥ ౨౦౮

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ఉరమునరెండుగన్నులుప్పృ*ధూదరదేశమునందునోరుప్ర । స్ఫురిత భుజద్వయంబునుస * ముజ్జ్వలమున్నతభావముంగరం । బరుదుగనుగ్రమైన వికృ * తాకృతితోడనశేషసత్వసం । హరుఁడగుచున్నవానిదివిఁ జూచిఁగబం ధునిగాంచిరచ్చటన్ ॥ ౨౦౯

ఉద్యోగపర్వమునందు.

చ॥ అనిమదినిశ్చయించితగ* నందఱఁబిల్వఁగఁబంచివారితో । సనిచిన మాటలాడివిన* యంబునఁబ్రార్థనచేసిమీరుమా । కొనరినసైన్యముల్పదు నొ * కొంటికిఁబ్రాభవమాచరింపఁజో । చ్చినసకలంబునొప్పనభి* షేకము* గైకొనుఁడుత్సవంబునన్॥ ౨౧౦॥ వ॥ దీనిమూఁడవపాదంబునందుఁ బదునొ కొంటికిననియున్నచోటసంధిగూర్చి స్వరప్రధానవడిగాను సోమయాజులు ప్రయోగించినారు. ఇదితెలియక కొందఱు మూఢులు దేశ్యనిత్యసమాస వడియని యనుకొందురు॥ ౨౧౧

నిత్యయతులు.

ఏనియనునాంధ్రశబ్దము।తోసదికినపూర్వపదము*తుదిఁవ్రాయికిస।చ్చే ననువ్యంజనవర్ణం।బై నరచింపుదురునిత్య*యతులనుచుఁగవుల్॥ ౨౧౨

శేషధర్మములయందు.

క॥ పెట్టఁడునారకమార్గం । బెట్టిమహాక్రూరకర్ముఁ * డేనియుఁదుదని* ట్టట్టనకనెమ్మనంబున।నెట్టనహరిఁదలఁపఁగలిగె*నేనిమహాత్మా॥ ౨౧౩

రాగమసంధివళులు.

తే॥ ఆలనుపదంబుమొదలను * రాగమంబు । వచ్చుసంధికినుభయంబు* వళికిజెల్లు । నతివజవరాలుబాలింత * రాలుముద్ద । రాలుధర్మాత్మురాలన* రాత్మసారి ॥ ౨౧౪

మనుచరిత్రమునందు.

ఉ॥ ఇంతలుకన్నులుండఁ దెరు * వెవ్వరి వేఁడెదు భూసురేంద్ర । యేకాంత
మునందునున్న జవ*రాండ్ర నెపంబిడిపల్కరించులా।గింతియెకాక నీవెఱుఁగ*
వేమునువచ్చిన త్రోవచొప్పునీ। కింతభయంబులేకడుగ * నెల్లిదమైతిమెమా
టలేటికిఁ॥ ౨౧౫

చాటుధేష్ణచరిత్రమునంచు.

క॥ ఈలలసనేలుపుంజవ । రాలోయచ్చరయొకిన్న * రవధూమణియో ।
వ్యాళాంగనయోకాకీ । భూలోకస్త్రీలకిట్టి * పొంకముగలదే॥ ౨౧౬

విభాగవళులు.

క॥ తులసీభూషణసంక్యకుఁ । దెలుఁగునఁ బరిమాణసంజ్ఞ * దేటపఱచు
బ।ట్టులనేసియనుపదమునకు । నలరువిభాగవడియనఁగ*నచ్చునుహల్లుఁ॥

కాశీఖండమునందు.

గీ॥ అప్పటికినియ్యకొంటిఁగా * కంబుజాక్షి । ఋషులపాలిటివేయింత *
లేసిపనులు । కొడుకకాఁబోతునాబోతు*గుమ్మలాడ । నడిమియాఁబెయ్యదె
సవచ్చె*నాకుఁజూడ॥ ౨౧౮

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

ఆ॥ కృష్ణుఁడిచ్చునాలు*గేసిచీరలుకూర్మి*నింతులకునునాలు* గేసిమణు
లు। తీవితోడదోసె*డేసిపూడలుకడు । నింపెసంగగంపె*డేసిసొమ్ము॥

నామాఖండవిశ్రమములు.

ఆ॥అప్పయయ్యయన్న*యరసప్పయమ్మక్క । యాయియనుపదంబు*ల
దుకుసంధు।లుభయమునకుఁజెల్లు * చుండునామాఖండ । వళులనంగనూఁ
దఁ*బడకనైన॥ ౨౨౦

అప్పయనుటకునందితిమ్మన.

క॥ ఇప్పటిదాతలసరిగాఁ । జెప్పకురాభట్టకర్ణ * శిభిఖేచరులఁ । జెప్పము
మూర్తిఘనునివెం। కప్పకుదానమునవిర్భ*యంబునసభలఁ॥ ౨౨౧

హుళక్కిభాస్కరుని చాటుధార.

క॥ అప్పలిఘునతఁడుఘనుఁడా।యప్పుడోసఁగిమరలఁజెందు * నాతఁడురా
జా।చెప్పఁగవలెసాహిణిమా । రప్పనుదానమునఘనుఁడు*రాజనటంచుఁ॥

అన్న అనుటకు పొట్టూరిగోపన.

క॥అన్నలుఁడురూపమునసిరి। యన్నగళాయుక్తిభరతు*సన్నకరుణచే। సన్న

సముద్రపు పెదచి|న్నన్నకుమారుండు వెంగ*ళామాత్యుఁడిలన్ ॥

తెనాలిరామకృష్ణమ్మ.

క॥ చిన్నన్నద్విపదకెరఁగును|బన్నుగఁబెదతిరుమలయ్య* పదమునకెరఁ
గు|న్మిన్నందిమొరసెనరసిం|గన్నకవిత్వంబుపద్య*గద్యశ్రేణిన్॥ ౨౨౪॥

తేలఁబలుకుటకు విక్రమార్కచరిత్రమునందు.

చ॥ అనఘుఁడుసింగనార్యునకు* నబ్బయగోపయమంత్రిచిక్కనా|రన
యనుగల్గి రాత్మజులు రాములుమువ్వురుదోఁచినట్లు పెం|పునవెలయంగన
బ్బయకు*బుత్రులుపుట్టిరి రామరాజుఁగే|సనయును బాచిరాజుగుణ*సంగుఁడు
లింగనయుంగ్రమంబునన్ ॥ ౨౨౫

ఊఁదంబడకయున్నందుసుకునసంతునిఘంటమునందు.

తే-గీ॥ ఒరులనమ్మయ్యయనుచోట*నూఁదఁబడక|ద్వివిధమగుఁబ్రభునా
మాంత*విరమణంబు|మహినయోధ్యకురాజురా*మయయనంగ|సతనిపట్ట
పుదేవిసీ*తమయనంగ ॥ ౨౨౬

రుక్మాంగదచరిత్రమునందుద్విపదము.

శ్రీకరగుణసాంధ్రి*చిరయశోరుంధ్రి|ఆకారచంద్రరా*మయభాస్కరేంద్ర॥

అపును అనుటకు నాంధ్రకవితాపితామహుఁడు.

క॥ చేపట్టినధూర్తులగుదురు|కోపించినరంభగూఁడు*కొండరుబగతిన్|స్థా
పింపఁబోడవఁజాలని|యాపంలుదసాల్వకోన* మరుసుస కెసయే ॥ ౨౨౮

పలకలూరిగోపన.

తే-గీ॥ గోలకొండమలక*గోవులభక్షించు|కొండపిటివిప్రసులమునెల్ల|
బాచమరుసుచేరి*భక్షించుచున్నాఁడు|మలకమేలొ బాచ*మరునుమేలొ॥

అమ్మయనుటకు ఈవని పెద్దరాజు రామరాజు చాటుధార.

క॥ ఇమ్మహిలోమహనీయగు|ణమ్ములనీసాటిగలరె* నానావిధదేశమ్ము
లశ్రీరామునిసీ|తమ్మామాయమ్మనిత్య* హంసజమునిమ్మా ॥ ౨౨౯

క॥ ఇమ్మామదభీష్టంబులు|కొమ్మామాశ్రమొక్కులెల్ల*గుటమతితోమా|
యమ్మారఘునందనుసీ|తమ్మాసౌభాగ్యసిద్ధి* దాయినివమ్మా॥ ౨౩౦

అక్కయనుటకుఁజాటుధార.

క॥ ఇక్కలియుగశక్తులలో|లెక్కింపకుభట్టుశంక*లేకధరిత్రిన్|మిక్కిలి
మల్లేశునియం|బక్కకుసరివేల్పుగలదె*యవనీస్థలిలోన్ ॥క॥ చొక్కపుశ్రీగిరి
నిలయుని|మక్కువమదిలోనెంచి*మనుజులఁబ్రోవన్|దిక్కయినిల్చినమా

యం। బక్కకుసరిగలదెసకల*భాగ్యస్ఫురణన్॥ ౨౩౨

ఆయియనుటకురాచపూడివెంకటయ్యచాటుధార.

క॥ వ్యాయామజనితమాయో।పాయసమస్తాఘములుని*వారణమగుదు।
ప్కాయంబుపూతమగుగం। గాయినిబొడగన్నఁదా* నమాడినమాత్రన్॥

వణుకూరిగుర్వరాజుశమంతకమణిచరిత్రమునందు.

ఉ॥ కాయవచోమనస్థలన*కల్పితదోషములెల్లఁ బాయఁగా। నాయెద
లోననిత్యమున* నాతసధర్మముఁబూనిసర్మిలిన్। బాయకకొల్తురామసర
పాలనిరంతరసౌఖ్యదాయిసీ। తాయిసమస్తశోభనవి*ధాయిమహాఫలసిద్ధి
దాయిగన్॥ ౨౩౪

పంచమీవిభక్తివిరామము.

ఆ॥ తత్సమంబుఁజేయుఁ* దఱచినిబంచమిసన్న। సంబెనబువిభక్తు*లడుకు
సంధి।మెలఁగుకృతులఁబంచ*మీవిభక్తివిరామ।మనఁగనచ్చుసకును*హాల్లు

చమత్కారరామాయణమునందు. [సకును॥ ౨౩౫॥

క॥ నిన్నుఁజెలఁగొన్నపైహాయు* కన్నన్ దోర్వీర్యమెక్కు*డగుభార్గ
వులీ। లన్నిర్జించినరాముని। కన్ననుశూరుండుముజ్జ*గంబులగలఁడే॥ ౨౩౬

ఆదిపర్వమునందు.

చ॥ వితతముఖప్రయోగవిధి*విత్తములుత్తమధీయుతుల్జగ।న్నుతనుమహా
తపోధనుల*నుగ్రహనిగ్రహశక్తియుక్తులీ। క్రతువునఋత్విజుల్కమల*గర్భ
సమానులుపూర్వదిక్పతి। క్రతువుసయాజకోత్తముల*కన్నఁబ్రసిద్ధులుసర్వ

కాకుస్వరవళులు. [విద్యలన్॥ ౨౩౭

క॥ పలుకులతలఁగలప్రాలకు।వలసగుచోఁబ్లుతమునిలిపి*వానికిరెండున్.
వళులుగఁజెప్పినఁగావ్యం। బులనదిగాకుస్వరంబు*ప్లుతవళియునగున్॥ ఆ॥ ఏక
మాత్రహ్రస్వ*మినుమడించినదీర్ఘ।మయ్యెమూఁడుమాత్రలైనఁబ్లుతము।భీ
తిశోకతర్క*గీతదూరాహ్వాన। సంశయార్థములను* జరుగుఁబ్లుతము॥ ౨౩౮॥

భాస్కరునిరామాయణమునందు.

ఉ॥ ఏజనకాత్మజందశర*థేశ్వరుకోడలరాముభార్యఁజుం।డో జనులార
యడ్డపడ* రోసురలారసురారికంచుసం। భోజదళాక్షిశైలవస*భూములు
పాఁటుచుభీతినేగుచో। నీజలరాశిఁజూచిమది* నెంతదలంకెనొయేమిసేయు

మనుచరిత్రమునందు. [దున్॥ ౨౩౯॥

ఉ॥ ఎవ్వతెవీవుభీతహరి* ణేక్షణయొంటిఁజరించెదోటవీ। కివ్వసభూమి-

భూసురుఁడ * నేఁబ్రవరాఖ్యుఁడఁద్రోవదప్పితిం । గ్రొన్ననసిన్నగ్రాము న * కుంజను దెంచిపురంబుఁ జేరనిం । కెవ్విధిఁగాంతుఁ జెప్పఁగదవే * తెరువేది శుభంబునీకగుౝ॥ ౨౪౦

శోకప్లుతమునకు రామాయణమునందు.

శా॥ అన్నా లక్ష్మణ నిన్నుఁ బుణ్యనిధినే * నజ్ఞాన నైపల్కితి । న్నన్నా పాపము వచ్చి ముట్టుకొనియె * నాపాలి దైవంబవై । యిన్నిచుఁ బరిమార్ప వేఁగ బతే * నేనన్ను రక్షింపు మీ । యన్నం గ్రక్కునఁ జేరవేయరుగ నే * యత్యుగ్ర శీఘ్రింబునౝ॥ ౨౪౧

తర్కప్లుతమునకు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునందు.

శా॥ ఓరీ రాజకులాధమా నృపులు లే * రో వేఁ(?)రారో మద । క్రూరాభీలమృగావళిం దునుమరో * ఘోరాటవుల్లైననా । యారామంబు గలంచి జంతుతతి మాయం జేసియస్మత్కుమా । రిరత్నంబులు వేడ నచ్చిననువా * రి న్నొంచినావేమిరా॥ ౨౪౨

శాంతిపర్వమునందు.

మ॥ అనుమానింపక తోడఁబుట్టులనె * కాదాదున్మిత్రూట (?) నెం । దునుం గొన్నెత్తురులేఱులై పఱవనిం * ద్రుండుగ్ర తద్దైత్యులౝ । మునుల ప్వీరుభజింపరో క్రతువుల * మోదంబుతో నమ్మహా । త్ముని నిజి(?)ంపగా యూర్ధ్వలోకమదికా * దో నాకమూహింపుమా॥ ౨౪౩

రంగనాథుని రామాయణమునందు ద్విపదము.

అట్టినామీఁదనీ * వాయేరింగెదవు । పట్టి చెట్టలు వాపి * పాఱనై చెదను॥

అనుశాసనికపర్వమునందు.

ఉ॥ ఆనరనాయకుండొకమ * హాధ్వరమెంతయు వేడ్కఁ జేయఁగాఁ । బూనిమహీసురావలికి: * బూజయొనర్పఁగఁ దానుబ్రాహ్మణుం । డైనయమారఁగాననలుఁ * డాతనిపాలికి వచ్చినాకునీ । వేన్రుపనీదుపుత్రిఁగృప * యేర్పడ దానముగాఁగ నావుడుౝ॥ ౨౪౪

దూరాహ్వానప్లుతము.

తే॥ ఆదితేయార్చితాంఘ్రిప * ద్మాయనంగ । ద్వారకాపురమధ్యస * ద్మాయనంగ । ససురకులవైరివీరులా * రాయనంగ । రచికసితాబ్జవాసులా * రాయనంగ॥

కళాపూర్ణోదయమునందు.

మ॥ అకటా యేమని దూరుదానని నునా * ధావేగుజామయ్యెఁబాం । దిక

గాఁబాదములోత్తరమ్మనుటగా * నీయొంటియేమోకదా । నికటక్షోణికిఁ జేర
రమ్మనుటగా * నీకొంతనెయ్యంపుపూ । నికతోఁ గన్నులవిచ్చిచూచుటయు
కా * నీలేదో కింతేనియున్ ॥ ౨౪౬

సంశయప్లుతము.

ఆ॥ హరియసంగనాతఁ । డానిన్నగంసున । డంచుగృష్ణుఁడీతఁ * డాయ
శోద । కెంతభాగ్యమబ్బ * నేబోటినాబోటి । నెలఁతకట్లుగలుగు * నేతలంప ॥

రామాభ్యుదయమునందు - సుగంధివృత్తము.

అంగనాలలామఁగాన * వాలతామడుంగమా । తంగమాభుజంగమా
ప * తంగమాకురంగమా । లుంగమాలపంగమాతు * లుంగమాధవీనట ।
ద్భృంగమావనీరమాక * గీరమాసమీరమా ॥ ౨౪౭

విజయసేనమునందు.

ఉ॥ వల్లభుఁడేగుదుర్లభుఁడు * వానిదెసందగులూఁదియిమ్మెయిన్ । దల్ల
డమందెదేలయుచిఁ తస్థితికిన్ననుఁ బాపఁజూపినన్ । దల్లియుబంధులోకమును *
దండ్రియు నేమనువారలెంచిరే । నుల్లమునిట్లు నీకుఁదగు * నోతగదో పరికిం
చిచూడుమా ॥ ౨౪౯

రామాయణమునందు.

క॥ జనకజకుసుమిత్రానం । దనునకుఁ బ్రణమిల్లి సముచి * తస్థితిదర్భా । సన
మునఁనుండఁగ రఘుపతి । యనుజన్ము నిజూచి సేమ * మాజనపతికిన్ ॥ ౨౫౦

ప్లుతయుగవిశ్రామములు.

క॥ తామీవర్ణములైనను । త్స్మామండలమునను బ్రాణ * మైత్రి గలిగినన్ ।
దామోదరప్లుతయుగవి । శ్రామములనఁగాఁ బ్లుతాఖ్య * రద్వయమమరున్ ॥

వజ్రపంజరశతకమునందు.

శ్రీగజగామినీమణిని * సీతనుగానిరపాయిగాఁద్రిలో । కీగృహమేధిగాఁగ
రుడ * కేతనుఁగాభవరోగవైద్యుఁగా । నాగురువానని న్నెమది * నమ్మితివే
ఆకవేల్పుఁగొల్వని । వేగతికావవే రఘుప * తీశరణాగతవజ్రపంజరా ॥

వ॥ ఈపదునొకొండునునుభయవళిభేదంబులింకఁ బ్రాసయతులెట్టివనిన ॥

గీ॥ గీతములసీసములనుసం * గీతములను । విరతివిడనాడియొక్కొక్కం
చరణమునను । రెంటికిని బ్రాసవర్ణంబు * నంటబలుకఁ బ్రాసవిశ్రాంతుల *
ద్రుఁకబ్బములవాని ॥ ౨౫౩

ఆ॥ దేవకీకుమార * గోవర్ధనోద్ధార । తోయజాక్షపాండ * వేయపక్ష । ఘనవినీలగాత్ర*మునిజనస్తుతిపాత్ర।యదుకులాబ్ధిసోమ*కదనభీమ॥ ౨౫౪

అగ్రాహ్యవిరామంబులు.

ఆ॥ వికటకవులు*వింతలుగల్పించి।కవిజనాశ్రయమునఁ*గలిపినారు । వానిగైకొనంగ * వలదప్రయుక్తంబు । లేలసెప్పభీముఁ*డెఱిఁగియెఱిఁగి॥ వ॥ అవియెవ్వియనిన॥ క॥ వెలయఁగకారాదులుభూ। తలమునవైదైదువళులు* దామగుననుచున్ । లలనామదనుఁడురేచన । నలినభవనిభుండుగుణవ * తంసుండనఁగన్॥ ౨౫౬॥ వ॥ ఈపద్యములోఁజెప్పినయయిదువర్గములయందును మొదలివర్ణములు నాల్గింటికివర్గువళ్లుగనుకఁ జెల్లుబడియవియన్నియుదాపలఁబూర్ణబింఁదువులేకుండిననునాసికములకుంజెల్లవు - ఆబిందువులున్నట్లాయెనాబిందుయతులుగనుకనవిచెల్లును. ఈభేదముచెప్పనందుచేతనీపద్యమగ్రాహ్యము॥ ౨౫౭

అగ్రాహ్యసంబంధవళులు.

క॥ డడలకుభేదములెంచక। వడియునుప్రాసంబునిలువ* వచ్చునుగృతులం॥ దదియెట్లన్నను శ్రీహరి । తోడిబడిదానవులఁజంప*ధూలియాయెననన్ ॥ వ॥ ఈచెప్పినడడలకుంబదాదినున్నచతుర్థవర్గసరళమాదేశమైవచ్చునప్పుడాదేశయతిగాఁజెప్పవచ్చునదియుఁగాక యారెంటికిని దాపలించినెఱసున్నలున్నప్పుడనుస్వార సంబంధయతులుగనుక నటువలెను జెప్పవచ్చునవిగలుగఁ జెప్పలేదుగాన నిది సమ్మతముగాదు॥ ౨౫౯

అగ్రాహ్యవర్ణచతుష్టయపదంబు.

క॥ యరలవలనునీనాల్గును।వరుసందమలోనవళ్లు*రయమునజెల్లున్ । ధరశషసహావర్ణంబులు।సరవినొకటికొకటిచెల్లు*హరినిభచరితా ॥ ౨౬౦

వ॥ ఈమొదలనుజెప్పినయరలవలకునాల్గిటికినిజెల్లుబడిగాదు-శషసహాలలోపలనుదొలుతటివిమూఁడును నూష్మవిశ్రాంతులుగనుకఁజెల్లును వానికి హకారముచెల్లదు ఇవి తెలియకచెప్పినకతంబున నివియు నగ్రాహ్యంబులయ్యె॥

అగ్రాహ్యభేదవర్గయతులు.

క॥ధరఁబఫబభమాక్షరములు।బరువడినీయెనుగూడ*వాతోఁజెల్లున్।సరిసంభావననడియున।మరుదీమములేమకీర*వాణియనంగన్॥ ౨౬౧॥ వ॥పంచమవర్గాక్షరములైదింటిలోనువబలకభేదయతిగానఁబ్రథమద్వితీయచతుర్థవర్ణములు వకారమునకునభేధవర్గయతులుగాన నవినిలుచునుమకారమునడవ

దు- ఇదివిచారింపక చెప్పినాఁడుగాన నిదియునయుక్తమని తెలిసికొనునది ॥
తే॥ భరితభువనార్ణవంబుతో * బ్రవంతసరియె। రమ్యమణిరాజరాజుతో *లక్క
సరియె। లలితవీణారవంబుతో * ఢక్కసరియె । యనఁగఁజెల్లునభేదాఖ్య *
నమరువళ్లు॥ ౧౬౪॥ వ॥ ఈమూఁటిలోపలనుభకారవకారములకు నభేదవర్గవి
రతిగనుకఁ బ్రయోగింపవచ్చును-లవర్ణఢవర్ణములకును భేదవర్గయతులును
గావుగావునఁ బ్రయోగింపరాదు రవర్ణమునకును లకారమునకును గ్రాహ్యం
బుగాదువానికిని లక్షణవిలాసమువారు తెలియక కొన్ని యుదాహరణంబు
లు వ్రాసినారు అవియును వివరించెద॥ ౧౬౫

నైషధమునందు.

క॥ కైలాటకాయయభినవ।లీలామకరాంకచంద్ర*లేఖాంకురచూ । డా
లంకారపదాంబురు। హాలింగితసుఖితనిర్మ*లాంతఃకరణా॥ ౧౬౬

రామాయణమునందు.

క॥ దానవసుందరులత్తఱి । జానకినందలమువీఁర * సమ్మదమొదవన్ ।
గానిలుపశారదాభ్రవి । లీనతనేపారుచంద్రలేఖయపోలెన్ ॥ ౧౬౭॥ వ॥ సం
స్కృతమునందు రేఖాలేఖాశబ్దములు రెండునుగలవుగాననీ రెండుపద్యముల
యందును జెప్పిన లేఖాశబ్దము మొదలిదిద్వితీయాంతస్థమని యెఱుఁగునది ॥

హరిశ్చంద్రునికథయందు-ద్విపదము.

చీఁకటివిరియించుఁ*జిఱునవ్వపసిఁడి। రేకులతోనెది*రించుచెక్కులును ॥
వ॥ కొందఱురేకులతోమురాళించుచెక్కులును అనిచదువుదురు-అదివ్రాత
తప్పుగాని కవిహృదయముగాదు॥ ౧౬౮

వసుచరిత్రమునందు.

శా॥ ఓలంబాలకయోలయోలయనునోఁలోలంచుమేలంబునన్ ।లోలం
బాలకయొత్తుగుంకిబిసవల్లుల్లున్ని తూటాడికేం । గేలంబూనితటాలునన్నె
గసెన * క్షీణాంబునాథాంబుజా । క్షీలోకంబుజయించివారలయశః *శ్రీఁదె
చ్చుచందంబునన్ ॥ ౧౭౦॥వ॥ ఈపద్యమురెండవచరణముమొదలనులోలం
బాలకయనికవిహృదయముఇదిగానకకొందఱిందిందిరశ్చంచరీకోరోలంబో
బంభరోపిచఅనియున్నదనిరోలంబాలకయనిచదువుదురు-ఇటనిరామరాజ
భూషణకవితలంపుగాదు॥ ౧౭౧॥క॥ నణలనురెండక్కరములకునువడిప్రా
సంబుబెట్టు*కొనవచ్చుఁగృతిన్ ।వినుఅరలకిట్లపెట్టం।జనులళలకభేదమరయ*

సర్వజ్ఞనిధీ॥ ౨౭౫॥వ॥ ఈచెప్పినమూటిలోపలను మొదలఁజెప్పినననలకనుసర
సవడినికడను జెప్పినలళలకభేదవిరతియుఁగనుక నీరెండునుగూర్చవచ్చుననడు
మను జెప్పినరఖలకురయోస్తునిత్యంస్యాత్ ఆనిశబ్దశాసనసూత్రముకలిమిఁజే
సియేకతరయతులగుటనుంగూర్పరాదుఁ అటుగాననీపద్యముప్రశస్తముగా
వ॥ ఇవినలువదియొక్కటియుయతిభేదంబు. [దు॥

లింకఁబ్రాసస్వభావంబెట్టిదనిన.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్వితీయోవర్ణః ప్రాసోత్రపాదపాదేషు-కించ-ప్రాసస్సర్వేషు-
చైకఏవస్యాత్.

తే-గీ॥ ప్రథమపాదద్వితీయాక్షరంబుప్రాస । మయ్యెఁబదబద్యములన
డు* గడుగునందు । నదియురెండవవర్ణమై * యమరునీస । గీతదండకమం
జరీ * కృతులఁదక్క॥ ౨౭౮॥

ప్రాసపూర్వాక్షరనిర్ణయము.

క॥ గురులఘువులలోనెయ్యది । మురహరతొలిచరణమునకు* మొదలని
లుచుని । ధ్ధరనాపైనిదుప్రాసా । క్షరములఁబూర్వముననదియ*కదియింప
నగుఁ॥ ౨౭౯॥ఆ॥ దాసపారిజాత * వాసవావరజాత । ఘనఘనాఘనాంగ*
దనుజగర్వ।భంగయనుచునిట్లు*ప్రాసాదులనుగూర్చ । వలయునొక్కభంగి*
ప్రాలుగృతుల॥ ౨౮౦॥ఆ॥ క్రిందజడ్డలునుబి*ఱుందబిందువులును। నూఁదిప్రా
సములకు*నుండెనేని । హ్రస్వమొకటెనిడుద*యక్కరంబొక్కటి। వానిమొ
దలనిలుప*వచ్చునెందు॥ ౨౮౧॥ఆ॥ పక్షిరాజపక్షరాక్షసతృణదాత్ర । దంతిభ
యవిరామ * శాంతిధామ ।యింద్రనీలమూర్తి*సాంద్రపాండురకీర్తి।యనఁ
గఁబ్రాసమాత్ర*కాదులొప్పు॥ ౨౮౨॥ఆ॥ వేదవేద్యయసమ*వృత్తపాదము
లను।బ్రాసనియమరహిత*పాదములను॥ వలసినట్లుమొదలి* ప్రాలుసెప్పఁగ
నొప్పు । నొక్కదానగురువు*నొకటలఘువు॥ ౨౮౩

స్వస్థానార్థసమవృత్తోపజాతివృత్తము.

క్షమాకళత్రుఁ*వనజాతనేత్రుఁ । గామేపలీశంద్రిజ* గత్పరికాశుఁ।
దమాలనీలున్నను*దారశీలుఁ । హేమాక్షువైరిన్భజి * యింతుశౌరిఁ॥ఆ॥
వారిజాతగర్భ*వాసుదేవసహస్ర । నయనముఖ్యపుణ్య*నామయనుచుఁ।బ్రా
సనియతిలేని*సీసాదిపదముల । మొదలరెండునిట్లు*గదియుచుండు॥ ౨౮౧

ప్రాసాక్షరస్వరమైత్రి.

తే-గీ॥ ప్రాసముల కెల్లఁదుల్యాక్ష*రంబులైన । జాలుస్వరభేదమైనదో* షంబులేదు।చరణములకడఁగూర్చుప్రా*సముల కెల్ల। నన్నియుసమస్వరంబులై *యమరవలయు ॥ ౨౮౨॥ఆ॥ సరసిజాతనేత్ర*దురితగుల్మలవిత్ర । హరితనూజమిత్ర*గరుడపత్ర। ధారుణీకళత్ర*నీరదాసితగాత్ర । యనుచుఁగూర్పవచ్చు*నచ్చులెల్ల॥ ౨౮౩॥క॥ దురితద్విపహర్యక్షా । నరకమురాసురవిపక్ష* నాళీకాక్షా ।శరధిసుతాలయవక్షా।కరినాయకరక్షహరము*ఖసురాధ్యక్షా॥ తే-గీ॥ వట్రువయుద్విత్వమునుగల * వ్యంజనంబు । ప్రాసమైయుండునెడఁబెఱ*ప్రాసములకు । వ్యంజనంబుసమాక్షరం* బైనఁజాలు । వానిపై నేస్వరంబైనఁ*బూనవచ్చు॥ ౨౮౫॥ఆ॥ సకియపూర్వజన్మ*సుకృతఫలంబునఁ। గాకతనువిబాని*రాకృతాభుని । నిక్కృపాపమోధి*దక్కఁగఁగొనుటకు । దరమెభోజసుతకుఁ*దక్కననఁగ॥ ౨౮౬

కర్ణపర్వమునందు.

క॥ చావరునెవ్వరుపాండవు । లేవురుననినీవుసెప్ప * నిప్పలుకులుదుః । ఖావేశకరములై చే । తోవృత్తిఁగరంపఁజొచ్చె*దుర్భరభంగిన్॥ ౨౮౭

కవికర్ణరసాయనమునందు.

మ॥ అమరీవిభ్రమరీతిలోలనయనా*హస్తాబ్జదోధూయమా। నమణీదండకచామరాగ్రపవమా*నాస్పందనాందోళన। క్రమశోభాన్నృపకుంతలప్రకరముత్కర్షామయ్యెండదీ । యమృదుస్పర్శసుఖోన్నతింబరవశం* బైతూగుచుండంబునన్॥ ౨౮౮॥క॥ విరమముస్వరప్రధానము।ధరఁబ్రాసమువ్యంజనప్రధానమునగుటన్ । స్వరసంధిఁజెందునపుడును। బ్రబరుచిరముగహల్లుదాన*ప్రాసములమ్యోన్॥ ౨౮౯॥క॥ ఆనలుబెట్టిననిలువకఁ।దానూరకయలిగియూను*దంతినిజేరెన్ । దానవసంహరుఁడేక్రియ।చేనిఁకఁజనుదెంచునాకుఁ*జెప్పవెయనఁగన్॥ ౨౯౦

ప్రాసభేదంబులు.

సీ॥ అర్ధబిందుసమాహ్వ*యముఁబూర్ణబిందుఖండాఖండములుసంయు*తాక్షరంబు।ధరసంయుతాసంయు* తము రేఫయుతలఘుద్విత్వవికల్పముల్* వెసనుభయము।ననునాసికప్రాస*మునుబ్రాసమైత్రియుఁబ్రాసవైరంబుస్వ* వర్గజంబు।ఋప్రాసలఘుయకా* రప్రాసములునభేదంబునుసంధిగ * తంబునఁగ।బదియునేడుదెఱంగులఁ*బరిఢవిల్లు।బ్రాసములుపూర్వసుకవిప్ర*బం

ధములను। గ్రమతలక్షణలక్ష్యయు* క్తంబుగాఁగ। దేటపఱిచెదవానిని*శౌట
దమున॥ ౨౯౧

సమప్రాసములు.

తే॥ పూర్వమునసర్థమైనను*బూర్ణమైన। దిగువజడ్డక్కరంబైనఁ * దగిలి
మొదలి । ప్రాసముండినయెడసమ* ప్రాసమనఁగఁ । బిదపనన్నియునట్లన*
గదియవలయు॥ సమప్రాసములందర్థబిందుప్రాసము. ౨౯౨

ఆ॥ వీఁకఁబ ఙ్క్తిముఖుని*దాఁకికోసలవల్ల। భుఁడుబలాసురాంత* కుడునె
లంగ।నవనిఁగూల్చెననుట*నర్థబిందుప్రాస । మిట్లుగూర్పవలయు*నెల్లకడల॥

పూర్ణబిందుప్రాసము.

క॥ పొందింపవలయునెల్లెడ। బృందావనచారిపూర్ణ*బిందుప్రాసం।బిందీ
వరాక్షిభీష్మక । నందనఁజేకొనియెనంద * నందనుఁడనఁగన్॥ ౨౯౩ క॥ నిడుపు
లునరసున్నలుదమ । కెడమునుగలకచటతపల*కిలఁబ్రాసములై ।దొడరును
నిర్భింమువులో । క్కడఖండాఖండసజ్జ * నినశశినయనా॥ ౨౯౪

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ వీఁకఁబఱతెంచినల్లడ। దాఁకినఁగడునతిగిఘోర*తరశరహతిన। మ్మూఁ
కలువిరియఁగనర్జునుఁ। డాకరమునవేసెనుగ్రుఁ*డై రణభూమిన్॥ ౨౯౫

విరాటపర్వమునందు.

క॥ నాకొఱఁతదీర్చివచ్చితి।నీకొఱఁతయయింకసూతు*నిన్దెగఁజూడ। న్లో
కమువంచింపఁగఁదగు।చీఁకటిరెయొదవెనేమి*సేయుదొ చెపుమా॥ ౨౯౬

ద్రోణపర్వమునందుసీసపాదము.

మూఁకలువిరియించి * వీఁకనాచార్యాదియోధులకెల్లను * నొక్కదెసను॥

రుక్మాంగదచరిత్రమునందు.

ఉ॥ ఓకరుణాకలాపవిశ * చోత్పలలోచనయిప్పుడియ్యెడన్ ।గాకులుచం
పకుండననుఁ * గైకొనిగాచిననీకృపాగుణం। బేకలిగెన్వసింపఁదగు*నేతొలిపు
ట్టువునందుభర్తపైఁ । గాఁకలుసేసినట్టిఘనకల్మషముల్వినునీకుఁజెప్పెదన్ ॥

ఆదిపర్వమునందు-మత్తకోకిల.

తీఁగయుయ్యెలనూగుఁజల్లని*తియ్యమామిడిమోకలం।డాగుపువ్వులతే
నెసోనలఁ*దారుఁగేతకిఁజేరుఁబు । న్నాగపూగమహాగవీధుల*నాట్యముల్పచ
రించునా।భోగనాగలతాగృహంబుల *భోగముల్గనువేడుకన్ ॥ ౨౯౭

రామాయణమునందు-ద్విపద.

మూఁగిచరెంచున*మ్మొకరితుమ్మెదలు। బాగొప్పఁగొప్పునఁ*బరగినదాని॥

వరాహమునందు.

క॥ ఆచింతామణిమునితన। పీఁచమడఁచుదాఁ కనింక *బృథులోభము
చే। దాఁచుకొనుఁగాక నాచే। నీచేనిఁక మోసపోవు* నేనరనాథా॥ ౩౦౦

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ మీాటుగ తిరథికులను నొక। నాటికి వేవురవధింతు* నరుశరములు నొ।నా
టిపడవైచునంతకు। వేటాడెదఁ బ్రతిబలంబు*వీరుల నెల్లన్॥ ౩౦౧

ఆ॥ బోఁటియొకతె పెండ్లి* పాటపాడఁగఁ జొచ్చె।నాపరానివిరహ*తాప
మునను బేరుఁగూర్చితాను* బెండ్లికూఁతురుగాఁగ। గోత్రధరుఁడు పెండ్లి
కొడుకుగాఁగ॥ ౩౦౨

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ ఆపన్నగముఖ్యులఁదన। పీఁపునఁ బెట్టుకొనివఱచి*విపినములు మహా।ద్వీ
పములుగిరులు సకలది। శాపాలపురములుఁ జూపెఁ* జనివారలకున్॥ ౩౦౩

సంయుతాక్షరప్రాసము.

తే-గీ॥ సంయుతాక్షరప్రాసమై*జగతి వెలయు।గర్గుఁడర్చించుదైవంబుఁ
భర్గుఁడనఁగఁ। బక్ష్మలేక్షణకౌనతి*సూక్ష్మమనఁగ।జంద్రవంశ్యుఁడుభోగదే
వేంద్రుఁడనఁగ॥ ౩౦౪

సంయుతాసంయుతప్రాసము.

తే-గీ॥ రలలుతమక్రిందనుండఁబై* గ్రాలుఁ వ్రాలు। ప్రాసవర్ణంబులై
వానిఁ* బాసియైనఁగూడియైనను బెఱయదు* గులనునిలుచు॥ తే-గీ॥
పాడిఁ దచ్చఁగ నిమ్మునా* తంద్రికృష్ణ। వేడుకొనియెదనందాఁక*బండ్లుదిను
ము। దుండగపుచేష్టలును నోటి* గాంద్రతనము। మెండుగాఁ జొచ్చెనీకునై
దేండ్లుగనుక॥ ౩౦౬

రేఫశ్లిష్టమునకు నాదిపర్వమునందు.

ఉ॥ క్షత్రియవంశ్యులై ధరణిఁ* గావఁగఁ బుట్టినవారు బ్రాహ్మణ। క్ష
త్రియవైశ్యశూద్రులనఁ* గాఁదగు నాలుగుజాతులన్నవిచా।రిత్రముఁ దప్ప
కుండుఁగఁ బరి* క్షితు కాచినయట్లు రామమాం। ధాతృరఘుక్షితీశులు మ*
దంబునఁ గాచిరెయేయుగంబునన్॥ ౩౦౭॥ వ॥ మాంధాతృశబ్దము బుకా
రాంతముగను కఁదకారము క్రిందనున్నది వట్రువసుడిగాని కారవడిగాదు
అంచునను గవికర్ణరసాయనమునందు సీసగీతి॥ గీ॥ దానగుణశాలిభూసప

ద్ధరణదక్షుఁ । డనిశమఖదీక్షితుండును* త్రారిహారిణ।విహృతినిరతుఁడును యు
వనాశ్వ * విభుసుతుండు । ఘనుఁడుమాంధాతనృపుఁడై న * కాలమందు॥

సోమునిహరివంశమునందు.

శా॥ నాకోమారొ్కనలేరునిర్జపురీ * నాగేంద్రబృందారకా । రాతు
ల్మున్నుగ దేవసంఘములుబో * రన్ధీరసంగ్రామకుం । డీతై గ్రిలోక్యమునందుఁ
గల్ల * మరణంబెచ్చోటలేకుంటఁగాఁ । జేతుల్వేయువృథాభరంబగుచువ *
చ్చెన్దేవయీమేనికిన్॥ ౩౦౦

దేవీవిజయమునందు.

తే॥ వాక్త్రినేత్రాంగనాశచీ*శక్తులధిక । సంభ్రమంబునగుంభని *
కుంభదైత్య । హంత్రిబూజింపుదురుత్రయీ * మంత్రములను । స్తోత్ర
ములుచేసిమంగలా*రాత్రికలిడి॥ ౩౦౧

పద్మపురాణమునందు.

క॥ శ్రీకరచక్రాంకితులగు ।లోకులుశుద్ధులునుబుణ్యు*లునునగుదురువా।కీ
ర్తిరులులేకయుండినఁ।బ్రాకృతులనఁబతితులనఁగఁ*బడుదురుజగతిన్॥

లకారశ్లిష్టమునకురాఘవపాండవీయమున.

శా॥లోకత్రాణరతిందదాదిమమహీ*లోకప్రవేశోత్థ భా।షాక్లృప్తప్రథ
మద్వితీయపదగుం* జన్మంజమంజీరగ।ర్జాకల్పామలరామభారతకథా*సర్గం
బులన్మించువా।ల్మీకివ్యాసులఁగొల్చెదందదుభయ*శ్లేషార్థసంసిద్ధికిన్॥

రేఫయుతప్రాసము.

ఆ॥ సుడులు తెలుఁగులందు * బొడమవాకై వడి। ర్వాలుఁకొమ్ము కార *వ
డులుగాన । రేఫయుతసమాఖ్య * గృతులఁబ్రాసములగు । సొరిదిఁదమకు
దాము * సుడులఁబాసి ॥ ౩౦౪ ॥ క॥సంగ్రామరంగమునఁబెల్చుచుం।గ్రుమ్మ
బుచున్నసాల్వ * జగతీవరుమే । నంగ్రుచ్చిపారనాటిం । చెంగ్రురాస్త్రి
ములునాల్గు * శ్రీకృష్ణుఁడొగిన్ ॥ ౩౦౫ ॥ క॥ఈకారపలుకునకు మొదలై
క్రాలుచుదేలిప్రాస * మగుఁదనతనకె । శ్రీక్రొమ్ముడిసౌందర్యము । వాక్రు
వ్వందరమెయురగ*వరునకునైనన్॥ ౩౦౬

లఘుద్విత్వప్రాసము.

తే॥భువిలఘుద్విత్వసంజ్ఞికం*బులయికొన్ని।యపాఁదఁబడని క్రారలతోడ

నొకటికొకటి । ప్రాసములకగుఁదమలోన * బత్రయుగము । విద్రుమచెవినతా
త్కుజుఁడుదిక్కు*లద్రువననఁగ॥ ౩౧౭

వికల్పప్రాసములు.

గీ॥ పంచవర్గంబులను*గనుపట్టునట్టి।పొల్లులనునాసికాక్షరం* బులనుగది
సి।తమనుపంచమములుద్వితీ* యములునగుచు । నమరుఁబ్రాసంబులకువిక*
ల్పాహ్వయముల॥ ౩౧౮ ॥ తే॥ ప్రాఙ్నగసమానధృతిసుధా * రుఙ్నిభాస్య ।
ప్రజ్ఞిచయసక్తకంఠదా * వాగ్నిపాయి । దిఙ్మహితకీర్తిఁయర్జున * యుగ్మ
భేది । వాఙ్మనోహారనుతయస*దృఙ్మహాత్మ॥ ౩౧౯

ఉభయప్రాసము.

ఆ॥ ధాత్రిబాణినీయ*సూత్రములనుదృఢీ ।యోష్మమునుద్రుతంబు*నొ
క్కచోటఁ । గ్రమతపాక్షరముణ * కారమునై ప్రాస । ములకునుభయసం
జ్ఞఁబొసఁగురెండు॥ ౩౨౦

త్రైశంకవోపాఖ్యానమునందు.

క॥ ఝషకేతుద్విషునకుఁగి । ల్బిషపర్వతవృషునకమృత*విషవిధిజామా।
త్రిషునకుఋషిపూజితునకు।విషమాక్షునకింద్రముఖది*విజపక్షునకున్ ॥

సాంబవిలాసమునందు.

క॥ వసుధాకళత్రునకుసా । రసదళనేత్రునకుమరుద * రాతిమదతమో ।
విసరాంబుజమిత్రునకు । న్విషమశిలీముఖసహస్ర*నిభగాత్రునకున్॥ ౩౨౨
తే-గీ॥ ప్రాణములఁబాపెనాహవ * క్షోణియందుఁ । బ్రాణవల్లభుఁగొనిచ
న్నదానవేంద్రుఁ । దమ్ముఁడనుదానుగీశజా * తమ్ముతోడ । శరధిబంధించిదాఁ
టెదా*శరధియనఁగ॥ ౩౨౩

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ॥ ద్రోణుఁడుభీష్ముఁడుంగృపుఁడు * ద్రోణసుతుండునుగర్ణశల్యులున్ ।
బ్రాణములాసు యోధనుని * పాలివియుంద్రునిజానుజన్మల । క్షీణపరాక్ర
ములున్సుతుల*జేయులుబాహ్లికసోమదత్తులా।స్థాణునకైనమోడరువ* శంబెజ
యింపఁగవారినేరికిన్॥ ౩౨౪

కాళహస్తిమాహాత్మ్యమునందు.

మ॥ ప్రణతుల్సేయుచుఁగాంచెఁగుంభజుఁడులో*పాముద్రతోఁగూడిదక్షిణ।
కైలాసమునంబికాహరకృత * శ్రీపాదుకాన్యాసముల్ । మణిమంత్రౌషధ

వాసముద్భవమహా * మాయావిపర్యాసముఁ । గణనాతీతసటీవిలాసము సమ*గ్రశ్రీసముల్లాసముఁ॥ 3౨౫

కాశీఖండమునందు.

క॥ త్రిణయనునిరాణివాసము । నణిమాద్యైశ్వర్యవితర * ణామరతరువుఁ । మణికర్ణికముక్తివధూ । మణికర్ణికదలఁచెమానిఁ* మానసవీథిన్॥

రామాయణమునందు.

చ॥రణమునను గ్రసాయకప*రంపరభానుకులంబరామల । క్ష్మణముజగంబవానరము* గావిలునేర్పునుమద్భుజావిజృం । భణమునుజూపితంద్రిమదిఁ* బట్టినచింతదొలంగఁబెట్టెశూ । ర్పణఖకునిట్లుబాటిలిన * బన్నమునీఁగుదునేనవశ్యముఁ॥ 3౨౭

మధుసేవనమునందు.

క॥ పోసుదోర్యగముజేసిన। ప్రాణంబాయింకనీకుఁ*బాధేయంబీ। మానిని మందస్మితమధు । రాననచంద్రికలు గ్రోల * యరుగుముపిదపన్॥ 3౨౮

శృంగారషష్ఠమునందు.

క॥ అనుటయుగృష్ణద్వైపాయనతనయుండిట్టులనియె*సనహితమతియై। వినుమతిగుహ్యమునారా।యణకవచముభక్తవాంఛి*తార్థప్రదముఁ॥

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ కనకగిరీంద్రదక్షిణము * గాశశిభాస్కరతారకాగణం । బనపరతంబుదిమ్మఱుమ * హామునిసప్తకమండలంబుతో । ననఘతదీయశైలశిఖరాగ్రమునందుఁబయోరుహాసన । త్రిణయనవిష్ణులుండుదురు* దేవగణంబులుగొల్చుచుండఁగన్॥ 33౦

అనునాసికప్రాసము.

తే॥తమకుఁదాముద్విత్వంబులై * తనరునవియుఁ । బూర్ణబిందులుడాపల* బొరయునవియుఁ। గలసియనునాసికప్రాస* ములనుపేర। నమలమరుఁగావ్యములయందుఁ * దమకుఁదాము ॥ 33౧ ॥ క ॥ మిన్నేఱుపాదమునధా।తన్నాభినిగునుమశరుని * దంగాంచినసీ । సొన్నిధ్యముదొరకుటకై । సన్నుతిసేయుదురునిన్ను * సనకాదులజా ॥ 33౨ ॥ తమ్ములనుమల్లికాకుసు । మమ్ములమరువాదిపత్ర * మాలికలనుభ । క్తిమ్మునసంహారుపూజలు । సమ్మదమునసలుపగలుగు*సకలార్థంబుల్॥ 333

ప్రాసమైత్రిప్రాసము.

తే-గీ॥ గట్టిబిం చుపుమీఁదిబ * కారమునకు। జమిలిమాఁ ప్రాసమైత్రినాఁ జరుగుచుండుఁ। గమ్మతావులు వెదచల్లు * నంబుజములు। శంబరారాతిచే తివాఁలమ్ములనఁగ॥ ౩౩౪

ప్రాసవైరము.

తే-గీ॥ శబ్దములు రేఫమునకుఱ * కారమునకు। మైత్రిగలుగమిఁగఁ విశిఖామణులు ప్రాసఁ। వైరమనుచనుగలవగు * వానివెందుఁ। గూర్తురాఁ రెండు నెఱుఁగకఁగుకవిజనులు॥ ౩౩౫

స్వవర్గజప్రాసము.

తే-గీ॥ గ్రంథమంథశబ్దంబులఁ * గలద్వితీయ। వర్ణములు రెండునునన ఘోష * వర్ణములగు। నైనని జవర్గభవచతు * ర్థాక్షరములఁ। గలఁయుబాసంబులనుస్వవ * ర్గజములనగఁ॥ ౩౩౬॥ వ॥ శ్రంథగ్రంథసందర్భేయనుధాతువులవలననుశాస్త్రిద్రవిణయోర్గ్రంథః - అనినామలింగానుశాసనమునందు నానార్థవర్గములోఁపలను దవర్గ ద్వితీయాంతములయందే అమరసింహుఁడుచెప్పుటచేతను గ్రంథిశబ్దముతనయందు రెండవ ప్రాయిఃతవర్గమునందు ద్వితీయాక్షరమైననుబ్రాసములయందుజతుర్థాక్షరములకుమహాకవిప్రయోగములుగలుగుటం జేసిచెల్లును॥ ౩౩౭

ఆరణ్యపర్వమునందు.

ఉ॥ అంధకవృష్ణిభోజకుకు * రాన్వయభూపతులెల్లనీదెసఁ। బాంధవసౌహృదపరిణయః భక్తివిశేషములొప్పనీమనో। గ్రంథియడంగఁజేయునెన * కంబునఁబూనినవారులోభమో। హాంధులుధార్తరాష్ట్రులున * యమ్ముమెయిన్మనకుర్వియిత్తురే॥ ౩౩౮

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ బాంధవశాత్రవాకలిత * భావభవాభవపాశబంధనం। బంధవిరామకామపరి * పక్వవివేకనిరూఢభక్తహృ। ద్గ్రంథివిభేదనాపరమ * కారుణికాపరిమాణదూరదుః। ఖేంధనపావకాయితన * మీక్షణశైత్యమహాద్భుతాత్మకా॥ ౩౩౯॥ వ॥ మంథవిలోడనే - యనుధాతువుకవికల్పద్రుమమఘునందుదవర్గద్వితీయాంతధాతువులలోను బఱగణతమైనదగినుకమంథశబ్ద

ములోని రెండవ వ్రాయిత వర్గమునందు ద్వితీయాక్షరమైనను బ్రాసములపట్లను బూర్వకవి ప్రయోగములు గలుగుటచేతను జతుర్థ వర్ణములకుఁ జెప్పవచ్చును॥ ౩౮౦

ద్రోణపర్వమునందు.

క॥ సింధురముమదో ద్రేకము। దాంధంబై వచ్చునొజ*నాచార్యుని పై।౧౦ ధవహానుతుండుగవయుఁగ। మంథరగతి నెవ్వఁడాగు*మనయోధులలోన్॥

అముక్తమాల్యదయందు.

ఉ॥ కంధరనీలవర్ణ మధు*కైటభనాగసువర్ణ యోగిహృ। ద్గ్రంథిభిదోర్ధ్వభోగివని * తాస్వనవధ్వనన స్రవచ్ఛిర। స్సంధివసన్నిశాపతిర * సస్రుతిదుగ్ధపయోధివిచికా। మంథరకేళికాధగన*మాశ్రితపజ్క్తి-శిరోధిసోదరా॥

వ॥ బుధ అవగమనే-అను ధాతువువలనను బుధశబ్దములోని రెండవ వ్రాయిత వర్గమునందు జతుర్థాక్షరమైనను బ్రాసములపట్లను బూర్వకవిప్రయోగములు కలుగుటచేతను దృతీయ వర్ణములకుఁ జెప్పవచ్చును సుధాశబ్దము మొదలైనవానికి నిటువలెనే యని తెలిసికొనునది॥ ౩౮౩

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ కాదనకిట్టిపాటియప * కారముతక్షకుఁ డేకవిప్రసం। బోధనఁ జేసిచేసేనృప * పుంగవ నీవునవేక భూసురా। పాదితసర్పయాగమున * భస్మముసేయుము తక్షకాదికా। కోదరసంహతిన్ హుతవ*హోగ్రమహోగ్రశిఖాచయంబులన్॥ ౩౮౪

నృసింహపురాణమునందు.

క॥ వేదములాదిగఁగలయ। ష్టాదశవిద్యలకు నీవ*స్రష్టవుతత్త్వ। ద్బోధకులు నుభవదాజ్ఞా। పాదకులుసమస్తధర్మ*పాలనచతురా॥ ౩౮౫

విరాటపర్వమునందు.

క॥ ముదమొదవరమ్యహర్మ్య ము।తుదినిలువుననిష్టసఖుల*తోడవిహారా। స్పదమగునెలవునమెలఁగెడు। సుధేష్ణతజ్జాలకములఁ*జూచెంబ్రీతిన్॥

ద్రోణపర్వమునందు.

క॥ వింధ్యాద్రిద్రూపెనాప్రతి ।వింధ్యుఁడచలితోగ్రమూర్తి*వెలయనిలిచిగర్వాంధ్యములరఁగనుదీప్తా। వంధ్యాస్త్రములక్కుమారి*వరుపైఁబఱపెన్॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ ఎండకువానకోర్చితన*యిల్లుప్రవాసపుచోటనాకనా। కొండునలంగు పన్నిదుర * కుందటిదప్పెనుడప్పివుట్టెను। క్కండనునెట్లకోయనకఁ గార్య ముగల్గి నవేళనేలినా। తండొకచాయఁజూపినను దత్పరతంబని సేయుటొప్ప ను౯॥ ౩౪౮

ఋప్రాసము.

తే॥ గీ॥ స్వరములెల్ల నుప్రకృతిభా* వంబులందు। రావెనుక ప్రాలయు గురుస్వ * రంబొకండు। తగుయణాదేశమున రేఫ * మగుటఁజేసి। ప్రాస ములకట్లయగువళి*పట్లగాదు॥ ౩౪౯॥ క॥ ధారుణిఋప్రాసమునం। గారేఫా కరమునకుఋ * కారముచెల్లు౯। నారికినై నాకకుజం। బాఋభుపతిఁగెలిచి తెచ్చె*నచ్యుతుఁడనఁగ౯॥ ౩౫౦

ఆరణ్యపర్వమునందు.

క॥ ఆఋషిపుత్రుడుఁగట్టిన।నీరలుమృదులములునవ్య*శిషములుమనో।హా రులునాతనిపృథుకటి। భారంబుననెక్కకనగ * పట్టముప్రేలు౯॥ ౩౫౧

లఘుయగారప్రాసము.

గీ॥ ప్రకృతిభావంబుఁజెందిన*ప్రాణములకు। మొదలియంతస్థములుప్రాస ములకునిలుచు।నఱమఱలులేకలఘుయకా * రాహ్వయములు। నాయజుని తంద్రిఫణిరాజ * శాయియనఁగ॥ ౩౫౨

కళాపూర్ణోదయమునందు.

ఉ॥ ఏరొమెడనెన్నడుంగనని * యింపులుగుల్కెడుగద్గదస్వనం। బాయత మైనకౌతుకము * నద్భుతమున్మొలపింపనెయ్యదె। ద్దీయిదిచాలగ్రొత్తబళి* యింకొకమాటిఁకనెక్కమాటటం।చాయలనీలవేణినల*కాధిపసూనుఁడు వేఁడెవేఁడిన౯॥ ౩౫౩

అభేదప్రాసము.

తే॥ రేఫమునఁకుబైనుండుమా * తృకకుబెద్ద। శాయభేదాహ్వయప్రా సమైమొసంగు। ఖలజనవిపక్షజలరుహా * దళనిభాక్ష। కాళియోరగమద వన * కేళియనఁగ॥ ౩౫౪

రాజశేఖరునిచరిత్రమునందు.

శా॥ కేళీకాంచనసౌధవీధికలచ* క్రీడదొట్లలోఁబెట్టియో। ప్రాలేయా చలకన్యకాధవకృపా* పారంగతానిద్రవో। వేలావణ్యపయోనిధీయనుచు

నావిర్భూతమోదంబుతో । జోలలాడుచు నరక్కుమారకుసకున్ * శుద్ధాంత కాంతామణుల్॥ 355

రామాభ్యుదయమునందు.

ఉ॥ పాలునుసీరు నేఱుపఱు*పంగలమావుల వేగవీథివా । హ్యాళియొనర్చునే యలికు*లాలకతాసితవర్ణయయ్యు నే । బాలసువర్ణదేహమున* భాసిలునాన లుమోము వేల్పుప్రో । యాలుప్రవీణమామకమ * హాకృతినాథుఁగృతా ర్థుఁజేయుతన్ ॥ 356 ॥ తే॥ పెద్దళౌకునుదనకునభేదమగుట । లళలకునభేదమట్ల ను* గలుగుకతన । క్షితినిమూఁడవసరళంబు* యతులఁబ్రాస । ములనులఘ్వల ఘులకార*ములకునిలుచు॥ 357

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునందు.

క॥ జడనిధియను తెరమఱుఁగటు । వెడలినిలిచినట్టియాట* వెలఁదియపోలెన్ । గడునింపులుగులుకుచుదన । రెడుపురలక్ష్మీయువధ*రించి తెయధిపా॥

భీష్మపర్వమునందు.

క॥ కొడుకులుదానునుగుజ్జపు । దడములుకరిఘటలుభటర * థవ్రాత ములుం । బుడమిచలింపఁగ్రమపడుఁడు । గడవేడుకఁదోడుసూపెఁ * గౌర వ్యులకున్॥ 358

నైషధమునందు.

చ॥ చిలుకలుగూయుచునోచెవ్రలు*చిల్లులువ్రావఁగనంచునెన్నడు । న్వెడల డునందనోపవన*వీథులకై యటమాళిభాగని । మర్కలశశిరేఖచేయునప*రా ధమునన్ గజదైత్యశాసనుం । గొలువఁడుపాకశాసనుఁడు *కోమలిసీదెసఁగూ మిన్నాయెట్టిదో॥ 360

కూర్మపురాణమునందుదోఁటకవృత్తము.

తాలిమిదూలిన*తాపసపత్నుల్ । వ్రీడమనంబున * వీడ్కొనిజాఱన్ । లో లమదాలస * లోచనపఙ్క్తిన్ । జాలదలిర్చిరి*శంకరులీలన్॥ 361

సంధిగప్రాసము.

తే ॥ సంధిగూడినవ్రాలుపాఠి * సంబులైన । నవియెసంధిగతాఖ్యల*న మరుచుండు । దివిజులాశ్చర్యమొందశౌ * రివడవైచెఁ । జెంగిపోసీకమధుర లో*నంగరినన॥ 362

శల్యపర్వమునందు.

క॥ కపటాసలునుగాండీవము | నవలనిడంబనుపుముందఱరదముడిగుమే| యవిదపడిగిమొపశుభకర | మవునివ్విధమిట్లు సేయు * మనుఁడునతండున్ ||

కళాపూర్ణోదయమునందు.

శా॥ ఆవాలుంగనుదోయియానసుమొగం * బాగుబ్బపాలిండ్లపెం | పా వేణీభరమాతనూవిలసనం* బాయొప్పులేఁ జెప్పినం | గైవారంబగుఁగాదె కే వలశిరః*కంపంబుగల్పించియా | హోవృట్టింపదెయిక్షుధన్వునకున * య్యబ్జా క్షినీక్షించినన్ || ౩౬౪

విరాటపర్వమునందు.

శా॥ సింగంబాఁకటితోఁగుహాంతరమునన్ * జేట్పాటుమైనుండిమా | తంగస్ఫూర్జితయూథదర్శనసము * ద్యత్క్రోధమైవచ్చునో|బంగాంతారని వాసఖిన్నమతిసస్మత్సేనపైఁ బేఁచెవ | చ్చెంగుంతీసుతమధ్యముండుసమర * స్థేమాభిరామాకృతిన్ || ౩౬౫

లకారప్రాసము-కాకుత్థ్సవిజయమునందు.

శా॥ మాగుంభమ్ములశంఖముక్కటనిసం* పాదించివోర్మధ్య| కస్తూరీచ ర్చనెపంబుసందనము కే * ల్దోపన్ సువర్ణత్వరే | ఖాలిప్సన్ శశికత్రిజాపసలేఁ డు * త్కంఠోద్ధుఁడై చేరనిం | పారన్ బట్టుటదోఁచెఁదద్గళము కే * శాఘంబు మోముంగనన్ ||౩౬౬|| వ॥ ఈపద్యములోను రేఖాలిప్సనను చోటరథరభ స్వ యనుధాతువులనఁబుట్టినది లిప్సాశబ్దముగనుక సంధిగతప్రాసమాయెను||

అప్రశస్తప్రాసము.

ఆ॥ అప్రశస్తములగు * ప్రాసజాలములలం | కారవిస్మితములు*గావుగా నఁ|దివిరిధూర్తులైన* కవులుకల్పనఁజేసియొప్పిదంబులనుచుఁ * జెప్పరాదు||

వీధినాటకమునందు.

ఉ॥ కంచుక కేళిసల్పెడుప్ర*కారమునంబురుషాయితక్రియా|తాండవ కే ళిసల్పెడుని* ధంబునఁబాపగభామతేఁతసీ | రెండఁబ్రభాత వేళరచి * యిం చెనుగుబ్బలమీఁదిహారముల్ | మండలముల్బురుల్గదల*గోమయమండపమాలిం టిముందటన్ || ౩౬౭

రామాయణమునందు.

చ॥ కడుకొని వేడిబాష్పములు*క్రమ్మినయింబడిపర్వశీతిమై|నడచుచు విన్న నై నహృద * యంబునఁబొల్పగుహారయష్టిప|య్యెదదడియంగఁగానఁబడి యం

చితనిర్మలరత్నభూషలన్ । నదుచితదృశ్యమానమణి* భానుసముజ్జ్వలభా
తిదోఁపఁగన్ ॥ ౩౭౦ ॥ వ॥ ఇవివదియేనునుఁ బ్రధాన ప్రాసంబులింక శబ్దాలం
కారంబగు విశేషప్రాసంబు లెఱింగించెద ॥సీ॥ ప్రాసంబుసులభాఖ్య * రం
బైనసులభంబుదుర్లభంబై సను* దుష్కరంబు। తగ రెండుమూఁడునాలుగు
వర్ణములపదంబుల నెల్ల నొకభంగిఁ * బొసఁగనేని । వరుసఁగావ్యములద్వం*
ద్వప్రాసములు త్ర్యక్షరప్రాసమును జతుః * ప్రాసమునగుఁ బదములఁదుది
నొక్క* పగిదియక్షరములు దనరునంత్యప్రాస*మునఁ బెంచు॥ తే॥ బడిబడి
నివర మొక్కడు*కడకు వెడలఁ । బలుకఁబడు నేనియదియను * ప్రాసమ
య్యెఁ। గంజలోచనయవిఖ్యలం*కారశాస్త్రి ।కథితములువీనినేఁడింటిఁ * గా
నవలయు॥౩౭౩॥

సుకరప్రాసము.

క॥ కమలదళనయనసకలా। గమవేద్యపురాణపురుష*కరుణాకరమ ।ద
మసీతాశప్రియతనయా।రమణాయనుచుఁబలుకసుక * రప్రాసమగున్ ॥

దుష్కరప్రాసము.

క॥ దుష్కృతగిరివజ్రాయుధ । పుష్కరసదనాధినాథ*బుధనుతదవశో ।
చిక్కశాహారయనన్ । దుష్కరమనిదీనివలుకు * దుసుప్రాసజ్ఞుల్॥౩౭౪॥

ద్వంద్వప్రాసము.

క॥ వ్యాసమునివినుతగోపస్త్రీసముదయమానహరణ * శృంగారరసా
వాసముగనిట్లుద్వంద్వ । ప్రాసముగావ్యములఁజెప్ప * బడునెల్లెడలన్॥

త్ర్యక్షరప్రాసము.

క॥ తిరమగుఁ ద్రిప్రాసమునుం।దరమగుమురవైరిరూపు* తసఁఘలకుమ
నోహరమగుదానవులకుభీ।కరమగుతపసులకుము క్తికరమగునసిసన్ ॥

చతుష్ప్రాసము.

క॥ ధీరుఁడుకమనీయశుభా । కారుఁడుకమలావధూటి * కామ్యుఁడుహృ
యాధారుఁడుకుమతిజనాధిక।దూరుఁడుకమలాక్షుఁడనఁజ*తుష్ప్రాసమగున్॥

అంత్యప్రాసము.

క॥ తొలుతనుగురులఘువులలో । పలనెయ్యదిపదముదుదిసి*బ్రాసమ
నదుడాఁ । పలనిల్చునదియునాల్గడ। గులకడఁ బ్రాసముల మొదలఁ*గూర్ప
గవలయున్ ॥తే-గీ॥ అంత్రఘితుదిప్రాయిడాఁపలి*యక్షరంబు। గురువైన
ప్రాస మొక్కయు * క్కరమయుగును । గాకలఘువైనవర్ణయు*గ్మంబునడ
చు। స్వరవిభేదంబుగాకకా* వ్యంబులందు ॥౩౭౦॥క॥ నందాంగనాకుమా

రా। మందరగిరిధీరదనుజ * మదసంహారా । బృందాగహనవిహారా । కంద
ర్పాకారరాధి* కాస్త్రీజారా॥౩౮౧॥క॥ గోపవధూజనమదనా । గోపాలస
చతురకుంద* కుట్మలరదనా।గోపాగవిజితకదనా । గోపతివాహోప్తధవళ*గో
సమవదనా॥౩౮౨॥

అనుప్రాసము.

క॥ నందసుతపురందరముఖ । బృందారకవంద్యపాద* బృందావనగో।
విందయననుప్రాసం । బదంబగునెందుఁగృతుల*యందుముకుందా॥౩౮౩
క॥ వడులకుఁబ్రాసంబులకును । విడువకఁజెల్లుబడులెల్ల*వివరించితిఁబా।
ల్పడిపీనిలోనసత్కృ-వు । లొడబడికావలసినవిప్ర* యోగింపఁదగుఁ॥౩౮౪

వృత్తకందగీతగర్భసీసము.

సీ॥ వినయసంపన్న ర* విప్రభూతరమణినాథాపయోజేక్షు * ణానరా ప్త
విభయదాకారహా* విర్భగాయతరిపుప్రాణానిలాహీశ్వ* రారమేశ । విల
యకాలానల* విక్రమప్రథితసాల్వగ్రావవృధ్ర* వావరేణ్య । విజయశీలా
యసు*వీరకౌస్తుభధరాచక్రియశోదాత్మ * జాముకుంద॥ తే-గీ॥ కరివరదపూ
తనాంతక* గరుడగమన । సత్వసహితకామజనక* శంకరసఖ । కనకవసన
సుందరదేహ * వనధిశయన । సనకమునివినుతచరణ* సరసిజయుగ॥౩౮౫॥

గర్భమత్తేభము

నయసంపన్నరవిప్రభూతరమణీ*నాథాపయోజేక్షణా । భయదాకారహావి
ర్భగాయతరిపు * ప్రాణానిలాహీశ్వరా । లయకాలానలవిక్రమప్రథితసా*
ల్వగ్రావవృధ్రశవా ।జయశీలాయసువీరకౌస్తుభధరా*చక్రీయశోదాత్మజా॥

గర్భకందము.

కరివరదపూతనాంతక । గరుడగమనసత్వసహిత*కామజనకశం । కరసఖక
నకవసనసుం । దరదేహావనధిశయనస*నకమునివినుతా॥ ౩౮౭

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్ర కామెపల్లిపుర మందిరనంద
నందన చరణారవిందవందనాభిలాషమనీషాప్రాభవ వేంగనార్యతనూభవవి
ద్యావిశేషసూరాచార్యకాకు నూర్యప్పకవివర్యవిరచితంబైనయాంధ్రశబ్ద
చింతామణియనువ్యాకరణశాస్త్రింబునందువళిస్వరూపంబును నేకచత్వా
రింశత్సంఖ్యవిశ్రామంబులునుప్రాసనిర్ణయంబునుంగలవళిప్రాసపరిచ్ఛేదం
బను తృతీయాశ్వాసము సంపూర్ణము॥

అప్పకవీయము - చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీసహ్యప్రత్యంతో । ర్వీసంభృత్ప్రభవకృష్ణ * వేణీతటభూ । వ్యాసై వేశ్వరపూర్వా । శాసత్తమయోజనప్రసన్నసమస్తే॥౧॥ అవధానుశబ్దశాసను । డవనిఁగలియుగమున కాది * నారాజమహేం । ద్రవరంబునఁ జెప్పినయాం । ధ్రవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁదెనుఁగింతున్॥౨॥తే-గీ॥ ఘనుఁడువాగనుశాసన * కవివరుండు। ముందువర్ణపరిచ్ఛేద*మునకుఁదుదినిఁబద్యలక్షణామెల్లనే*ర్పడఁగఁజెప్పె సారదిసంక్షేపముగనైదు*శ్లోకములను॥

ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

శ్లో॥ వృత్తంజాతిశ్చేతిద్వివిధంపద్యంగణైర్నిసర్గాద్యైః । సంబద్ధంవృత్తంస్యాదుపగణమాత్రాభిరన్వితాజాతిః ॥౧॥ శాస్త్రారసేకమాత్రాంలఘోర్ద్విమాత్రేగురోరితివదన్తి।గలౌగగలలసంజ్ఞౌగ్లౌహాగణౌలఘుగురూలగౌవగణః ॥౨॥ గత్రితయాంలత్రితయంమనసంజ్ఞావాద్యమధ్యమాన్త్యగ్నా॥గురువశ్చేద్భజసగణాలఘవ్రాయదియరత సంజ్ఞికాఃక్రమతః ॥౩॥ మిత్రౌనగలావింద్రానలనగసలభరతాశ్చంద్రామలఘుః । రలరగతలతగనవసహాభలభగసలల నలల నగగసవసహాః ॥౪॥ దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యః పూర్ణానుస్వారపూర్వవర్ణశ్చ।ప తేగురవశ్శేషాస్సర్వేలఘ్వక్షరాణితిజ్ఞేయాః॥ ౫

వ॥ ఈశ్లోకంబులైదునుందొమ్మిదిసూత్రంబు లయ్యెనవియెల్ల నిందువివరించెద ॥ఆ॥ సకలభాషలందు * ఛందంబుదెలియక । పద్యములురచింపఁ*బాడిగామిఁ । దద్విధంబెఱుంగఁ * దగుఁగావ్యములుసేయు । తలఁపుగలిగినట్టి*ధన్యమతులు॥౫॥మ॥ హరభక్తుండగుభీమసత్కవిననం*తామాత్యునిం బెద్దన । ద్వరునిందాతనఁగాచిరాజుబసవ*ప్పనైభరవుస్నిరధరుం । బరమోత్సాహమునందగందలఁచిచె*ప్పంబూనితిన్వారిచే । తరచింపంబడునట్టిఛందములచం*దంబెల్లనందంబుగాన్ ॥౫॥క॥ భువినీఛందముఁదెలియక । కవిత్వమురచింతుననుచుఁ* గడగుటలెల్లన్ । విపరింపనీతనేరక। తవిలియ్యామునఁ దాఁటిపోవఁ*దలచుటగాదే॥ ౬

ఛందఃప్రభావము.

తే-గీ॥ ఆదిమూలస్వరూపుఁడై యట్టివాని । పురుషుఁడౌ ప్రధానాంగ ముల వెలుంగు । వానినెఱిఁగింతుఁ జేదిభూ ॥ వరకృతాంత । తంగ మహా హ్వయదేశముఖ్యమని శాంత ॥౭॥ తే-గీ॥ శిక్షనాసనిరుక్తంబు ॥ చెవులు ఛంద మంఘ్రియుగ్మంబు కల్పంబు హస్తయుగము । జ్యోతిషము నేత్రయుగళంబు ॥ శబ్దవిద్య ముఖము చిరాసనమహాహ్వయ ॥ పురుషునకును॥౮॥ తే॥ వేదములు నుదరాదంబులై ॥ వెలయుకతన । ఛందము మ్మిటులో బ్రహ్మ ॥ స్వంబుగాదె । పురుషుఁ డఖిలాంగయుతుఁడయ్యు ॥ చరణయుగము । లేక నడువ సమర్థుఁడే ॥ లోకమునను॥౯॥ క॥ ఛందస్సూత్రంబుల చే । తం బెఱిఁగి గుర్వంగ ॥ బఠిత వేదావాక్యము ॥ బుల్ । చెందు జతుర్దశవిద్యా । సుందరహావంబులై య ॥ జనినతిగిళ మూఁ॥

ఛందో నామకసంప్రదాయము.

తే॥ అట్టి ఛందంబు నందిచా ॥ సంగ దేము దు । శివుని చే నంత నొక్కని ॥ చేత నొకగ । వడసి దనసత్కు సూరగుం ॥ భుజగప్రహస్వ । తీంద్రసా నుకి పింగళా ॥ హిప్రముఖులు ॥౧౧॥ క॥ కగుణులను బింగళాఖ్యా । నరపతి వినఁ జెప్పె నాని ॥ దానవవిద్యా । ధరనిర్జరగంధర్వా । ప్సరో భుజగ యక్షసిద్ధ ॥ సాధ్యుల కెల్లన్॥ వ॥ తత్స్వరూపం బెట్టిదనిన॥ క॥ ప్రేమమున బ్రహ్మగాయ । త్రీమహిమ గ్రంథకథిత ॥ దివ్యచ్ఛందో । నామములిం కను దెలిపెదఁ । గామొనలీ పురనివేశ ॥ కంసవినాశా॥ ౧౩

అనుష్టుప్శ్లోకత్రయము.

శ్లో॥ ఉక్తాత్యుక్తా తథామధ్యా ప్రతిష్ఠాన్యా సుపూర్వికా । గాయత్య్రుష్ణిగనుష్టుప్చ బృహతీపఙ్క్తిరేవచ ॥౧॥ త్రిష్టుప్చ జగతీ చైవ తథాతిజగతీ మతా । శక్వరీ చాతిపూర్వాస్స్యాదష్టి రత్యష్టి రేవచ॥౨॥ ధృతిశ్చాతిధృతిశ్చైవ కృతిః ప్రకృతిరాకృతిః । వికృతిస్సంకృతిశ్చైవ తథాభికృతి రుత్కృతిః॥ ౩

పదవిభాగగద్యము.

ఉక్తా - అత్యుక్తా - మధ్యా - ప్రతిష్ఠా - సుప్రతిష్ఠా - గాయత్రీ - ఉష్ణిక్ - అనుష్టుప్ - బృహతి - పఙ్క్తిః - త్రిష్టుప్ - జగతీ - అతిజగతీ - శక్వరీ - అతిశక్వరీ - అష్టిః - అత్యష్టిః - ధృతిః - అతిధృతిః - కృతిః - ప్రకృతిః - ఆకృతిః - వికృతిః - సంకృతిః - అభికృతిః - ఉత్కృతిః ఏతాని షడ్వింశతి ఛందో నామాని ॥ క॥ యదుతిలకకామొనలిపుర । సదనాయువిఁ యిరువదాఱు ॥ ఛందంబులకున్ । మొదలున్ నివగుస వెంబడి । పదముల నామములు నివి ॥ జనుఁ దెలిసికొనఁగన్॥ ౧౪

ఇతిహాసాదిస్వరూపము.

ఆ॥ కవిత యనుచు నొకటి కల్పించి వాల్మీకి । వెలిగి రామకథ ర * చించె మొదల । నతని జూచి చెప్పి రామీఁద కవు లెల్లఁ । గామెపల్లి గోప స్వామి నీశ॥

వ॥ అది యెట్లనిన.

తే-గీ॥ ఎలుకుమును క్రౌంచ మిథునంబు నేయఁగాంచి । వగచి వాల్మీకి దాఁ బల్కు * వాక్యములును । బద్యమైనను నేర్చి చె ప్పంగ దొడఁగె । బూర్వరామాయణము నాఁడు పుట్టెఁ గవిత॥ క॥ వినుమి తిహాసము గావ్యము । సన ద్వివిధంబయ్యెఁ గవిత యందితిహాసం । బనుపమ చాతుర్యపురా । తనవృత్తంబయ్యె భార తంబది యకె దా॥౧౭॥ క॥ పుసమిని గివిచె జెప్పం । బడునది కావ్యం బటంచుఁ * బలుకుదు రార్యుల్ । తొ ౦ ౩ బడ సని యొక దాయి । ప్పుడు రామాయణ మనంగ * భూనుత చరితా॥౧౮॥ ఆ॥ ద్వివిధమయ్యె గావ్య * మవని సంగీత సా । హిత్య సంజ్ఞలనుమ హేంద్ర నంద్య । సత్తతాళ భవము * సంగీతమాజయు । దేవ కావ్య మదియె పోసచింప ॥౧౯॥ మ॥ ధరసాహిత్యము గద్యపద్యముల సం * దాగెంమ బేధంబులై । పరగున్గద్యము నందుఁ బ్రాసనియను ల్భావింపఁగా లేవు వా । కృప్రకరణం బైవిలసిల్లఁగానుడువను * ప్పంగావ్యుఁ డెంతేనియుఁ౯ । మనుతండ్రీ మఱిదీని కేన దననా * మంబయ్యె నాంధ్రింబునఁ౯॥

గద్యము॥ శ్రీవిలాసినీ వక్షోరుహద్వయ గిరిదుర్గ సర్వాధ్యక్ష – పద్మజాండానేకభరణదక్ష – దనుజామాతృధాతృ ప్రథమవిశాలనేత్ర పరిముఖ – నిఖిల బర్హిర్ముఖ ప్రస్తూయమాన శుభశీల – ధరణీతనూజాది దైత్యకాల కాలయవనజరాసుత ప్రభృతి దుష్టక్షితిపతిని గ్రహోపాయ పారీణ – సౌందర్యవిజితారవింద బాణ – బాణాభిధానపూర్వ గీర్వాణేంద్ర సహస్ర బాహు ఖరంభా స్తంభసుని శితను శార – ద్వారకాపట్టణ విహార – హారాంగద వలయ మకరకుండల కిరీటాద్యశేష భూషణ భూషితగాత్ర – భూమిధరారాతి పుత్రమిత్ర – మిత్రకుమార కాంతి కాంతారాంతరల తా నిశాంత సంచరణ సముల్లాస – యోగీంద్ర హృదయపయోజవాస – వాసవరత్నాభ – వారిజనాభ – నాగారి స్యందన – నందగోపనందన – కరుణాలవాల – కాంచనచేలఁ భుజగేంద్రశయన ఆర్త రక్షణపరాయణ – గోవింద – ముకుంద – నమస్తే నమస్తే నమస్తే॥

వ॥ అని యివ్విధంబున గద్యరూపంబుగా నాదిమధ్యాంతశూన్యుండును సకల సద్గుణ సంపన్నుండును సజ్జనాసన్నుండును – భవబంధమోచనుండును – పంకజలోచనుండును – గామెపల్లి నివాసుండును నను చు గోపాలు బాలువి

నుతించుజనంబులకుధర్మంబుకరతలామలకంబు – అర్థంబుముంగొంగుబం
గారంబు – కామంబుతంగెటిచెట్టునంబెట్టినజుంటితేనియపేర – మోక్షం
బంగణంబునంగల వేల్పుటావిదినిశ్చయంబనివిపశ్చిద్వచనంబులుప్రచురం
బులై వెలయుచుండు॥ ౨౩॥ తే॥కొంగనునిపాదుఁడేయఁగ*నైనినవామ।లూరు
భవునిశ్లోకంబుల * కారసహిత । మైకదిశ్లోకమయ్యెఁబ * ద్యబునంజుని।
దానిగొంపఁబునాల్గుపా*దములకలిమి॥ ౨౪

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

ఆర్యావృత్తశ్లోకము.

వృత్తంజాతిశ్చేతిద్వివిధంపద్యం గణైర్నిసర్గాఖ్యైః । సంబద్ధంవృత్తంస్యా
దుపగణమాత్రాభిరన్వితాజాతిః ॥ తే॥పాదనియమంబుగలయట్టి*పద్యశేము
తి ।వృత్తములుజాతులునునన*ద్వివిధమయ్యె।నిటనిసర్గగణంబుల*వృత్తము
లగు।జాతులుపగణమాత్రల*జరుగుచుండు॥ ౨౫

ప్రథమప్రత్యయోద్ధారణక్రమము.

క॥ అత్యాశ్చర్యముఁలగుషట్ప్రత్యయములుదానయైన*ప్రస్తారాఖ్యా।
ప్రత్యయమునలనగణములు । దైత్యాంతక తెలియఁజెప్పె * దనదెట్లన్నన్॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రస్తారఏకమాత్రాంలఘోర్ద్విమాత్రేగురోరితివదన్తి ॥క ॥ భరితేందిరకా
మోపటీ । పురమందిరయొక్కమాత్ర*భువిలఘువునకున్।గురువుద్విమాత్రా
యుతమిా । యొరవునలనరెండులఘువు * లొకగురువునకున్॥ ౨౬

తే॥ మహినిలఘువులునిడుపులు *గురుశరముల । వైఖరినివ్రాయనగు
గుపుల్ * వానికెట్టి । యగుటరెండేసిరేఖలుఁదిగువకొనలు । గలయఁగాఁ
గ్రొన్నెలలభంగి*నిలుఁపదగును॥ ౨౭॥ క॥సమవృత్తప్రస్తార।క్రమమిదివ్రా
యుక్తమొదలు * గానెన్నవఘం । నమునలయునన్నిగురువులు । కమలాప్రి
యయడ్డచాలు * గానిడిపినసక్ ॥ ౨౯ ॥ఆ॥ బంతిబంతిమొదల*భాసిల్లుగు
రువెందు । దానిక్రిందలఘువు * దానికుడిని । బైకినసమమువాయుభాగోర్విగు
రువులు । నయ్యెసర్వలఘువు*లైనడనుత ॥ ౩౦॥ తే॥ ఇటులవ్రాయంగనేఘం
ద * మెన్నిబంతు।లన్నిసమవృత్తములుదాని*యందుబుట్టె।బంతియొక్కొ
క్కసమవృత్త * పాదగణము ।లయ్యెనాలుగుపదములు*నవియెనిలుచు॥ ౩౧
ఇందుకుండక॥ప్రస్తారప్రత్యయమనఁగానిన్నవఘండంబునసెన్నిసమవృత్తం
బులువుట్టెను – హాసిలోపలసినొప్పవృత్తంబునదనేమొమిగణంబులనియుడి

గీసనరిచెప్పెడువిధము। వారెన్నవఛందమునడిగిననన్నిగురువులఁబఙ్క్తిగానువ్రాసిప్రస్తరించునది-అదియెట్లనిన-ఆబంతికి మొదలనెక్కడగురువుండునో దానిక్రిందలఘువువ్రాయునది - ఆలఘువునకువలపటనుమీఁదనుగురువుండిన గురువునులఘువుండిన లఘువును నిలుపునది-యేదియులేకుండిననేమియువ్రాయకయూరకయుంచునది ఈబంతినిముందుగావ్రాసినలఘువునకునెడమదిక్కునను మీఁదనుగురులఘువులలోపలనేదియున్నను। దానిక్రిందనుగురువేనిలుపుచువచ్చునది మీఁదనునేదియులేకుండినఁగ్రిందనువ్రాయంబనిలేదు-ఇప్పుడువ్రాసినక్రమముననేక్రిందిబంతిచూచియాక్రిందను దిరుగాఁదిరుగాబంతిని అన్నిలఘువులువచ్చినదనుక ప్రస్తరించి అన్ని బంతులను లెక్కబెట్టఁగా నెన్నియగునుయాఛందమునన న్నిసమవృత్తములుపుట్టినవనునది యెన్నవవృత్తమడిగినననన్నవబంతినున్నగురువులులఘువులుగణములుచేసి-ఆవృత్తమునకు నొకపాదమునకునవిగణములనిచెప్పునది-నాలుగుచరణములకును-ఆగణములేనిలుచునని తెలిసికొనునది। ఇరువదియాఱుఛందములకును బ్రస్తరించుక్రమమీలాగుననేయనియెఱుంగునది॥ ౩౫ క॥ భూమినిసర్గోపగణ।స్తోమమువివరింతువినుము॰ సురరిపుభీమా।కామెపలీపుటభేదన।ధామానుగుణాభిరామ॰ వైదెవలలామా॥ ౩౬॥ క॥ ఉక్తాత్యుక్తలమధ్యలవ్యక్తంబగునాప్రతిష్ఠ * యనుగణములు।సూక్తిమయముగై పుట్టెను।భక్తపరాధీన కామె॰పలిపురవాస॥

వైసర్గికగణములు.

ప్రథమచ్ఛందోజాతగణములు.

క॥ గాయన్న నొక్కగురువగు। లాయనఁగాధాత్రి నొక్క * లఘునామంబౌ। సీయక్షరములుగణముల। పై యోగంబైనఁగలయ॰ బలుకగవలయున్॥

ద్వితీయఛందోజాతగణంములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

గౌతాగగలసంజ్ఞౌగ్లోహగణోలఘుయాలగోవగణః॥ క॥ గగహామెరెండు గురువులు। లగమునువగణంబునయ్యె * లఘువునుగురువున్। జగతినిలఘు యుగ్మములల। మగురుగురువుచులఘువుగలము * హగణంబునగున్॥ ౩౭॥

తృతీయచ్ఛందోజాతగణంములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

గత్రితయంలత్రితయం మసంజ్ఞౌ ఆద్యమధ్యమాన్త్యజ్ఞౌ। గురువశ్చేద్భజసగణాలఘు ప్రాయదయరతసంజ్ఞాస్త్రయాత్రయమత్ర॥ తే॥ మూఁడుగురువులులఘువు

లు * గూడినమన। లాదిమధ్యాంతములగురు*లై నభజస । లవియెలఘువ్వతు
రములైన * యరతలయ్యెఁ । గ్రమముదప్పక నెనిమిది * గణములకును ॥

ఉపగణోత్పత్తిప్రకారము-శబ్దానుశాసనమ్మూలసూత్రము.

మిశ్రౌ నగలావింద్రానలనగసలభరతాశ్చంద్రామలఘుః॥
రలరగతలతగనవనహాభలభగసలలనలలనగగసవసహాః॥

క ॥ ద్వివిధంబయ్యెనుగణచయ। మవనినిసర్గములునుపగ*ణాలియుననఁ
గా । నిహినైసర్గగణంబులు । రవిశక్రశశాంకులివిధ*రణినుపగణముల్ ॥ తే॥
గరిమనత్యుక్తమొదలుగాఁ*గలుగునట్టి ।మూఁటరెండేసిబంతులు*మొదల
విడిచి । మొదలలఘువున్నబంతుల *మొదలలఘువు। వెండియునునిల్పరవిశ
క్ర * విధుగణములు ॥ ౬౨ ॥ వ॥ దీనికిఁ దెలివిడి॥ అత్యుక్తయనురెండవఛంద
ముప్రస్తరించిననాలుగుబంతులువుట్టును-మధ్యయనుమూఁడవదిలిఖించిన
నెనిమిదిచాళ్లవును నాలవదివ్రాసినఁబదాఱువీథులునిలుచును-ఈమూఁడు
ఛందములయందును మొదలివి రెండేసిబంతులువిడిచిమిగిలినవీథులలోనేవీథి
మొదలనులఘువుండిన నాలఘువునకు మొదలను మఱియునొక్కొక్కలఘు
వునిలుపునది- ఇటువలెనుప్రస్తరించియొక్కొక్కచాలునఁగలగురులఘువులు
గణములుచేసినఅత్యుక్తయందలి రెండుబంతులవియుసూర్యగణములవును-
మధ్యయందలి ఆఱుచాళ్లవియు నింద్రగణములవును - ప్రతిష్ఠయందలిపది
నాలుగువీథులవియుఁజంద్రగణములవును॥ ౬౩ ॥ క॥ నగణంబుగురువునగమగు।
నగణముతుదిలఘువుగదియ * నలమనఁబరగుఁ । నగణముపైగగముండిన।
నగగంబగుసమఱియునుపగ*ణములిట్లొప్పుఁ॥ ౬౪

క॥ హానలర్క గణములనఁగాఁ। జనునింద్రగణములుభరత*సలనలసగము
ల్ । పనివడిజాతులయందివి। కనఁబడునక్కరలు మొదలు*గాశశిసొచ్చుఁ ॥
క॥ భలభసురుతలతగములును। మలఘురలరగములునేడు*మఱినవసహాలుఁ ।
నలలనగగములునాల్గును । సలలసవహములుమూఁ *డుచంద్రగణంబుల్॥

గురులఘువర్ణనియమము.

క ॥ గురుఁపరమేశ్వరాకృతి । యరయలఘువుగిరికుమారి*కాకృతిగణముల్ ।
పరికింపఁగఁదత్ప్రకృతులు । మురహరగణములకులక్ష్య * ములువర్ణంబుల్ ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యః పూర్ణోనుస్వారపూర్వవర్ణశ్చ।
సతేగురవశ్శేషాస్సర్వేలఘ్వతురాఇతిజ్ఞేయాః ॥

క॥ ఇలఁజమిలియక్కరములకుఁ। బలుసున్నకునెడమనూఁది * పల్కెడు వర్ణం। బులుఁజూపిపలుకునవియును। లలిగురువులుకడమలిఘులు * లఘువుల ఘూరీ॥౪౯॥ క॥ వినుతన్వంగీయనిప। ల్కినమూఁడునుగురువులయ్యె * గిరిజయనుచుఁబ। ల్కినమూఁడులఘువులయ్యెను। దనరులిఘుల కెల్లనిట్లు*దనుజవిభేదీ ॥౫౦॥ తే॥ కొమ్ము[క్రా]రలుమఱిద్వివ*ర్ణమ్ములగుట। వానియెడమవిగురువులు* వట్రుసుడులు। ప్రాణములుగానవానిడా * పలనుగల్క। నక్కరములెల్లలఘువులు * నిక్కముగను ॥౫౧॥ ఆ॥ వ్యంజనాక్షరంబు * లందుఁ గ్రిందటిఁవ్రాఁతలైనవట్రుసుడులు * నైత్వములును। వానిగూడియున్న*స్వరములుకానిజ। డ్డక్కరములుగావు*యజ్ఞరూప॥౫౨॥ఆ॥ అనృతసదృశమగుమ*హావృజినంబును। బిత్రుసమర్చఁబోలు * నతిసుకృతము। నమృతసింధుశాయి*సముఁడగుదైవంబు। గలుగఁడనఁగలక్ష్య*ములుముకుంద॥౫౩॥ఆ॥ ఆంధ్రకృతులమాట* కాదివర్ణముక్రింద।నూఁదఁబడనిజడ్డ*లుండెనేని।వానియెడమనున్న * వ్రాలనందునఁగూర్చి। గురువులనుచుగణము * గూర్పవలదు ॥౫౪॥ తే॥ భవవినుతనామవ్రజాధామ * ప్రథనభీమ। కంజదళనేత్రస్తుతిపాత్ర*త్స్మోకళత్ర। శౌరిప్రధ్వస్తవైరివ్రా* జత్కిరీట। హారకేయూరయసఁగలక్ష్యంబులయ్యె॥

సర్వగణలక్ష్యంబులు.

క॥ ఇలఁబద్మాయనగగమైపొలుచురమాయనినవగణ*మునులగమునునై। వెలయుగిరియనఁగలలమగు। లలిలక్ష్మియనంగనగుగ*లముహగణంబుల్॥ క॥మయరసతజభనగణములు।భయమునఁబింగళుఁడుఁదొల్లి*పక్షీంద్రునితోఁ।రయమునఁబల్కినమాటల।పయిపొల్లులడంచఁజెప్ప। బడునెనిమిదియున్॥ వ॥అవియెయ్యవియనినమాఁగూకామ్ ॥ వరాహోయ్- కాగుహార్ - వసుదాస్-సాతేకృత్ - కదాసంజ్ - కింపిదభ్ - ససహాన్-అనియెడునీయెనిమిదివాక్యంబులయందునొక్కొక్కదానికిమొదలనుండెడు మూఁడక్షరంబులకునైనగురులఘువులకు నాలవదియగుపొల్లుగణ సంజ్ఞాక్షరంబనివియద్గంగా తరంగిణీరంగదుత్తుంగభంగ శృంగారసంగతోత్తుంగదయాపాంగసుధాగసైకపావనాంగుండగు పింగళభుజంగమపుంగవుండు వేదాంగంబునందుముంగలనెఱింగించెనట్లుగావున॥౫౯॥క॥ శ్రీరామాయనమగణం। బారయఘనుఁడనఁగనగణ * మగుమధ్యాప్రస్తారాద్యవసానంబుల। నీరెండునువెలయుఁగ్రమతనెఱుఁగఁగవలయున్ ॥౬౦॥క॥ ధీరుఁడనభగణమొప్పుము। రారియనంజగణమయ్యె*నసఘాయనఁజె। న్నారుసగణంబునీనికి। నారయగురులాది

మధ్య*మాంతగతంబుల్ ॥ ౬౧ ॥ క॥ సారదినుపేంద్రాయనినను | బరువడియగ ణంబువల్ల * భాయనరగణం | బరుమగగోవిందయనన్ | ధరఁదగణముగ్రమ తలఘుయు* తములీమూఁడున్ ॥ ౬౨ ॥ తే॥ నరమృగాయననగమగు* నరసఖ యన| దలఁకొనునలంబునరకజై *త్రాయనంగ | నగగమైతగునీగతి * జగతి నింద్ర | చంద్రగణములుపుటియును * జనుసుపేంద్ర॥ ౬౩

గణాధిదేవతాఫలంబులు.

తే॥ కంసమర్దనకృతిముఖ*గ్రాహ్యవర్ణ | సూత్రమునశబ్దశాసన * సూరి వరుని| చేతసంక్షేపముగమును* జెప్పఁబడిన| శుభగణములిచ్చటవచింతు* సుకవులలర॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

యేచశుభగణాస్త ఏవకావ్యాదౌగ్రాహ్యాః॥

క॥ తలఁపఁగశుభఫలదాయక|ములుమంగళదేవతాక*ములునగుగణము ల్ | నిలుపఁదగుఁగృతిముఖంబునఁ దెలిసికవీశ్వరుఁడుపతిక * తిశ్రేయముఁ గాన్ ॥ ౬౪ ॥ ఆ॥ బాలచంద్రనిభము * పార్వతీవల్లభు | దాసియాఁజరించు* తటిద్విమాత్ర| హారలఁదక్కగణము* లందెల్లమొదలను భూతిదాయిగు రుపుఁ* బొగడవశమె॥ ౬౫ ॥ క॥ శరసన్నిభములలసజే | తరగణముల మొద లభద్ర*దాయిపలుకుఁవో| ధర నేకమాత్రహిమభూ | ధరనందన దాసిలఘు వు*తరమేపొగడన్ ॥ ౬౬ ॥ ఆ॥ గగముభూమిగణము* లగమంబుగణమును |ల లమువాయుగణము * గలముపావ|కమునుమధ్యనై న*కతమునఁదత్సమా| నంబులై శుభాశు* భంబులొసఁగు ॥ ౬౭ ॥ క॥ మయరసతజభనలకుభూ| ప యోగ్న్యనిలగగనభాను*పద్మారివృషా | హ్వయులీశులుశివజయలయ| భ యబలరుగ్ధనముదములు*ఫలములువరుసన్ ॥ ౬౮ ॥ వ॥ అదియెట్లనినధర్వణ వేదముఖంబగుమగణంబువసుమతీ దేవతాకంబుగాన శివప్రదంబనిమహా నాటకంబునందువిఘ్నేశోనస్సపాయాత్తనిహనుమంతుండును -సూర్యశత కంబునందు జంభారాతీభ కుంభోద్భవమని మయూరుండును - మేఘసందే శంబునందుఁగశ్చి త్కాంతావిరహ గురుణాస్వాధి కారాత్ప్రమత్తయని కాళిదాసుండును- కాలామృతమునందు - శ్రీమద్వేంకటనాయకమ్మనిమదీ యాన్వయప్రభవుండగు- తిరుమలభట్టారకుండును - భారతంబునందుశ్రీవా ణీగిరిజాయనివాగనుశాసనుండును- కవిజనాశ్రయమునందు-శ్రీకాంతాయ ని వేములవాడభీమకవియును -ఛందంబునందు-శ్రీరామాస్తనమండలీమిళిత కాశ్మీరార్ద్రవక్షంబుతోననియనంతుండును -మొదలంగదియించిరి-యాజు

సాహస్రా యాద్యంబగుయగణంబు జీవనదేవతాకంబుగాన జయప్రదంబని
యాది కావ్యంబునందు- తపస్స్వాధ్యాయనిరతమ్మని వాల్మీకియు ప్రథమశైవ
స్తవంబునందు మహిమ్నఃపారం తే యని పుష్పదంతుండును - సౌందర్యల
హరియందుశివశ్శక్త్యాయుక్తోయని శంకరాచార్యభారతులును- తొలుతసిలి
పిరి ఋక్సామంబులకుం బ్రథమంబగు రగణమాశ్రయాశదేవతాకంబుగాన
లయప్రదంబనియెల్ల వారునిడనొడిరి- కవికంఠపాశంబునందు వైశ్వానసూ
ర్యంవితను దేయని- పల్కి-నకతనంబునఁ బంచత్వంబు నొందె సగణంబుదహ
నసఖదేవతాకంబుగానభయప్రదంబనిచంచలత్వంబు నొందిరి॥ తే॥ గగనమే
లికగావునఁ*దగణముననుఫలముశూన్యంబటండురా*పలుకుమిథ్య। యఖిల
భూతంబులందుని*త్యమయినిల్చు। వ్యోమముశుభప్రదంబుగా*కొండు కెట్లు

ఆకాశమునిత్యమైనందునకు ద్వితీయస్కంధమునందు.

ఉ॥ సర్వఫలప్రదాతయును * సర్వశరణ్యుఁడుసర్వశక్తియుక్ । సర్వజగ
త్ప్రసిద్ధుఁడును * సర్వగుణుండునునైనచక్రియా । సర్వశరీరులున్విగత * సంగ
తిఁజెందివిశీర్యమాణులై । పర్విన-చోసభంబుగతి* బ్రహ్మముదాఁజెడకుండునె
ప్పుడుక్॥౨౫॥ తే-గీ॥ ఎల్ల వారుశుభదములని*యెన్నునట్టి । గణములకుఁ బ్రా
యుఁజేపాటి*కానిననినఁ। దజలుమంచివిగాఁ బ్రాయఁదగుమహాత్మ । విప్రహో
గలక్ష్యంబులు * వెదకి చెప్ప-॥౨౬॥ వ॥ అవిమొమ్యోవియనినఁ బ్రక్రియాకౌ
ముదియందుయోనాతురసమామ్నాయమనిధర్మకీర్తియు । తర్కభాషయం
దుబాలోపియోన్యాయనయేయని కేశవమిత్రుఁడును । మంత్రదర్పణమునం
దునాధార పద్మవనఖేలనరాజహంసీమని పృథివీధరాచార్యుండును । కృష్ణ
విజయంబునందుఁ బాయాదపాయాత్తని కుసుమాయుధుండును । సాహ
సాంకంబునందునవ్యాత్సవ్యాయనిపరిమళుండును। కావ్యాదినిప్రతిపాదించి
రి । మఱియు నారోగ్యంబాస్కరాదుపైతి యని మనువచనంబు గలుగుటం
జేసి॥ ౨౭॥ తే-గీ॥అరయనారోగ్యకరుఁడైన*యరుణుఁడేలు । జగణమునసెట్లు
రోగంబు*సంభవించుఁ। గాంతియగుఁగానిరోగంబు * గాదురుక్మ । దార్ఢ్యమ
నుచువెల్లంకితా *తప్పచెప్ప॥ ౨౮॥ వ॥ కావున శిశుపాలవధంబునందు శ్రీ
యఃపతిశ్శ్రీమతియని వణిజ్మాఘుండును । కిరాతార్జునీయంబునందు శ్రియః
కురూణామని భారవియును । మణిదర్పణమునందు - దివాకరంనమస్కృ
త్యయనియును - శాకువనామ గ్రంథంబునందు విరించినారాయణ శంకరే
భ్యయనియును చప్పన్నంబునందుఁ బ్రణమ్యలోక నాథారమనియును

భోజరాజీయంబునందు ననుసీతిశాస్త్రసద్విద్యాయనియును । మందరంబొం దించిరి । భగణంబు సుధాకరదేవతాకంబుగాన ధనప్రదంబని శుభమపేక్షించి భారతశేషమగు విరాటపర్వము ప్రారంభించినప్పుడు శ్రీయనగారినాఁ బర గునని తిక్కనయును - శ్రీమద్రామాయణమునందు । రాముని శుభచరితం బునని హుళిక్కి భాస్కరుండును । యుద్ధకాండమునందు లంకాదహనము న ట్టుకథ యుపక్రమించుచు శ్రీయుత మూర్తియైన యనియయ్యలభట్టారకుండు ను । నృసింహపురాణమునందు శ్రీకినిరంతరంబని ప్రబంధపరమేశ్వరుండును రు క్మాంగదచరిత్రమునందు శ్రీమయపత్రముల్ జడలు అని ప్రౌఢకవిమల్లనయుం బ్రయోగించిరి సగణంబు వ్యుత్పన్నాధదేవతాకంబుగాన సకలభోగప్ర దంబని నలోదయమునందు హృదయసదాయని కాళిదాసుండును - శివభద్రం బునందు । ప్రణమితశిరసియని కవియుండును - ఆరణ్యపర్వావశిష్టంబునందు - భీమకవిశాపభయంబున జయముగోరి స్ఫురదభీశాంశురాగరుచియని శంభు దాసుండును । త్రిస్థలీదండకమునందు విజయనగరహేమకూటంబున న్నిల్చి యునినందితిమ్మనయుం జెప్పిరదియనుంగాక॥ ౭౪॥ సీ॥ గ్రహములలోన భా* స్కరునిచందంబునఁ దరులలోఁ బారిజా*తంబుకరణి । భూధరంబులలోన* గన కాద్రికైవడి నదులలో జహ్నుక*న్యకవిధమున । దైవతంబులలోన* దైత్యారి చాడ్పునఁ బక్షులలో శూల*పాణిపగిది । మృగములలో గరి*ద్వేషిచాతిని జూడ వివిధవిద్యలలోన* వేదముక్రియ॥ తే-గీ॥ క్షేత్రములలోన వారణా*శీస్థ లంబు । శివినిధములలోన నై*రావణంబు । లితిగణములలోనఁ జర్చించిచూడ । నగణమొప్పారు శుభనిధా*నంబుగాన॥ ౭౫॥ క॥ కృతిమొదల నిలిచినప్పుడు । మతిఁ దలఁపఁగ నుపగణములు*మగణాదులతో । జతగూడియాఫలంబులె । పతికిచ్చు రవీంద్రశీత*భానులమహిమన్॥ ౭౬

అష్టగణలక్ష్యంబులు.

సీ॥ చంద్రసూర్యాగ్నులో*చనుఁడగు ముక్కంటిమూఁడు నేత్రములను * మూఁడుగురువులా విర్భవించిమ * ధ్యాభంబమునకాదియైమగణంబయ్యె* నందువలన । జనియించెఁ బ్రస్తరం * బిసఁగ్రమంబున యరసతభజసలనం గ*సప్తగణము । లివిమగణముఁ గూడ * నెనిమిదిగణములై తనరుచునవిఁ నిజరూప* దైవవర్గ॥ తే-గీ॥ కులరసస్వరదిగ్వ్యామ * గోత్రయోనిగణభరాశిగ్రహాత దీయు*కాంతిజనక । తనయఫలములు నాఁబను* నెనిమిదియును । దెలిసికృతి ముఖమునఁ గూర్ప*వలయుఁ గృష్ణ॥ ౭౭

మగణలక్షణము.

సీ॥ అలఘుత్రయంబుకా * శ్యపముగోత్రమువన్నె పచ్చనసంతతి * పాదజంబు।ధరణిదైవంబుకౌ * ద్రమురసంబుశుభంబుఫలమాదియామము*త్రిత్రివేళ । స్వరముమధ్యమముశం * బరయోనియనుదైత్యగణమునునగువ్రష*ర్క్షంబుతార । వృశ్చికాఖ్యము రాశి * విపులాకుమారుండు గ్రహమువానిశరీర*కాంతియెఱుపు॥ తే-గీ॥ ప్రమథనాథునిలోచన* త్రయముజన్మ । భూమిగారాబుపట్టియం * భోగణంబు । మందిరముశంభుకోణంబు* మగణమునకు। దానవవినాశకామెప*లీనివేళ॥

యగణలక్షణము.

సీ॥ ఆదిలఘువుద్వితీ * యప్రహరముజన్మవేళ బ్రాహ్మ్యంబుభా*వింపంగులము। గౌతమగోత్రంబు * కారుణ్యమురసంబుజలముదైవమ్మువం* చమముస్వరము । కపియోనమర్త్యంబు* గణముపూర్వాషాఢనక్షత్రమిష్వాస*నంబురాశి గ్రహముగుసంకుత * త్కాంతిపీతాభంబు వరుణునిదిక్కునివా*సభూమి ॥తే- గీ॥ తండ్రిధరణిగణంబుసం * తానమగ్ని । దేవతాకంబుఫలమతి* భావుకంబు।హరిణవర్ణంబుతనుకాంతి * యగణమునకు।దానవవినాశకామెప*లీనివేళ॥

రగణలక్షణము.

సీ॥ మధ్యమలఘువుయా * మంబుమూఁడవయదితిగోత్రంబుకులమురా*క్షంబుఛాయ।దైవతంబుస్వరంబు* దైత్యంబుగణముదగ్రముయోనిశతతార*జన్మభంబు । రాశికుంభమువిక * ర్తనసుతుండుగ్రహంబు ఖంజనాభంబుత* త్కాయకాంతి । శృంగారమురసంబు * కృష్ణవర్త్మయధీశుఁడాంగిరసముగోత్ర * మంబుగణము ॥ తే-గీ॥ గణుతిసేయంగఁగడుపారఁగన్నతండ్రి।యనుఁగుపట్టిసకారంబు * వ్యర్థఫలంబు । రచ్చపట్టువహుతాశ*రగణమునకు । దానవవినాశకామెప*లీనివేళ॥

నగణలక్షణము.

సీ॥ గురువంత్యవర్ణంబు * ఘోరంబురసమువంశంబు పంచమముతే*జంబునలుపు । ధవుఁడుమారుతముగో * త్రంబుకౌశికమున్కిపట్టువాయవ్యంబు * ఫలములయముఁనాకేశముగణంబు * హస్తతారకయోనిమహిషముగనరాశి * గ్రహముబుధుఁడు । వానిదేహముపీత - వర్ణంబుస్వరముగాంధారంబుయామంబు * నాలవయది॥ తే-గీ॥ యేఁడుచేతులుగలదయ్య*మేలునట్టి।వ్రాయిజనకుఁడుగగనదై*వత్యమూర్తి।సంభవుండెంచిచూడంగ*నగణమునకు। దానవవినాశకామెప*లీనివేళ॥

తగణలక్షణము.

సీ॥ అవసానమునలఘు*వాకాశమీశుఁడురసముశాంతంబుభా* ర్గవము గోత్ర। మనిలదైవత్యంబు * జనకుఁడువనజబాంధవదైవతాకుండు * నంద నుండు। జననమగ్రజముపం * చమముయామముపర్ణ మసితంబుఫలముశు* భాభివృద్ధి।సారంబుగణముపు*ష్యమితారబస్తంబుయోనిరాశికుళీర* ముడు విభుండు॥ తే-గీ॥ గ్రహముతద్విగ్రహచ్ఛవి * తుహినశైలసన్నిభ బునిషాద సంజ్ఞంబుస్వరము। తావుదేవేంద్రభాగంబు * తగణమునకు। దానవవినాశ కామెప*లీనివేశ॥ ౯౯

జగణలక్షణము.

సీ॥ నడుచక్కనుండువ* ర్ణముగురువాఅవయుదియామమన్వవా * యం బుక్షత్రి। యమురుక్కుఫలముశో * ణాభంబురుచినభోగణమయ్యశీతాంశు గణముకొడుకు। నరసంజ్ఞికంబుగ * ణంబుయోనివృషంబురెండవఫల్గుని * రిక్కరసము। వీరంబురాశికం * ఠీరవంబాత్రేయగోత్రమంబరచారి * కువ లయారి॥ తే-గీ॥ యతనిమైచాయకెంపుపూ * ర్వాశయిరవు। ఋషభసం జ్ఞంబుస్వరముత్ర * యీతనుండు। జలజబంధుఁడువేలుపు * జగణమునకు। దానవవినాశకామెప*లీనివేశ ॥ ౧౦౧

భగణలక్షణము.

సీ॥ ప్రథమాక్షరముద్విమా*త్రముకాపిలముగోత్రముత్తరంబిలవుమ* హాహారగంబు। యోనిమృగోత్తుంబు * ఉడురాసులుశనుఁడుఖచరమా తఁడుమల్లి * కానిభాంగుఁ। డూరుజంబుకులంబు * సూరదైవత్యంబుజనకుఁ డైంద్రముచూలు * స్వరముషడ్జ। మధిపతిజాబిల్లి * యాదితేయంబుగణం బుసప్తమముజ * న్మప్రహరము॥ తే-గీ॥ రసముహాస్యంబువన్నియ * రజ తనిభము। ఫలముధనహేమమణివస్త్ర * పశుతనూజ। పరిజనాశ్వాదిసం ప్రాప్తి*భగణమునకు।దానవవినాశకామెప*లీనివేశ॥ ౧౦౩

నగణలక్షణము.

సీ॥ఏకమాత్రలుమూఁడు*నింద్రుఁడుపతియద్భుతమురసంబునిశీశ*దైవ తాక। మారయుఁదండ్రిబృం * దారకాధీశునిదంతావళంబుండు * తావు నెలవు। దివ్యభోగంబీగి * తెలుపువర్ణముజాతివిప్రముద్భవవేళ * వేగుజా ము। రవముషడ్జముప్రవ * రంబువాశిష్ఠంబుచుక్కరేవతిగాము * సురగు రుండు॥ తే॥ వానితేజంబుపచ్చన * యోనిగజము। రాశిమీనంబుగణము

సు*భాశనంబు । సందనుఁడు లేఁడుమధ్యను * నగణమునకు । దానవవినాశ
కా మెప*లీనివేశ॥ ౧౦౫

దేవతాంకితనియమంబులు.

క॥స్వరమునుజామునుదిక్కును।బరికించినకవీశ్వరుండు*పదపద్యంబుల్।
సురనామాంకితములుగా । పరచించినగలుగుసకల * విభవములెపుడున్ ॥

స్వరకూటము.

క॥నిరతమునిషాదముఖ్య।స్వరములపదములురచించు*చక్కినిద త్తి।త్స్వ
రగణములె మొదలనుగూ । ర్తురుగానకళాయుగంధ * రులుభద్రేచ్ఛన్ ॥

యామకూటము.

క॥పనివడిపద్యంబేజా।మునసురచింపంగ నలయు* మొదలనునాజా । ము
నఁబుట్టినగణమిడఁదగు । ఘనసీకాశప్రకాశ * కామెపలీశా ॥ ౧౦౮

దిక్కూటము.

క॥ ఏదిక్కునవెలకొను గణ।మాదినిగూర్పంగబడియె*నప్డుకృతికిదా । నా
దిక్కునకభిముఖమై । మోదంబునఁజెప్పవలయు * మురనరకహరా॥ ౧౦౯

నరాంకితనియమంబులు-దగ్ధాదితారలు.

గీ॥ దగ్ధమునుజ్వలితముధూమి*తంబుమృతము । గదయుతములగుతా
రల* గణములాది । నిడఁగనెల్ల రువిభునకు*నిష్టిసిద్ధి । గలుగగోరెడునట్టిస *
త్కవులుకృతుల॥౧౧౦॥వ॥ వీనిలక్షణంబంతయు ముందు రెండవపరిచ్ఛేదం
బునవర్ణదుష్టతారా నిర్ణయంబునందు విస్తరింపఁబడియెఁ గావుననదిచూ
చి తెలిసికొనునది॥

నాయకకూటంబులు.

చ॥ అలరఁగగబ్బపుందొరకు*నాథిగణంబునకుఁగ్రమంబునన్ । గులము
లుయోనిలింగములు * గోత్రములున్ముఖకాంతులున్గణం । బులునుడురాశి
షేటములు * బొందికలై శుభదాయకంబులై । వెలయనరాంకితంబులుగ *
విప్రవరుల్రచియింపఁగాఁదగున్॥౧౧౧॥క॥కులతలమునవధూవరులకుఁ।జతుర
తదైవజ్ఞమణివి*చారించుగతిన్ । కృతికన్యానాయకులకు । హితమతిఁదెలి
యఁదగుశుకవి*యివితొమ్మిదియున్॥ ౧౧౨

గణకులకూటము.

తే॥ నాథుకులమును మొదలిగ *ణంబుకులము । నొకటిగాక విజాతులై *
యుండెనేని । భిన్నకులజాతయగుచంద్ర * బింబవదనఁ । గేలుపట్టినపగిదిదు
ష్కీర్తిఁజెందు॥ ౧౧౩

గణయోనికూటము.

క॥ జానగునాయకతారా । యోనియుఁగృత్త్యాదిగణభ * యోనియు వైరం । బూనకయుండనహల్యా । జానివచనమునవెలుంగఁ * జనుసుకవు లకుఁ ॥ ౧౧౫ ॥ తే-గీ॥ తత్తదాఖ్యముఖార్ణసం* తతికినైన। తారకలుగావు ఛందోమ * తంబునందు । జన్మతారకలనిబహు * జనములాడు । కతనన ఎవొవచించితి * గణములకును ॥౧౧౬॥ క॥వర్ణపరిచ్ఛేదంబునఁవర్ణములకుఁ గూటనిర్ణ * యంబంతయువి । స్తీర్ణముగామునుజెప్పితిఁ । గర్ణాహితమిత్ర వానిఁ*గని తెలియనగుఁ॥ ౧౧౭

గణలింగకూటము.

క॥ మొనగణమురిక్కలింగం।బునుబతినక్షత్రలింగ*మునువైరముఁజెం। దిననాయకుధనమెల్లను । మనుజపతిహరించుఁబంచ * మాసంబులకుఁ॥

గణగోత్రకూటము.

క॥ పతిగోత్రప్రవరములో।సతతంబునుబలుకఁబడిన * సన్మునిగోత్రాం। కితములగుగణములతినిం । దితములుకావ్యాదినాడె * నేనసహాయా॥

గణకాంతికూటము.

తే-గీ॥ నాయకునిగాయమేచాయ * నలువుమీఁఱు । నరసితద్వర్ణము నఁదన*రారునట్టి । గణముపద్యాదిఁగూర్చినఁ*గలుగుశుభము। వ్యత్యయం బయ్యెనేనిదే * హంబుచెడును ॥౧౨౦॥ క॥ శ్వేతమునీలమునేకము । భూతలమునరక్తపీత * ములకునభేదం।బైతనగునరతనుద్యుతు । లీ తెఱఁగునఁ దెలి యవలయు * నిభరాడ్వరదా॥ ౧౨౧

గణదేవాదికూటము.

తే-గీ॥ గద్యపద్యాదిగణతార * కాగణంబు। భర్తృనక్షత్రగణమును* బంధులైన । వత్సరశతంబెబ్రతుకుఁగా * వ్యప్రభుండు । మైత్రిలేకున్న నె లకుధ * ర్మపురిఁజేరు॥ ౧౨౨

గణనక్షత్రదూరము.

ఆ॥ ఆదిగణమురిక్క * కధిపతినక్షత్ర। మెన్నఁబదియుమూఁటి* కెక్కుఁ దైన । బ్రతుకునూఱు వత్స * రంబులుకృతినేత । తక్కువైనవేగ*తనువు విడుచు॥

గణరాశికూటము.

క॥ పదపద్యగద్యముఖమున। గదియగణమురాశినుంచి*గణుతించిననా। వదనుతవిభురాశిశుభ । ప్రదమైయుండంగనుకవి * పరికింపఁదగుఁ॥

గణఖేటకూటము.

క॥ మహిసధినాయకురాశి । గ్రహమునుగ్రృతినుఖగణోడు*రాశిగ్రహ
ముఁ । మిహిరేంపులుదమగతిలో । సుహృత్తులై యున్నసరియ * చుట్ట
ముగాదే ॥౧౨౫॥క॥ తొందఱుజ్యోతిశ్శాస్త్రము । పొందుపడలిభిన్న మా
ర్గ*ములగణములకుం । బొందింతురుగ్రహములనా । చందమునకుగణము
శాస్త్రి*సాధకమెందుఁ॥ ౧౨౬

కృత్త్యాదిగణద్వయకూటములు.

తే॥ మొదలనుండుగణద్వయం * బునకులెస్సఁ । జూడఁదగుయోనిలిం
గగ*ణోడురాశి । ఖచరతత్కాంతినైసర్గి * కరసనామ । కూటములుతో
మ్మిదియునని * కాటదమన ॥౧౨౭॥ఆ॥ ప్రథమగణము వధువు * పైగణం
బువరుండు । నగుటనాగణద్వ* యంబునకును । బొత్తుగలిగినట్టి * పొత్తం
బుమునంగిటఁ । గలుగువేల్పుటాఁపు * గాదెపతికి॥౧౨౮॥ఆ॥ తులుతనేడుకూ
టములు మాతృకాపరి । చ్ఛేదమునను దెలియఁ * జెప్పఁబడియెఁ ।గానవా
నిమాని * కడమవిరెండును । వివరపఱుతునిచటఁ*గవులువొగడ॥ ౧౨౯

గణనైసర్గికకూటము.

ఆ॥ తంద్రికోడుకులగుచుఁ * దనరారుగణములు।గలసిమెలసికృతిము*
ఖమున నిలుచు । రసలనడుమఁబచ్చి*కసపువైచినమందు । నగ్నిపవనగణ
ము * లగుటనేమొ॥౧౩౦॥క॥ సుతజనకులుగదసినధన । యుతుఁడగుఁగృతి
భర్త రెండు * నొకగణమైనఁ । గుతలాధినాయకుండగు । నితరగణద్వయ
ముగూడ*నిలపైఁగూలుఁ॥ గణరసకూటము.
క॥ మొఁగదలగలగణయుగమున । కగపడురసములకువైర*మగుపొత్తము
భ । ర్తగళంబునఁజుట్టినపా । ముగతిందత్ప్రాణపవన * ములుభక్షించుఁ॥
౧౩౨॥తే॥ తలఁపశృంగారభీభత్స * ములకుఁబగలు। హాస్యకృపలకుఁబోరు
రౌ* ద్రాద్భుతముల । కధికవైరంబువీరభ* యానకముల । కీసుశాంతంబు
నకుఁజెల్లు * నెనిమిదియును ॥౧౩౩॥ రసములకురెంటికినిసమ । రసమైనశు
భంబువైర*రసనంగతినా । ధ్వసమొకరసమైననుసం । తసమస్వరసములు
గూడి* ననుముదమొదవుఁ॥ ౧౩౪

ప్రశస్తకూటంబులు.

తే॥ క్షితిసురలకాఱుధారుణీ*పతులకైదు ।వైశ్యులకునాల్గుశూద్రాం
త్య* వర్ణములకు । మూఁడురెండునుశుభకరం * బులుగనన్నఁ । జాలునని

యొసంహితలోన*శౌనకుండు ॥౧౩౫॥ తే॥ విప్రులకుగ్రహమైత్ర్యము * క్ష్మాపతులకు। గణవిధమువైశ్యులకురాశి*గణనశూద్ర।నీచులకుయోని తారలి*న్నింటిలోనఁ। గడుఁబ్రశస్తము లిదివృద్ధ * గర్గమతము॥ ౧౩౬

దోషాదోషబాహుళ్యంబులు.

ఆ॥ స్వల్పదోషములును*సమధికగుణములు। నైనను త్తఫలము*లధికమగును। సద్గుణంబులిచ్చు * సప్తాశ్వపవమాన। కీలిగుణములిడవు* కృతిముఖమున॥౧౩౭॥ తే॥ గుణములవగుణములకన్నఁ*గొంచమైన। నాథునకుమెండుదుష్టగ*ణంబులోనఁగు। సోకనియకనొకింతయు * శుభగణములు। నిజఫలములనుబద్యాది * నిలిచినపుడు॥ ౧౩౮

మగణద్వయయోగమునకుయోనికూటము రెండునుహరిణయోనులేకానేకయోనులుగనుకమంచిది॥౧లింగకూటము జ్యేష్ఠప్రథమయోనిగానఁబుంలింగనక్షత్రము- రెండునుబుంలింగ తారలాయెను - పోరుపుట్టినను మొదలిగణమువధువును రెండవగణమువరుఁడునుగనుక స్త్రీకిఁబుంలింగతారయయినందు చేత నాదోషముపనిలేదు॥ ౨॥గణకూటము రెండునురాక్షసగణములేకావునను త్తమము॥౩॥ ఉడుకూటము మొదలిగణముతారనుండిరెండవగణముతారదనుకనులెక్క-పెట్టఁ బడవలయుఁగనుక రెంటికినిజ్యేష్ఠయొక్క-టే ఆయెను॥౪॥ రాశికూటము.ప్రథమగణమురాశినుండిద్వితీయగణమురాశిదనుకను నెన్నవలయుఁగనుక రెండును వృశ్చికరాసులేకాఁబట్టి సంఖ్యకుఁదొలుతటిదాయెఁగానసామ్రాజ్యము॥౫॥ ఖేటకూటము రెంటికినిఁగుజుఁడేకనుకమంచిది ॥౬॥ గ్రహకాంతికూటము. అంగారకుఁ డెఱుపుగనుకపాపియాయెనునా రెంటికిని బాపగ్రహమైనను నతఁడొక్క-డేకనుకసుఖము॥౭॥ నైసర్గికకూటము రెండునుమగణములేకనుకకులాధినాయకత్వము॥౮॥రసకూటము- రెండును రౌద్రరసములేయాయెను గనుకసంతసము॥౯॥వీనికిఁదేరుగడవివరము - ఉడుకూటమొకటిచెడ్డదియుఁగడమకూటములెనిమిదియుమంచివిగనుకదోషముకొంచెమునుగుణములుచాలానుగాననాదినున్న మగణముతనమీఁదమగణమునిల్చినప్పుడు దానిచ్చుశుభఫల మధికముగానుండును.

మగణయగణయోగమునకు- యోనికూటము- హరిణకపులుభిన్న జంతువులుగనుకకొంతమేలు॥౧॥ లింగకూటము రెంటికినిబుంలింగ తారలేకనుకపోరుపుట్టును. అయినసేమి మొదలిగణమువధువుగనుక స్త్రీకిఁబుంలింగ తారయయునందు చేతనునాదోషముపనిలేదు॥౨॥గణకూటము-రాక్షసమనుష్యగణ

ములుగనుక నాశము॥ ౩॥ ఉడుకూటము – జ్యేష్ఠకుంబూర్వాషాఢమూఁడవనక్షత్రముగనుక పదుమూఁటికిలోపలనుండుటచేతను గృతిపతికల్పాయువు॥ ౪॥ రాశికూటము-వృశ్చికమునకుధనస్సు రెండవరాశిగనుక - నిర్ధనము అయిననేమివృశ్చికాధిపతియైనకుజుఁడును ధనురధిపతియైనగురుఁడునునన్యోన్యమితముగనుక నారదమతముననాదోషమువనిలేదు॥ ౫॥ ఖేటకూటము కుజగురులన్యోన్యమిత్రులుగనుక మంచిది॥ ౬॥ గ్రహకాంతికూటము కుజుఁడెఱుపుగనుక పాపియు గురుఁడుపచ్చగనుక శుభుఁడును గాగాబాఁపశుభయోగముగనుక జగడమువచ్చును॥ ౭॥ నైసర్గికకూటము ప్రస్తరించునప్పుడు మగణము వలనను-యగణము పుట్టుటచేతను మగణము తండ్రియు యగణము కొడుకును గనుక సుతజనక యోగము నిధనము॥ ౮॥ రసకూటము-రౌద్రకారుణ్యరసములన్యములుగనుక సుఖము॥ ౯॥ వీనికిఁ దేరుగడవివరము-గణోడుగ్రహకాంతికూటములుమూఁడును జెడ్డవియుఁగడమకూటము లాఱును మంచివి గనుక దోషము కొంచెమును గుణములు చాలానుగనుక మగణము తనమీఁదను యగణము నిల్చినప్పుడు తానిచ్చు శుభఫలమధికముగా నుండును॥ ౧౦

మగణరగణయోగమునకు యోనికూటము-హరిణతురగములు భిన్న జంతువులుగనుక కొంత మేలు॥ ౧॥ లింగకూటము॥ పుంలింగస్త్రీలింగ తారలుగనుక ఉత్తమము॥ ౨॥ గణకూటము॥ రెండును రాక్షసగణము లేకనుక మంచిది॥ ౩॥ ఉడుకూటము- జ్యేష్ఠకుశతతారయెనిమిదవనక్షత్రముగనుక పదమూఁటికిలోపలఁగనుక కృతిపతికల్పాయువు॥ ౪॥ రాశికూటము వృశ్చికమునకుఁగుంభము నాలుగవరాశిగనుక సామ్రాజ్యము॥ ౫॥ ఖేటకూటము-కుజునకు శనిసముఁడు - ఆమందునకుభౌముఁడు శత్రుఁడు - కాఁగానుసమశాత్రవముకీడు॥ ౬॥ గ్రహకాంతికూటము-కుజుఁడెఱుపును శని నలుపును గనుక నిద్దఱును బాపగ్రహములేకానమృత్యువు॥ ౭॥ నైసర్గికకూటము-మగణతగణములితరగణములుగనుక మరణము॥ ౮॥ రసకూటము రౌద్రశృంగారములన్యరసములుగనుక ముదము॥ ౯॥ వీనికిఁ దేరుగడవివరము ఉడుఖేటగ్రహకాంతినైసర్గికకూటములు నాలుగును జెడ్డవి - కడమకూటములయిదు మంచివిగనుక దోషములుకొంచెమును గుణములు చాలానుగనుక ఆదినున్న మగణము తనమీఁదను రగణము నిల్చినప్పుడు తానిచ్చు శుభఫలమధికముగా నుండును॥

మగణసగణయోగమునకు.

యోనికూటము- హరిణమహిషములుగనుక కొంత మేలు॥ ౧॥ లింగకూటము

పుంలింగ స్త్రీలింగ తారలుగనుక నుత్తమము ॥ ౨ ॥ గణకూటము-రాక్షసదేవగణములుగనక నధమము ॥ ౩ ॥ ఉడుకూటము-జ్యేష్ఠకుహస్త యిరువదినాలుగవదిగనక పదమూఁటికిఁబైనుండుటచేతను ప్రతిపతికిశతాయువు ॥ ౪ ॥ రాశికూటము-వృశ్చికమునకుఁగన్యపదునొకొండవరాశిగనుక దైన్యము ॥ ౫ ॥ ఖేటకూటము - కుజునికిబుధుఁడుశత్రుఁడు - ఆసౌమ్యునకుభౌముఁడుసముఁడు కాఁగానుసమశాత్రవముగనుక కీడు ॥ ౬ ॥ గ్రహకాంతికూటము-కుజుఁడెఱుపుగనుకపాపి - బుధుఁడుపచ్చగనుక శుభుఁడు - అయిననుకౄరగ్రహముతోఁగూడినపుడుతానును గ్రూరుండే - కావుననుఖలద్వయయోగముగనుకమృత్యువు ॥ ౭ ॥ నైసర్గికకూటము॥ మగణసగణములితరగణములుగనుకమరణము ॥ ౮ ॥ రసకూటము-రౌద్రభయానకములన్యరసములుగనుక ముదము ౯ ॥ వీనికిందేరుగడవివరము-గణరాశిఖేటగ్రహతత్కాంతికూటములైదును జెడ్డవియుఁగడమకూటములు నాలుగునుమంచివిగనుక దోషములుచాలానుగుణములుకొంచెమునుగనుక మగణముతనమీఁదనుసగణమునిలిచినపు ౧౦
డుతానిచ్చుశుభఫలము లియ్యదు॥

మగణతగణయోగమునకు.

యోనికూటము - హరిణమేషములుభిన్నజంతువులుగనుక కొంతమేలు॥ ౧
లింగకూటము-పుంలింగ స్త్రీలింగ తారలుగనుకనుత్తమము॥ ౨॥ గణకూటము రాక్షసదేవగణములు గనుకనధమము ॥ ౩ ॥ ఉడుకూటము - జ్యేష్ఠకుంబుష్యమీఁనక్షత్రముపందొమ్మిదవదిగనుక పదుమూఁటికింబైనుండుటంజేసిప్రతిపతికిశతాయువు ॥ ౪॥ రాశికూటమువృశ్చికమునకుంగర్కటముతొమ్మిదవరాశిగానసపత్యము॥ ౫॥ ఖేటకూటము-కుజునకుంజంద్రుండుమిత్రుండునాశశికిమంగళుండుసముండును గాఁగానుసమమిత్రముగనుక భద్రము ॥ ౬
గ్రహకాంతికూటము - కుజుఁడెఱుపుగానఁబాపియుఁజంద్రుఁడుతెలుపుగనుక శుభుఁడునుగాఁగాను బాపశుభయోగముగనుక జగడమువచ్చును ॥ ౭
నైసర్గికకూటము - మగణతగణములితరగణములుగనుక మరణము ॥ ౮ ॥ రసకూటము - రౌద్రశాంతములుమిత్రులుగనుక శుభము॥ ౯ ॥ వీనికిఁదేరుగడవివరము ॥ రాశిగ్రహకాంతినైసర్గికకూటములునాలుగును జెడ్డవియుఁగడమకూటములయిదును మంచివిగనుక దోషములు కొంచెమునుగుణములు చాలానుగనుక యాదినున్న మగణముతనమీఁదఁదగణమునిలిచినప్పుడుతా ౧౦
నిచ్చుశుభఫలమధికముగానుండును॥

మగణజగణయోగమునకు.

యోనికూటము - హరిణవృషభములుభిన్నజంతువులు గనుకకొంతమేలు లింగకూటము - రెంటికినిబుంలింగతారలేకనుకపోరువుట్టును - అయిననువధూగణమునకుఁబుంలింగతారయయినందుచేతనాదోషముపనిలేదు ॥౨॥గణకూటము-రాక్షసమనుష్యగణములుగనుకనాశనము ॥ 3 ॥ఉడుకూటము జ్యేష్ఠకునుత్తరయిరువదిమూఁడవ నక్షత్రముగనుకపదుమూఁటికిఁబైనుండుటంజేసికృతిపతికిశతాయువు ॥ ౪ ॥ రాశికూటము॥వృశ్చికమునకుసింహము పదియవరాశిగనుక దుఃఖము - అయిననేమి - వృశ్చికాధిపతియైనకుజుఁడునుసింహాధిపతియైన సూర్యుఁడును నన్యోన్యమిత్రులుగనుక నారదమతముననాదోషముపనిలేదు॥౫॥ ఖేటకూటము-కుజసూర్యులన్యోన్యమిత్రులుగనుకమంచిది ॥౬॥గ్రహకాంతికూటము-మంగళభానులిద్దఱునునెఱుపుగనుకపాపగ్రహములేకాఁగానుఖలన్వయయోగమునమృత్యువు ॥ ౭ ॥నైసర్గికకూటము-మగణజగణములితరగణములుగనుకమరణము॥రసకూటము-రౌద్రవీరములన్యరసములుగనుకముదము॥౯॥ వీనికిఁదేరుగడవివరము॥గణగ్రహకాంతినైసర్గికకూటములుమూఁడును జెడ్డవియుఁగడమకూటములాఱును మంచివిగనుకదోషములుకొంచెమును గుణములుచాలానుగనుకనునాదినున్నమగణముతనమీఁదనుజగణమునిల్చినప్పుడుతానిచ్చుశుభఫలమధికముగానుండును॥

మగణభగణయోగమునకు

యోనికూటము - హరిణభుజగములు భిన్నజంతువులుగనుక కొంతమేలు॥౧॥ లింగకూటము-పుంలింగస్త్రీలింగతారలుగనుకనుత్తమము॥౨॥గణకూటము - రాక్షసదేవగణములుగనుకనధమము ॥3॥ఉడుకూటము-జ్యేష్ఠకుమృగశిరపదియాఱవనక్షత్రముగనుకపదుమూఁటికిఁబైనుండుటచేతఁగృతిపతికిశతాయువు ॥ ౪ ॥ రాశికూటము-వృశ్చికమునకువృషభమేడవదిగనుకసామ్రాజ్యము ॥౫॥ఖేటకూటము॥ కుజశుక్రులన్యోన్యసములుగనుకమధ్యమము ॥ ౬ ॥ గ్రహకాంతికూటము - కుజుఁడెఱుపుగనుకపాపియు శుక్రుఁడు తెలుపుగనుక శుభుఁడునుగాఁగాఁబాపశుభ యోగముగానజగము ॥ ౭ ॥ నైసర్గికూటము-మగణభగణములితరగణములుగనుకమరణము ॥ ౮॥రసకూటము-రౌద్రహాస్యములన్యరసములు గనుకముదము ౯॥ వీనికిఁదేరుగడవివరము-గణఖేటగ్రహకాంతినైసర్గికకూటములునాలు

గును జెడ్డవియుఁగడమకూటములయిదును మంచివిగనుక దోషములుకొం
మును గుణములు చాలానుగనుక — ఆదినున్న మగణము తనమీఁదను భగ
మునిలిచినపుడు తానిచ్చు శుభఫలమధికముగా నుండును॥ ౧౦

మగణనగణయోగమునకు.

నిరానికూటము — హరిణగజములు భిన్న జంతువులుగనుక కొంతమేలు ॥౧॥
ంగకూటము పుంలింగ స్త్రీలింగ తారలుగనుకను త్తమము॥౨॥గణకూటము
రాక్షస దేవగణములుగనుక నధమము ॥ ౩ ॥ ఉడుకూటము జ్యేష్ఠకు రేవతిప
ఁనెంకొండవనక్షత్రముగనుక పదుమూఁటికిలోపలనుండుటచేతను గ్రుతిపతి
ల్పాయువు ॥ ౪॥రాశికూటము—వృశ్చికమునకు మీనమయిదవరాశిగనుక
ాత్రమాజ్యము॥౫॥ఖేటకూటము—కుజబృహస్పతులన్యోన్యమిత్రులుగనుక
మంచిది ॥ ౬ ॥ గ్రహాకాంతికూటము—మంగళుఁడెఱుపుగనుక ఖలుఁడునుగు
ఁడుపచ్చగనుక శుభగ్రహముకాఁగాను పాపశుభయోగముగనుక జగడ
మువచ్చును॥౭॥సైర్గికకూటము—మగణనగణములితరగణములుగనుకమర
ణము॥౮॥రసకూటము రౌద్రాద్భుతములు నిత్యవైరములుగనుకసాధ్వసము
॥వీనికిఁదేరుగడవివరము ॥ గణోడుగ్రహాకాంతిసైర్గికరసకూటములైదు
ను జెడ్డవియుఁ గడమకూటములు నాలుగును మంచివిగనుక దోషములుచా
లానుగుణములుకొంచెమునుగనుక ఆదినున్న మగణము తనమీఁదనగణము
నిల్చినపుడు తానిచ్చుశుభఫలమునియ్యదు॥ తే॥ మగణమున కెల్లవారసితి*మి
శ్రిలినట్టిగణములకులిట్లువ్రాసిన*గ్రంథమధిక।విస్తరంబగునని వ్రాయ* వెఱచి
నాఁడఁ। దెలిసికొనఁదగుఁగవులుయా * దులకునిట్లు॥౧౬౩॥వ॥ఇవికావ్యము
ంబుననుండు రెండు గణంబులకుంగవి రాక్షసమతాను సారంబులగు గణ
నాథయోగఫలంబు లెఱింగించెద ॥ తే॥ అష్టగణములుశివివిష్ణ*నష్టమూర్తు
లయి వెలింగెడుతమతమ * యధిపతులకుఁ। జెల్లుచుండెడునామంబు* లెల్ల
దాముఁ। దాల్చిఛందంబులందెల్లఁ * దనరుచుండు ॥ ఆ॥ధరణిపైధరాంబు*
దహనమారుతవిష్ణు । వదరవీందుదేవ*పతులుగఁదియఁ।బ్రమద త్తతాప*భ
దార్థజయసౌఖ్య । శత్రునాశములుబొ * సంగువరుస॥౧౬౪॥క॥తోయము
పై భూజలశిఖ।వాయుగగనసూర్యచంద్ర*వాసవులున్నన్ । శ్రేయోవ్యాధి
క్లేశా । ల్పాయుర్మరణసుఖభోగ * హర్షములబ్బున్ ॥ ౧౬౫ ॥ఆ॥పితిహా
తుమీఁద * విశ్వంభరాంభోగ్ని । వాయుగగనసూర్య*వారిజారి।నృపులు
గడియుగుశల * విభవాగ్నిభయరాజ్య । శోకరోగయుద్ధ * శుభములగును॥

చ॥ అవనిజలాగ్ని వాయుగగ * నార్క శశీంద్రులుడాయఁగల్గుగం।ధవహావుప
యిక్ స్వరాజ్యగృహ * దాహమృతార్తిగ దార్థభోగముల్ । రవిపయిఖేద
ముద్భయపరాభవభోగమృతిస్వరాజ్యముల్ । దివిపయిఁగీర్తిశర్మలయ *
దీప్తిబలక్షయభద్రయోగముల్॥ క॥ హిమకరుమీఁదనిలాంభో।గ్నిమరు
ద్వియదర్కసోమ*నిర్జరనాథుల్।క్రమముననిత్తురుజ్వరభయ।సమరశుభాశు
భగదార్థ *సౌఖ్యములెపుడున్॥ ౧౬౫॥ సీ॥ శర్కరతోఁగూడి*చవిగానివస్తు
వులెంతయుమధురమై*యెసగినట్లు । గంగోదకంబులఁ*గలసిపల్వలతోయ
మునుబవిత్రంబయి * తనరినట్లు । పరుసముసోఁకంగఁబడియయఃపిండంబు
బంగారమైకను * పట్టినట్లు । చందనవృక్షంబు*సంగతినిర్గంధతరువునామో
దియైపరగినట్లు ॥ తే॥ నిర్జరేశ్వరగణముపై * నిలిచియుష్ట । మగుగణంబునుశు
భకారి * యైమెలంగ । శోభనగణంబుగదసిన*చోటనిత్తు।దండమునఁబండు
పండుచం * దంబుగాదె ॥౧౬౬ ॥ వ ॥మఱియుఁగొందఱుకవిపురందరులుని
జకృతచ్ఛందంబులందుఁగొన్నివిశేషంబులుచెప్పిరవియువివరించెద ॥ తే ॥
భువనములకెల్లనాధార * భూతమైన । జగతియధిదైవతంబుగాఁ* జనుమగ
ణము ॥ తమకుఁగారణమగుటచే*దానిగూడి। ధనమొసఁగునేడుననిపల్కెఁ*
దాతనెజ్జ ॥౧౬౭॥ తే॥ చంద్రనోదకోములనుని*చ్చలును బెంపఁ । బడియువె
ల్లులితనకంపుఁ * బాయనిగతి । శుభగణముగూడియునునిజ*శూన్యఫలము
తగణముత్యజింపదనియెన * ధర్వణుండు॥ఆ॥ఇదిగణప్రపంచ * మింకనీగణ
ముల । చేతఁగూర్పఁబడుచుఁజెల్వమీఱు । వృత్తముల తెఱంగు*విదితంబు
గాఁగషట్ప్రత్యయములు తేట*పఱుతు మొదల॥ ౧౬౮

షట్ప్రత్యయములు.

తే ॥ వృత్తసంఖ్యయుఁబ్రస్తార*విధమునష్ట । లబ్ధియును వెసనుద్దిష్ట*లఘుగురు
క్రి। యూర్ధ్వభాగములనఁగబ్ర * త్యయములారు । వెలయువానిఁగవీంద్రు
లు* దెలియవలయు ॥ ౧౬౯

వృత్తసంఖ్యాప్రత్యయము.

ఉ॥ ఇన్నవదానసెన్నిజని *యించినవృత్తములన్నధాత్రిపై।సన్నిగురు
ల్లిఖించియొకఁ * డాదిగనిబ్బడిహానిక్రిందటన్ । సన్నుతలీలవ్రాసితుది*సం
ఖ్యలురెట్టిగఁజేయనెన్నియా। నన్నియెదానియందుదయ * మానసమవృత్త
ములన్నఁజెన్నగున్ ॥ ౧౭౦ ॥ తే ॥ ప్రత్యయములాఱనిచెప్పు*పద్యములను ।
దెలిసికొననెంతవారికి * నలవిగామి । వరుసనన్నింటికిండికి * వ్రాయవ

లసె॥ దెనుఁగుమాటలఁగడుతేట * తెల్లగాఁగ॥టీ॥ వృత్తసంఖ్యాప్రత్యయమనఁగానిన్నవఛందమునందునెన్నిసమవృత్తములుపుట్టినవి – అనియడిగినసరిచెప్పెడివిధము వారెన్నవఛందమునకడిగిన – నన్నిగురువులడ్డవరుసగాఁవ్రాసివానిక్రిందనొకటిమొదలుగా నిరమడించుచును లెక్కలువరుసవెంబడిని గడకువెడల వ్రాసితుదిలెక్కలినుమడింపఁగా నెన్నియౌనోయన్నిసమవృత్తములాఛందమునందుఁబుట్టినవియని చెప్పునది॥ తే॥ అక్షరంబొక్కటియెయుక్త*కంతకంత । కవలివానికినేకో త్త*రాధికంబు । లుక్తయందెల్లసమవృత్త * యుగముపుట్టినదియెమొదలంతకంతకు*నయ్యెరెట్టి॥

తత్తచ్ఛందోవృత్తసీసమాలిక.

ఉక్తనుగరముల* త్యుక్తను వేదముల్ మధ్యనువసువులు * మతిప్రతిష్ఠ। వలననురాజుల * వ్వలిసు ప్రతిష్ఠను నేత్రపావకులుగా * యత్రియందు। విద్యలుష్ణిక్కున * వేదండలోచనకు మలనుష్టుపునను * శాస్త్రిబాణపాణులుబృహతిని * బాదభూశరములుప జ్తికినిగతికరాం * బరజగతులుత్రిష్టుప్పునందుదం * తియుగాభ్రనయనముల్ జగతినంగవిరించి * గగనయుగము । లతిజగతినిలోచ * నాజభూతవసువులుశక్వరినిగతీభ* సలిలయోని । శాస్త్రికుంభినులతి * శక్వరినిగజర్తుమునిబాహుహరాముల * ష్టినిరసాగ్ని । సాయకభూతర * సంబులత్యష్టినిహస్తగోత్రసభోధ * రాగ్నిశశులు । ధృతియందుగతియుగ * క్షితిపక్షబాహువులతిధృతినివసుద్వి* పాక్షినిగమ । శయబాణములుకృతి * చ్ఛందంబునరసాద్రిపర్వేభవేదాభి * పద్మరిపులు । ప్రకృతినినేత్రనా * రాచసోమాహార్య గీర్వాణాభ్రాక్షులా * కృతినిధాతృ । వదనాంతరిక్షపా * వకయుగబ్రహ్మచంద్రఘుతులివికృతిని * నాగశూన్య । తర్కసింధురవసు * దహనకుంజరములుసంకృతినిరసాంబు * జాతవైరి । హస్త్రాద్రిగిరిపర్వ * తాంగోడుపతులభికృతినిబాహుకృశాను * గతియుగాస్త్రి ॥తే-గీ॥ రతిపశరశిఖివహ్నులు* త్కృతినివేద । శాస్త్రిసామజగజనభ * శ్చంద్రశైల । రసములిట్లుద్భవంబయ్యెఁ*బ్రస్తుతింప।సమపదములగువృత్తము*ల్ఛందములను॥ ౧౭౬

టీ॥ ఇవియన్నియునుక్తాదిషడ్వింశతిచ్ఛందంబులకునుద్వితీయాదిద్విగుణితంబులై యొక్కొక్కఛందంబునంబుట్టిన సమవృత్తసంఖ్యలకుగణితశాస్త్రోక్తసంజ్ఞలుగావున జ్యోతిశ్శాస్త్రానుసారంబునఁగుడినుండి యెడమకుఁబద్యక్రమంబుననామాసంజ్ఞలులెక్కవై చియుగ్గడించినామాదిగాఁదెలిసికొనునది॥

అ ప్ప క వీ య ము.

ఉక్తాదిజవృత్తసంఖ్య.

తే-గీ॥ ఛందమునకొక్కటనువృత్తసంఖ్యమడపి । రెండుడివియను క్తాదిజ * వృత్తసంఖ్య * యటులనుత్కృతివృత్తసం * ఖ్యయును జేయ। సర్వసమవృత్తసంఖ్యభు * జంగశయన॥ ౧౭౭॥ టీక॥ ఉక్తాదిజవృత్తసంఖ్య యనఁగాఁ బ్రథమచ్ఛందంబగునుక్త మొదలుకొని యున్నవ ఛందమువద్దికినీవె నుకటిఛందములన్నిటియందునుబుట్టినవృత్తములు-అన్నియునెన్నియాయె ననియడుగఁగా సరి చెప్పెడువిధము - వారెన్నవఛందమువద్ది కడిగిననా ఛందమునను బుట్టినసమవృత్తసంఖ్యయినుమడించి ఆలెక్కలో రెండుదీసి వేయఁగా నెంతలెక్కనిలిచె నన్నిసమవృత్తములు మొదలి ఛందమువద్దినుం చివారడిగినదానివద్దికినాయెనని చెప్పెడిది- ఉక్తాదిషడ్వింశతిచ్ఛందంబులన న్నింటనుబుట్టినసమవృత్తములన్నియుఁగలయఁగూడ నెన్నియయ్యె ననియ డిగినసరిచెప్పెడువిధము - మునువటివలె నేకడపటిఛందమగునుత్కృతియం దుఁబుట్టినసమవృత్తసంఖ్య రెట్టించియందులో రెండుకడకుఁదీయఁగా నెన్ని నిలిచెనన్ని సమవృత్తములిరువదాఱుఛందములయందునుబుట్టినవని చెప్పునది॥

౧౭౮॥ క॥ పదుమూఁడుకోటులునునలు । వదిరెండునులక్షలవలఁ * బదియే డ్వేలుఁ । దుదినేడునూట్పైనిరు । వదియాఱుసమాంఘ్రివృత్త * పద్య ములుహరీ॥ ౧౭౯॥ తే-గీ॥ అందులో నొకకొన్ని వే * దాంగమైన । ఛంద మునఁబల్కఁబడియుండె * నందులోనఁ । గొన్ని తెనుఁగుఁ జేసెభీ * మన్న మొదల । నవియె వెసఁజెప్పకొనిరనం * తాదికవులు॥ ౧౮౦

ప్రస్తారప్రత్యయము.

సీ॥ పరగనేఛందంబు * ప్రస్తరించుమటన్న నాఛందమునఁబుట్టి * నట్టిసర్వ । సమవృత్తసంఖ్యకు * సమమగునందాక దొంతిగాఁ గ్రిందుక్రిం * దులను వ్రాయ । నగుమీఁదగురువును * నాక్రిందలఘువును నొప్పారఁదొలిబంతి * నొక్కటొకటి । తరువాతనదిమొద * ల్దప్పక రెట్టించి ఛందమెన్నవదన్ని * చాళ్లుగాఁగ॥ ౧౮౧॥ తే॥ బాడవులునుసడ్డవరుసలు * పొసఁగనిలుప । నంద నందనవేడిన * ఛందమగును। ధారుణీమండలమునఁ బ్ర * స్తారమనుచు । దీనినామం బెకవులచేఁ * దేటపడియె॥ ౧౮౨

టీక॥ ప్రస్తారప్రత్యయమనఁగా నిన్నవఛందంబునందుఁబుట్టిన సమవృత్తంబులకు నేయేగణంబులనియడుగఁగా సరిచెప్పెడువిధము. వారుప్రస్తరించుమనినఛందమునందు నెన్నిసమవృత్తములుపుట్టినన్ని గురులఘువులుదొం

తరగా నొకదానిక్రింద నొకటివ్రాయునది - అదియెట్లనిన - తొలిదొంతరకు నొకగురువును నొకలఘువును రెండవదానికి రెండుగురువులును రెండు లఘువులునుమూఁడవదానికి నాలుగుగురువులునునాలుగులఘువులును ని ట్టువలెనేయినుమడించుచు నెన్నవ ఛందమైననన్ని నిడుపుచాళ్లుగానునడ్డవ రుసలునరిపోవునట్టుగానుబొడవునకునువ్రాసి - వారెన్నవసమవృత్తమున కునడిగినననన్నవయడ్డవరుసనున్నగురులఘువులు గణములుచేసియావృత్త మునకు నొక్కొక్క చరణమునకాగణంబులని చెప్పునది॥

ప్రస్తారద్విగుణము.

క ॥ అందముగా నేఛందము । క్రిందమఱియునదియెనిలిపి * రెండర్థ ములం । బొందుగ గురులఘువులకుడి। బందునఁజెఱిసగము వ్రాయఁ *బై ఛం దమగుౝ ॥ టీక ॥ ఎదియేనియొకఛందముప్రస్తరించియాఛందమేదానితరు వాతిదిగానుప్రస్తరించుమనఁగాఁప్రస్తరించువిధము - ఆఛందముక్రిందను దిరిగియాఛందముప్రస్తరించికుడికడనుమీఁదినుంచిక్రిందు క్రిందులనునిడు పుగానగముదనుక గురువులునుగడమ సగములఘువులును వ్రాయఁగా నామీఁదటిఛందమవును॥

నష్టలబ్ధిప్రత్యయము.

సీ॥ జలజాక్షుయిన్నవ*ఛందంబులోపలనిన్నవసమవృత్త*మెట్టిదనిన।నా వృత్తసంఖ్యదా * నందందునర్థించివ్రాయంగదిగుదాని *వైపుదెలిసి।సరిలె క్క నెడనెడ*సగముగావించువేళలనెల్లనొక్కొక్క * లఘువునిలిపి । విష మంబులనుబోలి * వెలయమఱొక్కటిగలిపియర్థముఁజేయు*కాలములను ॥ తే ॥ గురుశుభాకారయొక్కొక్క * గురువునిడుచు । నడిగిరెన్నవఛందము* నందువారు । దన్నుగురువులులఘువులు*నన్నియైన । మానఁదగునష్టలబ్ధిర * మాసహాయ॥౧౮౭॥టీక॥నష్టలబ్ధిప్రత్యయమనఁగానిన్నవఛందంబుననిన్నవ సమవృత్తమునకునేయేగణంబులనియడుగఁగాసరిచెప్పువిధము - వారెన్న వసమవృత్తమడిగిననన్నవలెక్కనుండి తేప తేపకును సర్థించుకొనుచునుగురు లఘువులువ్రాయునది-అదియెట్లన్ననుసరిలెక్కయర్థించునప్పుడు డెల్లనునొ క్కొక్కలఘువుపెట్టునది - బేసిలెక్కయైనప్పుడర్థించుటకుఁ బాలుపోదుగ నుక మఱియొక్కటికలియ ఁగూడిసరిగాఁ జేసియర్థించుట ఒకటికాంక్షియ ర్థించు నపుడెల్లనునొక్కొక్క గురువుపెట్టునదితన్ను వారెన్నవ ఛందము నిసమవృత్తమడిగిననన్ని యయ్యేటట్టుగాను గురులఘువులువ్రాసిఅవి

గణములుచేసి-ఆఛందమున నన్నవఛందమునకు నొక్కొక్క-పాదమునకును విగణములనిచెప్పునది॥

వృత్తోద్దిష్టప్రత్యయము.

సీ॥ తనయిచ్ఛవచ్చిన * ట్టునుగురులఘువులుజగతిపై నడ్డచా*లుగలిఖించి। యేఛందమునఁబుట్టె * నెన్నవసమవృత్తమిదియన్న నెక్కుడు మొదలుగాఁగ। రెట్టించుచునువాని * క్రిందనులెక్కలునునుసదప్పకయుండ*వ్రైచియందు। లఘువులక్రిందివె * ల్లనుగూడి వెండియు నొక్కటిగలుపుక*యుగ్గళింప॥ ఆ॥ నైనసంఖ్యవృత్త*మదిగురులఘువుల।సంఖ్యఛందమునకుసంఖ్యయిట్లు। దెలిసిచెప్పవలయు *దీనివృత్తోద్దిష్ట। మంద్రుప్రత్యయజ్ఞ*లంబుజాక్ష॥ ౧౮౮॥ టీక॥ ఉద్దిష్టప్రత్యయమనఁగాఁ దనమనసునకువచ్చినట్లుగురులఘువులడ్డచాలుగాఁవ్రాసిఇదియేఛందమునఁబుట్టినది- ఆఛందమునందిదియెన్నవసమవృత్తము - అనియడుగ సరిచెప్పెడువిధము - అతఁడువ్రాసినగురులఘువులక్రిందను వరుసకునొకటి మొదలుకొని లెక్కలినుమడించివ్రాసి వాటిలోపలను గురువుల క్రిందివియన్ని విడిచిపెట్టి లఘువులక్రింది లెక్కలన్నియుఁ గలయఁగూడి అంకులోపలను మఱియొకటికలిపిన నెన్నియామెనో యన్నన వృత్తమనునది - అతఁడు వ్రాసిన గురులఘువులెన్నియైననన్నవ ఛందంబునంబుట్టినదియనుట - యిరువదియాఱింటిలోపలనెన్నిగురులఘువులు వ్రాసిననిటువలెనేవ్రాసిసరిచెప్పునది॥

లఘుగురుక్రియాప్రత్యయము.

సీ॥ రెండిండ్లువ్రాసియా * క్రిందవెంబడినిరుమేలనొక్కొక్కటి*మించియుండ। మొదలనుండినిరు*వదియునాఁడ్డవీధులమర్చి రెండుకో*పులనుగల్లు। గీములనన్నింట *సోములనిడిమధ్యగృహములయందుఁబై*యిండ్లరెంట। నిలుచులెక్కలుగూడి * విలిఖింపనీమేరుచక్రపార్శ్వాద్యంత * సదనములను॥ తే॥ వెలయునవిసర్వగురులఘు* వృత్తసంఖ్య।లగుద్వితీయాదిగృహముల*యందుఁదనరు। సంఖ్యలేకాదిలఘువృత్త * సంఖ్యలయ్యె।నన్నియునువానివృత్తసం * ఖ్యలగుఁగృష్ణ॥౧౮౯॥టీక॥మేరుచక్రమనఁగానిన్నవఛందమునందునెన్నేసి లఘువులవృత్తము లెన్నియని యడిగిన సరిచెప్పెడివిధము - మొదలనడ్డవీధిగా రెండండ్లువ్రాసియాక్రిందను వెంబడి గానురెండుపార్శ్వములయందును నొక్కొక్క యిల్లుమరచియుండు నట్లుగా మొదటివీధిలోఁగూడనిరువదియాఁడ్డవీధులఁగాగీటులుటివిచి యుభయపా

ర్శ్వములయందుమించియున్నకడపటియిండ్లనుమీఁదియిండ్లు మొదలుకొ నియున్నియిండ్లనుదప్పకుండనునొక్కట్లుపెట్టిమీఁదివీధినున్న లెక్కలక్రింద నుదిగువవీధియందు నిడుపుగా నొక్కొక్కయింటను నాలెక్కలకుఁగ్రిం దనుండునట్లుగావ్రాయునది. ఇటులవ్రాయఁగామీఁదివీధికంటెఁ గ్రిందివీధి యొక్కొక్కయిల్లెక్కువయవుచునువచ్చును – ఈక్రమమునవ్రాయఁగానీ మేరుచక్రమునందు పైవీధి మొదలుగా నడ్డవీధులన్నియుయుక్తమొదలై నయిరువదియాఱు ఛందములును గ్రమమునచేయవును – అవీధులయందు మొదలియిండ్లనున్నయొక్కటొక్కటియు సర్వగురువృత్తములు–తుదియిం డ్లనున్న యొక్కొక్కటియు సర్వలఘువృత్తములు – రెండవ యిండ్లనెన్ని యుండిననునన్నియునొంటిలఘువృత్తములు – మూఁడవయిండ్లవి రెండేసిల ఘువులవృత్తములు – నాలవయిండ్లవి మూడేసిలఘువులవి. ఈప్రకారము ననేముందరనునన్నియిండ్లకునని తెలిసికొనునది - ఆవీధినినున్న లెక్కలన్ని యుఁగలయఁగూడనాఛందమునఁబుట్టిన సమవృత్తసంఖ్యయవును – వారె న్నవఛందమున కడిగిననన్న వయడ్డవీధిచూచి యిప్పుడు చెప్పినచొప్పున సరిచెప్పునది – ఏఛందముదనుకను వ్రాయుమన్ననునాఛందముదనుకవ్రా యవచ్చును॥

లగనిర్ణయశకటచక్రము.

సీ॥ ఒకమందిరంబులో * నొక్కలెక్కవ్రైచియాందిగువనడ్డంబిండ్లు* ది ద్దుకొనుచుఁ। గ్రమతఁబైవీధిలె*క్కలుద్విగుణించుచుఁదొలుసారియువిదొ ల్లఁ * గలుగవ్రాసి। వెండియురెట్టించు * వేళనొక్కొక్కటివిడిచి వ్రా యుచుదాని * వృత్తసంఖ్య। కెచ్చైవమానుచు * నీరీతినావృత్తసంఖ్యప జ్క్తికిఁదొల్) * సదనమునను॥ తే–గీ॥ నిలుచునందాకబంతులె*న్నేనివ్రా యు। శకటచక్రంబునాఁగఁబ్ర * శస్తమయ్యెవరుసనాద్యంతములుసర్వ గురులఘువులు। కడమవేకాదిలఘునియు * క్తంబులిందు॥ ౧౫౨॥ టీక॥ శ కటచక్రమనఁగా నిన్నవఛందమునందు నొకలఘువాదిగా నెన్నేసి లఘువృ త్తములు – ఎన్నవవెన్నవవియనియడుగ సరిచెప్పెడువిధము – వారడిగిన ఛందమువృత్తసంఖ్యనిర్ణయించుకొనుముందుగానొక యిల్లువ్రాసియాయిం టలెక్కయొక్కటివైచిదానిక్రిదనుండియడ్డముగానిండ్లువ్రాసికొంచునాయిం డ్లలో వానికిమీఁదనున్న యడ్డవీధియిండ్లమొదలియిల్లు మొదలుకొనివరు సవెంబడినొక్కొక్కయింటనున్న లెక్కసారెసారెకు నినుమడించుకొంచు

వ్రాయుచువచ్చునది - అదియెట్లనినఁ దొలుసారిద్విగుణించునపుడెంతలెక్కయైననునంతయువ్రాయునది - అదిమొదలవియెన్నిమాఱులిను మడిం చిననొక్కొటొక్కటికిగడకుంబుచ్చిచిక్కినలెక్కవేయునది-ఇటులవ్రాయనాఛందంబునంబుట్టినవృత్తసంఖ్యయెప్పుడు మించుచున్నదియో యప్పుడదివిడిచిమీఁదివీధినాతరువాతనుండునిండ్లలెక్కలొక్కటొక్కటియిప్పుడువ్రాసినటులరెట్టించుచువ్రాయునది - ఎద్దియైననువృత్తసంఖ్యకునధికమయ్యెనేనినదివిడిచి వేయునది-పైవీధిలెక్కలయ్యెనేనిసంతటనావీధినివ్రాయకమానునది ॥ ఇప్పుడువ్రాసినబంతి - లెక్కలుతొల్లింటియట్లసేయునది - ఆక్రిందమరలనిండ్లువ్రాసియయ్యిండ్లలోనిప్పటియట్లలెక్కనిలుపునది - ఇటులనొక్కొక్కబంతివ్రాయుచు రాఁగా బంతికిమొదలియింట నాఛందమునంబుట్టినవృత్తసంఖ్యయెచ్చటవచ్చిననునచ్చటినుంచివ్రాయకమానునది-ఈతీరునవ్రాయనేయింటవచ్చినలెక్కరాకవచ్చును-ఇదేశకటచక్రమనిపించుకొనును ఈచక్రమునమొదలిబంతిదిసర్వగురువృత్తము-కడపటిబంతియెంతయుండిననుఅన్నవయదిసర్వలఘువృత్తము రెండవబంతియింటనెన్నియున్నననన్నియునొంటిలఘువృత్తములు-మూఁడవయడ్డవీధినినెన్నియున్నననన్నవయవి రెండేసిలఘువులవృత్తములు - నాల్గవచాలుననెన్నియున్నననన్నవయవి మూఁడుమాత్రలుగలవృత్తములు -ఈచక్రమునముందరనెన్నిబంతులున్నను రెండవబంతిమొదలుగాబంతిబంతికినొక్కొక్కలఘువెక్కువయని తెలిసికొనునది.ఇండ్లన్నిలెక్కింపనెన్నియయినవన్నియన్నివృత్తములాఛందమునంబుట్టినవనియెఱుఁగునది ఈరెండుచక్రంబులంజెప్పినలఘువులుసంఖ్యలోనుదివిచివేయఁగానెన్నిమిగిలియున్నవన్నియన్నిగురువులు-ఆయావృత్తములకుంగలవుగాననీచక్రములురెండులఘుగురుక్రియాచక్రములనియనంబడుఁగొందఱులగనిర్ణయచక్రములునందురు॥ ౨౦౩

అధ్వభాగప్రత్యయము.

క॥ నందసుతయధ్వభాగము। ఛందస్సంఖ్యయునువృత్త*సంఖ్యయురెంటన్। బొంది గగణించియొక్కటి। యందుదిగియనెన్నియన్ని * యంగుళముల గున్ ॥ టీక॥ అధ్వభాగప్రత్యయమనఁగానిన్నవఛందముప్రస్తరించుటకునెన్నియంగుళములపొడవుభూమికావలెననినసరిచెప్పెడువిధము - ఎన్నవఛందమునకడిగిననంత లెక్కపెట్టి అందులో నాఛందమునఁబుట్టిన వృత్తసంఖ్యగలయఁగూడియది యినుమడించియందులో నొకటితివిచివేయఁగానె

న్నియైనవ్రా యన్నియంగుళములపొడవు భూమియాఛందమునకుఁ బ్రస్త రించుటకుఁ గావలెనని చెప్పనది. ౨౦౭

సమవృత్తసంఖ్యాజ్ఞానము.

అయిదవఛందమునందెన్ని సమవృత్తములు పుట్టినవనియడుగ నరిచెప్పెడువిధము.

∪ ∪ ∪ ∪ ∪

౧ ౨ ౪ ౮ ౧౬

$\frac{౨}{౩౨}$

ఈకడపటిలెక్కపదునాఱు రెట్టింపముప్పది రెండయ్యెనదిగాన నైదవఛందమునముప్పది రెండు సమవృత్తములు పుట్టినవని చెప్పనది. ఏఛందమునకడిగినను నిటువలెనేవ్రాయునది. ప్రస్తరించిచూడ నన్నివృత్తములే పుట్టును.

పంచమఛందమునకుఁ బ్రస్తారము.

∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ౧	∪ ∪ ∪ ∪ I ౧౭
I ∪ ∪ ∪ ∪ ౨	I ∪ ∪ ∪ I ౧౮
∪ I ∪ ∪ ∪ ౩	∪ I ∪ ∪ I ౧౯
I I ∪ ∪ ∪ ౪	I I ∪ ∪ I ౨౦
∪ ∪ I ∪ ∪ ౫	∪ ∪ I ∪ I ౨౧
I ∪ I ∪ ∪ ౬	I ∪ I ∪ I ౨౨
∪ I I ∪ ∪ ౭	∪ I I ∪ I ౨౩
I I I ∪ ∪ ౮	I I I ∪ I ౨౪
∪ ∪ ∪ I ∪ ౯	∪ ∪ ∪ I I ౨౫
I ∪ ∪ I ∪ ౧౦	I ∪ ∪ I I ౨౬
∪ I ∪ I ∪ ౧౧	∪ I ∪ I I ౨౭
I I ∪ I ∪ ౧౨	I I ∪ I I ౨౮
∪ ∪ I I ∪ ౧౩	∪ ∪ I I I ౨౯
I ∪ I I ∪ ౧౪	I ∪ I I I ౩౦
∪ I I I ∪ ౧౫	∪ I I I I ౩౧
I I I I ∪ ౧౬	I I I I I ౩౨

పంచమచ్ఛందముప్రస్తరించిన ముప్పదిరెండువృత్తములేపుట్టెను.

ప్రతిఛందోవృత్తసంఖ్యలు.

౧ ఉక్తయందు ౨	౧౪ శక్వరియందు .. ౧౬౩౮౪
౨ అత్యుక్తయందు ౪	౧౫ అతిశక్వరియందు౩౨౭౬౮
౩ మధ్యయందు ౮	౧౬ అష్టియందు ... ౬౫౫౩౬
౪ ప్రతిష్ఠయందు ౧౬	౧౭ అత్యష్టియందు . ౧౩౧౦౭౨
౫ సుప్రతిష్ఠయందు.... ౩౨	౧౮ ధృతియందు . ౨౬౨౧౪౪
౬ గాయత్రియందు ... ౬౪	౧౯ అతిధృతియం ౫౨౪౨౮౮
౭ ఉష్ణిక్కునందు ... ౧౨౮	౨౦ కృతియందు. ౧౦౪౮౫౭౬
౮ అనుష్టుప్పునందు .. ౨౫౬	౨౧ ప్రకృతియం .౨౦౯౭౧౫౨
౯ బృహతియందు ...౫౧౨	౨౨ ఆకృతియం ..౪౧౯౪౩౦౪
౧౦ పఙ్క్తియందు ౧౦౨౪	౨౩ వికృతియం .౮౩౮౮౬౦౮
౧౧ త్రిష్టుప్పునందు ... ౨౦౪౮	౨౪ సంకృతి ... ౧౬౭౭౭౨౧౬
౧౨ జగతియందు ౪౦౯౬	౨౫ అభికృతి...౩౩౫౫౪౪౩౨
౧౩ అతిజగతియందు .౮౧౯౨	౨౬ ఉత్కృతి . ౬౭౧౦౮౮౬౪

ఇవియన్నియుఁగలయఁగఁగూడినసర్వసమవృత్తసంఖ్యయగును.

ఉక్తాప్రభృతిఛందోజాతవృత్తసంఖ్యావివేకము.

ప్రథమఛందంబగునుక్తమొదలుకొని చతుర్థచ్ఛందము వద్దికినీలాగుఛందములయందుఁబుట్టిన సమవృత్తములన్నియు నెన్నియాయెనని యడుగన రిచెప్పెడువిధము॥

నాలవఛందమువృత్తసంఖ్య

౧ ౨ ౪ ౮

౧౬

పదునాఱుసమవృత్తములుపుట్టెను.

ఈవృత్తసంఖ్యయినుమడింపముప్పదిరెండయ్యె- సందులోరెండుపుచ్చినముప్పదిగాననుక్తనుంచిప్రతిష్ఠవద్దికినాలుగుఛందములయందును౩౦సమవృత్తములుపుట్టెననునది - ఏఛందమువద్దికడిగిననిటువలెనే చూచునది॥ వెయును వేసికూడిననుసరే॥

సర్వవృత్తసంఖ్య.

ఇరువదియాఱుఛందములయందు నెన్నిసమవృత్తములుపుట్టె ననసరిచెప్పెడువిధము- ఈయుత్కృతిఛందమువృత్తసంఖ్య మునుపటివలె ద్విగుణించి రెంటఁతివిచివైచిన ౧౩౪ ౨౧౭ ౭౨౬ అయ్యెఁగాన నిరువదాఱు ఛందములయందిన్నిసమవృత్తములుపుట్టెనని చెప్పునది - వెరుసువేసి కూడిననుసరి॥

వృత్తప్రస్తారవిధము

నాలవఛందంబగుప్రతిష్ఠయందుఁబుట్టినసమవృత్తంబుల కేయేగణంబులనియడుగ సరిచెప్పెడు విధము

U U U U	౧	మగము	U U U |	౯	మలఘువు
| U U U	౨	యగము	| U U |	౧౦	యలము
U | U U	౩	రగము	U | U |	౧౧	రలము
| | U U	౪	సగము	| | U |	౧౨	సలము
U U | U	౫	తగము	U U | |	౧౩	తలము
| U | U	౬	జగము	| U | |	౧౪	జలము
U | | U	౭	భగము	U | | |	౧౫	భలము
| | | U	౮	నగము	| | | |	౧౬	నలము

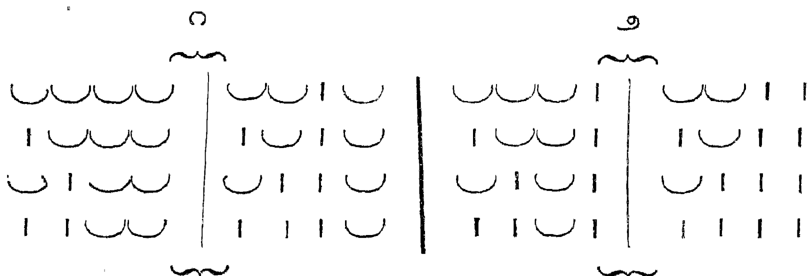
ఇవియన్నియు నడ్డబంతులుగాఁ జేసియాయాబంతి సమవృత్తమునకు నాయాగణంబులనునది - నాలుగు పాదములకును - నాగణము లేయని చెప్పునది - ఏఛందమునకు నడిగినను నిట్లువలెనే వ్రాయునది ॥ ౨౧౪

ద్విగుణప్రస్తార లేఖన క్రమము.

మూఁడవఛందమునకుఁ బ్రస్తారద్విగుణము.

U U U	మగణము	౧	U U U	మగణము	౧
| U U	యగణము	౨	| U U	యగణము	౨
U | U	రగణము	౩	U | U	రగణము	౩
| | U	సగణము	౪	| | U	సగణము	౪
U U |	తగణము	౫	U U |	తగణము	౫
| U |	జగణము	౬	| U |	జగణము	౬
U | |	భగణము	౭	U | |	భగణము	౭
| | |	నగణము	౮	| | |	నగణము	౮

మూఁడవఛందము నాలవ యదిగాఁ బ్రస్తరించువిధము – ఒకప్రతికడగురువులు నొకప్రతికడ లఘువులును వ్రాయునది – ఏఛందమునకడిగిననునిటువ లెనేవ్రాయునది ॥ ౨౧౫

నష్టవృత్తపరిస్తారము.

ఆఱవఛందమునన లువదినాలవసమవృత్తమునకు నేయేగణము లనియడుగ సరిచెప్పెడువిధము – వారు నలువది నాలవది యడిగిరిగనుక సరి లెక్కగాననవి యర్థించిలఘువుపెట్టునది – నిలిచినయిరువది రెండును సరిగాననవియర్థించి లఘువుంచునది – చిక్కినపదునొకొండును బేసిగనుక మఱియొకటికలియఁగూడి పండ్రెండుచేసి యర్థించి గురువుపెట్టునది – మిగిలినయాఱునుసరిగాననవి యర్థించి లఘువుపెట్టునది ఉన్నమూఁడును బేసిగనుక మఱియొకటిగూర్చినాల్గుచేసియవియర్థించి గురువుపెట్టునది – కడమ రెండునుసరిగనుక – నవియర్థించిలఘువుపెట్టునది. వారాఱవఛందమునకడిగిరిగనుక గురులఘువు లాఱయినఁజాలింపవలయు – ఏవృత్తమడిగినను నిటువలెనే సరిచెప్పవలయు ॥ ౨౧౬

ఆఱవఛందమునకుఁబ్రస్తారము.

U U U U U U	౧
| U U U U U	౨
U | U U U U	౩
| | U U U U	౪
U U | U U U	౫
| U | U U U	౬
U | | U U U	౭
| | | U U U	౮
U U U | U U	౯
| U U | U U	౧౦
U | U | U U	౧౧
| | U | U U	౧౨
U U | | U U	౧౩
| U | | U U	౧౪

U I I I U U	౧౫	I U I I I U	౩౦
I I I I U U	౧౬	U I I I I U	౩౧
U U U U I U	౧౭	I I I I I U	౩౨
I U U U I U	౧౮	U U U U U I	౩౩
U I U U I U	౧౯	I U U U U I	౩౪
I I U U I U	౨౦	U I U U U I	౩౫
U U I U I U	౨౧	I I U U U I	౩౬
I U I U I U	౨౨	U U I U U I	౩౭
U I I U I U	౨౩	I U I U U I	౩౮
I I I U I U	౨౪	U I I U U I	౩౯
U U U I I U	౨౫	I I I U U I	౪౦
I U U I I U	౨౬	U U U I U I	౪౧
U I U I I U	౨౭	I U U I U I	౪౨
I I U I I U	౨౮	U I U I U I	౪౩
U U I I I U	౨౯	I I U I U I	౪౪

ప్రస్తరించినను సగణజగణములే యాయెను.

ఉద్దిష్టవృత్తనిర్ణయము.

U U I U U I U

1 2 4 8 16 32 64

౧ ౩ ౬

౧ ౨ ౪ ౮ ౬ ౨ ౪

౪

౩౨

౩౬

౧

౩౭

ఇది యెన్నవఛందమునఁబుట్టినది - ఆఛందమునం దెన్నవసమవృత్తమ్మనియ డుగఁ సరిచెప్పెడువిధము - వారు వ్రాసినగురులఘువుల క్రిందనువరుస వెంబ డిని - [illegible]

యు వెరుసు వేసివానిక్రింద మఱొకటిపెట్టి కలయఁ గూడ ముప్పది యేడ య్యెఁ గాననన్నవ సమవృత్తమనునది - వారు వ్రాసినగురులఘువులు లెక్కింపనేడు - ఆయెనుగనుక నేడవఛందమునను బుట్టినదియనునది॥ ౨౧౯

సప్తమచ్ఛందఃప్రస్తారము.

U U U U U U U	౧	I I U U I U U	౧౯
I U U U U U U U	౨	U U I U I U U	౨౦
U I U U U U U	౩	I U I U I U U	౨౧
I I U U U U U	౪	U I I U I U U	౨౨
U U I U U U U	౫	I I I U I U U	౨౩
I U I U U U U	౬	U U U I I U U	౨౪
I I I U U U U	౭	I U U I I U U	౨౫
U U U I U U U	౮	U I U I I U U	౨౬
I U U I U U U	౯	I I U I I U U	౨౭
U I U I U U U	౧౦	U U I I I U U	౨౮
I I U I U U U	౧౧	I U I I I U U	౨౯
U U I I U U U	౧౨	U I I I I U U	౩౦
I U I I U U U	౧౩	I I I I I U U	౩౧
U I I I U U U	౧౪	U U U U U I U	౩౨
I I I I U U U	౧౫	I U U U U I U	౩౩
U U U U I U U	౧౬	U I U U U I U	౩౪
I U U U I U U	౧౭	I I U U U I U	౩౫
U I U U I U U	౧౮	U U I U U I U	౩౬

ప్రస్తరించినను రెండుతగణములునొకగురువునాయెను.

మేరుచక్రోద్ధారణము.

నాలవ ఛందమున నెన్నేసిలఘువుల వృత్తము లెన్నెన్ని పుట్టెననఁగా నరిచెప్పెడువిధము - వీధివీధియొక్కొక్క ఛందము గనుక నీచక్రము నకు నాలుగడ్డచాళ్లుగాన నాలవ ఛందము పర్యంతమాయెను - దీనినాలుగవ

౧	౧			
౧	౨	౧		
౧	౩	౩	౧	
౧	౪	౬	౪	౧

నాలవబంతి మొదలింటిదొకటియు సర్వగురువృత్తము రెండవ యింటినాలుగును నొంటిలఘువృత్తములు మూఁడవయింటియాఱును రెండేసిలఘువృలవృత్తములు. నాలవయింటినాలుగును మూఁడేసిలఘువులవృత్తములు. కడపటియింటిదొక్కటియు నాలుగులఘువులసర్వలఘువృత్తము-

---

శకటచక్రోద్ధారణము

ప్రతిష్ఠాఛందమునందు నెన్నేసిలఘువులవృత్తములెన్నవయెన్నవయవి యని యడుగ సరిచెప్పెడువిధము॥ ౨౨౧

౧					
౨	౩	౫	౯		
౪	౭	౧౩	౬	౧౧	౧౦
౮	౧౫	౧౪	౧౨		
౧౬					

ఈచక్రమునందు మీఁదియింటి దొకటియు నాలుగుగురువుల సర్వగురువృత్తము రెండవయడ్డ పీఠినున్న ౨ వది ౩ వది ౫వది ౯ వదియు నొంటిలఘు వృత్తములు౩చాలునున్న ౪ వది ౭ వది ౧౩వది ౬ వది ౧౧ వది ౧౦ వదియు రెండేసిలఘువృలవి- నాలుగవబంతినున్న ౮ వది ౧౫ వది ౧౪ వది౧౨వది మూఁడేసిలఘువులవృత్తములు - కడపటి ౧౬వదియొక్కటియు నాలుగులఘువులసర్వలఘువృత్తము॥

ఉక్తాఛందంబాద్య యక్షరంబునుండి యొండొంటికివచ్చు నక్షరంబు షడ్వింశాక్షర పర్యంతంబుగా జరుగుసంఖ్యకు క్తకుం బ్రతిపాద మేకాక్షరంబు॥

౨౨౨

	ఛందస్సంజ్ఞలు	వృత్తసంఖ్యలు
౧	శ్రీవృత్తము	౧
౨	స్త్రీవృత్తము	౨
౩	నారీవృత్తము	౩
	మృగీ	౪
	వినయ	౫
౪	కన్యా	౬
	వ్రీడా	౭
	సుకాంతి	౮
	బింబ	౯
౫	ప్రీతి	౧౦
	ప్రగుణా	౧౧
	సతీ	౧౨
	పఙ్క్తి	౧౩
	నందా	౧౪
	అంబుజ	౧౫
౬	సావిత్రీ	౧౬
	విచిత్ర	౧౭
	తనుమధ్యా	౧౮
	చంద్రవదనా	౧౯
	శశివదనా	౨౦
	సురలతా	౨౧
	వసుధా	౨౨
	వసుమతీ	౨౩
౭	లోలా	౨౪
	మదరేఖా	౨౬
	హంసమాలావృత్తము	౨౫

	ఛందసంజ్ఞలు	వృత్తసంఖ్యలు
	కుమారలలితా	౨౭
	సరసిజ	౨౮
	విభూతి	౨౯
	మధుమతీ	౩౦
	మదనవిలసిత	౩౧
౮	విద్యున్మాలా	౩౨
	వితాన	౩౩
	విమాన	౩౪
	సింహరేఖా	౩౫
	చిత్రపద	౩౬
	హంసరుత	౩౭
	నారాచ	౩౮
	ప్రమాణికా	౩౯
	నాగర	౪౦
	మాణవక	౪౧
	సమానీ	౪౨
౯	భుజగశిశురుత	౪౩
	ఉత్సుక	౪౪
	భద్రకర	౪౫
	హలముఖీ	౪౬
౧౦	పణవ	౪౭
	మయూరసారి / దీనిపేరేమయూరభాషిణి	౪౮
	రసాలివృత్తము	౪౯
	రుగ్మవతీ	౫౦
	చంపకమాలీ	౫౧

క॥ యతిగణ నామస్తోత్రము । వితతంబుగ సలిపి గురుల * వినుతించితిఁగ
యతిగణనామయుతంబులు । పతగధ్వజ తేటపఱుతుఁ * బద్యవిధంబుల్ ॥

క॥ సమవిషమవృత్తములకు । సముద్రములనంగఁ దనరి * మఢ్వింశతిభే । ద
ములై వేదములకుఁ బాదములై ఛందంబులొప్పి * దములగు వరుసన్ ॥ ౨౩౧
తే-గీ॥ జగతి సమవృత్తమెన్నవ * ఛందమునను । సంభవము నొందు నన్ని యు*
త్కురములమరుఁ । బదపదమునకు హెచ్చును * గొదువలేక । గణములను
నొక్కభంగిని * గానఁబడును॥ ౨౩౨ ॥ఆ॥ ఒంటికాలఁ గొంద*ఱుండఁజేసిరి
పాద । యుగముతోడఁ గొంద* ఱుండఁజేసి । రేను సకలవృత్త * వృషము
ల నడిపింతు । నాల్గు పాదములజ * నంబువొగడ॥ ౨౩౩ ॥ క॥ ఒకకాలను
రెండడుగులఁ । బ్రకటంబుగ గ్రంథవిస్త* రభయంబునఁ బూ । ర్వకవులవ
లెఁ జెప్పినలే । ఖకుఁడొకలిపి విడువఁ దప్పుఁ * గనఁదరమగునే॥ ౨౩౫ ॥ క ॥
నేను రచించిన వృత్తవి । తానములో నొకట రెంటఁ * దప్పుండినవి । ద్యాని
ధులు కడమపదముల । లోనారసి యతులు గణము * లును దెలియఁ దగున్
౨౩౬॥ తే-గీ॥ అడుగులకు వర్ణములు గొంచె * మగుటఁ జేసి । యందు మనుకా
ప్రభృతినవ*చ్ఛందములను । బాడమవృత్తములకునెల్ల * పఱలు లేవునా

ల్గుపదముల(బ్రాసముఃల్లడచు(గాని॥ ౨౩౭॥ క॥ గురులఘుగణసంజ్ఞలయ క్షరములుదీర్ఘంబులైన(* జనునవి రెండై । పరువడిసంయుక్తములై । పరగినవవి రెండునెన్న(బహువెంబడిగాఁ॥ ౨౩౮॥

వ॥ ప్రథమచ్ఛందంబగునుక్త్యయందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నొక్కొక్క యక్షరంబై రెండువృత్తంబులు పుట్టెనందు శ్రీయనువృత్తము

శ్రీవృత్తము

శ్రీ
గో
పా
లా

U గ

ద్వితీయచ్ఛందంబగుసత్యుక్త్యయందుఁ బ్రతిపాదంబునకు రెండేసియక్షరంబులై నాల్గు వృత్తంబులు పుట్టె నందు స్త్రీవృత్తము.

స్త్రీవృత్తము...... స్త్రీనా
గాసీ
త్స్మానిం
బూనుక్

UU గగము

తృతీయచ్ఛందంబగు మధ్యయందుఁ బ్రతిపాదంబునకు మూఁడేసియక్షరంబులై యెనిమిదివృత్తంబులుపుట్టె నందు నారీవృత్తము

నారీవృత్తము

శ్రీనాథుఁ
నేనెంతుఁ
మానెప్పం
గానాదిఁ

UUU మగణము

అందుమృగీవృత్తము

భూమిలో
రామహెూ
ద్దామమూఁ
దామ్మృగీఁ

U I U రగణము

ఇదిమూఁడవది

అందువినయవృత్తము

వినయం
బనఁగాఁ
జనుసా
ననఘా

II U సగణము

ఇదినాలవది

చతుర్థచ్ఛందంబగు ప్రతిష్ఠయందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నాలుగేసియక్షరంబులై పదియాఱువృత్తంబులుపుట్టెనందు

కన్యావృత్తము

భావింపన్గా
గావాప్తిన్గ
న్యావృత్తంబీ
శేవస్ఫెల్చుఁ

UUUU మ U గ

ఇది మొదటిది

అందు [illegible] వృత్తము

యగల్ చెప్పం
దగుస్వీరిడక్
నగోద్ధర్త్రా
జగద్భర్త్రా
। ‿‿య‿గ
ఇది రెండవయది
అందు-సుకాంతివృత్తము
జకారముక్
గకారముక్
సుకాంతికిక్
శుకస్తుతా
। ‿ । జ‿గ
ఇదియాఱవది
అందు-బింబమనువృత్తము
ఇమ్మహిఁలోఁ
గ్రమ్మభగల్
బింబమునం
గంబుధరా
‿॥భ‿గ
ఇదియేడవది
పంచమచ్ఛందంబగు సుప్రతిష్ఠ
యందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నైదే
సి యక్షరంబుల ముప్పదిరెండు
వృత్తంబులు పుట్టె నందు
ప్రీతివృత్తము
ప్రీతికిస్నేహా
స్వీతగద్వంద్వం
బై తగుక్ దైత్యా
రాతివర్ణింపక్
‿।‿స‿‿గగ
ఇదిమూఁడవవృత్తము

అందు-ప్రగుణావృత్తము
ప్రగుణాఖ్యంబౌ
ప్పగుఁజెప్పంగా
సగగాసక్తిక్
నిగమస్తుత్యా
॥‿స‿‿గగము ఇదినాలవది
అందు-సతీవృత్తము
క్షితింజగానం
గతిందనర్చుక్
గతీసువృత్తం
బతిప్రసిద్ధా
।‿।జ‿‿గగము ఇది ఆఱవది
అందు-పఙ్క్తి-వృత్తము
ఏకభకారం
బేకగగంబుక్
గైకొనుఁబఙ్క్తిక్
శ్రీకమలాక్షా
‿॥భ‿‿ గగము ఇది ౮ వది
దీనిపేరే సుందరీవృత్తము
అందు-నందావృత్తము
దేవస్తుతనం
దావృత్తమునక్
తేవన్నెలుపం
గావచ్చుదవల్
‿‿।త।‿వగణము ఇది౧౩వది
అందు-నంబుజవృత్తము
ఇమ్ములభకా
రమ్ములగయు
క్తింబరగుఁదా
నంబుజమునక్
‿॥భ।‿లగము ఇది౧౪వది

వ॥ సుప్రతిష్ఠచ్ఛందంబగు గాయత్రి యందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నారేసి యక్షరంబులై యఱువదినాల్గువృత్తంబులు పుట్టెనందు సావిత్రీవృత్తము

సావిత్రీవృత్తము

గోవిందస్తోత్రంబుల్
దైవారున్నాయుక్తిన్
సావిత్రీవృత్తంబుల్
గావింపంగా నొప్పున్

◡◡◡మ◡◡◡మ

[ఇది మొదటిది.

అందు-విచిత్రవృత్తము

తనర్చున్వీచిత్రం
బనంగా యయాప్తిన్
ఘనశ్యామగాత్రా
ముని స్తోత్రపాత్రా

।◡◡య।◡◡య ఇది ౧౦

అందుమందనుమధ్యావృత్తము

కామేపలివాసున్
మేమెంతుమనంగన్
స్వామీతనుమధ్యన్
భూమిన్ దయలొప్పన్

◡◡।త।◡◡యగణము

ఇది ౧౩

అందుఁ జంద్రవదనా వృత్తము

చంద్రవదనన్ దే
వేంద్రవినుతాని
స్తంద్రతభయంబుల్
సాంద్రముగఁజెప్పన్

◡॥ భ।◡◡య ఇది ౧౫

అందు-శశివదనావృత్తము

శశివదనాఖ్యన్
విశదములయ్యెన్
దిశలనయంబుల్
దశముఖవైరీ

।।।న।◡◡య॥ ఇది ౧౬. వది

సురలతావృత్తము

మురహరుదేవే
గురుకుచనాగా
ధరణినయంబుల్
సురలతకొప్పున్

।।।న।◡◡య ఇది ౧౭ వది.

అందు-వసుధావృత్తము

వసుదేవసుతున్
బొగడింపుమసన్
వసుధాహ్వయమిం
పెసఁగున్ ససలన్

॥◡స॥◡ సఇది ౧౮ వది

అందు-వసుమతీవృత్తము

బృందావనవిహా
రిందగ్గించదసం
చంద స్వసుమతిం
బొందింతుపతసల్

◡◡।త।।◡స ఇది ౧౯ వది

వ॥ సప్తమచ్ఛందంబగు నుష్ణిక్కునందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నేడేసి యక్షరంబులై నూటయిరువదియెనిమిదివృత్తములు పుట్టెనందు

లోలావృత్తము

ధరిత్రీసుతారామిన్
సరోజాంతపత్రాక్షున్

హారిణయుగలక లోలక | సరగంబుల్ రచింపక
గరుణాప్తవర్తితుక | బరగుక హంసమాలా
।◡◡◡◡య।◡◡◡◡య◡◡గ | నరసింహావతారా
౨౦మహంసమాలావృత్తము]ఇది౨౦ | సురవిద్విడ్విదారా

।।◡◡స◡◡।◡◡ర◡◡గ ఇది౨౦వది

౨౦దు-మదరేఖావృత్తము...గోపాలాఖ్యుడునిచ్చల్ ।మాపాలంగలడం చుక । రూపింప న్సగంబుల్। దీపించు న్మదరేఖక◡◡◡◡◡◡ మ॥◡◡స◡◡గ-ఇది ౨౫వది

౨౦దు-కుమారలలితావృత్తము...సుమాయుధనిభాంగా। రమాహృదయ నాథా కుమారలలితావృ । త్తమొప్పుజసగాప్తిక ।◡◡।జ॥ ◡◡స।◡◡గ-ఇది ౩౦వది

౨౦దు-సరసిజవృత్తము...కోరిసరసిజంబిం ।పారుభసగయుక్తిక । నారద నుతిపాత్రా । సీరదనిభగాత్రా ◡◡॥ భ ॥◡◡స◡◡గ- ఇది ౩౧వది

౨౦దు-విభూతివృత్తము...ఇమ్మహిప్రసజంబులం । తమ్మునంగకారముక।గ్ర మ్మియుండునట్టివృ । త్తమ్ముదావిభూతియా ◡◡।◡◡ ర । ◡◡। జ ◡◡ గ-ఇది ౪౩వది

౨౦దు-మధుమతీవృత్తము...కుధరనైరికడక ।విధుడుదానమరుక। మధు మతిస్నవము। న్మథశరీరహరీ ।।।స◡◡॥ భ ◡◡ గ-ఇది౫౬

౨౦దు-మదనవిలసితవృత్తము...పదపడిసనగల్। గదసివెలసినక । మదన విలసితం। బడియుగతిలకా ।।।స।।।స ◡◡గ-ఇది౬౪వది

వ॥ అష్టమచ్ఛందంబగుననుష్టుప్పునందుఁబ్రతిపాదంబునకు నెనిమిదేసి యక్షరంబులై యున్నాటయోఁబదాఱువృత్తంబులుపుట్టినందు॥

విద్యున్మాలావృత్తము...శ్రీదేవీధాత్రీప్రాణేశా । యాదిత్యజ్యేష్ఠాదిస్తుత్యా। వేదోద్ధర్తావిద్యున్మాలం । బాదైమాగా ప్రాప్తింబొల్చుక
◡◡◡◡◡◡మ◡◡◡◡◡◡మ◡◡◡◡గగము-ఇది మొదటిది

౨౦దు-వితానవృత్తము...క్షితిన్జగాయుక్తంబైనక ।వితానవృత్తంబైయొ ప్పుక । బితామహాద్యాదిత్యప్రస్తుతప్రభావానశ్వేశా ।◡◡।జ ◡◡◡◡◡◡మ◡◡◡◡గగము-ఇది౬వది

౨౦దు-విమానవృత్తము...క్షమక జతాంతసగాయు। క్షమొగడింపఁబోసం

గుఁ। విమానమంభోసహాక్షా। రమాంగనావాసవక్షా। ౹జ

। త గగము- ఇది ౧౬వది

అందు-సింహరేఖావృత్తము ... ద్వారకాపురీవిహారా। మేరుధీరపంచబా

ణా।కారసింహరేఖకుంబెం। పారురేఫజల్గగంబుఁ

। ౹ర ౹ ౹ జ గగము...ఇది౧౭వది॥

అందు చిత్రపదవృత్తము...చిత్రపదంబనువృత్తం। బత్రిమునిస్తుతుశౌ

రిఁ। స్తోత్రముసేయఁగనొప్పుఁ। ధాత్రినిభాగగయుక్తిఁ

॥భ ॥భ గగము...ఇది౧౮వది॥

అందు-హంసరుతవృత్తము ... శ్రీవత్సాంకితసువక్షా। దేవాహంసరుత

మెందుఁ। భావింపన్మనగాప్తిఁ। గావింపందగుధరిత్రిఁ

మ। । । న గగము...ఇది౧౯వది॥

అందు-నారాచవృత్తము ... క్షీరాబ్ధికన్యకాపతీ। నారా యణుంద్ర

వంబులఁ। దోరంబుగానుతించినఁ। నారాచవృత్తమొచనుఁ

త ౹ర౹వగణము...ఇది౨౦వది॥

అందు-నాగరవృత్తము...బాగమరుఁభరేఫసం।యోగలగంబులన్మహా।

యోగినుతున్వినంబడుఁ। నాగరనామవృత్తమె

॥భ ౹ర౹వగణము...ఇది౨౧వది॥

అందు-మాణవకవృత్తము...శోణమయూఖప్రవిభా। బాణసుపర్వారిహ

రా।వేణుధరాభత్వములఁ। మాణవకంబైతనరుఁ

॥భ ౹త౹వగణము...ఇది౨౨వది॥

అందు-సమానీవృత్తము ... నారదాదిమానివరుల్।చేరిశౌరిఁగొల్తురనఁ।

గోరిరేఫముంజవముల్। ధారుణిన్సమానికగుఁ

। ర । । జ । వగణము...ఇది౨౩వది

వ॥ నవమచ్ఛందంబగు బృహతియందుఁబ్రతిపాదంబునకుఁదొమ్మిదేసి

యక్షరంబులై యేనూటపండ్రెండువృత్తములుపుట్టెనందు

భుజంగశశిరుతవృత్తము ... నిజముననయలొప్పఁ। భుజగశశిరుతమ

య్యెఁ। సుజనవినుతచరితా। వృజినతృణఘనదాత్రా

। । । న । । । న । యగణము...ఇది౨౪వది॥

అందు-త్సుకవృత్తము...వాసవముఖ్యసురస్తుతా। దాసమనోంబుజషట్ప

దా।వాసిగభారములొందినఁ। భాసిలునుతుత్సుకవృత్తముల్

॥భ ॥భ ౹రగణము...ఇది౨౫వది॥

అంను-భద్రకవృత్తము...కాద్రవేయశయనాసము ।న్నిద్రదైత్యమదభంజనా । రుద్రమిత్రరనరేఫముల్ । భద్రకంబునకుభాసిలుఁ॥
U ।Uర ।।।న U।U రగణము...ఇది ౧౫౭ వది॥

అంను-హలముఖీవృత్తము...కింకిరీకృతసురవరా । పంకజాతదళనయనా పా.కమూరననగణముల్ । శంకలేకహలముఖికిఁ
U । Uర ।।। న ।।Uసగణము...ఇది ౨౫౧ వది॥

ఆ॥ పఙ్క్తి-ఛందివృత్త * పఙ్క్తికిన్నవర్ణాయి । వడియటంచుఁజెప్పఁ* బడియెనిచట । సంస్కృతంబునంను*జనుపదవిచ్ఛేద । మనఁగుమొదలివర్ణ* మగుఁదెనుఁగున॥ ౨౮౮॥ క॥ ధరగణితశాస్త్రిసంజ్ఞల। శరరసగిరిదంతినిదిది* శాశంకరభా । స్కరవిశ్వమనుదినోర్వీ । శ్వరనామములుయతివర్ణ * సంఖ్యార్థంబుల్॥ వ॥ దశమచ్ఛందంబగు పఙ్క్తి-యందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదేసియక్షరంబులై వేయునిరువదినాల్గు వృత్తంబులుపుట్టె॥

అంను‌ఁబణవవృత్తము...ఊర్వీన్మన్యగ * యుతపాదంబుల్ । పర్వన్న ద్యుతిపణవంబయ్యెఁ । గీర్వాణాహిత * గిరినాకేశా*సర్వేశారవి * శతసంకాశా UUUమ ।।। న । UUయUగ... ఇది౧౨౧॥

మయూరసారివృత్తము... వెక్కసించె శైల * విక్రమంబు । ల్వొక్కశేషజంబు *లుగ్రనగంబుల్ । చక్కఁగామయూర * సారికొప్పఁ । నిక్కమంబుజాత * నేత్రశౌరీ U । U ర । U । జU । Uర UగU...ఇది౧౭౧వది దీనిపేరేమమూరభాషిణీవృత్తము॥

రసాలివృత్తము...గోత్రవిక్రమము * గూడిభక్తిఁ । ధాత్రిశేషనగ*ణంబులొప్పెఁబోత్రిరూపరగ * ముక్తిలసాలిం । జిత్రభంగినుతి * సేయునిన్నుఁ U । U ర ।।। న U । U ర U గ...ఇది౧౫౭

రుక్మవతీవృత్తము...అంగయతింబొం * దైభమసల్ప । రుప్వంగురుయుక్తి* రుక్మవతిన్న । త్ర్యంగనకైతేఁ * డాసురశాఖం । బొంగుచుగోపీ * పుత్రుఁడనంగఁ U ।। భ UUU మ ।। U స U గ
ఇది౧౯౯-వది॥

చంపకమాలీవృత్తము... భూమిధగక్రాంతు * ల్పొలుపారఁ । ప్రేమభ

మకరాంకుజం * పకమాలిక ∪ ।।భ ∪ ∪ ∪ మ ।। ∪
స∪గ - ఇది ౧౯౯ వది॥

మణిరంగవృత్తము...అంగనామణు * లంగయతుల్గా । సంగమెచ్చర* సా
గురుయుక్తిక । బొంగుచున్నదు*పుంగవు వేడక । రంగగుణమణి *
రంగమనంగాక ∪ । ∪ ర ।। ∪ స ।। ∪ స ∪ గ ఇది ౨౧౯ వది

మత్తావృత్తము...శైలశ్రాంతిన్భ*సగలోలిం । గ్రాలన్మత్తాఖ్యను * గ
నుపట్టుక । బాలించెన్యాదవ * పతియూపాం । చాలింగౌరవ్యుల *
సభనాగక ∪∪∪ మ ∪॥భ॥∪స∪గ - ఇది ౨౨౧ వది
దీనిపేరే హంసశ్రేణీ వృత్తము.

ఉంపుంగాముదీవృత్తము...మునినుతాకౌ*ముదీవృత్తమొప్పునతాగం*
బులకపద్యతిక । దునిమెంబాల * స్తుత్యభూపుత్రికై । కిసుకరామ*
క్షితీశుండనక ।।। న ∪∪ । త ∪∪ । త ∪ గ ఇది ౨౧౬ వది॥

అందు-భోగివిలసితవృత్తము...సాగభసములుక * జగంబులుక । బాగగున
గవి*శ్రమంబులక । భోగివిలసితం * బుజెప్పంగా । సాగరతన
యా* సమన్వితా ∪॥భ॥ ∪స । ∪ । జ∪ గ- ఇది ౩౪౧ వది-
దీనిపేరే విలసితవృత్తము॥

అందు-మనోరమావృత్తము...నరజగంబుల*న్మనోరమల్ । నరవిశైలవి*
శ్రమంబులక । దురితదూరుసిం*ధుజాపతిక । సారిదిసన్నుతిం*
చునెంతయుక ।।। న ∪ । ∪ ర । ∪ । జ ∪ గ- ఇది ౩౪౨ వది

అందు-శుద్ధవిరాటీవృత్తము...చాలొప్పన్మన * జల్గకారముక । గ్రాలు
న్శుద్ధవి* రాటిన్ పద్యతిక । సీలాంగారమ* ణీమనోభవా । నాళీ
కాసనసం - దనస్తుతా ∪∪∪ మ ।। ∪ స । ∪ । జ ∪ గ
ఇది ౩౪౫ వది॥

అందు-నందినీవృత్తము...శ్రీరమణాని*ర్జితదానవా । సారసపత్రే * క్షణ
పద్యతిక । సారెభతంబు*ల్జగముల్దగక । ధీరులచేసం * దినినాంజ
నుక ∪ ।। భ ∪∪ । త । ∪ । ∪ గ... ఇది ౩౪౯ వది॥

అందుంబర్జ్జి-వృత్తము ... గ్రావవిరాముము * గావిబుధుల్ । భావజాతం
[illegible]

జ్కీ-యు * నంబరగుఁ U | | భ U | | భ U | | భ U

* ఇది ౪౩౯ వది॥

వ॥ ఏకాదశచ్ఛందంబగు త్రిష్టుప్పునందు ప్రతిపాదంబునకుం బదునొకం
డేసియక్షరంబులై ౨౦౪౭ వృత్తంబులుపుట్టినందు॥

ఇంద్రవజ్రావృత్తము....ఇంతుల్పదావాడును * రింద్రవజ్రల్ | స్వాంతం
బునన్మోహము సంధిలంగఁ | దంతావళశ్రాంతిని * తాజకార|
ప్రాంతంబునంగద్వయ * మందమందఁ UU | త UU |
త | U | జUUగగము*ఇది౩౫౭వది॥

అందు-నుపేంద్రవజ్రావృత్తము * క్షుపాచరారుల్జత * జల్లగంబుఁ | ప్ర
పూర్ణమైదంతివి * రామమొప్పఁ | ద్విపాధిపత్రాతను * తింపఁ
బేరై | యుపేంద్రవజ్రల్వెల * యున్గరిత్రిఁ | U | జ
UU | త | U | జUUగగము*ఇది౩౫౮వది॥

అందు-నుపస్థితవృత్తము...భక్తుల్హరివిఁదను * పస్థితంబా | సక్తిన్విరతు
ల్గరి * సంఖ్యసాగఁ | సూక్తుల్గొనిచెప్పెడు * చోఁదజాగా | యు
తంబగుచుండెలు * వ్రెందుచుండుఁ UU | త | U | జ
|U | జ UUగగము*ఇది ౩౬౫ వది॥

అందు-దోదకవృత్తము...తోరపు వేడుక * దోదక మొందుఁ|భూరివిరామ
ము*భూధరసజ్ఞం | బారుచు భాభగ * గాన్వితమైల | త్మీరమ
ణావిర * చింపనెసంగుఁ U | | భ U | | భ U | | భ UU
గగము ఇది ౪౩౯వది॥

అందు-రథోద్ధతవృత్తము...అందిరేఫనర * వాప్తినొప్పగో|విందభూమిధర
విశ్రమంబులఁ |చెందికబ్బములఁ * జిత్రభంగిఁజె | న్నొందునెం
తయురథోద్ధతంబిలఁ U | Uర | | | న U | U ర |U వ
గము ఇది౪౭౯వది దీనిపేరేపరాంతికవృత్తము

అందు-భద్రకవృత్తము...నరకదమన * నారవంబులఁ | సరగఁగుధర*స
మ్మితంబులై | విరతులమర * వేడ్కఁజెప్పినం | బరగుఁగృతుల*భ
ద్రకంబనఁ | | | న | | | నU|Uర| Uవగముఇది ౭౦౪వది

అందు-స్వాగతవృత్తము...స్వాగతంబుదగు * శైలవిరామం | బైగజేంద్ర
వర*దారనభంబుల్ | పైగురుద్వయము * భాసిలఁజెప్పఁ | యో

గిమానసప * యోజమిళిందా ⌣ । ⌣ర । । । న⌣॥ భ⌣ ⌣గగము ఇది౨౨౩వది

అందుఁగాంతివృత్తము...క్రాంతుల్గరిసంఖ్యను* రాజలఁగా । సంతోషము తోడఁద*జాలగముల్ । చింతింపఁబడంబులఁ*జెంద రమా । కాంతాహృదయేశ్వర*కాంతియగున్ ⌣⌣ । త ।⌣ । జ ।⌣। జ।⌣లగము ఇది౨౭౭వది

అందు-శ్యేనీవృత్తము...మానితాద్రివిశ్ర* మంబుఁబూసఁగా । శ్యేనికిన్ జల్ప*యిన్రవంబులున్ । గానియొండు గూర్ప* గాదురుక్మిణీ । ప్రాణనాథకామె * పల్లిమందిరా ⌣ । ⌣ ర । ⌣ । జ⌣ । ⌣ర । ⌣వగణము* ఇది౨౩వది

అందు-వాతోర్మివృత్తము...ఆమోదంబొప్పఁగ*వ్యాసాదికవుల్ భూమిభ్రక్రాంతులు * పొంగారమహీ । భామ ప్రాణేశమ * భంబుల్ తవలున్ । దామిూవాతోర్మిని * దాపింతురొగిన్ ⌣⌣⌣ మ ⌣ ॥ భ⌣⌣। త ।⌣ లగఇది౨౧౭వది

కలితాంతవృత్తము... సామోద్భవవిశ్రమ* సంయుతమై । వేమాఱుతజా లగ* విస్తృతమై।దామోదరదేవుక*ధల్ప్యులుకన్ ।భూమింగలితాంతము* పూర్ణమగున్ ⌣⌣ ।త ।⌣ । జ । ⌣। జ । ⌣ లగము ఇది ౨౭౭ వది * దీనిపేరే గీతాలంబనము

శాలినీవృత్తము...ధీరశ్రేష్ఠుల్సన్ను * తింపంగవీంద్రా । ధారంబై ధాత్రిన్మ * తాగాగణాప్తిన్ । దోరంబై భూభృద్య * తుల్ సంఘటింపన్ । నీరేజాక్షాశాలి * నీవృత్తమొప్పున్ ⌣⌣⌣ మ ⌣ ⌣ । త⌣⌣।త⌣⌣గగముఇది ౩౨౯వది

సుముఖివృత్తము...ఖగపతివాహ* కపర్దినుతా । మృగపతిమధ్య*హితాత్రిహరా । నగవిరమంబె * నయంగనజా । లగములచేఁజెలఁగున్సుముఖుల్ । । । న ।⌣ । జ ।⌣।జ।⌣ లగము*ఇది౨౨౦వది

భ్రమరవిలసితవృత్తము... ఏయంశ్లోకింబొర*యిమ గణభన । ల్యాయొక్కండవ్వ*లనునెలకొనన్ । మాయాతీతా భ్రమర విలసితంబై యొప్పందర్క* యతులనిలుచున్ ⌣⌣⌣ మ ⌣ ॥భ । । న ।⌣వగణము* ఇది౨౯వది

వృత్తావృత్తము...అనయమునువే * దాంగంబుసెప్పన్ । దనుజహారన * స్తంబుల్గంబున్ । బెనఁగొనిధరా * భృద్వ్రశ్రమంబుల్ । దనరున దివ్య*త్త్యావృత్తమంచున్ ।।। న ।। ᑌస ᑌᑌ । త ᑌᑌ గగము ఇది ౧౦ వ వడి॥

పృథ్వీవృత్తము...సలినభవనుత*నాజలగం । బులుగలయతులం * బొందుప డం । బెలుచఁబలికినఁ * బృథ్వియన్ । వెలయునొకసమ * వృత్తమిలన్ ।।। న ।।। న । ᑌ । జ । ᑌ వగము ఇది ౧౨ వ వడి ॥

వృంతావృత్తము...నగణయుగమునగ*ణంబొందున్। గగమొకటియుజత* గాఁగూడన్ । ఖగవిరమములను * గల్పింపన్ । దగుఁగవులకువను* ధన్వ్రంతల్।।। న ।।। న ।। ᑌ స ᑌᑌ గగము ఇది ౧౫ వడి॥

మౌక్తికమాలావృత్తము...భక్తజనత్రాత * భతనగాసం । యుక్తములై వానిని * యుతయతుల్సు । వ్యక్తములైసూక్తు * లమరఁజెప్పన్ । మౌక్తికమాలాక్ర * మమువెసంగున్ ᑌ ।। భ ᑌᑌ । త ।।। న ᑌᑌ గగము ఇది ౧౦ వ వడి॥

ఉపస్థితవృత్తము... లేక శిఖండివిరుతవృత్తము...ఉపస్థితమునం*దొప్పారుచుండున్ । దపస్వివిరతు * ల్దాకంజకారం । బుపైసతగణం * బుల్గద్వయంబున్ । గపిధ్వజసఖా * కామేపలీశా । ᑌ । జ ।। ᑌ స ᑌᑌ । త ᑌᑌ గగము ఇది ౧౦ వ దీనిపేరే స్త్రీవృత్తము ॥

ఏకరూపావృత్తము... ఏపారుంగావ్యముల * నేకరూపల్ । ద్వాపుత్రీశు నభజ*గాగణంబుల్ । బ్రాపించుంగుంజరవి * రామమొప్పన్ । బాపంబుల్ వాయుటకుఁ * బ్రస్తుతింపన్ ᑌᑌᑌ మ ᑌ ।। భ । ᑌ । జ ᑌᑌ గగము ఇది ౩ వ వడి ॥

చంద్రికావృత్తము...అగవరధరనార* వాన్వితం । బుగఁగృతులనుజెప్పఁ* బొందికై । తగనిధివిరమంబు * దాఁకఁగా । జగతినినెగడొందుఁ * జంద్రికల్।।। న ।।। న ᑌ । ᑌ ర । ᑌ వగణము ఇది ౭ వ వడి ॥

వ॥ ద్వాదచ్ఛందంబగు జగతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బంద్రెండేసి యక్షరంబులై ౪౦౯౬ వృత్తంబులు పుట్టినంవు॥

స్రగ్విణీవృత్తము... కామెపల్లీమహా* గ్రామమధ్యంబునన్ । భూమిదేవో త్తముల్పూజసేయంగనా । స్వామియున్నాఁడనన్ * స్రగ్విణీశై లవిభ్రామయుక్తింజతుష్కంబగున్ రేఫముల్ ⌣ । ⌣ ర ⌣ । ⌣ ర ⌣ । ⌣ ర ⌣ । ⌣ ర ఇది ౧౧౭౧ వది ॥

భుజంగప్రయాతము... భజింతున్ సదా కామె * పల్లీనివాసున్ । వ్రజస్త్రీ విటున్ యాదవశ్రేష్ఠునంచున్ । భుజంగప్రయాతాఖ్య * ముల్లాల్లుయాలన్ । గజవ్రాతవిశ్రాంతి * గాఁజెప్పనొప్పున్ । ⌣⌣ య । ⌣⌣ య । ⌣⌣ య । ⌣⌣ య ఇది ౫౮౬ వది ॥

తోటకవృత్తము-తగుఁదోటకవృత్తము*ధాత్రియతిన్ । సగణంబులునాలు గు*సాగినఁబ । స్నగపుణ్యసదీసుర * నాథదిశా । జగతీద్విజపట్టణ * సంచరణా ॥ ⌣ స ॥ ⌣ స ॥ ⌣ స ॥ ⌣ స ఇది ౧౭౫౬ వది ॥

జలధరమాల . .శ్రీకుల్ మెచ్చంగృతులన*తిశ్రీదంబై । మారాకారాజలధ ర*మాలావృత్తం । బైరాజిల్లున్ భువిఁజతు * రాస్యశ్రాంతుల్ । సా రంజేరన్ మభసమ*సంయుక్తంబై ⌣⌣⌣ మ ⌣ ॥ భ ॥ ⌣ స ⌣⌣⌣ మ ఇది ౨౪౧ వది ॥

అందు-వంశస్థవృత్తము ...జతల్ జరేఫంబులు * సామజాతస । మ్మితాతురశ్రాంతుల * మెప్పువుట్టఁగాఁ । బతంగరాజధ్వజుఁ * బద్మలోచనున్ । నుతింపవంశస్థమ * నూనసమ్మైచనున్ । ⌣ । జ ⌣⌣ । త । ⌣ । జ ⌣ । ⌣ ర ఇది ౧౩౮౨ వది ॥

ఇంద్రవంశవృత్తము...ఇందీవరాక్షుల్ తగ* నింద్రవంశమా । నందంబునం బాడిరి*నందసూతిపై । కెందంబులన్మోహము*శేవమీఁటఁగాఁ । బొం దైగజశ్రాంతులు*పూనఁదాఁ జలన్ ⌣⌣ । త ⌣⌣ । త । ⌣ । జ ⌣ । ⌣ ర ఇది ౧౩౮౧ వది ॥

ద్రుతవిలంబితవృత్తము...ద్రుతవిలంబిత * రూపమగుంగుధ్రు । ద్యతినభా రయు * తంబుగఁజెప్పినన్ । సతజనార్తినశశ్వసనప్రియా । వితత భూసుర * వీరపురాలయా ॥ న ⌣ ॥ భ ⌣ ॥ భ ⌣ । ⌣ ర ఇది ౧౮౬౮ వది ॥

తోదకవృత్తము...సలలితతోదక * సామజవిశ్రాం । తులనుసజాయులఁ * దోదకవృత్తం । బలవడుఁగేతవ*రాసురకాష్ఠా । జ్వలనవకోశర*సా

స్థలవాసా ।।। న ।ᑌ। జ ।ᑌ। జ । ᑌᑌ య ఇది ౧౦౭౭ వది దీనిపేరే తామరసవృత్తము ॥

ప్రియంవదావృత్తము...విభుశమీరపృథు* వీజరక్షభా । గభవనాలయుని* కామెపల్లికా।ప్రభునభద్రజలను * బ్రస్తుతింపనా । నిభవిరామము న * నీప్రియంవదల్ ।।। న ᑌ ।। భ ।ᑌ। జ ᑌ । ᑌ ర ఇది ౧౪౦౦ వది ॥

ప్రమితాక్షరవృత్తము...ప్రమితాక్షరం*బమరుఁబద్మజవి । శ్రమమొప్పు మీఱ*సజసాయుతమై । యమునానదీతటవి*హారపృథా । ప్రమ దాకుమారసఖ*భద్రయశా ।।ᑌ స ।ᑌ। జ ॥ ᑌ స॥ ᑌ స ఇది ౧౭౪౦ వది ॥

జలోద్ధతగతివృత్తము...జలోద్ధతగతిందిశాగజయతిఁ।మెలంగునినుమా ఱు*మెచ్చుగజసల్ । ఫలానుభవకామె*పల్లినిలయా।ఖలాంబుద సమీర*కామజనకా । ᑌ । జ ॥ ᑌ స । ᑌ । జ ॥ ᑌస ఇది ౧౮౭౭ వది ॥

విశ్వదేవీవృత్తము ... శ్రీవత్సాంకాపద్మాధ * రిత్రీశకళత్రా । దేవేంద్ర స్తోత్రావిశ్వ * దేవీసమాఖ్యం । బైవిష్పుఁదున్మాయాగ * ణావా ప్తిదిక్సం।ఖ్యావిశ్రామంబుల్* చోద్యమైయుండఁజెప్పన్ ॥ ᑌᑌᑌమᑌᑌᑌమ । ᑌᑌయ । ᑌᑌ యఇది ౨౭౭౭ వది

చంద్రవర్త్మవృత్తము ... ఇంద్రవంద్యజగ * దీశఘనయశ । స్సాంద్రకామె పల్లి*సద్మయదువరా । చంద్రవర్త్మయగుశైలవిరతిని । నిస్తంద్రమై రనభ*సంబులమరిన్ ᑌ । ᑌ ర ।।। న ᑌ ॥ భ ॥ ᑌస ఇది ౧౯౭౭ వది ॥

ప్రహేయవృత్తము...కరివిరమణముల్ * గానామయంబుల్ । బరగనిలు పఁజూ* పట్టుంబ్రహేయం । బురగశయనభో*జోర్వీశపుత్రీ । వరప రమకృపా * వారాశికృష్ణా ।।। న ।।। న ᑌᑌᑌ మ । ᑌᑌ య ఇది ౨౭౭౨ వది ॥

ప్రముదితవదనావృత్తము...మమతనిభవిరా*మముల్ గూడఁగా । జమిలి నరములన్*సదాచెన్నగున్ । బ్రముదితవదనల్* రమానాయకా

సుమశరజనకా * సుపర్వస్తుతా ||| స ||| స U|U
రU|Uర ఇది ౧౨౩౨ వది॥

కుసుమవిచిత్రవృత్తము...కుతలములో సం*గుసుమవిచిత్రం | బతిశుభదం
బై *యగయతులన్నం | దతసయయుప్పక్ సయలినుమాత్రై | సత
తమువిద్వ * జ్జనులునుతింపన్ ||| స | UU య ||| స
|UU య ఇది ౯౭౬ వది॥

మణిమాలావృత్తము...కానుపలినామ * గ్రామస్థలనాసా | స్వామిత్ర
యకార*ద్వంద్వంబుపొసంగన్ | నేమంబుమహీధ్ర * ద్విత్రాంతు
లతోడన్ | భూమండలిఁగూర్పం * బాల్బున్మణిమాలల్ UU
| త | UU యUU | త | UU య ఇది ౭౮౧ వది॥

మేఘవిలసితము...కాళిందీముఖ* కమలమధుకరా | నాళీకాసన * నతరస
విరతు | ల్గాంలన్మేఘవి*లసితముదసగ| న్వాలాయంబుమ * ననసగ
ణములన్ UUU మ ||| స ||| స || Uస ఇది ౨౮౧ వది॥

వ॥ త్రయోదశచ్ఛందంబగు నతిజగతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బ
దుమూఁడేసి యక్షరంబులై యెనిమిదివేల నూటతొంబదిరెండు
వృత్తములు పుట్టెనందు॥

మత్తమయూరవృత్తము...శ్రీగోపాలాతంగెడ*సీమావనిగేహా | వాగీశా
దిస్వర్గని * వాసస్తుతిపాత్రా | యోగిధ్యేయామత్తమ * యూరం
బునకొప్పన్ | నాగత్రాంతుల్మత్యగ * ణంబుల్సగ మొందన్
UUU మ UU | త | UUయ || Uస U గ ఇది
౧౭౩౩ వది ॥

ప్రహర్షిణీవృత్తము...ధీరుల్సింధురవిర * తిన్మనత్రజగంబుల్ | సారెంబా
దములను * సంఘటించుచుండన్ | గూరారప్రహరుస * కుం
బ్రహర్షణుల్బ్బం | పారంజెప్పమురుమ * హామదంబుతోడన్
UUUమ ||| స | U | జ U | Uర U గ ఇది ౧౮౦౧ వది॥

ప్రభాతవృత్తము... మొనసిసజారగ * ముల్ప్రభాతవృత్తం | బునకుమ
దేభస* మూహావిశ్రమంబుల్ | దసరఁగనిల్చుఁబ్ర * దాకురాజత
ల్పాకసకమయూంశుక* కామెపల్లివాసా ||| స | U | జ | Uర
U|Uర U గ ఇది ౧౩౯౨ వది ॥

జలదవృత్తము ... బంగరుచుంగుపచ్చడము * పైఁగలయాతం గడదేశ వానుజల* దంబులచే । తంగడుసన్నుతింతునవ*తారయతిన్ ।బొంగుచుసారెభర్నభగ * ముల్ గదియన్ ⌣ ॥ భ ⌣।⌣ర ।।। న ⌣॥భ⌣గ ఇది౩౫౮౩వది॥

మంజుభాషిణీవృత్తము... ఉరగాపగాదిహారి * దుర్వారాలయా । కరుణాసముద్రముర * గర్వభంజనా । యిరవొందుచుండుసజ * లిబ్బడింపబ । ల్గరుగాప్తిధాత్రుయతిమంజుభాషిణుల్ ॥⌣స । ⌣। జ ॥⌣స। ⌣।జ⌣గ ఇది౨౮౯౫వది॥

రుచిరవృత్తము...గదాధరున్ జభసజ*గంబులన్ గవుల్ । సదాపితామహయతి* సాగుచుండఁగా।ముదంబుతోఁడరుచిర * ముద్రచింతురిట్లు దాగభక్తిఁగృతుల * నుర్వారాస్థలిన్ । ⌣।జ⌣॥ భ ॥⌣స।⌣। జ⌣గము ఇది౨౬౦౫వది॥

క్షమావృత్తము... క్రమము*నిభవి * శ్రాంతినాతాగయు। క్తముగసుకవిప*ద్యంబులూహించినన్ । క్షమననఁబరగుం*గంజ। పత్రేక్షణా। సుమశరజనకా* సూరవంశోత్తమా। ।। న ।।। న⌣⌣।త⌣⌣। త⌣గ ఇది౨౩౪౮వది॥ దీనిపేరేక్షపావృత్తము

చంచరీకావళి ... కంబుగ్రీవాసత్యా * కామినీప్రాణనాథా । బింబోష్ఠామారాగ * ప్పేర్చి భూభృద్యతుల్గాం । చుంబాదంబై ధాత్రిం*చంచరీకావళీనా । మంబొందుంగావ్యశ్రీ * మానినీభూషణంబై ⌣ ⌣⌣మ⌣⌣⌣మ⌣।⌣ర⌣।⌣ర⌣గ ఇది ౧౧౮౯వది

మత్తహంసినీవృత్తము...మనోహరా కార* మధుదైత్యసంహారా। వినాయకారూఢ* విబుధేంద్రవందితా । జనార్దనాజత్న * జగురుల్ కుభృద్యతిన్ । దనర్చుంబద్యంబు* దగుమత్తహంసినిన్ । ⌣ । జ ⌣⌣ । త॥⌣స ।⌣।జ⌣గఇది౨౮౯౦వది॥

సుమంగలి॥ సారిదిన్ ధరిత్రిని*సుమంగలివృత్తం।బరయంగసామజ*యతిన్ సజసాగల్। తిరమొందనొప్పువి * ధిపూజితపాదాం । బురుహద్వయాంబుర * మురాసురవైరీ ॥⌣స।⌣।జ॥⌣స॥⌣⌣స గ ఇది*౫౮౨౬వది

వ॥ చతుర్దశచ్ఛందంబగు శక్వరియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదునా

లుగేసి యక్షరంబులై ౧౬౹౭౮ వృత్తములుపుట్టినందు ॥

వనమయూరవృత్తము...శ్రీకరధరాధిధర* జిష్ణునుతపుణ్యా । శ్లోకభజసన్న గగ*లుగ ద్రుహిణసంఖ్యగ । సోఁకువిరమంబుగను* చుస్వనమయూరా । ఖ్యాకమనువృత్తమిల* నందమగుచుండుగ ‿॥భ।‿।జ॥‿స।।న‿‿గగము ఇది ౩౭౨౨ వది ॥

అందు-వసంతతిలకావృత్తము...శ్రీమేదినీరమణ*సింధుతరంగరంగ । ద్రామాహితల్పవిన * తాసుతవాహరాధా । కామానసంతతిల * కగ దభజాగగంబుల్ । సామప్రభూతయతి * సాగిధరంజెలంగుగ ‿‿।త‿॥భ।‿।జ।‿।జ‿‿గగము ఇది ౭౯౩౭ వది॥ దీనిపేరే సింహోన్నతము ఔద్ధర్షిణీ శోభావతి మధుమాధవి ॥

భూనుతవృత్తము ..ముమ్మరించిరనభాగగ * ముల్ దశవిశ్రా । మంబుభూతలమునందున * మానితమయ్యోగ । జాంబవత్యధిప కేశవ * సారసనేత్రా । కంబునందకగదాధర * ఖండితసాళ్వా ।‿।ర।।న‿॥ భ‿॥భ‿‿గగము ఇది ౩౭౧౮ వది॥

అందు-సుందరీవృత్తము...సూరిజనప్రకరంబు*సుందరినెన్నఁగా । భారసవంబులురత్న * భాసితవిశ్రమా । ధారముగాఁదనరారుఁ* దార్క్ష్యతురంగమా । శౌరిముకుందమునీంద్ర*సన్నుతకేశవా ‿।।భ‿।।భ‿।‿ర।।‿స।‿వగణము ఇది౩౭౧౮ వది

ప్రహరణకలిత...వనిగొనునెపుడుం * బ్రహరణకలితగ । ననభనవలుమం*దగజవిరమముగ । ఘననిభఘనవి *గ్రహాబకమురమ । ర్దనమధునరక*ప్రహరణకలిత ।।।న।।।న‿।।భ।।।న।‿వగణము ఇది ౭౯౯౯॥

నవనందినీవృత్తము...నవనందినిగ సజగణ *స్నగగలాయెగ । నవవిశ్రమంబునుద * నర్చిచెలువొప్పగ । నవనీతచోరకుజ*నార్దనునుపేంద్రుగ భవదూరునెంతురుస * భాసదులుభక్తిగ ॥ ‿స।‿।జ।।‿స।।న‿‿గగముఇది౩౭౧౮వది

అందునపరాజితము...ననరసలగలొంది * నన్నవవిశ్రమం । బునుగలిగిర వీంద్ర*భూషితమైజనా । ర్దననిగమసుగోచ * రాయపరాజితం । బనఁగఁదనరుశ్రావ్య *మైవినువారికిగ ।।।న।।న‿।‿ర॥‿స।‿*వగణము ఇది౩౭౨౩ వది॥

అందు-ననసంబాధ...వాలాయంబుఁ సత్కవిజనములు * వాక్రువ్వన్ । వా
లారన్ గోవిందవరద ధ్రువ * వాత్సల్యా । కాళిందీప్రాణేశమతన
సగ * గప్రాప్తిన్ । జాలాభాస్వద్విశ్రమమునసున * సంబాధల్
UUU మ UU । త ।।। న ।। U స UU గగము ఇది
౧౨౧౬ వది ॥

అందుఁగమలవిలసితవృత్తము...క్రమమునననననన*గగములుగూడన్ । గమ
లవిలసితము* కమలజవిశ్రా । మమునుజగతినిసగు * మహితచరిత్రా ।
కమలదళనయన*కడుఁబొగడొందన్ ॥। న ॥। స ॥। న ॥। న U
U గగము ఇది ౮౦౭౭ వది ॥

వ॥ పంచదశచ్ఛందంబగు నతిశక్వరియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బది
యేనేసి యక్షరంబులై ౩౨౭౬౮ వృత్తంబులు పుట్టెనందు ॥

మాలినీవృత్తము...కనకకశిపుహర్తన్*గానలోలున్ శుభాంగున్ । దనుజ
హరణదక్షున్*ధర్మమార్గానుసారిన్ । మనసిజగురునెంతున్*మాలినీ
వృత్తమందున్ । ననమయయగణంబుల్ * నందివిశ్రాంతిగూడన్
॥।న॥।న UUU మ । UU య । UU య ౯ దింట యతి ౪౬౭౨ వది

అందు-సుకేసరము...సురుచిరధర్మమూలమై*సొంపుమీఱునా । గిరిధరనా
భిపంకజను * కేసరంబువై । ఖరినజభద్రముల్గదియుఁ * గల్పనంబు
నన్ । గిరిశవిరామసంగతిసు * కేసరంబునన్ ॥। న । U । జ U ॥భ
। U । జ U । U ర ౧౧ డింటఁయతి ఇది ౧౨౮౦౩ వది దీనిపేరేభద్రకము

అందు-మనోజ్ఞ...అజమృడవాసవసంత * తార్చితపాదపంకజయుగళున్
హరినిరి * కారుమనోజ్ఞనా । ఋజువగువృత్తమునందుఁ * బ్రీతి
నుతింపఁగా । నజజభరంబులువ్రేల్చు * నచ్చినదిగ్యతిన్ ॥ । న ।
U । జ । U । జ U ॥ భ U । U ర యతి ౧౦ ఇది ౧౩౨౮౧ వది

అందు-మణిభూషణము...వింతయైనమణిభూషణ * వృత్తముసందున|త్యం
తమోదమునసెన్నును * నద్దశవిశ్రమా | క్రాంతమయ్యెరనభార
లం * గంజదళాక్షుగం | సాంతకున్నరకసంహరు * నార్యసమూహ
ముల్ ◡|◡ర || |స◡ ||భ◡ ||భ◡|◡ర ఇది౧౩౩౨౬ వది||

అందు-సుగంధియనువృత్తము...రంబుజంబురంబుజంబు* రంబుచెన్నమీ
ఱంగా|దొమ్మిదింటవిశ్రమంబు * తోరమైనసుగంధికి|గ్రమ్మఁగాను
తింపనొప్పుఁ * గానలోలుఁడచ్యుతుం | డంబుజాక్షుఁడాదిదేవుఁ*
డక్షరాఖ్యుఁడెప్పుడున్ ◡ | ◡ర | ◡ | జ◡ |◡ర|◡|
జ◡|◡రఇది౧౬౧౫రవది దీనికేశేశాలినీ వృత్తమును చామర
వృత్తముకు - ప్రశాంతివృత్తమును

అందు-నీలావృత్తము...గజవిశ్రమంబునఁ *గసలునిలయమునఁగా | నజనాస
లుండిన* సకలకవికృతమై| భుజగాశసధ్వజు * భుజగపతిశయనున్ |
వ్రజసుందరీముఖ * పసజహితుఁబొగడన్ || ◡స | ◡ | జ ||స
|| | స ||◡ స*ఇది ౧౭౧౭౩ వది||

చంద్రరేఖావృత్తము ... మత్తేభక్రాంతిచేర * మ్యంబొమహింజంద్రరే
ఖా | వృత్తంబొ్రమమ్యయంబుల్ * వేడ్క-న్ హృషీకేశుఁబార్థుశు
త్తన్నారాయణునిన్ * శ్యామబుద్రయూగారిదైత్య | చ్ఛేత్తన్దాశా
ర్హాలక్ష్మీ * చిత్తాబ్జవాసున్నుతింపన్ ◡◡◡మ◡ | ◡ర
◡◡◡మ|◡◡య|◡◡య ఇదిర౬౨రవది

నలినీవృత్తము ... ససపాసలచేదశవి * శ్రమయుక్తిచేఁ | బొసఁగన్నలి
నిన్ మణికిం * బుసుదర్శనహా | స్తసరోరుహాలవామనుఁగే*శవుశౌరి
నజున్|వసుదేవనృపాలతనూ * భవుఁబొడుమరా || ◡స || ◡
స||◡స||◡స||◡ స-ఇది౧౫౬౬౩వది ||

అందు-నలసగతివృత్తము...అలసగతినాఁజనున * భాంతరముసందు|న్విలన
ద్వతారయతి * నిండినసనభ్యల్ | గలయశకటాసురని * ఘాతను
విశిష్టున్|బలుఁమఱు గపీశ్వరులు * ప్రార్థనలుసేయన్ | | |స||◡
స | | | స◡||భ | ◡◡యఇది౫౬ర౭వది

అందుమణిగణనికరము...మణిగణనికరము * మనులఘుగురువై।మణివిర మణమయి*మధుదనుజహరుఁ । ఫణిపతిశయనునిఁ * బ్రమథితన రకు । న్బ్రణిమదయుతనిభు * నిఁబొగడఁదనరుఁ ॥ । న ॥ । న ॥ । న ॥ । న ॥ U సఇది ౧౫౯౭ వడి॥

వ॥ షోడశచ్ఛందంబగునష్టియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁబదునాఱేసియక్ష రంబులై ౬౫౫౩౬ వృత్తములుపుట్టెనందు॥

ప్రియకాంతావృత్తము...అమరులుభృత్యుల్తన * యవియద్గంగధరిత్రీ।క మలలు।పెండ్లాములు*రవికంజారులుగన్నుల్ । శమితతృణావర్తున కని*చాటుంబ్రియకాంతా। ఖ్యముశివసంఖ్యావిర * మణమైన్యన్య సగంబై ।।। న । UU య ।।। న । UU య ।।U సUగ ఇది ౧౮౭౭౩ వడి॥

అందుఁబంచచామరము...జరప్రజజంబులుఁగముంబొ * సంగితొమ్మిదింటి పై। విరామమొందిసత్కవుల్స*విస్తరంబుసేయఁగాఁ। బరాత్పరుం డుమాధవుండు * పంచచామరంబునఁ । బ్రరూఢగుంభనంబులఁ దుఁ * బొడనొప్పధాత్రిలోఁ । U । జ U ।U ర । U । జU ।U ర । U । జUగ ఇది ౧౬౦౭౫ వడి॥

అందుఁబద్మకము... నభజజాగగణయుక్తిఁబి* నాకివిరామక । ప్రభవమై కృతులనొప్పను * బద్మకమందిమై । ప్రభుఁడునక్రమునుద్రుంచి ను * రక్షితుఁజేయసా। మభవపద్మకముచాడ్పున * మానితమైధ రఁ ॥।న U॥భ।U।జ।Uజ।Uజ।Uగ ఇది ౧౭౬౭౫ వడి॥

అందుఁజంద్రశ్రీవృత్తము... తమంజంద్రశ్రీతోయమన * సరగల్భానువి శ్రా।మముఁసంబంధించున్నరహాదిర*మాచిత్తచోరా।శమీయా మ్యాగారాశమనసహా * జానాథాకృష్ణా । ప్రమత్తక్రవ్యాదక్షణ దళన * రాధాభుజంగా । UU య UUUమ ॥ । న ॥Uస U।Uర Uగ ఇది ౧౧౭౯౭ వడి॥

అందు–మేదినీవృత్తము-దీనిసేరేవాణియు....మృదయతినజ్బజర్గములు*మే దినీసమాఖ్యఁ । దడబడుచుండఁగాఁదనరు* దంష్ట్రిపద్మనాభా। జ డనిధితల్పనందనుత * సాళ్వరాట్కృతాంతా । కడుహితభక్తినీకు

నతి * గావుమయ్యదేవా ।।।న।◡।జ◡ ॥ భ । ◡।జ◡।◡ ర◡గఇది౩౮౦౩ వది

అందు-ఫలసదనవృత్తము నననననగములుద* నరఁగదశవిశ్రాం । తినిఫలసదనముల * తిశయమగుచొప్పన్ । మునిజనహృదయములఁ * బొలుచువానిన్ । గొనబుగముదమొదవఁ * గొలిచెదమటంచున్॥ ।।।న।।।న।।।న।।।న।।◡స◡గ ఇది ౧౮౦౦౩ వది॥

అందు-నశ్వగతివృత్తము...అందములైనభకారము*లైదునుగాంతమ్మునై। పొందిపదింటవిరామముఁ * బూనినయశ్వగతిం । గందసమానమహోన్నత*గాత్రునిశౌరిగో। విందునిఁబ్రస్తుతిసేయఁగ*వేడుకయయ్యెఁజుమీ◡॥భ◡॥భ◡॥భ◡॥భ◡॥భ◡గఇది౩౧౯౮౬వది

అందు-మదనదర్పణము...చారుమదనదర్పణంబుభ*స్జరజ్గముల్దగున్ ।మారవిమతవిశ్రమంబున * న్మహింజెలంగునా । భీరులయమునాతటంబునం * బ్రియంబుఁజేసియా । ధీరవరుఁడుగూడెనంచుభ * క్తిసన్నుతింపఁగా॥◡॥భ ॥◡స । ◡। జ◡।◡ర । ◡ । జ◡గ ఇది ౨౫౧౯౮ వది

అందు-గజవిలసితవృత్తము...బాలసరోజనాభ * వరదతనుమిళితజం। బాలదిగంబరాస * మసృణకబళకరలం । బాలకమంగళాస * హగజవిలసితమునన్నాల్గిలుభరేఫనాన*నగములిభవిరమమై ◡ ॥ భ ◡ । ◡ర॥।న॥।న॥।న◡గ ఇది ౩౭౫౮౬ వది॥

వ॥ సప్తదశచ్ఛందంబగు నత్యష్టియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదియేడేసియక్షరంబులై ౧౩౧౦౭౨ వృత్తంబులు పుట్టినందు॥

శిఖరిణీవృత్తము...భజింతున్నిత్యంబున్మునిజనసదా * ప్రార్థనపరున్। గజేంద్రార్తిధ్వంసింగృతకలలనా * గ్రావునజరున్ । ద్విజశ్రేష్ఠుల్మెచ్చన్యమనసభవల్ * విశ్వవిరతి । ప్రజాతాహ్లాదంబై శిఖరిణియనా*భాసురమగున్ ।◡◡య◡◡◡మ॥।న॥◡స◡ ॥ భ।◡ వగణము ఇది ౫౯౦౩౦ వది

అందుఁబృథ్వీవృత్తము... జసల్జసయసంబులుష్టకర * సంఖ్యవిశ్రాంతులున్ । బొసంగికవిపుంగవుల్పలుక * భూమిలోఁబృథ్వినా। నసం

శయమగుంగళిందతన * యామునోవల్లభా । ప్రసన్నవదనాంబు
జాధృత*పక్షశ్వధామాధవా।U। జ॥U స।U।జ॥U స । UUయ
।U వగణము ఇది ౩౦౭౮౬ వది ॥

అందు-హరిణి ... హరిణియనువృత్తంబొప్పునస్ఖరాత్తవిరామమై । స
రిసమరేఫస్వంబై పోడ * శ్రమదాసహా । ప్రరమణుఁద్రుణావ
ర్తక్రవ్యాద * సంహారుయుక్తకో । పరిరుచిరపింఛాచూడంబీత * వ
స్తుతినుతింపఁగాఁ ॥న॥U సUUUమU । Uర॥Uస।Uవగ
ణము ఇది ౮౬౧౧౨వది

అందు-నర్కుటవృత్తము ... దీనిపేరేకోకిలకాకము ॥ కొలిచెదనాదిదేవు
పద * కోకనదంబులునేఁ । వొలఁచెదఁదొంటిబాముసఁగు * మర్వ
డుపాపములం । దలఁచెదనామధేయమతి * తత్పరతజ్ఞభజా । వ
లఁదగులర్కుటంబునను *భర్గవిరామములఁ ॥న।U।జU॥భ।U।
జ। U। జ।Uవగణము ఇది౫౬౨౩౯ వది ॥

అందు-మందాక్రాంతావృత్తము ... మందాక్రాంతన్గిరిశవిరతు * ల్మభ్న
తాగాగణంబుల్ । పొందెన్నందీపునివలన * సంపూర్ణవిద్యాచయం
బుల్ । ప్రమందించెన్దారుణరణమునం * బాంద్రసాళ్వాదులంజే । యం
దెంజేరెండడుకులకునం * దాత్మజుండంచుఁజెప్పఁ. UUU మ
U॥ భ ॥। నUU। త UU । తUU। తUUగగముఇది
౧౦౯౨౯ వది ॥

అందుఁబాలాశదళవృత్తము – దీనిపేరేత్వరితగతియు ... అదనదనునహరి
నుతు* లమరధరఁబాలా । శదళమనఁదనరుఁగవి * జనులువచియిం
పఁ । బదునొకొండగునెడయతి* పదిలమునఁజేరఁ । గదియునగణ
ములయిదు * గగముతుదనొందఁ ॥।న॥।న॥।న॥।న॥।న ॥। న
UUగగముఇది ౩౨౬౮౦ వది ॥

అందు-వంశపత్రపతితవృత్తము...బాగుగఁజెప్పనొప్పువసుధఁ * భరన
భనలగముల్ । సాగిపినాకివిశ్రమమున * సభలనుఁగుదురై । రాగి
లువంశపత్రపతిత * ప్రణామునవరకు । ప్రాగతనంబునందునిమో*
నందతనయుఁడనినఁ U॥భU।U ర॥। నU॥భ॥।స।Uనగ
ఇది ౮౮౯౦౨ వది ॥

అందుఁజంపకకేసరియనువృత్తము... సనకాదియోగినుతు * జాంబవతీప్రియు నిర్వికల్పునమేయునక్షరువి* భున్యమళార్జునభంజనుఁ । వనమాలిఁగృష్ణుముర * భంజనునెంతురువారిజా । ససవిశ్రమంబుస జ* సాస్వలుచంపకకేసరిఁ ॥ ∪స । ∪।జ ॥ ∪ స ॥ ∪స ॥∪స।∪ వగణముఇది ౪౬౬౨౭ వది ॥

వ॥ అష్టాదశచ్ఛందంబగుధృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదునెనిమిది యక్షరంబులై ౨౬౨౧౪౪ వృత్తములు పుట్టెనందు॥

+మత్తకోకిల ...అత్తమిల్లుమహేశవిశ్రమ*మార్యసమ్మతినొప్పఁగా। సత్తుకారసజాభరేఫలు * చౌకలింపుచునొందఁగా। మత్తకోకిలవృత్తపద్ధతి* మక్కువంబొనరింపఁగా । హత్తిపూజయొనర్పవచ్చుజ * నార్దనాహ్వయునెప్పుడుఁ ∪ ।∪ర ॥∪స ।∪।జ।∪।జ∪॥భ∪।∪ర ఇది ౯౩౦౧౯ వది॥

అందుఁగుసుమితలతావేల్లిత ... వేమాఱెన్నంగాఁగుసుమితలతా * వేల్లితస్మత్నయాయల్ । శ్రీమార్తండశ్రాంతియుఁగుదిరిసం*జెన్నుమీఱున్ధరిత్రిఁ । గామేపల్లీశుంగనకవసనుం * గంజనేత్రుఁశుభాంగుఁ । గోమద్బాలుంగాలయవనహరుం * గుంజరేంద్రార్తినాశుఁ ∪∪∪మ∪∪ । త ॥ ।న।∪∪య।∪∪య।∪∪య ఇది ౧౦౭౫౬ వది.

అందు - నిశావృత్తము ... ప్రబలునిశనునారరా * రంబులఁనత్నవిశ్రాంతియుఁ । గబళితదవపావకా * పూతనాజీవితాహారికృష్ణబలసహాజపారి * జాతాపహారాయసుశ్రేష్ఠదే । వబలదమనవంద్య * బహిర్వష్ఠవార్ష్ణేయసైనేయకా ॥ న ॥ న∪ ।∪ ర ∪ ।∪ర ∪।∪ర∪।∪ర ఇది ౬౨౩౪౩ వది ॥

అందు-హారనర్తనవృత్తము...దీనికిఁదొమ్మిదింటనాఱింటయతులు ॥ దావపావకఖాదిమా*ధవచాశార్హా*దనుజాంతకా । దేవకీప్రియనందనా* దివిషద్వంద్యా * ధ్రువసన్నుతా । భావగోచరవిశ్వరూ * పదగున్వాప్రకు * వ్వనవర్తసం । ఖ్యావిరామముదేఫస * జ్యభరేఫంబుల్* హారనర్తనఁ ∪ । ∪ర ॥ ∪స ।∪ । జ । ∪∪ య ∪ ॥ భ ∪।∪ ర ఇది ౧౭౨౩౦ వది ॥

అందు-త్ర్యోహారము ... బాహాబాహినిదమలో * భ్రాతల్దోడ్త * పగలఁ
బోరాడం । గాహంవీరుఁడగుబుభుక్షుసూనుంజ * గతిఁగూలంగా ।
నాహాయేసిననరపా * లారత్నేషు * యతులుపొందంగా । త్ర్యోహారం
బుమసయత * స్సంబుల్చెంది * మనుసునందంబై ॥ ॥ మ
॥ । న । ॥ య ॥ । త ॥ । న ॥ మ ఇది ౮౩౦౮౦ వది
తొమ్మిదింట నైదింటయతులు ॥

వ॥ ఏకోనవింశతిచ్ఛందంబగు నతిధృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ
బందొమ్మిదేసియక్షరంబులై ౫౨౪౨౮౮ వృత్తములుపుట్టినందు॥

శార్దూలవిక్రీడిత... దీనికిఁబదుమూఁడింటయతి ॥ నీరేజాంచితలోచనాయ
హారయే * నీలాంబుదాంగాయమా । యారాత్రించరఖండనాయ
విభవే * హర్యక్షవక్త్రాయతా । ర్క్ష్యారూఢాయయంటంచుఁగూ
ర్తురునిరీ * హావిశ్వవిశ్రాంతిపి । స్తారింపన్మసజస్తతంబులుగము
న్శార్దూలవిక్రీడితే ॥ మ ॥ । స । । జ॥ స । ।
త ॥ త గము ఇది ౧౪౯౩౩౬ వది ॥

అందు- తరళ... జలజలోచనుఁగ్రైటభాంతకు * శంఖచక్రగదాధరుఁ । గల
శజాదిమునీంద్రసేవితుఁ * గాళియాంతకునచ్యుతుఁ । బలుకుచోఁ
దరళంబులందుల * భానువిశ్రమపద్ధతిఁ । గలియనభ్రసజాగ
ముల్సమ * కట్టిచెప్పుదురుత్తముల్ ॥ న ॥ భ । । ర ॥ స
। । జ । । జ గము ఇదిర౦౬౦౩౧ వది

అందు-మేఘవిస్ఫూర్జితము... పదుమూఁటయతి॥ క్షమాలక్ష్మీనాథుఁ విదుర
వరదుఁ * జాహ్నవీజాతపాదుఁ । సమామ్నాయస్తవ్యుఁ గరుడ
తురగుఁ * సామజప్రాణదాతఁ । మిముందాఁబేర్కొన్నన్నభ
లఁదనరు * మ్మేఘవిస్ఫూర్జితంబుల్ । విమర్శంగూర్పఁ యమ్న సరర
గము * ల్విశ్వవిశ్రాంతిచేతఁ । ॥ య ॥ మ ॥ । న
॥ స । । ర । । ర గ ఇది౭౫౭౧౩౬ వది.

అందు-చంద్రకళ... దీనికిఁబదునొకంటయతి-తానకంబుగఁజంద్రకళావృ*
త్తంబుకవుల్విరచించిరఁ । వీనులారమనోజ్ఞపదంబుల్ * పేర్చికర
పగ్గివిరామమై । కానవచ్చిరసస్తజజంబుల్ * గంబుదనర్చికళింద

జా॥ మానినీరమణా స్తవగాథా * మానితరత్నములందగుగ్ ।
ర॥ స॥ స ।త। ।జ। ।జ గ ఇది ౧౬౭౧౭౬ వది ॥

అందు-భూతిలకము... భారసజాగగణంబులుంబఱ * వంగభానువిరామవి। స్ఫారతభూతిలకంబుపాండవ * పక్షదైవతవృక్షమిం । పారధరిత్రికిఁదెచ్చినట్టి * మహాత్మ్యయంచుఁగవీశ్వరుల్ । చారుపదంబులుగూర్చిచెప్పిన * శ్రావ్యమావిశవారికిన్ ॥ భ ॥ భ । ।
ర॥ స। ।జ। ।జ గము ఇది ౧౬౪౫౯౨ వది ॥

అందుఁగవికంఠభూషణము ... నవరత్నవిశ్రమము * నన్ సజసాసజగంబులన్గవుల్। గవికంఠభూషణము * గారచియింతురుమాటిమాటికి। శ్రవణిల్లుఁగబ్బమున* నందకపాణినుపేంద్రురుక్మిణీ। ధవుసత్కథాసుధలఁ * దత్పరులైనమహాత్ములట్లుగాన్ ॥ న । । జ॥ స
॥ స॥ స। ।జ గ ఇది ౩౭౪౦౧౨ వది॥

వ॥ వింశతిచ్ఛందంబగు కృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువదేసి యక్షరంబులై ౧౦౪౮౫౭౬ వృత్తములు పుట్టెనందు ॥

మత్తేభవిక్రీడిత... మనువిశ్రాంతినిసభ నమ్యవములన్ * మత్తేభవిక్రీడితా। హ్వానవృత్తంబుచెలంగెమానవతులా*రాఁడెయేతెంచెభక్తినిగాత్యాయనిఁగొల్చునాడుయమునా * తీరంబునంబొందివే। డ్కనుమాచీరలు దోఁచుకొన్నవెడదొం * గంజూచినారాయనన్
॥ స ॥ భ । ర॥ న మ। య। వగణము పదునాలవయింటయతి. ఇది౩౦౭౬౭౨వది

అందు-నుత్పలమాల... పేరిననేయిమర్ధములు* పెర్గునుమీఁగడయున్నదాబ్రజా। గారముసొచ్చిత్రాగివెన * గంతులువైచుమురారినెంచఁగా। ధారుణిరూఢికెక్కునవ * తారవిరామముచేలసవ్వరన్। భారలగంబులుంగలయఁ * బల్కనునుత్పలమాలచెన్నగున్ ॥ భ
। ర॥ । న॥ భ ॥ భ । ర। వగణము ఇది ౩౫౫౭౬౯॥

అందు - నంబురుహావృత్తము... చారుతమాలదళాసితవర్ణునిఁ*జక్రకహస్తునినాతను। ద్వారితకంసముఖక్షితిపాలకు * నందనందనునవ్యయున్। సూరకులోద్భవుఁగైటభభేదిని* జోలిచేసినుతింపభా। భారసవంబు...

◡ ॥భ◡॥భ◡।◡ర॥◡స।◡ వగము పదుమూఁటయతి. ఇది ౩౭౨౧౫౦ వది॥

అందు-ఖచగప్లుతము...యమునలోఁజొరనోడిననానా * ప్రాకృతజంతువులం బ్రబమోద। మునఁ బ్రోచుటకై కలఁచంగా*దర్పమునంజను దెంచి ఘోర । ముగఁజుట్టినకాళియుసంహా * రంబొనరించినకృష్ణయు।ర్యమవిరామముతోడనభామ్ను * స్వాల్వేలయుఖచరప్లుతక్.
॥ । న◡ ॥ భ◡॥భ◡◡◡మ॥◡స॥◡స।◡వగ పండ్రెండింట యతి. ఇది౩౭౩౧౭౫వది

అందు - ప్రభాకలిత... వళిపదమూఁడవయక్కరంబుగ * వాసికెక్కనజాభరే। ఫలుసలగంబులమర్చిసొంపొద*పంబ్రభాకలితాఖ్యమై।చెలువగువృత్తమునందుసత్కవి* శేఖరుల్వినుతింతురా। జలనిధిమీఁదను బవ్వళించిన*జాంబవత్యధిపాలునిన్ ॥। న।◡ ।జ।◡ । జ◡ ॥ భ◡।◡ర॥◡స।◡వగము ఇది ౩౮౭౫౦౩ వది॥

వ॥ ఏకవింశతిచ్ఛందంబగు ప్రకృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువదియొక్క యక్షరంబులై ౨౦౯౭౧౫౨ వృత్తంబులుపుట్టెనందు॥

చంపకమాల...చపలమనీషతోడ నొక*సంయమి వేమొఱ వెట్టుచుండఁగాఁ। గృపనుదదీయపుత్రుబ్రతి*కించినమేటివిభుండవంచునిన్।సపరిగణంబుతోనజభ*జాజలురేఫయుఁగూర్చిసత్కవుల్।త్రిపురవిభేదనాఖ్యవిర*తిందగఁజంపకమాలఁగొల్తురా॥న।◡।జ◡॥భ।◡।జ।◡।జ।◡।జ◡।◡ర ఇది ౮౮౯౮౫౫ వది. పదునొకంటయతి ॥

అందు -వనమంజరి...మనువిరతుల్న జజాజభరల్వన*మంజరింగవిశేఖరుల్ దనరఁగనాజయుఁడున్విజయుండను * ద్వారపాలకులిర్వురు।స్సనకునిశాపముఁదాఁకినిశాటుల * నంగఁబుట్టినుపర్వులన్ । జెనకినవాండ్రనుజంపినకోలన్నృ*సింహునిన్వినుతింతురా ॥। స।◡। జ।◡।జ।◡।జ।◡।జ◡॥ భ◡ ।◡ర ఇది ౭౫౮౨౯౩ వది పదునాలుగింటయతి॥

అందు - లాటీవిటము...సగణంబులునాల్గిటమత్యలవి * శ్వస్రాంతిన్లాటీవి

టవృత్తం।బగునంచుఁగవీంద్రులుగొల్తురున*మ్యక్షీ౯తిన్యాచించియ
థేచ్ఛం।దగునేర్పుసమూఁడుపదంబులుగాఁ*దైౖలోక్యంబుల్గొల్వఁగ
శూరుల్ । వ్రేగలంబలిదానవుఁద్రొక్కి-నయూ*పొట్టిందిట్టన్వామనుఁ
గ్రుష్ణుణ్ ॥◡స॥◡స॥◡స॥◡స◡◡◡మ◡◡।త।◡◡
య. ఇది ౯౦౦౦౦ వది. పదమూఁటయతి ॥

అందు-మణిమాల ... అజహత్పయోదధిఘృతంబు * లమ్ముచుమురారిఁబా
డిరెలమిణ్ । నజగాఁవదీయచరణొత్త * నవ్యహృదయారవిందల
గుచు । న్వ్రజసుందరీజనములొక్క- * నాఁడుమణిమాలయందుఁ
బొసఁగ । న్భజము ల్త్రివారముసముంబి * నాకపిరమంబుపొందుద
నరణ్ ॥◡స।◡।జ॥◡స।◡।జ॥◡స।◡।జ॥◡స ఇది
౯౨౫౩౫౬ వది. పదునొకొంటయతి ॥

అందుఁగరిబృంహితము. . .మూఁడుభనములు శేషమునుబదు*మూఁటవిరతి
యుసొంపుగాఁ । గూడుకొనఁగరిబృంహితమునమ* కూర్చివసుమతి
మండలా।పీడమనుకరిబృంహితరవము * బెల్లుగఁబలుకుచుండఁగాఁ
గొడిగవుచిననాఁడుశకటునిఁ*గూల్చినహరినుతించెదణ్ ◡॥భ।॥
న◡॥భ॥న◡॥భ॥న◡।◡ర. ఇది ౭౮౨౩౭౦ వది ॥

అదు-కనకలత. . .జవమునభగభగయనుచుప్రజ * జనములఁబొదవినం । డ
పశిఖనుడిపినమధుముర * నరకదమనయనిపేలవముగఁబలుమఱుని
రువది * లఘువులుగముపదుమూఁ । డవమొడవిరతిఁబొసఁగినబె*డ
గడరుఁగనకలతణ్ ॥।న॥।న॥న॥న॥న॥న॥◡సఇది౧౦౪౮౫౭౬వది

వ॥ ద్వావింశచ్ఛందంబగు నాకృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకిరువదిరెం
డేసియక్షరంబులై ౪౧౯౪౩౦౪ వృత్తములుపుట్టె॥

అందు-మహాస్రగ్ధర* స్తతనస్రాగల్వ్విరించా*ష్టవిరతులుమహా*స్రగ్ధరంజెప్ప
నొప్పుణ్ ।గ్రతువిఘ్నంబావహిల్లం*ప్రమదమునవ్రజ*వ్రాతదత్తా
న్నమెల్లణ్ ।క్షితిభృద్రూపంబునన్మె*క్కి-నపుమనమరా*గ్రేసరుండం
పద్మబ్బ్యల్ ।ధృతిమైఱాల్వానగుర్వం*దివిరికరుణాతో*ధేనువర్ధాద్రి
మోచెణ్ ॥◡స◡◡।త◡◡।త।॥న॥◡స◡।◡ర

◡।◡ర◡గ ఇది ౬౦౫౮౭౦ వది. తొమ్మిదింట నెనిమిదింట యతులు ॥

అందు-భద్రకము...భంబురనత్రయంబుగము నొంది* భానుయతిభద్రకం బుదనరున్ । బింబిసపిల్లగోలకరయుగ్మ*పాదములఁబట్టియూఁదిపశు వ। ర్గంబునరణ్యమధ్యమధరిత్రిఁ * గాచుసమయంబునన్యమునతీ । రంబునగొల్లలంగలసియోగి * రంబుదినెఁ గృష్ణుఁడంచుఁబలుకన్ ◡॥భ।◡।ర॥।న◡।◡ర॥। న◡।◡ర ॥। న◡గ ఇది ౧౦౩౩౫ ౧౦ వది*పండ్రెండింటయతి॥

అందు-మానిని...రాజులుసప్తభముల్గమువిశ్వవి*రామముమానినియందు భర। ద్వాజముఖప్రమునీశ్వరులందఱు* దైత్యగురుభృగువాక్యము నన్ ।రాజులనాయకతల్పునిదైవత* రాజునజస్రముగొల్తురువి । భ్రాజితమోక్షముచేకుఱఁబుణ్యధ * రాస్థలినంచువచించుటచేన్ ◡॥భ◡॥ భ◡॥భ◡॥. భ◡॥భ◡ ॥భ◡॥భ◡ గ ఇది ౮౯ ౭౫౨౭ వది. పదుమూఁటయతి ॥

అందు-విచికిలిత...ప్రవిలయసమయమునను బద*పడిజలనిధినడుమన। దృ వసములుకడుపునిడుక*భుజగపతిశయనమునపై । నవిరళమతిఁగురు కువరదుఁ*డనివిచికిలితఁబదుమూఁడవయెడవడియిరువదియొక * ల ఘువుగముబలుకనగున్ ॥। న ॥।న ॥।న ॥।న ॥। న॥। న ॥। న◡ గ ౨౦౭౦౫౧ వది ॥

అందు-తురగము...ననననసజజగలుతిథివిరమ*ణంబగుస్తురగంబునన్ ।గనలు చునగరముపయివిడిసిన * గాంచితానొకరుండెదురొక్క।నిదవ్వులకుఁ గొనిచనిగిరిగుహఁ *గూర్కనాముచికుందుచే ।తనుయవనునిఁబొరి గొనితనివసు*ధన్యగణించుగుభూసురుల్ ॥।స॥।స॥।న॥।న॥◡స।◡।జ ।◡।జ◡గ ఇది ౩౧౮౯౦౯౮౮ వది పదేనింటయతి॥

అందు-మద్రకము...అధ్వమునందునడ్డమయివా*హానాకృతినున్నబకాసు రుమహా । సాధ్వసమన్వ్రజార్భకవినా*శనతమువక్త్రముఁజొచ్చినసు రలున్ । బ్రాధ్వగుతైనుతింపఁగఁదదీయదేహమువెళ్లినఁగృష్ణును తినప్రశధ్వజమద్విరామముభర * ప్రసాసగలుందగుమద్రకమునన్

◡||భ◡|◡ర||స◡|◡ర||◡స||◡స||స◡గ ఇది ౧౯౪౦౯౪ వది పదునొకొంటయతి ॥

వ॥ త్రయోవింశతిచ్ఛందంబగు వికృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువదిమూఁడేసి యక్షరంబులై ౮౩౮౮౬౦౮ వృత్తంబులుపుట్టె॥

౨౦౫-కవిరాజవిరాజితము...కలయఁగనొక్క న*కారమునాఱుజ* కారములున్నము*గాటముగా|నలరిన వోద్వర* దాచలశైలము లై త్రివిరామములందినిర్గళకవిరాజవి*రాజితవృత్తము*రాణజనార్దనరమ్యకథా|వళులఁగవీశులు*వర్ణనసేయఁగ*ప్రాలునజస్రము వావిరిగన్॥ ||న|◡|జ|◡|జ|◡|జ|◡|జ|◡|జ|◡ వగణము ఎనిమిదింట నేడింటనేడింట యతులు ౩౭౯౭౦౯౩ వది॥

౨౦౬ అశ్వలలిత...సలలితవిశ్వవిశ్రమము సజ్జ*జల్భజభసంబులశ్వలలితన్| జెలువుగఁగూర్చసత్కృపలుతల్లి*చిన్నిసమయంబునందుసనులా| ఖలమునఁగట్టినా చినసుసెస్పు*నస్ఫురలిమద్దిపట్లుధరణిం|గలపినకృష్ణుఁ గీర్తనము సేయఁ*గాఁదనసనసర్వకాలముధరన్ ||స|◡|జ◡||భ|◡|జ◡||భ|◡|జ◡||భ|◡సగ ఇది ౩౮౬౧౪౨౩ వది. పదుమూఁటయతి ॥

౨౦౭-పద్మనాభము...వేమాఱునప్పద్మనాభంబునన్విశ్వ* విశ్రాంతియున్నస్వతంబుల్లగంబున్|గోవిందుఁగాఁ జేసరాత్రించుచుల్ శ్రీర*సాపారమధ్యంబునస్వప్నమీఁదన్ |బ్రామంగమంథాచలంబోపికంగచ్చ* పస్వామిద్దైమోఁచేసికృష్ణుండంచున్|గామించివిద్వాంసులెల్లన్వచింపంగ*గ్రాలుస్థరిత్రిస్సదానూనితంబై◡◡|త◡◡|త◡◡|త◡◡|త◡◡|త◡◡|త◡◡|త◡◡గగము. పదుమూఁటయతి॥

ఇది ౧౧౧౦౧౭౨ వది॥

౨౦౮-మత్తాక్రీడ * మత్తాక్రీడాఖ్యం బెంపొందు * న్మమతససససన*మహితమగుచుర | త్నాత్తత్రుహ్యత్ర్శాంతుల్గ్రింద్రై * యమరగణమును*నధికబలుమదోన్నత్తుంగజాభాస్త్రి వాగ్గను*న్మగురసముమ బెసె*మురలిపిడికిటన్ | సత్తామాత్రుండుగ్వాలెం * నకలదివిషదులు*నమతనుబొగడన్ ◡◡◡◡మ◡◡◡|త◡◡|త||స||స||స||స◡వగ ఇదిర౮౩౮౮౬౦౮ వదితొమ్మిదింటతొమ్మిదింటయతులు॥

వ॥ చతుర్వింశతిచ్ఛందంబగు సంకృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకునిరువది నాలుగేసియక్షరంబులై ౧౬౭౭౭౨౧౬ వృత్తంబులు పుట్టెనందు॥

సరసిజము...సంబంధించున్నత్యాలునానా*సలుదశనిధియతి*సరసిజమునకుఁ గంబూరన్బృందాటవిలోనం* గవిసిక్రొన్ననుర* కరువలిదనుజుఁ। శంబాభీలంబైతగుముష్టిం * జదిపినయదుపతి * స్తవములుననురా। గంబూరన్నోభిల్లఁగఁ బ్రాంచ*త్క- వివరులభినుతిఁ*గఅపుడురవనిఁ మ। త। య॥న॥న॥న॥న॥స. ఇది ౭౩౭౭ ౧౪౪ వది పదింటతొమ్మిదింటయతులు॥

అందు-క్రౌంచపదము...పంచమకేశుండిచ్చినభాస్వ*ద్వరమునమనమున* బవరముగోరన్। వంచనతోబాణాసురుహ_స్త*వ్రజములుదరిగెను* వడిహరియంచు।న్బ్రాంచితలీలన్శంకరనంది*ప్రకటితవిరతులు*భమ సభనాన్యల్। క్రౌంచపదీవృత్తమ్మునఁజెన్నా *రఁగఁబలుకుదురిలఁ * గవివరులెల్లన్ ॥భ మ॥ స ॥భ ॥న॥న ॥న। య ఇది ౪౧౫౩౪౭ వది పదునొకంటఁదొమ్మిదింటయతులు॥

అందు-తన్వియనువృత్తము...దూడలతోఁగాపరులనుగుహాలో * దొంగిలి దాఁచినవిధినదలింపఁ।గూడుకతద్రూపములయిపనులుం * గోపవ ధూటులుమురిపమునొందఁ।బాడిఁనోదంబులుసలిపినగో*పాలుడ టంచునుభతనసభాన్యల్।దాడిగొనన్వీశ్వవిరమణముతో * దన్వని జెప్పఁగఁదనరుఁగవీంద్రుల్ ॥భ ।త॥ న॥ స॥ భ ॥ భ।న। య ఇది ౨౦౭౭౬౬౬ వది పదుమూఁటయతి ॥

అందష్టమూర్తి...శ్రీకృష్ణుంగనకవస్త్రుం*జితతృణావర్తదైత్యు*న్సితకుశే శయనాభుఁ। వైకుంఠున్వరదుబృందావనచరున్వాసుదేవు * న్వసు మయుంబరముంబ। ద్మాకాంతున్నిధినిధానా * మలవిరామంబు లొప్ప*న్నతసర్వజయంబుల్।సోఁశంజెప్పుదురువిద్వాం * సులిలలో నష్టమూర్తి*న్నుప్రతిభుల్గృతచర్యుల్ మ ॥ న।త స। ర॥ భ జ। య ఇది ౩౬౧౪౫౨౦ వఁ తొమ్మిదింటఁ దొమ్మిదింటయతులు॥

వ॥ పంచవింశతిచ్ఛందంబగునతికృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకునిరువది యైదేసియక్షరంబులై ౩౩౫౫౪౪౩౨ వృత్తంబులుపుట్టెనందు॥

బంధురవృత్తము...సొరిదిసననననసభభభగములతోఁ* షోడశసంఖ్యవిరామముతోఁ। బరువడిదినదినమునబుధజనులీ*బంధురవృత్తమునందును తిం। తురుహిమకరకుసుమము నొసటనుగ*న్నునఫణిపాగయుఁదాల్చినయా।దొరజడలనడుమనిలిచిన తెలుపుం*దూకొను బ్రవంతకుఁదండ్రి యనఁ॥న॥న॥న॥న॥౼స౼॥భ౼॥భ౼॥భ౼గ ఇది ౨౮౭౩౪ ౨౩౫ వది॥

అందు–భాస్కరవిలసితము...చెల్లెలివిజయునకిచ్చినవానిం*జేరెడుపృథుకములుదినినవానిఁ।గొల్లతలనువలపించినవానిం* గొల్లకుఁగొడుకనఁబరిగినవానిఁ। మల్లురరణముసఁజంపినవాని*న్భజ్జయభననసగలుపదుమూటఁ।బల్లిదమగువిరమంబుదలిర్ప*న్భాస్కరవిలసితములుగొనియాడుఁ౼॥భ॥ స।౼।జ।౼౼య౼॥ భ॥ స॥ స॥ ౼స౼గ ఇది ౮౩౮౧౩౧౧ వది॥

అందు–ధరణిధరగతి. .వసునములుగము*వసువసుయతులు*వలనగుధరణిధరగతిఁ।గసరొదవినుడి* కరువలిపగిది*గదసియమశిశుచయముతోఁ। మసలెకునెడముర*మథననినుఁగొని*మదినలగుచునెగసియా ।కసముసకెగయుఁ*గశకటదనుజు*కుమ గలిపితివనిపలుకఁ ॥న॥న ॥న॥న ॥న ॥న ॥న ॥న ౼ గ ఇది ౧౬౭౭౭౨౧౫ వది మొనిమిదింట నెనిమిదింటయతులు ॥

వ॥ షడ్వింశతిచ్ఛందంబగు నుత్కృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువదాఱేసి యక్షరంబులై ౬౭౧౦౮౮౬౪ వృత్తంబులుపుట్టెనందు॥

భుజంగవిజృంభితము...బ్రాలుబ్రనత్నే శానబ్రాంతు*ల్వహిమమతననసరస* వల్ భుజంగవిజృంభితఁ। గాళిందీమోహంబెండ్లాడ*స్థరదనుజుఁదునిమెనుశి*ఖావలాంచితపింఛముఁ। మాళిందాల్చెన్పండెంద్రో చెన్మఖదికిరథముఁగడపె*మద్దిచెట్టులగూలిచెఁ। దాలంబుల్గూల్చె న్వేగన్మ*గ్గలుబ్రభమయుఁగనుమురళిఁ* దాలిచెఁనువిభుండనఁ ౼౼౼మ౼౼౼మ౼౼। త ॥న ॥న ॥న౼।౼ ర॥౼స।౼ వగణము తొమ్మిదింటఁ బదునొకంటయతులు ఇది ౨౩౭౫౪౮౪౦ వది ॥

వరాహావృత్తము...రాజిల్లున్దశకుధరవి*రతులుమగణ * రననసగగలువరా హాఖ్యన్ ।జేజేలందఱుపొగడను*చితుఁడవితలఁ*బిభృగువుపలుకఁగని త్యంబున్ ।తేజశ్శ్రీ పెరుగఁగమది*దృఢముగనిడి*తిమురుచుఁగొలిచిరి దాశార్హున్ । రాజీవాక్షునిసరహరి * రవికులవరు * రఘుపతిబలస హాజుంగృష్ణున్ ◡◡◡మ ॥న ॥స ॥న ॥న ॥న ॥స ॥ ◡స ◡◡గగ ఇది ౬౩౭౭౧౨౨ వది పదింటనేడింట యతులు ॥

మంగళమహాశ్రీయనువృత్తము...పొత్తులెడఁబాయుటను* బోరుసమయం బునను*బొంగుచు।గురూద్వహులనెల్లన్ ।దుత్తమురుసేయఁగగు*మ ర్త్యునుమనీషనది*సుష్టసమరావనిఁగిరీటి।క్షత్త్రకుభజన్నభజ*సనగలు మన్యాజుల * శ్రాంతులునుమంగళమహాశ్రీ। వృత్తములఁజెన్నలర* నిచ్చిరిసువాసినులు* నింపడరమంగళమహోక్తుల్ ◡॥ భ।◡। జ॥◡స॥న◡॥భ। ◡।జ॥◡ స॥ న◡◡ గగము తొమ్మి దింటతొమ్మిదింటయతులు ఇది ౧౪౬౭౭౧౩౮ వది॥

క॥ పొందుగనిఁకవదియాఱగు।ఛందములందుదయమైన* సమవృత్తము లానందమునంగవులుపొగడెడు।కందువలవచించినాఁడఁ*గామెపలీశా ॥వ॥ఇ విసమవృత్తలక్షణంబులింకముఖ్యగౌణవృత్తలక్షణంబులెఱింగించెద.

ముఖ్యగౌణవృత్తలక్షణము.

సీ॥సమవృత్తపఙ్క్తిస్వస్థానార్ధసమములుస్వస్థానవిషమాఖ్యఁ*జనునవి యును।బృథివిపైసమవృత్త*భేదంబులీమూఁటికక్షరంబులునమం* బన్నికా శ్లఁ।నివివృత్తముఖ్యంబు* లిఁకఁబరస్థానార్ధసమవృత్తములుపర * స్థానవిష మసంజ్ఞలఁబద్యము * ల్సర్వపరస్థానవిషమంబులునునివి * విషమవృత్త।భేద ములువీనినాలుగు*పాదములను।సమముగాఁజూపడవువర్ణ *సంఖ్యలెచ్చు।కడ మలైయుండునీమూఁటి*గౌణవృత్త।పద్యములరంగ్రమశ్రీకామె*పల్లినిలయ॥

సమవృత్తవివేకము.

గీ॥జగతిసమవృత్తమెన్నవ*ఛందమునసంభవమునొందెనన్నియు*క్షర ములమరుఁ।బదపదంబునహెచ్చును * గొదువగాఁగ । ప్రాసములువిరామం బులుఁ * బరిఢవింప॥ ౨౩౬॥

స్వస్థానార్ధసమవివేకము.

ఆ॥ అక్షరములుసమము*లయ్యెస్వస్థానార్ధ। సమములందునాల్గు* చరణములను। విషమపదములొక్క* విధముగణంబులు। సమపదంబులొక్క* సరిగణములు ॥ ౨౬౭ ॥ క॥ సగమొక్కవిధంబునఁబెఱ। సగమొక్కతెఱంగుగాఁగ * సమకూర్పఁదగుఁ। జగతినొకకాలోకకరణి। నొగిమూఁడుపదంబులొక్కయోజందనరుఁ॥ ౨౬౮॥ తే॥ సాధుకవిస్మృతగ్రంథసం * జాతమెల్ల। వెదకిసకలోపజాతుల * విచ్చలవిడిఁ। గాళిదాసుఁడురఘువంశ * కావ్యమునను। జెలఁగిరెండవసర్గలోఁ * జెప్పినాఁడు॥ ౨౬౯ ॥ వ ॥ అట్లుగానస్వస్థానార్ధ సమవృత్తంబులం దుపజాతియను వృత్తము ॥ ఉపజాతివృత్తము ॥ ఈపాటితోఁబేసుల * లింద్రవజ్రం। బుపేంద్రవజ్రాహ్వయ*ముర్విసల్పెం। దాపించినంతంగరు * ణాసముద్రా। జపిష్ఠలోలాయుప * జాతియయ్యెఁ ॥ ౨౭౦॥ ఇదిపదునొకండవత్రిష్టుప్ఛందంబునందలియింద్రవజ్రాఛాయనుబేసిపాదములును నుపేంద్రవజ్రాఛాయను సరిపాదములునునడుచును మఱియు సమోపజాతి * తాపింఛనీలాంగుఁబృ * దాకుతల్పుఁ। గోపాలబాల్రవి * కోటితేజుఁ।కృపాసముద్రుస్నుతి * యించెదన్నుఁ। త్ర్యుపాధిగాంక్షించిన * మోపజాతిఁ॥ వ॥ ఇంద్రవజ్రాఛాయను మొదలి రెండుపాదములను నుపేంద్రవజ్రాఛాయను గడమ రెండుపాదములనునడుచును॥ ౨౭౧॥ మఱియు వ్యత్యస్తస * మోపజాతి * తపంబుచేగొల్తు * ధాతృతాతఁ। గపాలికోదండవి * ఖండనాఖ్యుఁ। గోపీభుజంగుఁధృత * గోత్రుసన్మో। క్షోపాయు వ్యత్యస్తస * మోపజాతిఁ॥ వ॥ ఇది యుపేంద్రవజ్రాఛాయను మొదలిరెండుపాదములను నింద్రవజ్రాఛాయను గడమరెండుపాదములనునడుచును. మఱియు వైపరీత్యోపజాతి * తాజల్లగంబొంటజ * తజ్జగంబుల్। గజిన్కనమ్మూఁటను * గంతువేయుఁ। వ్రజాంగనావల్లభ* వైపరీత్యోపజాతివృత్తంబున * భంజెలంగుఁ ॥ వ॥ ఇది యింద్రవజ్రాఛాయను మొదలిచరణమున నుపేంద్రవజ్రాఛాయను గడమ మూఁడుచరణములనునడుచును*దీనిపేరేవారాంగిని * మఱియు నీవృత్తమునసేయింద్రవజ్రాఛాయనైదైన నొకచరణమునను పేంద్రవజ్రాఛాయనుగడమ మూఁడుచరణములును జెప్పినను దప్పులేదు॥ మఱియునుపచిత్ర * భిదురంచినసావలు * బేసులఁ ।గాదిలిభాభగ * గంబులుసర్లఁ।గుదురై రసికస్తుతిఁ * గూడినఁ। శ్రీదయితాయుప *చిత్రిచ

లంగుఁ॥ వ॥ ఇది త్రిష్టుప్ఛందమునందలి వృత్తచ్ఛాయను బేసిపాదములను దోదకవృత్తచ్ఛాయను సరిపాదములను నడుచును॥ మఱియు నారీనుతము॥ పేరెంబుల్వారోరి * బేసిన్సతాగా। సారంబు సర్లఁదత * జల్లగంబుఁ। ధీరోదాత్తుల్ సన్ను * తింపఁ ధరిత్రిఁ। నారీనుతంబయ్యెజ * నార్ధనాఖ్యుఁ॥ వ॥ ఇది పదునొకొండవ త్రిష్టుప్ఛందస్సునందలి శాలినీవృత్తచ్ఛాయను బేసి పాదములను నింద్రవజ్రాఛాయను సరిపాదములను నడుచును॥ ౨౭౩॥ మఱియు ను నజితప్రతాపమను వృత్తము॥ జలజాక్ష బేసులస * జల్ సనలుఁ। బలుమలుఁ సరిస * భజలొందఁగా। జలజోద్భవాబజవి * శాలయతుల్। దళములై నయుజ * త ప్రతాపమా॥ వ॥ ఇది పండ్రెండవ జగతీచ్ఛందస్సునందలి ప్రమితాక్షరవృత్తఛాయను సరిపాదములను బ్రియంవదావృత్తచ్ఛాయను బేసిపాదములను నడుచును॥ మఱియు రతిప్రియము॥ బేసిన్మఱగలు * పేర్చి సర్లజంబుఁ। భసల్సలుంగదసిన * పాదబద్ధమై। యూసామోద్భవచతు * రాస్యవిశ్రమఖ్యా। తిసన్నుతింపఁదగు రతిప్రియంబనఁ॥ వ॥ ఇది పదుమూఁడవయతి జగతీచ్ఛందస్సునందలి ప్రహర్షిణీవృత్తచ్ఛాయను బేసి పాదములును రుచిర వృత్తచ్ఛాయను సరిపాదములును నడుచును॥ ౨౭౬॥ ఇది స్వస్థానార్ధసమ వృత్తలక్షణం బింక స్వస్థానవిషమవృత్తంబులెట్టివనిన॥

స్వస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

ఆ॥ చరణములను వర్ణ * సంజ్ఞలుదప్పక। నాల్గుపాదములగ * ణములునాల్గు। విధములై చెలంగు * వృత్తముల్ స్వస్థాన। విషమవృత్తసంఖ్య * వెలయుచుండు॥ అందు ధరణియను వృత్తము॥ రసనై సచతుష్క * ము రారసలుఁ। నాసనల్ మాసనల్ * నాటినన్మణితా। పసనగరస * పరిపక్వయుతు। లాసొంపారున్నా * లాయముగా ధరణుల్॥ ఇది జగతీచ్ఛందస్సునందలి తోటకవృత్త చ్ఛాయను మొదటిపాదమునను గడమమూఁడు చరణములను గవికల్పితములై నడుచును॥ మఱియును వారాంగి॥ తాజల్లయుగ్మంబుజ * తజ్జగంబుల్। తజాగగంబుల్ మభ * తల్లగంబుల్। రాజిల్లు నిభేంద్రవి * రామయుక్తిఁ। వాజిగ్రీవాహరి * వారాంగిదగుఁ॥ ఇది యింద్రవజ్రాఛాయను మొదటిచరణముననును పేంద్రవజ్రాచ్ఛాయను రెండవచరణమునను గీతాలంబనవృత్తి చ్ఛాయను మూఁడవచరణమునను వాతోర్మివృత్తచ్ఛాయను నాలవచరణ

మునసునడుచును॥ మఱియునంగజాస్త్రము ॥ రంగుభమస్గల్ * గ్రాలుమసజ్గల్ । పొంగైమన్యగ*ముగ్రజర్గలొ । ప్పంగానార్త*పగిరివల్లితే । నంగజాస్త్రవృత్త * మందగించుర్ ॥ ఇది రుగ్మవతీచ్ఛాయను మొదలిచరణమునను శుద్ధవిరాటిచ్ఛాయను రెండవచరణమునను పణవచ్ఛాయనుమూఁడవచరణమునను మయూరసారిచ్ఛాయను నాలవచరణమునసునడుచును॥ మఱియునదీప్రఘోషము ॥ పోలిమెరారరం * బుల్ జతర్జంబులుర్ । తలంచఁగాయాయయులుర్ । దతర్జలుర్*విలాసాచలాష్టైభవిశ్రాంతితోడర్ । దేలింపనొప్పారున*దీప్రఘోషముల్ ॥ వ ॥ స్రగ్విణీవృత్తచ్ఛాయను మొదలిచరణమునను వంశస్థచ్ఛాయను రెండవచరణమునను భుజంగప్రయాత వృత్తచ్ఛాయను మూఁడవచరణమునను ఇంద్రవంశచ్ఛాయను నాలవచరణమునను నడుచును॥ ౨౮౧ ॥ వ॥ ఇది స్వస్థానార్ధ సమవృత్తవివేకంబు ॥

ఇంకఁ బరస్థానార్ధసమవృత్తం బెఱింగించెద ॥ పరస్థానార్ధసమవృత్తవివేకము॥క॥మానుగసమాంఘ్రులొకగతిఁ। బూనికవిషమాంఘ్రులొక్క*పోలికలిపులై ।హీనాధిక్యములుపర।స్థానార్ధసమంబులందు*సమవిషమములర్॥ ౨౮౨॥ అంపుమనోహరవృత్తము॥ పేరై సతజజ్వలు* బేసిమెడర్ ।సరులర్ సచతుష్క—ము*సాగినగం।భీరేభపితామహ * విశ్రమముల్ ।పెరుగంగమనోహార*వృత్తముతా॥వ॥ఇదికవితాంతవృత్తవృత్తచ్ఛాయనుబేసిచరణములను దోటకవృత్తచ్ఛాయనుసరిచరణములనునడుచును॥మఱియుఁగేతుమతి॥జతబేసులన్స*జనగముల్ ।భాతిసరిర్ భరే*షనగగంబుల్ । యతిశైలసంఖ్య*నమరఁగా ।నాతతకేతుమ * త్యభిధమొప్పర్॥ ౨౮౪॥మఱియువేగవతి॥ సగణత్రయగ * ల్బనుబేసిర్ । బాగుగసర్లను * భత్రిగగంబుల్ । నగవిశ్రమమం * దమునొందుర్ ।వేగవతీనుత * వృత్తమునందుర్ ॥ అందువియోగిని ॥ ససజల్గము*సాగబేసులర్ । బసభర్లిగము * భాసిలుర్సరిర్ । రసశైలవి * రామసంగతిర్ । బొసఁగున్వ్యోగిని* భూరమాధిపా ॥ ౨౮౬ ॥ మఱియుఁబరావతి॥ ఓలిరర్జజాంతగంబు*లుంచిబేసులం । మలర్జరర్జగంబులు * న్గదిరింపఁగాఁ । గ్రాలుచున్నిధానదిగ్వి * ధామమొప్పఁగా । నిలంబరావతీసువృత్త*మింపుగాంచుర్ ॥ ౨౮౭ ॥ మఱియుద్ధృతమధ్య ॥ బారిగబేసుల * భాభ

గగంబుల్ । సగులనజాయలు*సాగ(గమేల । య్యాగెశిలోచ్చయ* హస్తివి
రామో । దారతయొప్పును*దాధృతమధ్యల్ ॥౨౮౮॥ వ॥ఇదితోదకవృత్త
చ్ఛాయనుబేసిచరణములను దోదకవృత్తచ్ఛాయను సరిచరణములనునడు
చును ॥ వ ॥ ఇది పరస్థానార్ధసమవృత్తవివేకం బింక(బరస్థానవిషమవృత్తవి
వేకం బెఱింగించెద॥

పరస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

క ॥ దానవహర యొకచరణం । బైనను రెండడుగులైన * నక్షరగణసం।
ధానములను బెఱతెఱవగు । వీనికి(బేరుపరదేశ*విషమములయ్యెన్॥ ౨౯౦॥
అం॥ మశరభక్రీడ ॥ ఘనాదిత్య[క్రాంతిన్యమనసరగ * గల్మా(డుకాల్లన్ । గన
ద్ధామ[క్రాంతి స్తభనయజ* గద్వంద్వమొందన్ ॥ దనర్పంగా(బౌరాణికకథ
ల*దాశార్హు[వ్రా[కు । వ్వనర్థం బైచెన్నారవనిశర * భక్రీడసంజ్ఞన్॥ వ ॥
ఇదిచం[ద[శ్రీఛాయను[బథమచరణమునను విశాలచ్ఛాయనుమూ(డుచరణ
ములనునడుచును ॥ ౨౯౧ ॥ మఱియు [శ్రీరమణము॥ఆదిభమస్త * ల్లాత్రిన
న్నాపై । గాదిలిభాభగ * గంబులుమూ(లన్ । బాదుకొనంగవి * పల్కీన
చోల । త్త్రీదయితాధర * [శ్రీరమణంబా ॥ వ ॥ ఇదిరుగ్మవతీఛాయనుదొ
లిచరణమునను* దోదకచ్ఛాయనుమూ(డుచరణములనునడుచును ॥ మఱి
యురథగమనమనోహరంబు* [గథితనయుగరల్ల * గంబులుంబొసంగం। [బ
థమతృతీయచతుర్థ * పాదములవ్వచింపన్ । విధిదశయతులొంది*వింతగాన
జార్యల్ । రథగమనమనోహ * రంబగున్ధరిత్రిన్॥ వ ॥ ఇదిపరస్థానవిష
మవృత్తవివేకంబింక సర్వపరస్థానవిషమవృత్తవివేకం బెట్టిదనిన ॥

సర్వపరస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

క॥ ఉర్వినాలుగుపదముల(।బర్వినగణములనువర్ణ*బద్ధిగణనయున్ ।
సర్వమువిపరీతంబగు । సర్వపరస్థానవిషమ * సంజ్ఞలనుహరీ ॥ ౨౯౩ ॥ అం
దువీణారచనము ॥ దారిందయసాలగ్మతి * తజ్నభగాలు । న్నారించితజన్భ
సలుభ*నాజనగంబుల్ । జేరన్మణిదిగ్దశశశి * శేఖరవల్లివీ । ణారచనధర(జెల(
గును*నారదవినుతా ॥ మఱియునుద్ధతము ॥ అరుదారను * ద్ధతమయ్యె ।
న్మగిసజయులున్ * నసజ్గలున్ । జారుభనజవలు*సజ్జలున్ । ధరపన్మహీంధ్రి
గజ * ధాత్రయతిన్ ॥

వ॥ ఇది ప్రభాతచ్ఛాయను మొదటిచరణమునను అపరాజితచ్ఛాయను రెండవచరణమునను మాలినీచ్ఛాయను మూఁడవచరణమునను నడుచును నాలవచరణము కవికల్పితము॥ మణిదీపిక॥ గురుపితామహాముఖ్యులఁ గినిసి * ఘోరరణములలోఁ । దెరలిచెనకుఁడని పలుక రత్న * దీపికల్గ సరుసున । ధరనభభ్న భసల్న నాసజ * కారభసలునభర్న నసనసలు । స్వరసజాగలు భూపతుల్వీన * భానువిశ్రమయుక్తితోఁ ॥ ఉ॥ ఈసమవృత్తరాజినుద * యించివిరామములున్గణంబులుం । బ్రాసములెల్లఁ దప్పక సమర్చి వచించిన నైదు త్రోవలై । భాసిలువృత్తపద్యముల * పారములై విషమాహ్వయంబులై । వాసికినెక్కు శిష్టజనపాలన దుష్టనిశాటచాలనా॥ ౨౯౯ ॥ వ॥ ఇది పంచవిధస్వవృత్తవివేకంబింక వైతాళీయజాతివృత్తంబులెఱింగించెద॥ మ॥ ప్రకటింతున్దరదక్షిణాంతికయునౌ * పచ్ఛాందసంబుం బ్రవ । ర్తకయాపాతలికాపరాంతికలు వై * తాళీయమున్జారుహాసిక ప్రాచ్యంబునుదీచ్యవృత్తియనఁగాఁ * జెల్వొందువృత్తంబులిం । దుకులశ్రేష్ఠ యనేకముల్గలుగునం * దుంగొన్ని వాక్రుచ్చెదన్ ॥ కం॥ ఖ్యాతిగనురగడలందును । వైతాళీయాఖ్యవృత్త * వారములందున్ । బీతాంబరగురువునకు । నీతిగఁ గృతులన్లఘువులు * రెండేసియగున్ ॥ ౩౦౦ ॥ అందు దక్షిణాంతిక ॥ ఉరుసాజగ * లుండుబేసులన్ । సరులందూకొను * సభ్రివంబులున్ । దొరలేడిటఁ * దొమ్మిదింటరా । ధరలోఁ జెన్నగు * దక్షిణాంతికల్ ॥ ఔపచ్ఛాందసము * ఇమిడిసలము * లేదుతొమ్మిదింటన్ । సమకూఱున్యాతి * మద్ల రేఫయంబుల్ । సమతన్వసుల * హ రేభయంబుల్ । క్షమలోనౌప * చ్ఛాందసంబుమించున్ ॥ ౩౦౧

ప్రవర్తక ॥ స్థిరబేసిను * దీచ్యవృత్తియున్ । బరగున్సర్గను * ప్రాచ్యవృత్తియున్ । గిరిమణియతి * కీలితంబుగన్ । బరముగొల్వఁ * బ్రవర్తకాఖ్యమా ॥ ౩౦౨ ॥ ఆపాతలిక ॥ లములాఱునలున్భగగంబుల్ । లము రెనిమిదిటికడన్భగగంబుల్ । క్షమగిరినవ * శాంతులుండగన్ । బ్రమథితమురయా * పాతలికాఖ్యల్ ॥ పరాంతిక ॥ ఇలవర్తక * వృత్తరీతితోఁ । దులమైపాదచ * తుష్టయంబులన్ । బలసినయది * పద్మనాభచె । న్నలరుంగృతులఁ బ * —తికాఖ్యచేన్ ॥ ౩౦౩ ॥ వైతాళీయవృత్తము ॥ బుధులఘువు బ * ంబులున్ । ధృతవసులఘువులు * రేఫవంబులున్ । జతసమకొన * సా

రసాక్షుపా। లితశుకవైతా * లీయవృత్తమా॥ చారుహాసిక ॥ ప్రథమము
నను * వర్తకాఖ్యవృ। త్తముచందంబుప * ధాత్రిసత్కవుల్ ।సమకూర్చి*
శార్ఙ్గకార్ముకా। సమతన్మీఱును * చారుహాసికల్॥౩౦౮॥ప్రాచ్యవృత్తి* తొ
లినేఁడిటఁ * దొమ్మిదింటఁ శాం।తులుపదునాలుగు * దూఱుబేసులం।నులఁ
బడాఱు * తొంగలించున। ర్ణలలిన్మాధవ * ప్రాచ్యవృత్తియా॥ ఉదీచ్య
వృత్తి॥ తమకిరవగు * దక్షిణాంతికా। ఖ్యామును తేజంబున * నందగించుమే।లిమి
కృతులక * డిందివెలుపా। తిమురుద్ధాత్రిను*దీచ్యవృత్తికల్॥వ॥ ఇదివైతా
లీయజాతివృత్తవివేకంబింకమాలికావృత్తంబులెఱింగించెద॥

మాలికావృత్తవివేకము.

తే॥ మాలికావృత్తములనంగ*మఱియున్నెదు।దనరునిరువదియాఱుఛం
దములమించి। యలలయగ్రాహిలయవిభా*తిలయహారి।గదనహాజత్రిభంగి
యుదండ*కంబులనఁగ॥౩౦౯॥క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రలముప్పదియక్క
రలపద*ములయంఘ్రులనా। ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు । గుప్పలయగ్రాహి
యనఁగఁ * గొమరొందుహారీ ॥ లయగ్రాహి ॥ ఇంపడరఁగాభజస * నం
బులతుదన్భజస*నంబులపదంపడిభ*యంబులులయగ్రా । హింబరగుప్రాస
విర*మంబునలుమాఱుగుదు*రంబటుకవీశులుతి * రంబుగవచింపఁ। నంబ
రముగావలసి*తొంబగలిదానవక*దంబమునహోయముగఁ*బంపిత్రిదశుల్దు।
ర్గాంబునిధిదచ్చియమృ * తంబుగొనఁజాలుసమ *యంబుదొరకించితిము*
దంబునముకుందా॥ ౩౧౦

క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రల।ముప్పదినాల్గులిఘులపద*ములయంఘ్రు
లునా। ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు । గుప్పలయవిభాతియనఁగఁ* గొమరొందు
హారీ॥ లయవిభాతి ॥ పెనిమిటులుభార్యలును * దనయులనుగాంచిరకొ*
మన మలరదొడ్డతప*మునవలదశస్యం। బెనుఁడుమఱికోసలియుఁ * దనకడు
పులోపలభు * వనములక్షలంబునిడు * కొనినకొడుకున్నా। మునవినదవ్వయ
ము*వెనుకవనగంబులును * జొనిపియతులుండునెడ * లనలుమఱుప్రాసం
బునిలిపికవీశ్వరులు * మునులయవిభాతినిటు * నినువినుతిసేయుదురు* వన
జదళనేత్రా॥ ౩౧౧॥క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రల । ముప్పదియేడులిఘులప
ద * ములయంఘ్రులునా।ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు। గుప్పినలయహారియనఁ
గఁ * గొమరొందుహారీ ॥ ౩౧౨॥ లయహారిఁ నగణములు పదునొకఁడు

సగణమునుగురువునిడి*మిగులనలుమఱియతులు*దగులులయహారిన్ । బెగ
డిశతధృతిపరిప*రిగతులమొఱయిడిసమ * రిగిరుఘషతనువుఁబొదివి*నిగిడిచని
యంతన్ । నిగమములుగొనివెసను*జగములఁద్రువఁబఱచియొ*దిగికడపలిజడ
ధిము*నిఁగిననభియాంతిన్ । బెగడుచునుడిసికరచి* తెగఁగొనినతురగగళ్ళుఁ*
డగుహరివనఁగసుకవు * లగణుతిచెలంగున్ ॥క॥ ఇదినేత్రాంబుధిలముము
ప్పదినాలుగువర్ణములను * బాదంబగుఁద। త్పదచాతుర్థికములచే। నొదవుఁ
ద్రిభంగియనువృత్త * మురుర్వరలోనన్ ॥౩౧౦॥ త్రిభంగివృత్తము॥ వినువ
కనుపలు * రసఁబ్రతిపదమున * హాసగగలుమూఁడొకతీరై మఱివేత్రైమూఁ
డొకతీరై । రనగణములు * నుసనభమసగములు పొసఁగిసషడ్యతిసంగిని
ణరంగింజెల్లుఁద్రిభంగిన్ । మసలెడుబ్రజమున * దుసికిలిమధురకుఁ*గసికిస
మృద్ధశుభాంగిందగు భంగింజేరిత్రిభంగిన్ । వెసమనిచిననవ * బిసరుహన
యనఁయు*నిసభలవేడ్కఁగురింతున్ వినుతింతున్ నిచ్చలుఁగాంతున్ ॥ క ॥ఇది
నియమములేనిమహా। పథమునఁగానలసినంత*వర్ణాగణింపన్ । గొదలేకన
మరుద ండక। ముదధీంద్రశయానతావ*కో త్తమసుతులన్ ॥౩౧౧॥ దండకము
॥విద్వాంసులెల్లన్ హకారంబెకానీసకారంబెకానీ సకారంబెకానీపచింపంద
గుస్మందుగానిందుగాదేనియాదిందకారంబుగల్పించియామీఁదనెల్లందకా
రంబులేమొండుగానిచ్చకున్వచ్చునందాక నిర్మించి గుర్వంతముంజేసినన్దండకం
బంద్రుభక్తానుయాయీభుజంగేంద్రశాయీపయస్త్రదద్యాదికస్తేయినైర్మ
ల్యతాపింఛగుచ్ఛచ్ఛవిస్వచ్ఛమాయూరపింఛావచూడా సదాపూతబృందా
టవీమధ్యరథ్యా సమారాధ్యతథ్యార్భక క్రీడహేమేతుణాఖర్వదోర్గర్వసం
భూతసర్వోర్వరా భారనిర్వాహకార్ధాంగితక్రోడచండ ప్రభామండితానే
కమార్తాండకోటిప్రతీకాశ నానావిధస్తోకలోకేశ వైకుంఠసంవేశఘోషాం
గనాలోలకాదంబినీ సీలగోపాలబాలా నమస్తేనమస్తేనమః॥౩౧౨॥క॥ దం
డిగనేకపదంబున। నుండెడివిని నాల్గడుగుల * నుండెడివినవే। చండావనదండ
కముల। పిండువుదనరారుఁజండ * వృష్ట్యాదికముల్॥ దండకము॥ ధూర్త
ల్నకారంబులు రెంటిపై సప్తరేఫంబులుంగూర్చిసం జండవృష్ట్యాఖ్యమయ్యొ
న్నకారంబులు రెంటిపై నష్టరేఫంబులుంగూర్ప సశ్వాఖ్యమయ్యొన్నకారం
బులు రెంటిపై రత్నసంఖ్యాక రేఫంబులుంగూర్చినన్నర్ణవంబయ్యెనోలిన్న
కారంబులు రెంటిమీఁదందసంఖ్యాత రేఫంబులుం జెప్పినన్ వ్యాళమయ్యొన్న

కారంబులు ప్రెంటిపైరుద్రసంఖ్యాకరేఫంబులున్నిల్పజీమూతమయ్యన్నకారంబులు ప్రెంటిపైనొప్పఁ బంద్రెండు రేఫంబులుం జెంది లీలాకర బయ్యేఁబేర్శిన్నకారంబులు ప్రెంటిపైమించు పద్మాఁడు రేఫంబులున్నంతనుద్దామమయ్యన్నకారంబులు ప్రెంటిపైరూఢిఁబద్నాలు రేఫంబులన్సంఖమన్దండకంబయ్యె నీరీతితోడన్నకారంబులు ప్రెంటితర్వాత నేడాదిగాఁ గారకారంబులొప్పారగానంఘిరినెు క్కొక్కటెక్కించికావించినంజండవృష్ట్యాది నానాలసద్దండకంబుల్విశాలించుఁగాకుండెనాల్గంఘ్రిలుంజేయఁగావచ్చునీరీతినేకోనసాహస్రపర్యంతముం గూర్చియిచ్ఛావిధిం జెప్పఁగావచ్చుఁ గాంతంబుగారాధికాజార శ్రీరుక్మిణీమానచోరా సుదంతాసునాథా కళిందాత్మజానాథవాః కేళికాసక్తగోపీజనోత్సృష్ట వస్త్రాపహారాశుకాస్యోక్త వాక్యామృతాంభోధిచంద్రోదయాసాంద్రదేవా నమస్తేపునస్తేనమః ॥

జాత్యుపజాతినామములు.

క ॥ జాతులునుపజాతులునన । భూతలమున రెండగువిధ* ములవృత్తంబుల్ జాతులుకందాదులునుప।జాతులుగీతాదికములు * సరసిజనాభా॥ ౩౧౪॥ సీ॥ కందభేదములాఱు * గాకనుత్సాహంబు తరువ్యోజమధ్యమా* క్కరలునైదు*దీపించుమంజరి* ద్విపదత్రిపదచతుష్పదపంచపాదిష*ట్పదవిధములు।తొమ్మిదివిధముల * తోనొప్పరగడలుకళికలునుత్కళి*కలునుగూడ।జాతులునవవిధ * గీతంబులునుసీసస్తకంబునునుప * జాతులయ్యె। ననుమనన్నయభట్టుభీ* మనయుఁబెద్ద। సచివుఁడునుమూర్తితాతను * జయుననంత।మంత్రియునుఁదిమ్మరాజుని * మ్మాడిక్కఁజెప్పి । రండముగఁదాముచేసిన* ఛందములను॥

జాత్యుపజాతినిరూపణము.

క॥ గురులఘువులలోనెయ్యది। మురసంహారప్రథమపాద * ముఖమున నిలుచున్।ధరనుపజాతులుదక్కఁగఁ । బరగనిలుచునవియెనాల్గు*పదముల మొదలన్॥ ౨౧౫॥మ॥ ధరణిన్ జాతులకాదివర్ణమొకఁడే * తప్పంగరాదెల్లెడన్ । హారితజ్జాతిగణంబులైనసరియి * ట్లైనఁగావచ్చుమం । దరధారీయుపజాతులంబ్రథమవ * ర్ణంబున్యథేచ్ఛంబుగా । పొరిదింజెప్పఁగవచ్చుఁబ్రాసములుని * ల్చున్వళ్లకై యొక్కచోన్ ॥౩౧౬॥ క॥ తెలియఁగవినుమీకామే।శలినామగ్రామధామ * ప్రస్తుతపద్యం।బులుగీతకందసీసా।దులువిరతిగణని

యమములఁ * దోఁ వివరింతుర్ ॥ ౩౧౫॥ క॥ గురులఘువుల పేరిటి యక్షరము
లునష్టగణనామ* కములఁగలిపిపులుర్। మురరిపుగర్వతమోభా। స్కరదీర్ఘము
లైనరెండు * గానెన్నఁదగుర్ ॥౩౧౬॥

కందషట్కాభిధానంబులు.

సీ॥ పరగఁగందముపథ్యయు*మరివిపులయుఁ।జపలయును * ముఖచపల
యు* జఘనచపలయునఁగఁగందపద్యంబులీ * యాఱువిధము । లఖిలసుకవి
కృతులలోన* నలరుచుండు॥ ౩౧౭॥ సీ॥ నలగగభజసగ * ణంబులేనునెకా
నికందంబునకునొండు * గణముసొరదు । వీటిలోపలనొక * మూఁటిచేవడి
లేనిహీనపాదముసుండుఁ* గానఁ బడును । దఱువాతదీర్ఘపా*దముపంచగ
ణములఁదగుదానిమూఁడవ *త్రాపుసందు । నలజలుదక్కఁగఁ*గలయవా
మీఁదనేయతిదాఁకునిజపదా*ద్యక్షరంబు॥ తే॥ తుదినిగానలుదక్కఁగఁ*గ
దియదొకటి । కొంచెపడుగులబేసుల * గొప్పకాల । నరులజగణంబుగూడ
దీ*చరణయుగము। భువినిసగమయ్యెరెట్టింపఁ * బూర్ణమయ్యె ॥౩౧౮॥ వ॥
ఇదిసమస్తప్రబంధంబులందుఁజెప్పెడు సహజకందపద్యలక్షణము ॥ పథ్య॥
క॥ ధరలోఁబథ్యాకందము । హరియగునాఱనయెడనల * మాఱిటిపై।
పిరతియుఁగూడఁగ మూఁటను। నెరయుఁజతుర్గణములుగము*నిలిచినచోన్॥
౩౧౯॥ విపుల॥ క్షమబేసికాలుసమపా । దములోఁజొరశబ్ద మొకటి *
తనరింపన్। సమధికపథ్యాకందము।గమనికవిపులయనలరు*కందమగున్॥
చపల॥ సమపాదములమొదలజగ । ణముంగడయుడుగుననుద్విగ * ణలఘు
వుపై । సమకొనుయతియాఱవయది । లమరొముకుందచప * లకునమరన్॥
ముఖచపల॥క॥ స్థిరఁజపలాగందమువై । ఖరిన్ మొదలియడుగుచెప్పఁ*గఁగ
వులుపె। ట్టిరిముఖచపలయనెడ్డుపే। రరిదిగవైకుంఠవరద * యఘుజై త్రా॥
౩౨౦॥ జఘనచపలాకందము ॥ క్షమఁబథరీతిఁబూర్వా । ర్థముచపలాకం
దము క్రియఁ * దగునపరార్థముజఘనచపలకుమునీం । ద్రమానసమరాళ *
ధాళార్హా ॥ ౩౨౧ ॥ ఉత్సాహాలక్షణము ॥ ఈహమీఱసూర్యగణము *
లేడుగాంతమైనను । త్సాహావృత్తమనఁగఁగృతులఁ * జాగుచుండుసత్కవి
వ్యూహనుతులుగాంచికృష్ణుఁ*డొడిసికాళ్లువట్టిపెన్। ద్రోహిచావుమనుచు
ఖరునిఁ*ద్రోచెఁగాళ్లుగామిఁదుఁగాన్ ॥౩౨౨॥తరువోజ॥ శతమఖప్రితయం
బు* జలజాపుఁడొకఁడు శతమఖప్రీతయిమీఁదఁ * జనువిశ్రమంబు । ప్రతిభ

నీయెడుగులో*ప్పఁగ రెండుగూర్పఁ। బ్రతిమీఁది నొక్కొక్క*పాదమైతనరుఁ।
బతురంఘ్రిలీరీతి*జతగూర్చిసుకవి। చతురవాచాభూషి*జలజాక్షునుతులఁ।
కృతులందుఁదరుద్విపాద*సియోజనెసఁగఁగృతకృత్యులై చెప్ప* క్షితినెల్లస
భల॥ పంచవిధాక్కరంబులెట్టివనిన.

క॥మధువమనపురందరభా।మధిచంద్రగణాలిచేతు*మమహామభ్యా। మ
ధురాంతరాల్పపూర్వా।గ్రగతాక్కరలై దుదనరు*గ్రంథములందుఁ॥ ౩౨౩
మహాక్కర॥సూరుఁడొకఁడునుమున్నుగాఁదర్వాత* సుత్రాములేవురుపిఱుఁ
దనొక్క। తారకేశుండుజతమైననిట్టిస* ప్తగణంబులొక్కపాదంబునకుఁ।
చేరురెండవపోటనాలవచోటఁ* జిత్రభానుగణంబుగదియుచుండు। నూరసి
లునాలవగణంబుపై బ్రశాంతి*యుత్పలాంగ మహాక్కరంబునకు॥మధ్యాక్కర॥
మునుపుగాఁ బ్రాసంబుగూర్చి*మూఁటిపైవిరమంబునిల్పి।చననింద్రయుగళం
బుమీఁద*జలజాప్తునొక్కనిఁజేర్చి। యినుమడించిననాఱుగణము * లెనసిన
నొక్కపాదంబు।వరవక్కాణించినంతఁ*దగునిట్లుమధ్యాక్కరంబు॥౩౨౪॥
మధురాక్కర॥మునినిశాకేంద్రసంహార * మూఁటిపై విరతులుంచి। తరణి
శక్రత్రయంబును*భామయూఖునితోఁగూర్చి। వరుసతోనేనుగణముల*పా
దమొక్కటిగనొనర్చి। దొరలఁజెప్పిననొప్పుఁగృ* తులమధురాక్కరంబు॥
౩౨౫॥ అంతరాక్కర॥భానుఁడిద్దఱాదిత్య* పతులుచంద్రుండు। పూనినాలు
గగుచరణ*ములకుఁద్రిగఁగాంత। మైనవర్ణంబువిరతి*నంతరాక్కరంబు। భా
నుశీతాంశునేత్ర*పద్మాక్షమిత్ర॥౩౨౬॥ అల్పాక్కర॥విరమంబు రెంటిపై*విస్త
రిల్లు।సురపులిద్దఱు నొక్క సోముండురాఁ।జరణమీఁమూఁటిచే*సాగియొప్పు।
హరిపపర్యంకయు*ల్పాక్కరంబు॥౩౨౭॥మఱియుమంజరి॥తుదమొదళ్లనునం
టి*దూఁకుశబ్దంబు। వర్జింపియతిమాఱు*ప్రాసంబులిడక। ప్రాసంబులేనిద్వి*
పదయై చెలంగఁ। ప్రాసంబుతుదలందుఁ*బదిలంబుచేసి।సాగింపఁగాఁజాల*స
త్కవీశ్వరులు। మానంబు పెంపార*భూమిలోపలను। బద్మాక్షుఁడెపుడుచే*
పట్టుమంజసల।చందానసలరారు*జగతిమంజరులు॥ ౩౨౮॥ ద్విపద॥సురపతి
త్రితయంబు*సూర్యుఁడొక్కండు। విగమంబు రెంటిపై*వెలయునొక్కటికి।
క్షితిఁదగనీరెంటి*చే నొప్పు ద్విపద।మితిలేక చెప్పిన*మేలంద్రుకవులు॥ ౩౨౯॥
త్రిపద॥తొలుతనల్విరింద్రులు రెంటమూఁటను। బలభిద్ద్వయంబునురవి
యువళిలేకసలరాఁ త్రిపద॥ ౩౩౦॥ చతుష్పద॥ జలజాసనవి*శ్రమసంయుత
మై।లలిషోడశమిత*లఘువ్రులతోఁడఁ।గలసిచతుష్పద*గతులనుధరలోఁ। వె

లువగుఁజో పద*సేవకసులభా॥ ౩౩౧॥ విశాళచతుష్పద॥ భానుయుగముపై*
పయినవలనిం। ప్రాసముణిపిగతి * సొంగిధరలో। జానలరుఁబెఱు*ష్ప సవితా
ళా। ఖ్యానమునవినా*యకతురంగా॥ కర్ణాటచతుష్పద॥ కొమరఁబంచలఘుగ
ణం*బులుమూఁడురవియుఁ। దగులంగఁ బ్రాసంబు*దాఁక రెంటపయి। నగు
నువళిగర్ణాట*కాఖ్యచౌపద కె। సఁగుఁగృతులసత్క*వుల * సమ్మతముతోడ॥
పంచపద॥ క॥ఆదిసమవృత్తములలో। నైదంఘ్రిలనెద్దియైన*నార్యులువలు
కఁ। బాదుకొనికృతులలోపల। నాపరమునఁబంచపాది*యనఁగానరులకా॥
౩౩౨॥ ఉ॥ ధన్యసుశీలయన్వనిత*తత్పగతన్న దియొప్పనఁదుస। త్కన్యలుసే
యుసువ్రతము*తానునవేడుకనాచరించిన।న్మాన్యతఁగట్టిసట్టసవ*మండితతో
రమసూయచేసిపె। దైన్యమునొందికానలవి * ధాత్రికృతంబునసంచరించు
కౌం।డిన్యమహామునీశ్వరుఁగ*డిందిగఁ బ్రోచిసరుక్మిణీశ్వరా॥ షట్పద॥ ప్రాస
ముల్మూఁడు*వాసవులాఱ్గురి * పైసుధాదీధితితో నిన్యతి। భాసిల్లఁగాఁ బా
ద*మీసూటితోనాల్గుఁ*జేసినకృతులంనుషట్పదాఖ్య॥

నవవిధరగడలు.

వ॥ మఱియువైతాళీయభేదంబులై సరగడలనేకంబులుగలవందుఁ బ్రసి
ద్ధంబులై సహాయప్రచారాదినవవిధంబులుప్రబంధములవర్తిల్లుసవియెయ్యి
వియనిన॥ క॥నరసఖహాయప్రచారము। నరుసఁదురగవల్గనముపి*జయమంగళ
ముల్। ద్విరదగతివిజయభద్రమ। ధురహరిహరిణాప్లుతగతులు * దొరలుం
గృతులన్॥ ౩౩౪॥ క॥ ఆద్యంతప్రాసంబుల। భేద్యంబులు రెంట రెంటఁ*బెనఁ
చిపదంబుల్।హృద్యంబుగఁగూర్చినసన। పద్యంబులురగడలెల్ల* వాలుంగృ
తులన్॥ క॥కొదలేనినైపుణులఁజో। పగచేసుత్సాహవృత్త*పదయుగ్మముచే
దుదనాదిని ప్రాసంబుల।వదలకవిరచింపవలయుఁ*బ్రాజ్ఞులురగడల్॥ హయ
ప్రచారము॥ ఋతువిరామ*మినులుసల్వ। రతుకనొక్క*యంఘ్రిచెల్వ।
దనరహయతఁ * దాక్ష్యడంచు।మునుశుకాది*మునులువొగడఁ। జనుహయ
ప్ర*చారరగడ॥ ౩౩౫

తురగవల్గనము॥ఇరవులన్హయప్రచార*మినుమడించికృతులఁజెప్ప।మరువి
దూరితాగ్నివరణ*తురగవల్గనాఖ్యమొప్పు॥ ౩౩౬॥విజయమంగళము॥ తురగ
వల్గనంబు రెంటి*తోడవిజయమంగళంబు।ధూర్తకంసమా[illegible]*తుహినహీ
రసదృశకీర్తి।వరగదుగ్ధసింధుమధ్య*భానురాంతరీపవర్తి।వారిజాహాసదృశమూ
ర్తి [illegible]జనహ్లాదబహారి॥ [illegible]

ముచే। విరమంబు రెంటిపై*ద్విరదగతి పేరిచే। విజయభద్రము ద్విరదగతి రెట్టింప*విజయభద్రముచెల్లు * విదురపూజితపాద*వేదసన్నుతనామ। దరచక్రకార్ముకగ * దాఖడ్గధారణా * తాపించసమగాత్ర*దళితదైత్యస్తోమ॥ మధురగతి॥ నాలుగుమాత్రలు*నాటినగణములు। నాలుగు రెంటికి*నలివిరమణములు। గలసిమధురగతి*కనలునుజగణము। తొలఁగినధృతకౌ*స్తుభగవిరమణము॥౩౩౪॥ హరిగతి॥ నలసభగగములలోపలనేదై*ననునెనిమిదినాల్గిటిపై విరమము। గలసినహరిగతిచెలువగుఁగృతులం*గవివరులౌనని చెప్పిననియమము॥ హరిణగతి॥ నరహరపదియు*నాలుగులములు। కరియతిహరిణ * గతికి నెళవులు॥ వృషభగతి॥ ఇరువదియెనిమిదిలఘువులుపది*యేనిటవిశ్రాంతియుఁ గూర్చిన। నిరవగువృషగతిపద్యాధిప*యిదివినుమాదరమునముదమున॥

యక్షగానలక్షణము.

సీ॥ తుదనేడులఘువులు*తొలఁ గించిచదివినఁ ద్రిపుటకువృషభగ* తిపదయుగము। లలిఁగడపలనొక్క*లఘువుమానినజంపెమనుద్విరదగతిస * మపదయుగము। గురుతగురచ్చెర * కుతురగవల్గనాహ్వయమేకతాళియా*మధురగతికి। నంఘ్రికిర్వదినాలు*గటతాళమున మాత్రలోలివిశ్రాంతిప*ద్మాలుగింటఁ॥ తే॥ దెలియనర్థంబునర్ధచం * ద్రికలువీటి। యక్షగానప్రబంధంబు*లతుకవచ్చు। రగడభేదంబులివియంద్రురసఁగ వీంద్రు। లవితనిజసేవకస్తోమ*యబ్ధిధామ॥ ౩౪౧

ఉదాహరలక్షణము.

సీ॥ సప్తవిభక్తులు*సంబోధనంబునుగూడ నెన్మిదివిభ*క్తులుగ్రమమునఁ। బతిపేరుదొరలంగఁ*బద్యమొక్కటిఁ జెప్పిరగడభేదములుమా*ర్గములుగాఁగఁ। గళికలు నెనిమిది*దళములుగావించి దానిలోనగమును * త్కళికఁ జేసి। యదియొక్కసమసనం*బయ్యేడుదళములెన్మిదిఁగూర్చి వానికిఁ*దుదవిభక్తి॥ తే॥ బయలుపఱిచికట్టకడను*బద్యమొకటి। పలుకవలయునుసార్వవి* భక్తికముగ। నిర్వదాఱుపద్యములందు*నిడినధాత్రి। నిదియుదాహరణ। మటందు*రిద్ధచరిత॥ సీ॥ సంబోధనమునకు * సరసాళిజయపతి ప్రథమకువాణివి * రావళియును। తృతిద్వితీయకుఝుటు*కీర్తిమతియుఁదృతీయకుఁగీర్తిసుభగయు* నటఁజతుర్థికిని దేవలాభిని*యునుభోగమాలినిపంచమికి నెసంగు* పాణియునుగ। శావతిషష్ఠియు*లలితకాంతిమతియుసప్తమికినిఘోణి*సత్కమలయు॥ తే॥ నాదిసూక్తులనామధే*యములు వెనుకఁ। బలికినదివేల్పులష్టవి*భక్తులకును। వారుతమ

శక్తిఁగోలఁదిని*వ్రాలుఫలములిత్రుసాయకద్వయమున*కిందిరేశ॥ సీ॥సంబు
ద్ధియెడలించి * సప్తవిభక్తులుపలికినభక్తిన *ద్గతియఁనంగ।సంబుద్ధితోఁగూడ*
సప్తవిభక్తులుపలుకనొప్పారుబ*ద్ధలియనంగ । సంబుద్ధితోఁబవి * షమవిభక్తు
లతోడఁబలికినకృతియువి*ద్ధళియనంగ।గళికలుత్కళికలు*గమకింపఁబలికిన
కావ్యంబునుత్కళ్ల*కంబునఁగ॥ తే-గీ॥ నవనిఁజాటుప్రబంధంబు*లందుమిగు
ల। నాటుకొనియొప్పుచుండునీ* నాల్గుతెగలుఁ। గాసఁబడునుడు పూరణము*
ల్గానలోల।కామెపల్లిశవల్లవీ*కామకృష్ణ॥ ౩౪౪॥ ఉ॥ శ్రీసనితాసనాథుఁడువ
శీకృతభక్తమనోంబుజుండువి।శ్వావనుఁడుగ్రసేనసుతు*వైష్ణవుఁడజేయుఁడ
గణ్యసద్గుణ । ప్రావృతభూషణోజ్జ్వలుఁడ * హాఃపతికోటిమరీచిభద్రదం *
తావళినాయకావనుఁడు*దారుఁడుగృష్ణుఁడుమమ్ము ప్రోవుత౯ ॥౩౪౫॥ కళిక॥
మఱియుదేవకీశౌరసేనికు*మారనిర్మలరత్నరాజము।కటసురలనెల్లఁదా
రుణ*కదనధారుణిఁదునుము తేజము । బలిమిసందనసమునోపలి * పారిజా
తముధరకుఁదెచ్చెను।గోలదిమీఱినసమ్మదంబునఁ*వండలంబులుతల్లికిచ్చెను।
జెలఁగినరునకుసూతకృత్యము*చేసికౌరవులఁబరిమార్చెను।దలఁపుమఱువని
దాసచయములఁ*దవిలితిరుగనిముక్తిఁజేర్చెను। వెలఁదికొఱకును బాణుచేతు
లు * వేయునఱికినవిక్రమోగ్రుఁడు । జలదములకెగిదెగఁడునొడలున * జాను
మీఱెడుశుభసమగ్రుఁడు ॥ ౩౪౬ ॥ ఉత్కళిక ॥ కమలనేత్రునిరాకరోయు
చు*యమునమొద్దునఁదపముసేయుచు । సున్నకాంతనుజూచిరయమున * ను
న్నసుద్దివచించిప్రియమున । నరుఁడుగూర్చినమిత్రునానతి*కరముపట్టినదా
నిఁదానతి। విదళితాసురసార్వభౌముఁడు*యదుకులాంబుధిపూర్ణసోముఁడు॥
౩౪౭॥ఉ॥మానవులారరోగములుమానును పాపములులేవుసంపదల్ । జానగు
దుఃఖముల్దొలఁగు*జాఱునఘంబులునుండబుద్ధులై।దీనతనొందనేటికిన*తిస్థిర
భక్తినిఁగొల్వుఁడీపరా।ధీనులుగాక మీరటువను*దేవకుమారకుముక్తికొసనై॥
౩౪౮॥కళిక॥మఱియుప్రేతలనెల్ల*మరులుకొల్పినవానిఁ।దాళవృక్షములెల్ల*ధ
రణిఁగూల్చినవాని।గాలిరక్కసుజావఁ*గాలఁదన్నినవాని॥౩౪౯॥ ఉత్కళిక॥
మండుపావకుఁగొల్చి * కాండవాహుతిప్రేల్చి । సార్థివేశ్వటఁగాంచి * పార్థు
నక్కడనుంచి। దారకుండమరించి*చేరఁదెచ్చినమంచి। యరదమెక్కకపూ
ని*పురికివచ్చినవాని॥ చ॥ పులసిలనేలమానవుల* పుట్టువుపావనమయ్యెనెప్పు
డు౯ ।గళనళమేలరోగముల*కాలగతింగడవట్టినీతిబా। ధలునుదరిద్రతావ్య
ధలు*దవ్వులకేచనువాంఛితార్థముల్ ।గలుగునమేయుచేతగమ*లాధవుచేవ

్రత్రశాయిచేత ॥ కళిక ॥ మఱియు బ్రహ్మమాయఁ గెల్చి * మసలుమం
వాడిచేత । నెఱిఁగి సాంభకునకు వరము * లిచ్చి మెఱయు మోదిచేత । పృత
యుని మరలఁ గురున * కిచ్చినట్టి యమృతుచేత । నతులరాసకేలిసలిపి * నట్టి
ాదినటునిచేతఁ । బింఢీరుబ్బునాఁతి మోము * పెరుగుదుడుచుకొంటె చేత।
ండుచున్న కారుచిచ్చు మరిగి త్రావునమరుచేత । నెలుఁగుతోడ బోరి మణియు
తిఁ గొనిన యజరుచేత । వెలయఁ దులసిపూసపేరు * వేసికొని నజోగిచేత ॥
రా॥ ఉత్కళిక ॥ గట్టిగ శరపంజరంబు * గట్టఁ దలఁచి వేగిరంబు । చవుటి కడలి
తఁ జేరి * పవనతనయుతోడఁ బోరి । తన్నుఁ జేరనంత వచ్చి చెన్ను గెలుపు నరున
చ్చి । మహిమ మెఱయు కృష్ణుచేత * మిహిరకోటిదీప్తుచేత ॥ ౩౪౫ ॥ శా॥ ఓలం
ాసరు నేకమత్సరముతో * సుప్పొంగి పెక్కేడులు । స్లీలాకారమునం గొలంకునడు
ఁ నిట్టాడు నక్రంబుతోఁ । జాలం గయ్యము చేసి చిక్కినమదస్తంబేరమస్వామి
కేలం బట్టి నిమిర్చినట్టి హరికై * కృష్ణాంబుభృన్మూర్తికై ॥ కళిక ॥ మఱియు
గా మోదకియును ఖడ్గము * మణియును శంఖముఁ బట్టినవారికై । మెఱయఁగ
ద్యుచ్చేలముఁ దాల్చుక * మెలఁగెడు దధికణపరిదిగ్ధునకై । పెలుచం గదిసిన మ
లనిరువురఁ * బిడికిటఁ బొడిచిన బలుమల్లునకై । వెలయఁగ యమునానదిలోఁ
ళియ * విషధరుఁ దోలిన యదుసింహునకై । విజయుని రథసారథియగు రున్నృప*
ష్మాదుల గెలిచిన భూపతికై । గజిగాయువనాభిధుము చుకుందుని * గనుదృష్టి
ఁ జంపిన శ్రీపతికై । బలువిడి దేవకి తండ్రిని మధురకుఁ * బట్టము గట్టిన గోవిందున
కై । గెలదాల్చిన వైఖరి గోవర్ధన * గిరి మోచిన మహదానందునకై ॥ ఉత్కళిక ॥
ొలి పుట్టువు నోముఫలంబున నే । బలువిడిగిన గుపేదతికంబున వే । సరికొండల
మందుచుఁ బైసంబై । పురికింబరమానందము సంబై । కొనియుబ్బుచు నచ్చి కలి
మిపనికిం । గనియదుకులోసంగిన బాపనికి । న్గలిమిచ్చిన బాలస్నేహునకై । కలు
ముల చేనేలిన కృష్ణునకై ॥ ౩౪౬ ॥ మ॥ పురిటింటం బసిబిడ్డ చందమున వా * పోవంగ
నాఁడాత్మలో । మురువుప్పన్విషదుగ్ధయుగ్మకుచయై * ముద్దాడు రాకాసి గుర్తె
ఱిఁగి స్తంబుగఁ బాలు ద్రావుమిష చే * నిర్జీవనకాలంబునన్ । ధరణింగూల్చిన నం
దపుత్రు వలనం * దార్క్ష్యాణధరస్థితుల్ ॥

కళిక ॥ మఱియు గీతామృతస * మగ్రసింధునివలన । వఱలు భవపటుతిమి
ర * వనజబంధునివలన । బొంకుటెయ్యెడ లేని * భూరిసత్త్వునివలన । జంకు
కొన్నడు లేని * సమరనిత్యునివలన । ఖేదము లెయ్యెడ బాపు * కేళిమర్దనువలన । నాది
కారణమూర్తి * యగు జనార్దనువలనఁ । గానరాని పదముల * గాముపానువవ

లనఁ। బూనిగోడ్రాలికిఁ * బుట్టుకానుపు వలస॥ ౩౫౨॥ ఉత్కళిక॥ తనుఁ బిల్వవి-
లఁగూఁగ * దినిపాకమింపారఁ। జేసి ద్రౌపదిచేత * నాపదీరఁగ మేఁత। యడిగిన
నీశులకు * నిడఁగల్గు ధానులకుఁ। గల్పించు హరివలనఁ * గల్పస్థాయి వలన॥ ౩
శా॥ కారాగారమునుండి వెల్వడి భుజం * గస్వామినుచ్ఛత్రమై। పైరా-
ష్ట్ర వ్రేఁదువాకిళు ల్దెఱువన * భ్రస్తోమముల్ మీఱి శ్రీ। సూనోద్యద్భాతిపథంబు
గఁ దనుఁ గొం * చుం దండ్రియే తెంచి చెల్వారం బెల్ల నునిల్పఁ బోల్చు హరికి * నా-
లార నే మ్రొక్కెదన్ ॥ కళిక ॥ మఱియుఁ బెఱయ నెఱియ నుఱియు * మధు-
గూల్చినట్టి హరికి। నుఱిమి తఱిమి చఱిమి నుఱుము * గ్రక్కఁ గెల్చిన వితకరికిఁ। గ-
చిచఱచి యఱచి పఱచు * గపినిఁ జంపినచ్యుతునకు। మఱగి తిరిగి విఱిగి యొరగు-
ద్దులీఢ్చిన యమితునకు। సరలి కెరలి వరలి మరలి * సాళ్వుఁ జంపిన శూరునకు। గరి-
మెరి మెయి మెరిమి నెరిమి * కామె పల్లి మందిరునకు। నయము ప్రియము రయము
యము * నరునకిడిన కేశవునకు। వ్యయము భయము లయము శుయము * వై-
కొసఁగు మాధవునకు॥ ఉత్కళిక॥ గొల్ల లెల్లఁ దల్లడిల్లఁ * బెల్లుజల్లు లల్లి జా-
సోనవాన మానపూని * కానరాని కానలోన। నూఁచిలోఁచి నూఁచి మోఁచి * గ్రో-
చినట్టి స్వామినునకు ॥౩౫౫॥ మ॥ పృథులావంతి వరస్వయంవరమున * న్విందా-
నువిందాఖ్యల్। బ్రథసత్కోసని గెల్చి సద్గుణసుభ * ద్రన్భద్రం దోఁకొంచు
చ్చిధరాధీశుననుజ్ఞ చేనసలసా * త్సీకంబుగా హెచ్చ్యాత్మస। ద్వ్యాధిఁ బెండ్లాడినకృ-
ష్ణునందు నిలిచె * న్దీర్ఘప్రతాపోన్నతుల్॥ కళిక॥ మఱియును గ్రసేనామాత్యు-
నందు। నెఱిమీఱిలయకాల * నిత్యునందు। విదురార్చితపదార * విందుని-
దు। విదళితఘోరారి * బృందునందు। నాభిసవస్త్రాప * హారునందు। బలిప-
ట్టణద్వార * పాలునందు। జలగాది దశతనూ * చ్ఛాదునందు॥ ౩౫౬॥ ఉత్కళిక
సజ్జరాగంబు। రజ్జునాగంబు * కంధివేగంబు। మందరాగంబు * రాపుతోన-
చి। వీపుతో మోచి * వెలయు హరియందు। జలజాక్షునందు॥ ౩౫౭॥ ఉ॥ ధర-
జూఁడంపినం జరిగి * దంతిపురంబున నాంబికేయుతో। ధర్మముఁ జెప్పి దుష్కృతు-
ల * డగ్గఱ శాంతనవాది సజ్జనుల్। నిర్మలచిత్తులెల్లఁగను * నేరపు సన్నభఁ జాలి-
నట్టి నిస్సర్మవహాకృతిం దలఁతు * నాదు మనంబున నందనందనా॥ కళిక॥ మఱి-
యు గస్త్రాహా * మాయఁ దాల్చినఁ జాల। జెఱుముతఱి ద్రౌపదికిఁ * జీరలిచ్చి-
నకాల। సఖులతో నదిలోనఁ * జల్దిగుడిచిన బాల। విఖనసుండేదలోన-
వేదలిగ్చిన లోల। నదుతేరి నొగలపై * నాట్యమాడిన వీర। సరకుగొన్నిభవ-
పైఁ జక్రమెత్తిన శూర। తరిని సద్గురుసుతుల * దాపరించిన సదయ। పెరిమెనాగ

రంబు* పెక్కలించినవిజయ॥౩౫౮॥ ఉత్కళిక॥ గురుభీష్మరాధేయు*
రుజనృపునవేయు। శరవహ్నిఁబయలెక్కమరపమెల్లనునెక్క।తనుగాల్చు
పాండుతనయులేగురిమెండు।బ్రతుకఁజేసినపుణ్య*వితతదీనశరణ్య॥ శా॥
క్రక్కుండవునిన్నునమ్మికొలుతు*న్నీచేసుఖంబబ్బెనీ।కై వేదండమొనర్తునీవ
నీ*ప్రాప్తి చేకూరెనీ। కేవిశ్వాసముఁజేర్తునింకమదిలో* హెచ్చ
నీయంమహా। కైవారంబులుశౌరసేనతనయాకామేపలీవల్లభా॥ ఉ॥
మనవిచ్చగింపుమిట।నన్నయభట్టకృతాంధ్రశబ్దచిం।తామణికల్పనోక్తిక
నాచతురోపములుల్లసిల్లని।చ్ఛామతినర్పణంబుగనొసంగతిగామెపలీశనీ
నై।రామయమైతగన్బవదు*దాహరణంబుజగత్ప్రసిద్ధిగాన్॥సీసంబులనున
మువిషమంబులురెండుదెఱంగులయ్యెవానివిశేషంబులెట్టివనిన॥ సీసమా
॥యతినైనఁబ్రాసంబు * నందైనరెంటితోఁ।జెప్పిరేనియుసమ* సీసముగు
నియమముల్దిన్నపై * నిలిపినసీసంబులాఱుదెఱంగులై * యతిశయిల్లు।
నియమంబులఁబ్రాస * మెక్కింపవళ్లకై సర్వతఃప్రాసనీ * సంబనంగఁ।
ప్రాసనామంబులఁ * బదిలంబుగాపింపనక్కిలిప్రాసనీ * సాఖ్యమనఁగ।
దినేనశినిల్పి * రావడేపదమెల్లఁజేయు నెయ్యదివడి * సీసమనఁగఁ।
ఖండములయందుఁ*బ్రత్యేకయతులుగాస్థిరనవకలివడి*సీసమనఁగఁ।గు
గానుత్సాహ*తుదయందుగీతంబుచెప్పినవిషమాఖ్య*సీసమనఁగ।గడవె
లఘువులే * కల్పించిరెద్దానసర్వలఘుసీ* సంబునఁగ॥ తే॥సప్తవిధములివి
శబ్ద* శాసనుండు। పంచమామ్నాయఫక్కిలోఁ*బల్కెఁగాని। కడమ
వులాఱుసీసము*ల్విడిచిపెట్టె।చెలఁగిసమసీసపద్యమే* చెప్పినాఁడు॥ ౩౬౦

అందుసీసలక్షణమెట్టిదనిన.

క॥సురపతులాఱ్గురిపైభాస్కరులిరువురుగూడనొక్క*చరణముపొల్చుం।
గునవినాలుగడుగుల।విరమమ్ముపైరెంటరెంట* వెలయఁగవలయున్॥
౬౧॥ క॥ వాసిచరణములునాలుగు। చేసితుదినిగీతమొకటి* చెప్పఁగన
య్యెన్। సీసముతంగెడదేశవి। భాసురశుభశీల కామె * పలిగోపాలా॥
సమసీసము॥ బ్రతికించెనెవ్వాఁడు*మృతగురుతనయునిమొలఁతవేఁడిన మె
* మేలుచేసెఁ। బోషించెనెవ్వాఁడు * పొదివినదారుణాందబెల్లఁ దొ
గించి * పాండుసుతుల। వెడలించెనెవ్వాఁడు వెడపాఁసుబావిలో నూ
రవల్లియై * యున్ననృగుని। మర్దించెనెవ్వాఁడు * మానలంబునవృష్ణియ
[illegible] శ్రీ॥ [illegible] పాండవ * విపిన

మెల్ల । జాతవేదోత్థవిలసితజ్వాలమీఁదఁ । నతనిఁగీర్తింతుమదిలోన * నను
దినంబు । ననఁగనలరారుసమసీస * మహిలకృతుల॥ సర్వతః ప్రాససీసము॥
వేదండవరదుండు * వేధోండగాఁడుండు । నాగేసశయనుండు * యాదవేం
ద్రుఁ । డాదిత్యవంద్యుండు * నాదాసనులభుంపు। వేదాంతవేద్యుండు * బా
లనీలుఁ । డాదితేయుఁడుబింటు * నాదకళాతీతుఁ । డాదిత్యకులజుండు * బా
ధితారి । మేదినీశ్రీశుండు * భూధరగాత్రుండు । శ్రీదమిత్రసఖుండు * ద్వా
దశాత్ముఁ॥ తే-గీ॥ డాదిదేవుఁడాశ్రితగంధ * మాదనుండు । చేదిసాంభక
వైదర్భ * సూదనుండు । మేసురవమురళీనాదపి * నోదుఁడనుచుఁ । జెప్పిన
నుసర్వతఃప్రాస * సీసమగును॥ ౩౬౨॥ అక్కిలిప్రాససీసము॥ శిక్షించెనె
వ్వాఁడు * చేటుకై సభలోనఁ జెనమాటలాడిన * చేదివిభుని । రక్షించెనె
వ్వాఁడు * ద్రోణిబాణముచేతఁ । జక్కఁగుండఁగఁబరి * క్షిన్నృపాలు । భ
క్షించెనెవ్వాఁడు * పర్వతాకృతిచేతనాభీరులర్పించు * నారగింపు । వీక్షిం
చెనెవ్వాఁడు * వేడ్కతోసేవకుల్ । బ్రహుకుసట్లుగఁగృపా * పాంగదృష్టి
తే-గీ॥ దాక్షిణాత్ముఁనిసాంభక * ధారుణీశుఁ । జంపెనెవ్వాఁడుపోరులో * సా
హసమునఁ । బక్షిరాజతురంగుఁడౌ * నవ్వఁడనంగఁ । జెలఁగుచుండువృత్తిప్రా
స * సీసములిల॥ ౩౬౩॥ నడిసీసము॥ విజయసారథిఁగాని * వినుతింపఁగా నెల్ల
రినాయకునిఁగాని * కీర్తిసేయ। యాదవేంద్రునిఁగాని * యభినుతింపఁగ నెల్ల మ
ధుసూదనునిఁగాని * మదినినిల్పఁ । బద్మనాభునిఁగాని * ప్రణుతింపఁగా నెల్లఁ బ
క్షిపతిఁగాని * బ్రస్తుతింప । బాణసంహారుఁగాని * భజియింపఁగా నెల్లఁ బీతాం
బరునిఁగాని * ప్రీతిఁదలఁప॥ తే-గీ॥ సవితవేదండపతిఁగాని * యనుసరింప । నను
నినుఁగూర్చియనురక్తి * నాత్మ నెపుడు । పొగడుసత్కవివ్రజములఁ * బ్రోచిత
గఁ । దనరువడిసీసభేదంబు * తాఁ ఫేది॥ ౩౬౪॥ అనకలివడిసీసము॥ సామాజిక
హిత * స్తోమంబుసామంబుగాఁ బించివైత్రికి * నామతింప। సభిమానధారుణీ
విభులుదానంబుచేసక్కఁ * అలన్ని యుఁ * జక్కఁజేయు । సతిరుక్మ పతుమా * వతీ
లుభేదంబుచేదినదినక్షీణత్వ * మునకుఁ జెడఁగఁ । బదలింపుటుద్దండు * లోదిగిద
డంబుచేఁదనయాజ్ఞయాందల * నునిచి నడవ॥ తే-గీ॥ సంధియానాదిషాడ్గుణ్య
బంధురముగ । నాంగకీర్తి । తరువానేతుఁ * డైవమురారి । సేలననురక్తిసేతితో * నే
సనుచుఁ । జేయునవకలిన ఃనా * సీసమాగును॥ ౩౬౫॥ సమసీసము॥ అంచితవ
గభీమునకును * హాయిమగుడెంచితా । నిందమకదిగ హరముసేయు * నేయునంతట
బుతాఁ । కించుకొనకకినుకవలనఁ * గెరలివగకను । తుమురించిసటిసవఁసాచి * తె

ఘోటకావలిం॥ ఆ-గీ॥ దోలుకృష్ణయంచుఁ * దోరంపుటుత్సాహ। గీత
మొకఁడుమేళ * గింపవిషమ। సీసమునఁగ వెలయు*శ్రీకామెపల్లీశ। జమ్మిచెం
తనున్న*చతురవచన॥ ౩౬౬॥ సర్వలఘుసీసము॥ క॥ క్షమపద్త్రింశల్లఘువు
లు।త్రిమహేశవిరామముగల*దీర్ఘపదచతు। ష్కముపై నొకగీతిమురప్ర
మథనసర్వలఘుసీస * పద్యమునకగుఁ॥ ౩౬౭॥ సీ॥కరివరదపరమకృప * ధ
రణిధరసురవినుతకనకవసననరహరి* గరుడగమన। నళినకరపదనయన * దళి
తఖరదనుజచయసరసఖవరగుణనిధి * శరధిశయన। పరమపదనిలయహరి *
పరమపురుషప్రకృతికిఁబరుఁడనినినునిగమని*వహముపలుకునిరతమునుహృ
దయమున*నినుఁదలఁతుననుమనుపుమనియనఘచరితజల*దనిభతనువ॥ తే-
గీ॥సర్వలఘుసీసమీరీతి*సకలసుకవి।వరులుచెప్పుచుండిలమీఁద*వరుసనెల్ల।వా
రుమెచ్చంగసర్వేశ*వారిజాక్ష। కామెపల్లీశయచ్యుత * కామజనక॥ క॥ బల
సోదరగీత్యుదితా। ర్యలునాల్గార్యాఖ్యగీతు * లాటవెలఁదితే। టలురెండున
మముతెత్తుక। మలనాహ్వయపదలువిష*మంబులుమూఁడుఁ॥ సమగీతి॥
క్షమఁబథ్యాకందముచం। దముఁరెండరలుదెలియఁ*దనరింపఁ। సమమ
నుగీతికృతులలోఁ। గమలాహృదయాబ్జవాస*కమలాక్షా॥ ఉద్గీతి॥ మొదలి
సగముచపలగతిం। బదన్నగముపథ్యగతిని*దొడరంగా। నిదియుద్గీతియనం
దగు।విమరాక్రూరాదివరద * వేణుధరా॥ఉపగీతి॥ ధరఁజపలాకందముపై।
ఖరిన్నగంబైన * కావ్యములఁ। బరగునుపగీతిపూర్వా। మరవ్రజతమిస్ర *
మార్తాండా॥ ౩౬౮॥ ఆర్యాగీతి॥ సముదీరితపథ్యాకం। దముకన్నను నొకగు
రువు * దాఁకించినచో। క్షమనార్యాగీతియగు।నమలాప్రాణేశవహజ*కం
దంబదరా॥ సమగీతులందునాటవెలఁది॥ మేలుమేలటంచు*మిత్రులుముగ్గు
రు। వింతవింతయనుచు * విబుధులిద్ద।ఱహాహాయనుచునూరు * లయిదుగురు
మెచ్చ।నాటవెలఁదిమూఁట*నలరునగము॥ ౩౭౦॥ తే-గీ॥ మిత్రుఁడొక్కఁడు
వీణియ*మీటుచుండ।విబుధవరులిద్దఱర్థంబు*విప్పిచెప్ప। నినులునిద్దఱువిను
చుండ*నేకగతిని।దేఁటగీతంబుమూఁటను*వాటమయ్యె॥విషమగీతులందునె
త్తుగీతి॥ సురనాథుమీఁద* నూరులిరువురురెంటవిరతి। ధరణిఁబ్రాసంబు *
దనరునెత్తుగీతియందు॥ కమలనగీతి॥ హగణమైనఁబాలునగణ * మైనఁజాలు
హగణ। నగణములును రెండుగలసి * నాటియంఘ్రికేశ। తగినవిరతినాలు
గింటఁ*దనరఁబ్రాసమొనవి। మిగులమెఱయుచుండుఁ*గృతులఁగమలనాఖ్య
గీతి॥ ౩౭౧॥ పసపగీతి॥ పసనిముసనుభాను *లాదిత్యపతులిద్ద। ఆవలనేగుర

ర్కు*లర్థమునకుఁ। బవడగీతియందుఁ*బ్రాసముల్ సమకూఱు। నవియెయాట
వెలఁది*యందులేదు॥ వ॥ ఇది నవగీతివిశేషం బింక బిరుదావళిలక్షణం బెఱిం
గించెద॥ తే॥ క్షితిమహారాష్ట్రభాషచేఁ*జెప్పఁబడెడు। భీకరోక్తులు బిరుదు
లై*పెక్కుదనరు। వానిబిరుదావళియొనర్ప*వలయునంధ్రము। బుధులుసం
బుద్ధిపదములు*పొసఁగఁగూర్చి॥ ౩౭౨॥ చ॥ అతిభుజవిక్రమోద్భవము*లై
రిపుకర్ణకఠోరకంబులై। యతులితవీరవాక్యలయి*యాదిమపార్థివలాం
ఛనంబులై। ప్రతిపదనూతనంబులయి*భాసిలుసూక్తులుగూర్చిస్వస్తివా।
క్యతతులఁజెప్పనొప్పుబిరు*దావళిసార్వవిభక్తికంబుగాన్॥ చ॥ సలలితవా
క్యగుంభనల*సర్వవిభక్తులదీవనంబులన్। జెలువగుపద్యమొక్కటిర*చిం
చిననిమ్మటగాఢకీర్తిసం। కలితచతుష్కషట్కదళి*గద్యములెన్మిదియుంబదా
ఱునిం। పలరఁగఁగూర్చిపేర్చిబిరు*దావళిఁజెప్పఁగనొప్పునెంతయున్॥ చక్ర
వాళము॥ క॥ ఒకపద్యముపిదపనష్టకసందర్భాష్టగద్య*చతురంబగుఫ
క్కికిఁబేరుచక్రవాళం। బొకటచతుర్భద్రమదియె*యచ్యుతమాఁకియున్॥ క॥
తొలిసమసనాంత్యవర్ణయు। గళసుప్రనరుక్తిగాఁగఁ*గ్రైకొనిసామీ। వ్యల
సత్సమాసముమొదల। నలరించినచక్రవాళ*మగుచాళార్థా॥ తే॥ అవధ
రింపుముదేవదివ్యప్రభావ। భావనాతీతనిస్తుల*పరమమూర్తి। పూతనా
జైత్రసుత్రామ*పుత్రమిత్ర। మిత్రశశినేత్రనిర్జర*స్తోత్రపాత్ర॥ చిత్రకవి
త్వము॥ సీ॥ అనులోమమువిలోమ*మునునిరోష్ఠ్యమునుదలకట్టునగుడులుశృం*
గములునతు। రవిలోపమునుబద*భ్రమకంబుపద్యభ్రమకమునుసల్లెంట్లు*
మఱియునేక। పదియుద్విపదియుఁద్రి*పదియునేకవర్ణంబునుద్వ్యక్షరి*
త్ర్యక్షరియును। నరవినిచ్చావాక్య*సంఘట్టనంబునునాదిగాఁగొన్నిప*ద్యం
బులెల్ల। క్షితినిచిత్రకవిత్వప్ర*సిద్ధనామ। ధేయములచేతఁబెంపొంది*తెలి
విమీఱు। వానిఁదెలియఁగవచ్చియుంతు*వాసుదేవ। నందగోపాంగనాపుత్ర
నరకజైత్ర॥ అనులోమము॥ క॥ దామోదరసామతనధ। రామాసరసాకర
దళ*రథహరిరాధా। కామాసదయాతిపగమ। భామావరయాదవకుల*
దారకరాసా॥ విలోమము॥ క॥ సారాకరవాలకునద। యామారవమాధామరప
తిఁయాదసమాకా। ధారారిహరథశదరళ। సారసమారాధనతమ*సా
రదమోదా॥ నిరోష్ఠ్యము॥ క॥ పావనపాథాబ్జాభా। మావాయనునాఱు
లిపులు*మఱిపద్యములో। భావింపదొరలకుండిన। భూవలయమునన్నిరో
ష్ఠ్య*ముపిసాళించున్॥ ౩౭౩॥ క॥ సరహార్యక్షదయాకర। కరిరక్షణచక్రహా

స్త* కాంచనచేలా । గరుడతురంగజనార్దన । ఖరదైత్యనికృంతనహరి * కంజదళాక్షా॥ గుడులు॥ క॥ విరివినినిలిచిరివినిచి। క్రిరిదివిసిశిదిరిగిరితిరి * గిమిడిశిక్షితి। ల్లిరిచింతిల్లిరితివిరిరి । సిరికొఅకుధనాఢ్యులనఁగ* క్షితిగుడుసులగుఁ ॥ గోమ్ములు॥ క॥ గురుఁడునుశుక్రుఁడునుగ్రుఁడు। పురుహూతుండునుశుకుండు * బుధుఁడునుగుహుఁడుఁ। బురుకుత్సుండునుగుత్సుఁడు । గురునుతులొనరించి రనఁగ* గోమ్ములుకృష్ణా॥ అక్షరవిలోపము॥ క॥ రవికన్యాసుందరకర । మవళంబనమోఁర్చియూఁదె* నచ్యుతుఁడనియె । ననవర్ణవిలోపముగా । ననవింబశియింపవలయు* నార్యులునలరఁ॥ పదభ్రమకము॥ క॥ ధీరానానారాధీ । ధారాకరతాతరళిత * తారకరాధా । ధారాసుతతసురాధా । ధారితతరిధానాఁబ * పభ్రమకమగుఁ॥ ౩౭౭॥ పద్యభ్రమకము॥ క॥ రాధానాధా తరళిత । సాధకరధతావరసుత * సరసనిధానా । నాధానిసరసతనురవ । తాధరకధసాతళిరత * ధానాధారా॥ నల్లెంట్లు॥ క॥ నారదమునిశార్దూలము । కూరిమిననసంబుఁగప్పఁకొని వేడుకతో । నారాయణవాసమునక । నాతరమె తెంచుననఁగ * నల్లెంటులగుఁ ॥ ఏకపాది ॥ తే-గీ॥ మతివినాయకభరితస * మ్మదుఁడనంగ। మతివినాయకభరితస* మ్మదుఁడనంగ । మతివినాయకభరితస* మ్మదుఁడనంగ । మతివినాయకభరితస * మ్మదుఁడనంగ॥ ద్విపద ॥ తే-గీ॥ సౌమ్యగుణకవుల్ నినుఁబ్రీతి* సరసిజాక్ష। భోగిభోగాసనుండని * పొల్చుటరుదె। సౌమ్యగుణకవుల్ నినుఁబ్రీతి* సరసిజాక్ష । భోగిభోగాసనుండని * పొగడద్విపద॥ త్రిపద॥ తే-గీ॥ దేవమునివంద్యగోవింద* దితిజహరణ । పుండరీకాక్షయవ్యక్త* పుణ్యపురుష। యమరసన్నుతగోపాల * హరిముకుంద । దేవమువ్యక్తహరియునాఁ * త్రిపదయయ్యె॥ ఏకాక్షరి॥ క॥ నానానననానున్నన । ననుననిన్ననెనేను * నున్నునినినన్నై । నానీననునానానును । నానూనయనంగ నొంటియక్షరమయ్యెఁ ॥ ద్వ్యక్షరి॥ క॥ మునినామామమ్మునుమన । మునమానిననేమమునను* మొనమానునన। న్మనుమనిమననముమన్నన। ననుమానానామునినయ* నద్వ్యక్షర్ణమగుఁ ॥ త్ర్యక్షరి॥ క॥ మానితమతితోమమతను। నీనామము నేమమునను* నేనుమనమునఁ। మానమునమతముహానను। దానతముగఁదలఁతొనసఁగఁ* త్ర్యక్షరియయ్యెఁ॥ ఇచ్ఛావాక్యసంఘట్టనము॥ క॥ తోటలు లెస్సైనయున్నవి । తాటాదూటములుగావు* తాపసులుండఁ । బేటలుదామాదరుచె । ల్లాటలకున్నెళ్ళులుమసను* రాఘురిపుంటఁ ॥ వ॥ ఈ పద్యమునందోట తాట పేట ఆటయనుమాటలర్థవంతముగాఁ గూర్పఁబడంజేసి దీని

పేరు కిచ్ఛావాక్యసంఘట్టనము॥ బంధకవిత్వము ॥ సీ ॥ గోమూత్రికాఛత్ర*
గుచ్ఛకుండలినాగకంకణమర్దల*ఖడ్గచక్ర। పంకజసర్వతో * భద్రమాలాక్ష
రీప్రముఖబంధంబులే * ర్పడఁగఁ జెప్పు। వృత్తముల్బంధక * విత్వవిశ్రుతము
లై కవులకుఁ జెవులపం * డువులు సేయఁ। బటుతరప్రౌఢిమఁ * బండితపామర
సాధారణంబుగా * జగతిలోన। రాధికా కేళికాలోల* రమ్యశీల। భూరిగుణ
సాంద్రయదు * కులాంబోధిచంద్ర। వల్లవీమానచోరదు* ర్వారశూర। పర
మపాచాలరాజగో*పాలబాల॥ వ॥ ఇదిబంధకవిత్వంబింక గర్భకవిత్వంబువి
వరించెద॥ గర్భకవిత్వము ॥ సీ ॥ గాంగేయకౌశేయ * ఘనకందగీతసద్గర్భ
చంపకమాలి*కయువరిష్ఠ। కందపద్యద్వయ * కమలవిలసితరుగ్మ్వతికాగర్భి
త * క్రౌంచపదము। గీతమత్తేభవి * క్రీడితాకందగర్భితసీసమునఁటమ*ద్వృ
త్తగర్భి। తోత్పలమాలిక * యునుసుకల్పితకల్పవల్లి యుసీసరూ * పద్విపద
యు। స్రగ్విణిగర్భభు * జంగప్రయాతంబుకందగర్భితమణి * గణనికరము।
కలితచతుర్విధ*కంపపద్యమునష్టవిధకందమునుబంచ*విధసువృత్త॥ తే॥ మా
దిగాఁగలకొన్ని ప*ద్యములు పెక్కు। గరిమఁబద్యములిమిడిదో* షములులేక।
కానవచ్చినసవిమొల్ల *గర్భకవిత। ధరణినొప్పారనీరీతిఁ * దనరుఁగృష్ణ॥ ౩౮౧
కందగీతగర్భచంపకమాల॥ చ॥ నరహరి కేశవాపనజ * నాభరమాధవవంశ
హాస్తబం। ధురసుగుణాకరాచరిత * దూరజనార్దనదోర్బలాఢ్యగీ। ర్వరగి
రిశస్తుతాసురహ * రాసురపూజితముఖ్యపాదనుం। దరపురుషాగ్రణీభుజ
గ * తల్పశచీపతిపుత్రరక్షణా॥ ౩౮౨॥ ఇది భాషాపరిచ్ఛేదములోఁ దెలుపఁ
బడియె॥ కంపద్వయకమలవిలసితధుగ్మ్వతీగర్భక్రౌంచపదము ॥ ద్వారవతీ
నా*థాసమదారాతిరుణాధనశిశర * ధరనుతనామా। మారమణీధా * మా
సుకుమారామరుదధిపతిరిపు * మదగిరిశంబా। సారసనేత్రా* సత్యవిచారా
శరగుహాభవముఖ * సకలసురేశా। సూరకులాతే * జోజితసూరాసురవర
మణినిభ * సురుచిరదేహా ॥ ఇదివర్ణపరిచ్ఛేదములోఁ దెలియఁజేయఁబడియె॥
మత్తేభవిక్రీడితాకందగర్భసీసము॥ వినయసంపన్నర * విప్రభూతరమణీనా
థాసమోజేక * ణాసరాప్త। విభయదాకారహ * విర్భగాయతరిపుప్రా
ణానిలాహీశ్వరారమేశ। విలయకాలానల * విక్రమప్రథితసాల్వగ్రావవ్ర
ధ్ర*వాసరేణ్య। విలయశిలాయుధ * వీరకౌస్తుభధరాచక్రియశోదాత్మ *
జామునుండ ॥ తే॥ కరివరదపూతనాంతక * గరుడగమన। సత్వసహితకామ
జనక * శంకరసఖ। కనకవసనసుందరదేహ*వనధిశయన। సనకముని వినుత

చరణ*సరసిజయుగ॥ ౩౮౩॥ ఇది వళిప్రాసపరిచ్ఛేదములోఁ దెలుపఁబడియె ॥
వాణీపద్మాంబారతిదరధ్వనితాళమధుర గర్భోత్పలమాలికావృత్తము॥ శా
రదశాసితప్రసవ * చాపవిఖండనసామసన్నుతా । తారణదానపోషధవ *
తాపసమండనధర్మతత్పరా । వారణభాసురప్రభవ * ప్రాపకఖండనవాస
వానుజా । పారదవాసుదేవభవ * పాపవిఖండనభర్గపూజితా॥ ౩౮౪॥ ఇది
యీపరిచ్ఛేదముతుదను దెలిపెదము॥ కల్పితకల్పవల్లీప్రహరణకలిత॥ కర
ధృతకరుహం * కరిహితకరణం । కరుహాసఖరుచిం * గరుడఖగరథం । ఖర
ఘునకరవిం * ఖరతరకరగం । గరళముఖరిపుం * గరధరకరతం॥ ఇది సంధిపరి
చ్ఛేదములోఁ దెలిపెదము॥ మఱియుఁ గల్పితకల్పవల్లీభాస్కరవిలసితము॥
అక్షరహారివిక* చాంబురుహాక్షా । యక్షపసఖనుత* యదుకులదక్షా । రక్షక
సురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా । పక్షగపతిరథ *
పౌంద్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖ * బహుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర * ఋక్ష
సదృక్షా । ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షా ॥ గర్భప్రథమకందము ॥ క॥
అక్షరహారివికచాంబురు । హాక్షాయక్షపసఖనుత * యదుకులదక్షా । రక్షక
సురవిదురద్విప । రక్షారాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా॥ గర్భద్వితీయకంద
ము॥ క॥ పక్షగపతిరథపౌంద్రవి । పక్షాభక్షితదవశిఖ * బహుసవదీక్షా । వృ
క్షగసహచరఋక్షస । దృక్షాఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షా ॥ గర్భద్వి
పద॥ అక్షరహారివిక * చాంబురుహాక్ష । యక్షపసఖనుత* యదుకులదక్ష ।
రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్ష । రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్ష । పక్షగపతి
రథ * పౌంద్రవిపక్ష । భక్షితదవశిఖ * బహుసవదీక్ష । వృక్షగసహచర*
ఋక్షసదృక్ష । ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్ష॥ లాలిపాట॥ అక్షరహారి
విక*చాంబురుహాక్షా * యక్షపసఖనుత * యదుకులదక్షా । రక్షకసురవిదు*
రద్విపరక్షా * రాక్షసవిదళన* ప్రరుచిరవక్షా । పక్షగపతిరథ*పౌంద్రవిపక్షా *
భక్షితదవశిఖ * బహుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర*ఋక్షసదృక్షా। ఋక్షపదు
హితృప*ఋషిజనపక్షా॥ లాలి॥ అర్ధచంద్రికలు॥ అక్షరహారివిక * చాంబురు
హాక్షుఁడు॥ ౧॥ యక్షపసఖనుత*యదుకులదక్షుఁడు॥ ౨॥ రక్షకసురవిదు*రద్విప
రక్షుఁడు ॥౩॥ రాక్షసవిదళన*ప్రరుచిరవక్షుఁడు॥ ౪॥ పక్షగపతిరథ * పౌంద్రవి
పక్షుఁడు ॥ ౫॥ భక్షితదవశిఖ*బహుసవదీక్షుఁడు ॥౬॥ వృక్షగసహచర*ఋక్ష
సదృక్షుఁడు ॥ ౭॥ ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షుఁడు ॥ ౮ ॥ పెండ్లిపాట॥
లక్ష్మీకల్యాణవైభవమే॥ అక్షరహారివిక* చాంబురుహాక్షా । యక్షపసఖనుత*

యదుకులదక్షా । రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిర
వక్షా॥ లక్ష్మీకల్యా॥ పక్షగపతిరథ * పౌండ్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖి * బహు
సవదీక్షా । వృక్షగసహచర * ఋక్షసదృక్షా । ఋక్షపదుహితృప * ఋషి
జనపక్షా॥ లక్ష్మీకల్యా॥ శ్రీధవళము ॥ అక్షరహారివిక చాంబురు * హాక్షాయక్ష
పసఖ । రక్షకసురవిదురద్విప * రక్షారాక్షసవిదళన । పక్షగపతిరథపౌండ్రవి
పక్షాభక్షితదవశిఖి । వృక్షగసహచరఋక్షస * దృక్షాఋక్షపదుహితృప
౩౯౨ ॥ సువ్వాలే ॥ అక్షరహారివిక * చాంబురుహాక్షా । యక్షపసఖ
నుత * యదుకులదక్షా । రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన *
ప్రరుచిరవక్షా॥ సువ్వి॥ పక్షగపతిరథపౌండ్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖి * బ
హుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర * ఋక్షసదృక్షా । ఋక్షపదుహితృప * ఋ
షిజనపక్షా॥ సువ్వాలే॥ ౩౯౩॥కందద్విపదగర్భసీసము ॥ మకరకుండలకర్ణ *
మహితాభ్రవర్ణ । శకటదానవిపక్ష*కమలజాక్ష । శుభకాలసత్ఫాల * సు
యశోవిశాలయభిరమతస్నిగ్ధయా * పీతదుగ్ధ । శ్రితదేవతరుమూల * చేదీశ
కాలధృతమణిధరగదారి * తపతికథిత । నివసితవైకుంఠ * నియతాబ్జకంఠ
రవికళాదశుభనేత్ర * విజయమిత్ర॥ తే॥ సతతసనకాదిసన్నుత * చతురచరి
త । యాదవకులసత్యనిరత * యచ్యుతమధు । విదళనహారిశాశ్వతకృష్ణ * వి
దురవరద । భవవిరించినుతాయంచుఁ * బ్రస్తుతింప॥ ౩౯౪ ॥ గర్భద్విపద॥
మకరకుండలకర్ణ * మహితాభ్రవర్ణ । శకటదానవవిప * క్షకమలజాక్ష ।
శుభకాలసత్ఫాల * సుయశోవిశాల । యభిరమతస్నిగ్ధ * యాపీతదుగ్ధ । శ్రి
తదేవతరుమూల*చేదీశకాల * ధృతమణిధరగదా * రితపతికథిత । నివసిత
వైకుంఠ * నియతాబ్జకంఠ । రవికళాదశుభనేత్ర * రవిజాతమిత్ర॥ గర్భ
కందము॥ క॥ సతతసనకాదిసన్నుత । చతురచరితయాదవకుల * సత్యనిరత
య। చ్యుతమధువిదళనహారిశా । శ్వతకృష్ణవిదురవరదభ * వవిరించినుతా ॥
౩౯౫ ॥ స్రగ్విణీగర్భభుజంగప్రయాతము ॥ నమోదాశ్వకావేణు * నాదప్రవీ
ణో । ద్యమాయాశుషేణా*మహాయానవారీ । రమాధీశదామోద * తా
దేవదేవా। త్తమాభేశమిత్రాక్ష * తార్క్ష్యానుయాయీ ॥ ౩౯౬ ॥ కందగర్భ
మణిగణనికరము ॥ శరధృతజలజునిఁ * గరిపతివరదుఁ । వరతనురుచిజిత
వనదునిఁబరముఁ । బరివృఢుఁగొలి చెదఁ * బరమదశరణుఁ । శరవణాభవ
నుత*చరితునిఁగరుణఁ॥ గర్భకందము ॥ శరధృతజలజునిఁగరిపతి । వరదుని
వరతనురుచిజిత * వనదునిబరముఁ । బరివృఢుఁగొలిచెదఁబరమద * శరణు

స్వరవణభవనుత* చరితునిఁగరుణ౯॥ ౩౯౯॥ చతుర్విధకందము॥ రెండవచ
రణంబునకు। నెండవగణమాదిగాఁగ * నిర్మించినచో। దండిచతుర్విధకంద
ము।పాండవపతిమెలంగుఁ * బ్రాజ్ఞులసభల౯॥ చతుర్విధకందము॥ బలు
లేమిచేతవేసరు। చెలికింజిపిటంబులీయఁ*జేకొనికృపతోఁ। గలిమిచ్చినావు
కేరుచు। నెలమింగృపనేగితజ్ఞ * హితవుగవిపుల౯॥గర్భద్వితీయకందము॥
జిపిటంబులీయఁజేకొని। కృపతోఁగలిమిచ్చినావు * కేరుచునెలమిం। గృప
నేగితజ్ఞహితవుగ। విపులంబలులేమిచేత * వేసరుచెలికి౯॥ గర్భతృతీయకం
దము॥ కలిమిచ్చినావుకేరుచు। నెలమింగృపనేగితజ్ఞ * హితవుగవిపుల౯।
బలులేమిచేతవేసరు। చెలికింజిపిటంబులీయఁ * జేకొనికృపతో౯॥ గర్భచ
తుర్థకందము॥ కృపనేగితజ్ఞహితవుగ। విపుల౯బలులేమిచేత * వేసరుచెలి
కి। జిపిటంబులీయఁజేకొని। కృపతోఁగలిమిచ్చినావు * కేరుచునెలమి౯॥
మాలికాచతుర్విధకందము॥ తరతరమువర్ణమాదిగ। దొరలించినమాలికా
చ * తుర్విధకందం। బరుదారునుసత్కృతులం। దురగాధిపనవ్యతల్ప *
ముదధిశయానా॥ క॥ శ్రీభూమీనవరదహరి। గోభూమానవవినుతను * గు
ణబుధమధునా। శాభీమానవకృష్ణఘు। నాభామానవహరిదరి * యుభవక
మలనా॥గర్భద్వితీయకందము॥భూమీనవరదహరిగో। భూమానవవినుత
నుగుణ*బుధమధునాశా। భీమానవకృష్ణఘునా। భామానవహరిదరియుభ*
వకమలనాశ్రీ॥ గర్భద్వితీయకందము॥ మీనవరదహరిగోభూ। మానవవిను
తనుగుణబుధ*మధునాశాభీ। మానవకృష్ణఘునాభా। మానవహరిదరియు
భవక *మలనాశ్రీభూ॥ గర్భచతుర్థకందము॥ నవరదహరిగోభూమా। నవవి
నుతనుగుణబుధమధు*నాశాభీమా। నవకృష్ణఘునాభామా। నవహరిదరియు
భవకమల*నాశ్రీభూమీ॥అష్టవిధకందము॥ రెండేసిగణంబులపై। నుండిన
గణమాదిగాఁగ*నొనరఁగఁజదువ౯। ఖండితసొంభకఘోటకి। తాండజ
యష్టవిధకంద* మనఁగాఁబరగు౯॥ ప్రథమకందము॥ తనకిరుగెలననుగనలు
మఁ। గొనబయిగిలిపెదుకనుగోలు*కులఁ దగుఁబెలుచ। ఘనులనుగలయం
బెనఁగువఁ। గనుచుంగలుములఁదనిపెను*ఖలశృంఖలమై॥ ద్వితీయకందము॥
బెలుచుఁగొనబయిగిలిపెదు। కనుగోలుకులఁ దగుఁబెలుచను * ఘనులనుగ
లయం। బెనఁగువఁగనుచుంగలుములఁ। దనిపెనుఖలశృంఖలమయి * తన
కిరుగెలన౯॥ తృతీయకందము॥ గిలిపెదుకనుగోలుకులఁ దగుఁ। బెలుచఘ్న
నులనుగలయను* బెనఁగువఁగనుచు౯। గలుములఁదనిపెదుఖలశృం। ఖల

మయితనకిరుగెలనను* గనలుచుఁగొనబై ॥ చతుర్థకందము ॥ కులఁదగుఁబెలుచన్ఘనులను । గలయం బెనఁకువఁగనుచును* గలుములఁ దనిపెన్ । ఖలశృంఖలమయితనకిరు। గెలనను గనలుచుఁగొనబయి* గిలిపెడుకనుకొల్ ॥ పంచమకందము॥ ఘనులనుగలయం బెనఁకువఁ । గనుచుంగలుములఁదనిపెను* ఖలశృంఖలమై । తనకిరుగెలననుగనలుచుఁ। గొనబయిగిలిపెడుకనుకొలు * కులఁదగుఁబెలుచన్ ॥ షష్ఠకందము॥ పెనఁకువఁగనుచుంగలుములఁ। దనిపెను ఖలశృంఖలమయి * తనకిరుగెలనన్ । గనలుచుఁగొనబయిగిలిపెడు। కనుగొలుకులఁదగుఁబెలుచను*ఘనులనుగలయన్ ॥ సప్తమకందము॥ కలుములఁదనిపెనుఖలశృం। ఖలమయితనకిరుగెలనను* గనలుచుఁ గొనబై । గిలిపెడుకనుగొలుకులఁ దగుఁ। బెలుచన్ఘనులనుగలయను * బెనఁకువఁ గనుచున్ ॥ అష్టమకందము॥ ఖలశృంఖలమయితనకిరు । గెలననుగనలుచుఁగొనబయి * గిలిపెడుకనుగొ । లుకులఁ దగుఁబెలుచన్ఘనులను । గలయం బెనఁకువఁగనుచును*గలుములఁదనిపెన్ ॥ కందద్వయనీలోత్పలమాలామణిగణనికరగర్భసరసిజవృత్తము ॥ శ్రీవర్ధిష్ణుం బావనజీవు * న్జితభృగుతనయుని* సిరిగలుగుటకై । భావింతు న్సంభావితభావుం * బ్రతియుగసముదిత * బహుతనుమహితున్ । దేవేంద్రాది ప్రస్తుతదేవు * న్దితితనయతుహిన * దినకరకిరణున్ । ధీవిద్యాద్యోతున్వసుదేవు*న్ధృతిమదగుణయుతుఁ * దృణితవిదురదున్ ॥ గర్భప్రథమకందము॥ శ్రీవర్ధిష్ణుం బావన । జీవున్జితభృగుతనయుని * సిరిగలుగుటకై । భావింతున్సంభావిత । భావుంబ్రతియుగసముదిత * బహుతనుమహితున్॥ గర్భద్వితీయకందము ॥ దేవేంద్రాదిప్రస్తుత । దేవున్దితితనయతుహిన*దినకరకిరణున్ । ధీవిద్యాద్యోతున్వసు । దేవున్ధృతిమదగుణయుతుఁ* దృణితవిదురదున్ ॥ గర్భనీలోత్పలమాల॥ శ్రీవర్ధిష్ణుంబావనజీవున్ । భావింతున్సంభావితభావున్ । దేవేంద్రాదిప్రస్తుతదేవున్ । ధీవిద్యాద్యోతున్వసుదేవున్ ॥ గర్భమణిగణనికరము ॥ జితభృగుతనయుని * సిరిగలుగుటకై । ప్రతియుగసముదిత * బహుతనుమహితున్ । దితితనయతుహిన * దినకరకిరణున్ । ధృతిమదగుణయుతుఁ * దృణితవిదురదున్ ॥ వాణీపద్మాంబాశదరధ్వనితాళమధురగతిగర్భోత్పలమాలికావృత్తము ॥ శారదశాసితప్రసవచాపవిఖండనసామసన్నుతా । తారణదాసపోషధవ * తాపసమండనసద్ధర్మతత్పరా । వారణభాసురప్రభవ * ప్రాపకభండనవాసవానుజా । పారదవాసుదేవభవ * పాపవిదండనభర్గపూజితా ॥ గర్భవాణీవృత్తము ॥

శాసితప్రసవ * చాపవిఖండన*సామసన్నుతా । దాసపోషధవ * తాపసమం
డన * ధర్మతత్పరా । భాసురప్రభవ * ప్రాపకభండన * వాసవానుజా। వాసు
దేవభవ * పాపవిదండన * భర్గపూజితా ॥ ౨౫౮ ॥ గర్భపద్మావృత్తము * స
వచాపవిఖండన * సామసన్నుతా । ధవతాపసమండన * ధర్మతత్పరా । భ
వప్రాపకభండన * వాసవానుజా।భవపాపవిదండన * భర్గపూజితా ॥ ౨౫౯॥
గర్భాంబావృత్తము ॥ చాపవిఖండన * సామసన్నుతా । తాపసమండన *
ధర్మతత్పరా । ప్రాపకభండన * వాసవానుజా । పాపవిదండన * భర్గపూజి
తా॥ ౨౬౦॥ గర్భరతీవృత్తము ॥ ఖండనసామసన్నుతా । మండనధర్మతత్ప
రా । భండనవాసవానుజా । దండనభర్గపూజితా ॥ ౨౬౧॥ గర్భదరధ్వనితా
ఖము॥శాసితప్రసవ* దాసపోషధవ। భాసురప్రభవ * వాసుదేవభవ॥ ౨౬౨॥
గర్భమధురగతిరగడ॥ శాసితప్రసవ * చాపవిఖండన। దాసపోషధవ * తా
పసమండన । భాసురప్రభవ * ప్రాపకభండన । వాసుదేవభవ * పాపవి
దండన॥

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్ర కామెపల్లిపురమందిర నం
దనందన చరణారవింద వందనాభిలాషమనీషా ప్రాభవ వేంగళార్య తనూ
భవవిద్యావిశేష సురాచార్య కాకునూర్యప్ప కవివర్యవిరచితంబైన యాం
ధ్రశబ్దచింతామణియను వ్యాకరణశాస్త్రంబునందు మూలసూత్రంబులు
ను-ఛందఃప్రభావంబును-ఛందోవ్యాపక సంప్రదాయంబును - ఛందస్స్వ
రూపంబును-నితిహాసాదిస్వరూపంబును-గద్యవచనంబులును-ప్రథమప్రత్య
యోద్ధారణక్రమంబును-గణజననచ్ఛందంబులును-గురులఘునిర్ణయంబును-
సర్వగణలక్ష్యంబులును-గణాధిదేవతాఫలంబులును- అష్టగణలక్ష్యంబులు
ను-దేవతానరాంకితనియమంబులును-నాయకగణకూటంబులును-గృత్యా
దిగణద్వయకూటంబులును-ప్రశస్తకూటంబులును-దోషాదోషబాహుళ్య
ఫలంబులును-గణద్వయయోగఫలంబులును-గణనాథయోగఫలంబులును-
షట్ప్రత్యయంబులును-బద్యలక్ష్యోపయోగిసంజ్ఞలును-షడ్వింశతిచ్ఛందో
జాతిసమవృత్తంబులును-ముఖ్యగణవృత్తంబులును-మాలికావృత్తవివే
కంబులును-జాత్యుపజాతులును-చిత్రబంధగర్భకవిత్వంబులును గల
చతుర్థాశ్వాసము - సంపూర్ణము.

అప్పకవీయము - పంచమాశ్వాసము.

శ్రీకృష్ణాపూర్వతట । ప్రాకారప్రాంతకుతల * పరిశోభితస ।
ప్రాకరకేతువరనగర । నాకారివిదిక్త్రియామాప * సన్నిహితభవనా ॥

క॥ అవధారుశబ్దశాసనుఁ । డవనిఁగలియుగమునఁ గాది * నారాజమ
హేంద్రవరంబునఁ జెప్పినయాం । ధ్రవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁ
దెనిఁగింతున్ ॥

ఆ॥ ఆంధ్రిసంఘులెల్ల * నష్టాదశార్యల । సుకవ్రుతాసటంచుఁ * జో
ద్యమంద । ఛత్రితాద్రినాథ * శబ్దానుశాసనుఁ । డవనిఁ దేటపఱిచె
నతిముదమున ॥

సంధిపరిచ్ఛేదమూలసూత్రములు.

ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

తిజ్మధ్యశేషమస్తి సుప్కర్మప్రవచనీయజవిభక్తిః । కిన్చిత్ప్రాశంసనాద్యుతసన్ధాపయదాతదాకిమేవాంశ్చ॥ ౧॥ క్త్వాకిలతూష్ణీమాద్యాసభిజధతికలాద్రుతోనయేషాంస్యాత్ । అన్యేద్రుతప్రకృతయోయేస్యుర్యేను శీవితద్రుతాసిత్యన్॥ ౨ ॥ సర్వత్రాజ్వత్కార్యం జ్ఞేయంయస్యద్రుతప్రకృతికేభ్యః । లుక్సంశ్లేషౌనాచిద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు॥ ౩ ॥ సన్ధిర్నాచోకస్యనుతోవాతోనాదిషువిభక్తిషూతోవా। నిత్యమనుత్తమపురుషక్రియాస్వితః పరిమితౌసమస్తానామ్ ॥ నస్యాత్తద్ధర్మోతశ్చేర్వాస్యాద్వర్తమానవిశంలస్య । తద్వత్తదాదిజస్యప్రాయస్తుస్యాత్కిమాదికస్యేతః ॥ ౫॥ అపిశబ్దేతోలుగ్వాస్యాదిచ్ఛవిభక్త్యన్తిమస్యజేరలిచ । శబ్దాత్తచ్ఛబ్దాతోలుగ్దారార్థేఽడఉదటిరేఫస్స్యాత్ ॥ ౬ ॥ సామానాధికరణ్యేషూదన్తానాంటుగాగమోవాస్యాత్ । ధాతుపదసమ్భవానాం విశేషణానాముతస్తథానుమచి ॥ ౭ ॥ షష్ఠ్యాఉతోచినుమ్నేచాద్యస్యామ్రేడితేకస్త్యలోపశ్చ । అహమాదీనాంద్విత్వేంలోపోసమఆదికేవిసర్గశ్చ॥ ౮ ॥ భోరద్భుతశబ్దార్థే పోశ్చతదాద్యర్థవాచకేషూతః । వికృతిపదేతాటోరప్యపధారేశ్చాపితశ్చలుగ్వాస్యాత్ ॥ ౯॥ పదమధ్యసరళ

డానాముతశ్చ పూర్వప్రయోగసిద్ధానామ్ । లోపోవాస్యాత్తేషామితశ్చ తద్వత్త్రివిక్రమమతేన । కవిభల్లటైర్గక్రియాణాంనామ్నాముల్లోపఇష్యతే ష్వేష్షు । ప్రథమైకవచనమాత్రేపికృతౌ నాన్తాదయోఽపికథ్యన్తే ॥౧౧॥ జౌపవిభక్తికసంజ్ఞావర్ణాష్టింట్యాదయోభవన్తీహ । రుల్వాదేర్నామ్నాం స్యుస్తేఃహావిభక్త్యాసమాసేచ ॥౧౨॥ ప్రథమావైభక్తికమోర్లుక్ పూర్ణోవా పతిక్రియహార్థేషు । తస్యసమాసేపుంపూనుమోచ్చాతోహల్యథగ్వర్ణార్యమతాత్ ॥ ౧౩ ॥ శత్రర్థేతూతశ్చేనోస్తస్యస్యాచ్ఛపూర్ణబిన్దురపి।వాత్మాన్మదోర్ధ్రుతస్యస్యాల్లుగాన్వాక్యాన్తగతపదానాంచ॥ ౧౪ ॥ పరుషాద్రుతప్రకృతికాత్పరశాన్నుస్తద్ధ్రుతంచబిన్దుస్స్యాత్ । అవికారగతేతస్మిన్నపిసరళా ఏవసన్తితేపరతః ॥ ౧౫ ॥ లుగ్వానప్రకృతిపదాత్పరతస్సరళేస్థిరేచనస్యస్యాత్ । అలుకిచసంశ్లేషస్స్యాద్భిన్నంప్రవదన్తికేచిత్క్వచిత్ ॥ ౧౬ ॥ ప్రథమలుగపిద్వినుల ర్వర్ధ్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు । హేమోక్తేః పరుషాణాంగసడదవాస్యుః పదాద్ద్వివద్వే॥ ౧౭ ॥ గసడదవాస్స్యుః ప్రథమామాత్రాదాత్మాస్మదోర్ద్వినాపరుషాః । నవికృతిశబ్దాత్పరతస్సంస్కృతికానాం భవన్తిగసడదవాః॥ ౧౮॥ ఇతి సకలభాషావాగనుశాసన నన్నయభట్టవిరచితాన్ధ్రశబ్దచిన్తామణౌ సన్ధిపరిచ్ఛేద స్తృతీయః ॥

వ॥ ఈశ్లోకంబులు పదునెనిమిదియును నలువదియెనిమిది సూత్రంబులయ్యె నవియెల్ల నిందు వివరించెద ॥

తే-గీ॥ హేమచంద్రత్రివిక్రమ*నాముల్లాదిఁ। బ్రాకృతముత్రోవఁ జూపిరా * ప్రాకృతంబు । నందుభేదంబుగావున * నాంధ్రమునకుఁ। గలుగు లక్షణమెఱుఁగఁగ * వలయుఁగవులు॥౨౦॥ ఆ॥ తెలుఁగుబాసయెంత* దెలిసియుండివదీనిఁ। జదువకున్నఁగవిత * చక్కఁగాదు । ఇంటిలోనహేమ * మెంతగల్గిననేమి । తొడవుసేయకున్నఁ * దొడుగరాదు॥ ౨౧॥ క॥ పదసంధులు చెడనడికినఁ । బదపద్యములార్యసభలఁ*బరువడిహాస్య । స్పదములగుఁగానవైకృత । పదసంధివిధములు తేట*పఱిచెదవరుసన్॥ ౨౨ ॥ క ॥ ఎనఁగవిసంధియునుమహా । విసంధియుఁగుసంధిదోష * విధమునుదుస్సం । ధిసమాఖ్యయుఁ దనునాల్గును । బొసఁగింపరుసంధిదోష * ములటంచుఁగవుల్ ॥ ౨౩॥ తే-గీ ॥ హాగిముసలికినిఅనుజుండు * అర్జునునకుఁ । జెలియనుచునిట్లుగుదునువై * శృంగముపయి। స్వరములకుసంధిగలుగక * సాగనేని । దానినివిసంధియండ్రుస * త్కవులుగృష్ణ॥ తే-గీ॥ సాల్వభూమివరున్నండ * బద్ధ్వజుండు ।

ధరణిఁగూర్చెసురలద్భు* తంబునొంద । ననుచుఁబొల్లులవలపల * సచ్చులు
న్న । జరుగునుమహావిసంధిదోషంబసంగ ॥ తే-గీ ॥ మగునొక తెసారె తెల
నాకు*మడుపులీయఁ । బొలఁతొక తె తెల్ల సవరంబుఁ * బూనివిసరఁ । జేడొక
తెచక్రితోనెత్తి * మాడెననఁ గు । సంధియగునిట్టిగలయని * సంధులదుక ॥
క॥ ఎందునుదుస్సంధిసమా । ఖ్యందిరమగుసంధునింపు*ననుచోసందు । న్నిం
దున్ననిపైనచ్చులు । పొందసముచ్చయనకార * ములుగ్రుతినూఁదన్ ॥ ౨౪
తే-గీ॥ తొలుతనీసంధిదోష * చతుష్టయంబు । చెందకుండఁగఁగావ్యము *
ల్చెప్పవలయుఁ । గానఁదెలియంగసంధిల * క్షణములెల్ల । విన్నవించెదగో
పాల*విమలశీల॥ ౨౫॥ క॥ వృడుములుప్రథమైకోక్తికిఁ । గడఁగూర్చినయది
విభక్తి * కంబనఁబడుఁజూ । ల్పడియువిచెందనినుడుగె । ప్పుడునవిభక్తికము
నామ * మునునఁబరగున్ ॥ క ॥ తపవసహారుఁడనఁబురమనఁ । బరగనివివి
భక్తికములు * బగువృపురుడుసుం । దరిదురమనునివియెల్లను । నరసఖయవి
భక్తికములు*నామములునగున్ ॥ ఆ॥ వెనుకనున్న పదము * కొనయక్షరంబు
తోఁ । బై పదంబుమొదలి * ప్రాణమునకు । సూత్రమునను సంధి* చొప్పడ
కున్నన । ప్పట్లుబుధులుప్రకృతి * భావమండ్రు॥ ౨౬ ॥ క॥ తొలఁగిచనుఁదొ
లఁగకుండును । గలుగునులేకుండునవ్వు* గాకుండునుని । చ్చలువచ్చునురా
కుండును । జెలువారవికల్పమనుచుఁ * జెప్పెడుచోటన్॥ క॥ మొదలనుజె
ప్పినవిధమున । కొదవువికల్పంబులేక* యొక్కతెఱఁగునన్ । బదపడినిలిచిన
దానిని। యదుగోత్రపవిత్రనిత్య * మందురుధీరుల్॥ తే-గీ॥ పుడమిఁదొల్లిం
టిరాజుల* వెడలనొత్తి । వారినెలవులఁదాముండు * వైరినృపుల । పగిదిము
నున్నవ్రాలను* బాఱఁదోలి। తామచటనిల్చునాదేశ*నామకములు॥ తే-గీ॥
వెండికొండనునెలకొన్న* వేల్పుఱేని । చెంతనత్యంతమైత్రిమైఁ* జేరియుండు ।
యక్షుగతిశబ్దమునఁగల్గు* నక్షరంబు । పొంతనుత్తాసుగమముపొందుఁ * బూ
నినిల్చు॥ ౨౭॥ తే-గీ॥ పదములనుమున్నుగలవ్రాల*తుదినిదాము । నతికికొ
నినిల్చులిపులుప్ర * త్యయములయ్యె । మునుపదములఁగలవర్ణ*ములునిలు
వక। తొలఁగిచనుటలోపంబని*పలుకఁబడును ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు ద్రుతప్రకృతికసంజ్ఞ.

తిఙ్కృత్యశేషషష్ఠీసుస్కర్మప్రవచనీయజవిభక్తిః । కిష్బిత్ప్రశంసనా
ద్భుతసమ్భావనదాతదాకిమేవాంశ్చ । క్త్వాకిలతూష్ణీమాద్యాసభి

దధితికళాద్రుతోనయేషాంస్యాత్। అన్యేద్రుతప్రకృతయోయేస్యు
ర్హ్యాసుజీవితద్రుతానిత్యమ్॥

క॥ వలసినచోఁదుదిద్రుతములు। తలచూపెడుశబ్దములుద్రు*తప్రకృతులనన్। వెలయునవిప్రుడమఱుండెడు। తెలుఁగుపదంబులుకళాప్ర * దేశములయ్యెన్॥ ౩౦॥ తే-గీ॥ ధాతధాతనుభూపతి * ధరణిపతిని। జనకుజనకునిగనియెఁగ * న్గొనియెననుచుఁ। గడద్రుతములిట్లులోపము*ల్గాంచివలయు। పట్లఁగనుపట్టునవిద్రుత * ప్రకృతులీశ॥ క॥ వికృతిపదంబులలోపల। నకారములువలయుచోఁగో*నలఁబొడముద్రుత। ప్రకృతులసంఖ్యంబులుగొం। కయువిమెస్నంగనలవి * గాదహిపతికిన్॥ ౩౧॥ తే-గీ॥ గూనునెమ్మేనుమెడనాను* మీసుపేను। మానువరిచేనుపులిబోను * మఱియునిట్లు। భువినకారంబుతోఁగూడఁ*బుట్టిశబ్ద। ములుద్రుతప్రకృతులుగావు * మునిశరణ్య. తే-గీ॥ అన్నుబంగరుపొన్నుచా * యయగుతెన్ను। చెన్నుపులిజున్నుదోరపన్ను* జొన్నయెన్ను। మొదలుగాజడ్డలునకార * ములకుఁదుదిని। దనరుపదములుగావుద్రు*తప్రకృతులు॥ ఆ॥ తన్నునిన్నునన్ను* విన్నుమున్నామిన్ను। చన్నుకన్నువెన్ను* శబ్దములకు। జడ్డలుండుఁబోవుఁ * జర్చింపనివిద్రుత। ప్రకృతులెపుడుఁగావు*భక్తసులభ॥

కళాప్రదేశములు.

సీ॥ ఇనుఁడుగోత్రముగోవు * జనులనియిబ్బంగిఁబలికెడుప్రథమావిభక్తులందు। రాముఁగూర్చిరణోగ్ర *భీముఁగూర్చియటంచుఁ దెలిపెడుకర్మద్వి*తీయలందుఁ। గృష్ణునకైసుకో *దిష్ణునికైయనితొడిఁబడనుడుగుచతుర్థులందు। బలునిఁబట్టిమురారిఁబట్టుండియనిపలికెడుపంచమీవిభ * క్తితుదలందుఁ॥ తే॥ బద్మబాంధవసుతయొక్క * భద్రయొక్క। జాంబవతియొక్కయనుశేష* షష్ఠులందు। క్షితిసముచ్చయములఁదక్క* ద్రుతముగానఁ। బడదుగావునఁబల్కఁగఁ*బదుఁగళలని॥ సీ॥ సుగ్రీవుఁడేవాయుసూనుఁడేయనుచునేవార్థముల్దెలుపువ్యా * హారములును। నటియించెనఁటపాడె * నఁటకూడెనఁటయనులలితకిలార్థాను*లాపములును। వింటిమికంటిమి * వేఁడిరకాచునీమాడ్కినిబలుకుతి * ఙ్మధ్యములును। గాంచివిచారించి * కరుణింపుచునీయనియెడుక్త్వాప్రత్యయాంతార్థ * వాచకములు॥ తే॥ నుఱికమిన్నకసేయక * యెఱుఁగకయును। నట్టితూష్ణీంపదార్థవా * క్యములునాది। శబ్దముండుటచేతను * జనియెనుమ్ము। కనియెఁగదయనునవియును * గళలుకృ

ష్ణ॥ ౩౮॥ తే-గీ॥ నవ్వుచున్వాఁడువచ్చుచు * న్వాఁడువాఁడు । మనఁగలఁడ న్నఁదిజ్మధ్య * మంబులెందుఁ। గాకయును బ్రథమపలలోనఁ*గలసినరసి । జా తనేత్రకళాప్రదేశంబులగును ॥ సీ॥ కలకలయక్కట * కట్టయయ్యోయని పరితాపమునఁబల్కు * భాషణములు । ఔరబళిమజ్జ * యయ్యారెయం చుఁబ్రశంసించునంధ్రభా * షాపదములు । నిదిక్రొత్తయిదివింత * యిదితె స్సయద్దిరాయోహోహోయనుమహాద్భు * తోదితములు । నించుకగోరంత యిసుమంత । చీమంతయావంతయనుకించి * దర్థములును॥ తే-గీ॥ హరిహ యాత్మజసఖయిప్పు * డప్పుడెప్పు । డనియెడుయదాతాద్యర్థ * బ్దార్థము లును । నెద్దియెయ్యదియేది* యేమియనుకి । మర్థములునుగళాసంజ్ఞ * లం గజపిత॥ ౩౯॥ తే-గీ॥ ఇంతియేకాన్సతెనుఁగున* నిట్టికళలు । మధునిషూద నవెదకిన * మఱియుఁగలవు । వీనికొనలద్రుతంబులు* గానఁబడవు । తాప సమనోనివేశ*కామెపలీశ ॥

సంధివివేకము.

క॥ వెనుకటిశబ్దమునకుఁదుదిఁ। దనరెడువర్ణమునుబైప*దమునకు మొద లం। గనుపట్టునక్షరంబును । సనక స్తుతకూర్చిపలుక * సంధియనఁజనుఁ ॥ క॥ విను ప్రాణసంధులును వ్యం । జనసంధులు ననఁగ శబ్ద * సంధులు గృతు లఁ।దనరారునిరుదెఱంగులఁ। గొనకొనితద్విధముతెలిఁగి*కూర్పఁదగుహరీ॥ ఆ॥ మీఁదిశబ్దములకు*నాదివర్ణంబులు।స్వరములైనఁబ్రాణ*సంధులయ్యె। హల్లులయ్యెనేని * వ్యంజనాక్షరసంధు।లయ్యెవని తెలుఁగు * లరయవల యు॥ ౪౦॥ తే-గీ॥ పొల్లులైహల్లులెల్లను * బుట్టినదపఁ । బ్రాణములఁగూ డుకొనిబహు * భంగులైన । కతనహల్లులఁగలతలకట్లుగుడులు । మొదలు గానిన్నియునుస్వరం* బులునిజంబు॥ ఆ॥ ఎచటసంధిగలుగు* నచటఁబూర్వ పదాంత । హల్లుతోడఁ గూడి * నట్టిస్వరము । లోపముగనొనర్చి * యూ పొల్లుతోమీఁది । యక్షరంబుగూర్ప* నయ్యెసంధి ॥ ౪౧

స్వరసంధిలక్షణము.

క॥ అరయశకంధ్వాదిషుశేః।పరరూపంపఁచ్యమనుచుఁ * బ్రక్రియ లోనఁ । వరరుచివాక్యముకలిమిని । బరరూపమెవికృతిఁగానఁ *బడుస్వర సంధిఁ ॥ తే-గీ ॥ కృష్ణుఁడవ్యయుఁడాద్యుఁడిభేంద్రవరదుఁ । డీశ్వరుండు త్త ముండూర్జి* తేష్టఫలదుఁ । డేకపముఁడైంద్రసఖుఁడౌపా*ఢీశుఁడౌర్వ। శేయ సుతుఁడనసంధులు*సెలఁగునిట్లు ॥

ఆంధ్రిపదాదియకారమునకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సర్వత్రాజ్వత్వాత్కార్యంజ్ఞేయంయస్యద్రుతప్రకృతికేభ్యః ॥

ఉ॥ ఆరయవైకృతోక్తులఁ బ * దాదులయందు యకారముండదా । తీరునఁ బల్కువ్రాఁతగఁ బు * తింపఁగనచ్చుగు దాని బాపలన్ । నీరజనాభ నాంతములు * నిల్చిన నచ్చటఁ బ్రాణసంధిచె । న్నారు నితండు చైద్యవసు * ధాధిపు నేపడఁగించె నేఁడనన్॥ వ॥ నాంతములనఁగా ద్రుతప్రకృతుల పేరు॥ క॥ శృంగాంత్యవక్రయుగముల । సాంగత్యము వాకు నాంధ్రి * సంస్కృతముల నా। దింగలుగ దట్టి వ్రాఁతధ । రం గలయు ద్రుతాంతములను * బ్రాణములట్లన్ ॥ ౨౨॥ క॥ ముంగాముర్వులు నాలుగు । నుంగరములు మూఁడు నేఁడు * నుడ్డాణంబుల్ । పొంగుచు నొసంగె హరియొక । యంగనను రమించెననను * డాహారణంబుల్ ॥

ద్రుతప్రకృతిస్వరసంధిలక్షణము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లుక్సంశ్లేషౌనాచిద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు ॥

తే—గీ॥ అచ్చుపరమైన నాంతప * దాంతమునకు । సంయుతమును లోపంబును * జగతి లేవు । సంయుతంబయ్యెనేని దు * స్సంధియగును । లోపమైన గ్రామ్యంబగు * లోకవినుత॥ ఆ॥ చూచెనింతి నేఁడు * చోటఁ జూచెన్నింతి । ననిన సంధిదోష * మయ్యెఁ గృతులఁ । బొడిచెనర్కుఁడనెడు * నెడఁ బొడిచెర్కుండు । ప్రాచిన సఁగ గ్రామ్య * భాషయయ్యె ॥ ౨౩ ॥ క ॥ ధరణి ద్రుతప్రకృతులపై । స్వరపూర్వపదములు గదిసి * సంధిగలయుచో । నరకాసురదమన ద్రుతా । క్షరములు లోపములుగాక * కడపట నిలుచున్ ॥౨౪॥ క॥ అవిభక్తిక తత్సమములు । భువి నటువలె నుండు నాంధ్రి * ములు నచ్చులపైఁ । గవసినను బ్రకృతిభావము । లవు శృంగాంతములు దక్క * నహిపతిశయనా॥ ఆ॥ హరియొసంగు మోక్ష * మా చక్రి యంగన । యందు భక్తి నిలుప * నబ్బు సిరులు । నిక్కమను చు దీని * ముక్కంటి యెఱుఁగును । నలువ యెఱుఁగు గట్టు * తులువ యెఱుఁగు॥ ౨౫॥ తే—గీ॥ కుత్సనుత యవిభక్తిక * తత్సమాంత । శబ్దముల రెంటి కొమ్ముల * స్వరములదుకు । శీతరుక్కద్రిరాజింద్ర * జిత్తనంగఁ । బచ్చవిలుదాలు పెక్కుడు * బంటనంగ॥ ౨౬॥

వ్యంజనసంధి.

క॥ పొల్లులగు వ్రాలకవతలి । హల్లులు ద్వేత్వంబులగుచు * నసురాంతక

సం। ధిల్లునువ్యంజనసంధులు । తెల్లమిగాఁదద్విధములు * తెలియఁగవల యుఁ ॥ ౫౧ ॥ తే-గీ॥ ప్రాణపరుషాదిసంజ్ఞలు*పలికివాని । యందొకక్క రమునకుల * ఖ్యములుపలికి । చానితెలుఁగునసంజ్ఞ* దనరుసట్టి। ప్రాల కెల్లనుబట్టింప * వలయునెందు ॥

అకారాదిసంధులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సంధిర్నాచోఽచ్యనుతః.

తే-గీ॥ పొల్లయగుపూర్వశబ్దాంత*హల్లుమీఁదఁ । బరపదాద్యచ్చు నిలిచెడుఁ*బ్రాణసంధి । కొమ్ముపైఁదక్కనితరస్వ * రమ్ముమీఁద । నచ్చు గదిసిననచటలే * దాంధ్రిమునకు ॥ సీ॥ కడులెస్సయగుపట్టు * కమ్మిపుట్టం బనజాళివారొయిఅపుప * చ్చడమనంగ । సిరియన్నఁబురణించు * చిన్నినె మ్మోమననలమునుమీఁయింత * వైరమనఁగ । జన్నెయావులపాల * చవి చెప్పరాదనరేమెండవిరహంబు * రేఁచుననఁగ । మైయొప్పచూపట్టెఁ * బైయంటవెదకినఁగలదో యించుకలేదో * కొననంగ ॥ తే-గీ॥ ధనమొకో యింతులకుఁజక్కఁ * వనమనంగ । నలిననునివాసమాయెల * నాగహరి కి। దేవియసనీపదింటిపైఁ * దెలుఁగులందు । స్వరములెదిరినఁబ్రకృతిభా వంబెనిలుచు॥ ౫౩ ॥ క॥ ఒప్పగుపేరెదనొప్పల । కుప్పననారతమునుంచు* కొనుగోవింద్రుం । డెప్పుడుభోగించుననం । దప్పకకొమ్ముపయిసంధి* దనరు రమేశా ॥

అదంతసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాఽతః॥

తె॥ గీ॥ నెట్టనవికల్పమునఁదల * కట్టునకును । స్వరముపైనిల్చునప్పు డు * సంధిగలుగు । హరికిబలదేవుతల్లిపె * ద్దమ్మయనఁగ । నల్లపాండునిస తిమేన * యత్తయనఁగ॥

విభక్తిసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అనాదిష్షువిభక్తిషూత్తోవా॥

తె-గీ॥ ప్రథమదక్కంగనితరవి * భక్తులందుఁ । దుదలఁగొమ్ములుగలవి భ * క్తులకుషష్ఠిఁ । బలుకుకాగుడికినివిక * ల్పంబువలన । నిలద్రుతప్రకృతి త్వంబు * గలుగుచుండు॥ ౫౬॥ సీ॥ నిన్నునేనెఱుఁగంగ * నేనెంతవాఁడను న న్నెలుఁగొనమునుభూ*శాసముద్ర । సారెసీకొఱకునం * జలిమోడ్పిమొ్రక్కె

దనిమ్ము నాకొంటకై హి * కమ్ములెల్ల। నీకు నాశ్రితులువా * ణీనాథముఖ్యులు గణుతింపనా కేడు * గడయునీవె। నిలువఁజేయుము నాకు * నీయందునతిభ క్తిస్వజనులందఱ్తిలి * నిజమునీకు॥ తే॥ ద్రౌపదికినక్షయాంబర * దానమి చ్చి। సవ్యసాచికాయోధన * జయముసంగి। ప్రోచుపగిదినిమమ్మునె * ప్పు డునుగావు। మయ్య శ్రీకృష్ణయనఁగల * ట్యంబులయ్యె॥ తే-గీ॥ రాముఁడధి కుండుతారక * బ్రహ్మమాశ్రి। తౌఘసురధేనువామేటి * యనుజులహిత। భంజనులటంచుఁబ్రథమావి * భక్తులంచుఁ। గొమ్మ యకుసంధివచ్చుని * త్య మ్ముగాఁగ॥ తే-గీ॥ కూర్చివిడిచిద్వితీయఁబ * ల్కునవిమూఁడు। నవతలివిభ క్తిఁ దెలుపువా* క్యములునాల్గు। వలనకంటెలోపలనను * వచనములును బదివిభక్తులలోఁద్రుత* ప్రకృతులయ్యె॥ ౬౦॥ సీ॥ తాటకనొకకోల * ధర ణిపైఁగూల్చెను మొక్కలపునుశాహు* నుక్కడంచె। మానులనానంద * మగ్నులఁగావించెవారిచేనందెదీ* వనలు పెక్కు। జనకునిచేతన * ర్చనములు గాంచెనుఘనతతోనధ్వరా * గారమునను। వరశక్తితోడనీ * శ్వరువిల్లువిఱి చెనునరులకంటెనమర్త్య * వరులుపొగడ॥ తే-గీ॥ వెసవిదేహునివలనను * క్షితనూజ। మిథిలలోపలనుద్వాహ* విధినిఁజెందె। ద్యుమణికులుఁడననివివి ధ *స్తుతులుసగియును। ధరణిప్రథమప్రకృతికలుని * త్యముగనగును॥ ౬౧॥

భూతార్థక్రియాసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

నిత్యమనుత్తమ పురుషక్రియాస్వితః॥

తే-గీ॥ వసుధనుత్తమపురుషైక * వచనమునను। దక్కభూతక్రియా పదాం * తములఁగల్గు। నిత్తులకుమీఁదనచ్చులు*హత్తునపుడు। నిత్యముగ సంధుఋఘటించు* దైత్యదమన॥ తే-గీ॥పుఁడమినూత్రోక్తముత్తమ *పురు షమనఁను। దత్పురుషమెల్లఁగొనఁబాడు * తచ్చుహూక్తి। మున్నుతిజ్మధ్య ములతోడ * నెన్నికతన। నిత్యముగఁబ్రాణసంధిదా* నికిఘటించు॥ తే-గీ॥ వనినిఁదీసించికఁటమునీ * శ్వరులునిన్ను। రవిజునేలితివఁటనీవు * రామచం ద్ర। విూఁకుఁగట్టితిగఁటకపు * లావజలధి। వింటిమీవార్తమేమన*వెలయుని ట్లు॥ క॥ విరచించెను శ్రీనాథుఁడు। ధరణిని శృంగారనైష * ధంబునఁగూ ర్పుం। గిరిమెంఁడొగుసువిరాసక। పరపురుషక్రియలఁబ్రకృతి*భావముగలదే॥ వ॥ నైషధంబునగుఁడిమీఁదవిసంధిగా శ్రీనాథుఁడు చెప్పినపద్యము॥మ॥ బలభి ద్వహ్నిపరేతరాజసదుఃఖ * ల్వరుప్యాత్సుకత్వంబుసం। ధిలఁగూర్చుండిరియొం డొరులఁగదిసియ * ద్ధింనత్పిదేశంబున। స్థలనాలీకమృణాళనాళలతికా

సవ్యప్రణాళీమిళి । ల్లలనాలాపకథాసుధానుభవలీ * లాలోలచేతస్కులై ॥

క॥ గరుడధ్వజప్రథమోత్తమ । పురుషైకవచనములెల్ల * భూతార్థమునన్ । ధరనగునుద్రుతప్రకృతులు । భరియించెనుపేంద్రుఁడేను బ్రతికితిననఁగన్ ॥

వర్తమానక్రియాసంధి.

తే-గీ॥ వర్తమానత్రిపూరుష * వచనములకు । జరుగుస్వాదిసంధులని శబ్ద * శాసనుండు । చెప్పఁడయ్యెఁ గొమ్ములసంధి * సిద్ధమగుటఁ । బ్రథమ సూత్రంబుననకానఁ * బడుటఁజేసి ॥ ౭౩ ॥ మ॥ చదుచున్నాఁడదె సీరిగోప కులువజ్ఞంజీరుచున్నారదేవాలా । యనుచున్నావఘవైరిసీవరుగురా * ర్యం బేమనసీర్మరలు । న్వినుచున్నారెటుఁగింపుఁడెద్దియుఁదవా * నేచెప్పఁదున్నానిఁ కన్ । జనులారా చొంనీయుమవ్రజముని * చ్చల్నిల్చుచున్నామనన్ ॥

భావిక్రియాసంధి.

తే-గీ॥ భావిపదములకు ద్రుత * ప్రకృతిగాన । నౌర్వఁగలనరసను త్వమో క్తిదక్కఁ । దక్కనవిశేషంగములుతుదిఁ * దాల్చుకతన । స్వరసవములైన నిత్యమై * సంధిఁజెందు ॥ ౭౪ ॥ తే-గీ॥ కావఁగలఁడచ్యుతుఁడు మెచ్చఁ * గలరమరులు । తోడరఁగలవర్కనందను * తోడసీవు । వెలుఁగఁగలదానరుచిఱుంద * మీరుభూమి । కాంతులారమేముచూడఁ * గలముసంగ ॥ ౭౫

పరిమాణసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పరిమితౌ సమస్తానామ్ ॥

సీ॥ కనికెడుద్రోణెడు * తటుకెడుజెనొకటుమూరెడుచేతెడు * బారెడనఁ గఁ । జేనెడుపుడిసెడు * చేరెడునోలెడుగంపెడుపుట్టెడు * గాదెడనఁగ । జెంబెడుపాత్రెడు * చేటెడుబిందెడుపట్టెడుకుండెడు * బానెడనఁగ । బారెడుచిట్టెడు * పళ్లెడుసోలెడుతవ్వెడుమానెడుకుంచెడు * తూమెడనఁగ । దక్కెడునవిసెడునొక్కె * చిక్కెడనఁగ । వాకిడనఘోసెడనఁ బెద్ద * వా మెడనఁగ । బరిమితార్థంబుతుదినిల్చు * పట్లనిట్లు । ప్రాణములనెల్లఁ దలఁచిన * క్రమములుబలయు ॥ ౭౬

తద్ధర్మార్థక్రియాసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నపుంస్త్రీ త్తద్ధర్మోక్తేః ॥

తే॥ ఉర్విఁ దద్ధర్మమునఁ బ్రథమోత్తమాఖ్య । పురుషములనేకవచనముల్ * పోవవిడిచి । కడమపదములు తిర్యగ్ధర్మ * కములుగానఁ । గొమ్ములను ద్రుతా సంధులుగూర్చుటొప్పు ॥ ౭౭ ॥ క॥ కాంతురజప్రభృతులునిను । సంతతము...

బ్రోతువీవు*సనకాదులమ । ర్దింతురభవుండునీవుసు । బంతంబులఖలులసను
చుభాషింతు మొనర్ ॥ క॥ వదలకతద్ధర్మములను । బాదలెడుప్రథమోత్తమా
ఖ్య * పురుషైకవచః । పదములుద్రుతప్రకృతులగుఁ । బదరుననతఁడోర్తు
నేను*బలముఅనఁగన్ ॥ ౭౧

వర్తమానార్థద్రుతప్రకృతులు. శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

చోర్వాస్యాద్వర్తమానవిహితస్య.

తే॥ పదపదార్థమపేక్షింపఁ * బడినయట్టి । వర్తమానార్థమునషష్ఠ *
వర్ణశృంగ । కంబుతుదిఁగల్గుపదమువి * కల్పమునద్రుతప్రకృతియగుఁగ్రై
టభ*దర్పదళన ॥ ౭౨ ॥ క॥ కేఁచుచునెయ్యనపగ్గఱఁ । జేరుచునుసముష్టిహతి
కిఁ*జిక్కకవేగం । దారుచహంకృతిఁగ్రమ్మఱ । దూరుచధోక్షజుఁడుమల్లుఁ *
ద్రుంచెననంగన్ ॥ ౭౩

తదాదులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము. తద్వత్తదాదేజస్య.

క ॥ తుదిగుడులనకుకునదియది । మొదలగుపదములవికల్ప * మునస్వ
రసంధు । ల్నదతియదెవ్వతెచూపుమ । యదియిదియనినన్నుఁబలుక * నన
లక్ష్యంబుల్ ॥

కిమాదులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రాయస్తుస్యాత్కిమాదికస్యైతః ॥

క॥ కమలాక్షయేమియనువా । క్యము మొదలగువానితుదలఁ * గలగు
డులనుప్రా * ణములందువికల్పంబున । హిమగిరియేమనియెనేమి * యిచ్చె
మనకనన్ ॥ ౭౫

అపిశబ్దసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

అపిశబ్దేతోలుగ్వాస్యాత్ ॥

క॥ ఏనియనుమాటకడపలఁ। గానంబడునిత్తుమీఁదఁ*గదిసినచోటన్ ।
బ్రాణములుసంధిగాంచును । బూనివికల్పంబువలనఁ * బుణ్యచరిత్రా ॥
తే-సీ॥ పలుకుచెలియఁసనాప్రాణ * భర్తయైన । వనజభవుఁడేనియహికుల *
స్వామిఁయేని । నీమహత్త్వంబువర్ణింపనేర్చునెట్లు । నానుదాహరణంబులు *
దానవారి ॥

క్త్వాప్రత్యయాంతార్థసంధి.

ఆ॥ వారిజాతనేత్ర * క్త్వాప్రత్యయాంతార్థ । ముటువచింతుఁదెలుఁగు *
పలుకులటను । బైస్వరంబులుండు * పట్టులఁబ్రకృతిభా । వంబుగానిసంధి*

వాటపడదు ॥ ౭౭॥ ఆ॥ కాంచియాలకించి* మెచ్చియాలోకించి। తెలిసియా
డియాడి * యొరగియొఱఁగి । యంటియచ్చియిచ్చి * యనియాడుకొనియె
త్తి।యెనసియేగియాగి*యుఱఁగివచ్చు ॥ ౭౮

ఇకారాదేశవిభక్తులు—శబ్దానుశాసనముల సూత్రము.

ఇచ్చవిభక్త్యన్త్యస్య ॥

క॥ లలినాదేశములగుని । త్తులునమసములను చేత * తొడవలనలో ।
వలనకునివిమొదలగువలు। కులతుదిఁ బలకట్టులకుని * కుంఠితనాజా॥ ౭౯॥
ఆ॥ కృష్ణువలనిబలిమి* కేశవుతోడన । ఖడ్గంబుచేకటుదాన * వారిచేతి । త్రో
వు భాగవతుల * లోపలికరసియు । ధనము నాహానుకుము * వక్కఁ-గలదె॥

అల్యాదేశము—శబ్దానుశాసనముల సూత్రము.

జేరలిః॥

ఆ॥ కడవిభక్తులైన * నుడువులకడలను । నాగనుంబువచ్చు * నంత్య
ములను । సమసనమునచేవ * శాయిచుంవలిభక్తి । వృషమునతేదెలోక*
పూజ్యుఁడనఁగ ॥

ఆదిలోపము—శబ్దానుశాసనముల సూత్రము.

శబ్దాత్తచ్ఛబ్దాదేలుక్ ॥

తే-గీ॥ శబ్దముతోడనునదియను * శబ్దమునకు । నవ్వాడదియడునువదమున
కాదినుండు । నత్వముఁ కల్పమునలోపమ* నుగుణుగాన । నిదిప్రకృతిభావము
ననుండు * నిందిరేశ ॥ ౮౧ ॥ తే-గీ॥ కొనఁగులోపప్రకృతిభావ* ములనువ
రున ।బాపనదికోమటిటమంచి *కాఁపదియున । మహిని బాపనయదియుఁగో*
మటియదియును । గాఁపయదియునునఁగ భ* క్తజనవరద ॥

ఉదాదేశరేఫాగమములు—శబ్దానుశాసనముల సూత్రము.

దారార్థితేఉదవిరః ॥

తే-గీ॥ కొనలఁ బలుకట్లుగలనుకో * క్తులకుమీఁదఁ। గర్మధారయసమాస
న * కల్పనమున । నాలుఁ దెలింగదేశవా * క్యంబుగూర్చ । మహిసుదాదే
శరేఫాగ*మములువచ్చు ॥ ౮౩ ॥ ఆ ॥ బుద్ధిమంతురాలు * పుణ్యాత్మురాలు
ద । యాసమగ్రురాలు * దానురాలు । వినుతశీలురాలు * ఘనురాలుగం
భీరు।రాలువిష్ణుపెద్ద * రాణియనఁగ ౮౪

టుగాగమము—శబ్దానుశాసనముల సూత్రము.

సామానాధికరణ్యేషూదన్తానాంటుగాగమోఽచిస్యాత్ ॥

క॥ శమితాఘ కర్మధారయ । సమసనములఁదుదినిగోమ్ము * సంధిల్లెడు
॥ బ్దములువికృతిబొల్లటకా। రము వెట్టుకసంధిఁజెందుఁ* బ్రాణముతోడన్
౫౫॥ ఆ॥ అక్కజంపుటడవి * నలశూర్పణఖముక్కు । మెఱుఁగుటంపమొన
ు * దఱిగినైచె । జిగురుటాకునోటఁ * జిదిమినచ్ఛాద్పునఁ । గఱకుటసురల
ుక * గ్రహపకులుఁడు॥

విశేషణాంతద్రుతాగమము – శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము
ధాతుపదసహస్రవాచాం విశేషణానాముత్తస్థానగచి.

తే॥ గీ॥ క్షితినిబైపఁబములకువి * శేషణంబు। లగుక్రియాపదములతుది*
నమరుశృంగ। మునకునచ్చు నాగమమయి * పొల్లద్రుతము। ప్రాణపదమైనఁ
గర్మధా * రయమునందు॥ క॥ అనుటయునతండుకవ్వడి । కనుఁగొనియెడు
నతఁడుమాద్రిఁడపటికొడుకా। మొనసందునతఁడువడముడి। వెనుసనునతఁడ
ర్జును తుఁడు * విరథుఁ డనంగన్ ॥

షష్ఠీసమాసద్రుతాగమము–శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము
షష్ఠ్యాఃశతోకచినుమ్సేచ.

తే॥ గీ॥ కొమ్ముమీఁదషష్ఠీసమా * సమ్మునందు । నచ్చెమురఁబొల్లద్రుత
మగు * నాగమంబు । కొడుకునాలునేనుఁగునెడ* ల్తొడవుసొబగు । రాజు
నానతిధేనువు * నోజఁబునఁగ॥

ఆమ్రేడితసంధి – శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.
ఆద్యస్యామ్రేడితేకస్య లోపశ్చ॥

తే॥ గీ॥ ఒక్కమాటయెరెండుమా * ట్లుచ్చరింప । దానిపేరామ్రేడి
మ్రేడి * తంబటండ్రు । పృథివిఁదత్పదములలోనఁ * బ్రథమపదము । తుదిని
సంధిఘటించుసే* చ్చదిరినపుడు॥౫౬॥ తే॥గీ॥ అచ్చటచ్చటనాడాడ*వచ్చునె
క్కఁ।డొక్కఁడయ్యాదయారెహో*హాహాహానందు। పట్టియనఁగనామ్రే
డిత * పదములందు । మొదలిపదములతుదసంధి * గదియుఁగృష్ణ॥

అనుకారసంధులు–శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.
అహామాదీనాంద్విత్వంలోపోనముఆదికేవిసర్గస్య॥

సీ॥ అనుకరించెడుచోట * నవ్యయాదులకొనఁగలబొట్టుగవరుదీ * ర్ఘం
బులకును। వచ్చులోపము కేశ* వాయతుభ్యంసమఁయనఁగ రామోకఘనం*
హా ర్తయనఁగఁ। బూర్ణంబులకునొత్త * భూతానునాసికశృంగంబుజడ్డను*
బొందినిలుచు। నంబుజాతతపదా * సోకహమ్మనంగను బొల్లులకునుద్విత్వ *

ములుఘటించు॥ ౯౦॥ ఆ॥ బండితో త్తములుగ్రా పాసముద్రో ముర।జ త్త టించుఁజదివి * చెప్పనిచుచు। ననుర వై రివిడిచి * యవ్య దై వతములఁ ॥ గొలుచుమూఢమతులు * గలరె యుసఁగ॥ ౯౧॥ వ॥ ఇవిస్వరసంధు లనంబడునింక వ్యంజనసంధులెట్టివనిన॥

అద్భుతశబ్దసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బోరద్భుతశబ్దార్థే.

ఆ॥ అద్భుతార్థవాచ * కాంధ్రశబ్దంబున । సజిము ద్రాఁతకొమ్ము * చెడునునిలుచు । హరిధరించెఁగేల * సబ్రంపుగిరియనఁ । బ్రాపెనబ్బురంపు* ధవమునసఁగ॥ ౯౨॥

పుకారసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము,

పోశ్చతదాద్యర్థవాచకేషూఁత॥

తే॥ గీ॥ అప్పుడెప్పుడుకప్పరం * బిప్పుడనుచుఁ । బలుకుచో పిన్నడిమి ద్రాఁ * తలకుఁగలుగు । కొమ్ములుండును బోవును * గొమ్మకద్ర। మప్పుగాకప్పమేనఁబూ * యఁగలదనఁగ॥ ౯౩॥

లుకారసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వికృతిప దేటాటా రపి.

ఆ॥ అవనిశృంగసహిత * మగుశృతీయాంతస్థ । మునకుడాపలించి * తెనుఁగులందుఁ గలటకారశృంగ* ములు ప్రాపునుండు ని। ట్లనిదెమెనిట్టులనియెనసఁగఁగృష్ణ॥ ౯౪॥

రేఫసంధిశబ్దానుశాసన మూలసూత్రము

ఉపధా రేఫ్స్ వితశ్చలుగ్వాస్యాత్.

క॥ కడమవర్ణమునకు దాపలి । కడ రేఫముగుణునులుక్కు * గాంచును దనకుఁ । గుడినిచికారములుంచెడు । నెడలవికల్పమునఁ బన్ను * గేశ్వరతల్పా॥ ౯౫॥ క॥ పేర్చిరిపేరిచిరరిఁబరి । మార్చిరిపరిమారిచిరిద్రగ * మంబునధనముల్ ! గూర్చిరిగూరిచిరప్పులు। దీర్చిరితీరిచిరినాఁగఁ* దెల్లంబయ్యెన్॥ తే॥గీ॥ మొదలరేఫాక్షరంబునా * పిదపచాని । జడ్డయును గూర్చియొకటిగాఁ * జదువుకొనుచు। ముంపుజడ్డయు వెస రేఫ* మునకు బదులు। గిలుకవిభజించియ్యులిఖింతు * రిలఁగుమతులు ॥ ౯౬ ॥ క॥ అరఁటులఁ బరఁటుల బరఁటెల । గరిటెల మొరిఁటెలనుగలర* కారము లెల్లన్ । ధరనెఱనున్న లునగున । య్యరఁటులభుఱఁటులసుద్రమితము * లగుపలసినచోన్॥

నరలడశృంగసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పదమధ్యనరలడానాముత్వశ్చ॥
పూర్వప్రయోగసిద్ధానాంలోపోవాస్యాత్

క॥ ధరఁబదమధ్యనరలడా । క్షరములకొమ్ములువికల్ప * కంబునవిద్యా
ప్రసన్నుతలోపములగుఁ । బురాతనకవిప్రయోగ* ములఁగొన్నింటన్ ॥ ఆ॥
చెప్పతూర్పుతెల్పుఁ గాఁడ్పుకానుపుతూరు । పచ్చతెలుపుగాడు * పనుచుని
। కొమ్ములకుఁగునుండు * గొన్నింటఁదొల్లింటి । వారుకావ్యములను *
ఉడుకతన ॥ ౯౭ ॥ క॥ పదమూనుపుఁబదరుపుఁబొడ । లుపుఁబొడుపునను
నిట్లు * లోకంబునను । ప్పిదములగుకొన్నిపదములఁ । గదలవునడికొమ్ము
ంది * కవులొడఁబడవిన్ ॥ ౯౮ ॥ ఆ॥ వినుఁడుచొరుఁడుతలుఁడు*విడుఁడను
ముకులు । చిఱుతబొట్లమీఁదఁ * జెందియునికి । సరసిజాతనేత్ర* నరలడా
క్షరముల । కొమ్ములడఁగుసంధి * గూర్పరాదు॥

త్రివిక్రమమతసంధులు- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

తేషామిత్వశ్చతద్వత్త్రివిక్రమమతేన॥

ఆ॥ నడిమినరలడలకు * గుఋలేగునుండును। ధరఁద్రివిక్రమునిమ* తము
గొన్ని । పూన్కిగూర్కికల్కి* బుడ్చిపూనికిగూర్కి ।యనఁడుకలికిబుడిపి*
యనుచునిట్లు॥ ౯౯ ॥ చ॥ కొలఁదిగమున్ను చెప్పెఁజలి* కొండనృసింహుఁడు
ల్లయుంచునీ। వలనగసాలరుద్రపను* వాఁడును మొల్కలటంచుఁగూరిచెం।
లియకకొండటెట్లువిక్ర* తింబదమధ్యమునన్నకారరే। ఫలదలపై యకా
మును * బాపుమరాద్యులునవ్వునట్లుగన్ ॥ ౧౦౦॥ వ॥ ఇందులకునినకొండ
గుంటిపల్లిభాస్కరయ్యగారి సముఖమందుఁగందుకూరిరుద్రయ్యగారుచెప్పి
పద్యము॥ చ॥ వెలగఁ వెల్లయంచుసర * వింజలికొండ నృసింహుఁడాడఁ
। మొలకకుమొల్కయంచుఁగవి*ముఖ్యుఁడురుద్రపపల్కదోసమే।భళిభళి
ంచిమాటమెచ్చ * బాధమనాబలరాశియందులో। పలనెరసుల్గిపింతు
యు * పారములొమణులెల్లనుండఁగన్ ॥

కవిభల్లటమతసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కవిభల్లటైః క్రియాణాంనామ్నాంచోల్లోపఇష్యతేఽన్యేషు॥
ప్రథమైకవచఃసమాప్తేవిహృతౌనాన్యాదయోఽపికథ్యన్తే॥

తే॥ గీ॥ ధాతుపదములకడపటఁదనరురేఫ । శృంగములకులోపంబు
* చాలుచుండు । హలుపై కొన్నచోఁగవి * భల్లటార్య । మతమునవికల్ప

నంబునఁ * బతగగమన॥ ౧౦౭॥ తే॥ గీ॥ సర్వగతుఁడ విహారి నెన్న * దుర్విబు
ధులు । పరమపురుషునిగాఁ దలం * తురు తపసులు। శ్రుతిమయుండని చెప్ప
దు * ర్మ్యానురులలేని । బ్రహ్మమనుచును నెఱుఁగ లే * ర్దనుజవరులు॥ సీ॥ భల్లట
విరచిత * పక్కి-కోసూత్రంబు వలననుభై హల్లు * నిలుచునపుడు। ప్రథమైకవచ
నము * ల్వలికెడుచోటను సమసనములు గూర్చు * సమయమునను। దేనుఁగునా
మంబుల * కొననుండెడునరలడల కొమ్ములు వికల్పంబు వలనఁ। గాంచును
లోపము * ల్లన్మాసెఁగనుమూసెగోర్నాకుఁజెక్కిట * గోరు నాకు॥ తే॥ గీ॥
మరుఁడు విల్మానె విలుపూనె * మధుఁడు జాతి । నసలువీడ్కొ-నివొను వీడు *
కొనిపొనననఁగ । సాసపాన్వయ వేంకట * త్మ్యాపదత్త । కామెపల్యగ్రహార
న * గర్యనీశ॥ ౧౦౮॥ తే॥ గీ॥ కాంతచన్నవచనుఁగవ * కార్మెఱుపులు। కాఱు
మెఱుపులు వాల్గంటి * కలికివాలు । గంటిచేడ్పాటు చేడుపాటు * గాంచె
ననుచుఁ । దెలుఁగు సమసనముల నిట్లు * పలుకవచ్చు॥ ౧౧౦॥ తే॥ గీ॥ చట్టుతా
తికిఁజట్రాయి * గట్టు తేని। పట్టియను చోటగ్రేనిపట్టియనుచు । సమసనము
లటకారశృంగములు నడఁగు । నాదిశబ్దంబు సూత్రంబు * నందుఁగలిమి॥ ౧౧౧॥

ఔపవిభక్తికములు-శబ్దానుశాసనము సూత్రము.

ఔపవిభక్తికసంజ్ఞావర్ణాష్టింప్త్యాదయోభవన్తిహా। తుల్యా
దేర్నామ్నాంస్యుస్తేహి విభక్తౌ సమాసేచ॥

సీ॥ అవిభక్తికములగు * నాంధ్రనామములందుఁ బ్రథమపావిభక్త్యేక
భాషణముల । కొననుండు తుల్యాదు * లను బాఱిదోలివిభక్తులందును సమా
సోక్తులందు। ననిని నాదేశంబు * లగుచుండి టాద్యక్షరంబులు నిలుచు పదం
బులెల్ల । నౌపవిభక్తికా * హ్వయములై కృతులను బహువిభక్తులను జూప
ట్టుచుండు॥ నిపుడు చెప్పిన తుల్యాది * లిపులు కొన్ని । యందునాదేశములు లే
వెన్పటట్లు । సమసనవిభక్తులను రెంట * నమరెనేని । యవియునౌపవిభ
కా * హ్వయములయ్యె॥ ౧౧౨॥ సీ॥ రలవర్ణములశృంగ * ములకును
డులకుడాలకొమ్ములకును * డీలువచ్చు । నీటికిఁదాఁకసం * దిటికిఁదోఁడేటి
బటికిఁగూటికి గుడి * పాటికనఁగ। జడ్డలు గలనలా * త్తురశృంగములకును గోని
మాటలకు లా * గుడుసులకును। గట్టిబొట్టులకుడి * కడడు కారములకు * బూ
ర్ణయుక్తంబులై * పొందుఁ డీలు । చంటికింటికిగొంగగు * డ్డంటికరటి ప
టికిఁ మపాకి గుంటికి * రెంటికనఁగ । నిజ్జులకుఁ దిత్తులగునూతి * కేటికు
కనుకనుపనిగొనింటి * కమరునీటు॥ ౧౧౩॥ సీ॥ పాలేటికాలువ * పంది

గుంజతాఁ జేటినోరంబటి * పిండికుండ । కాటిపాపఁడుబోటి * కొల్వాయిం టిమగండు గొడ్డంటెనుఱుకుడు* గుంటికోవి । ముంజేతికంకణం * బులుచేతి సొరకాయక్షా త్రినీఁ డుపెద్ద * గొత్తిచెక్క. । నాఁపజొన్నలుకటి * వేఁ పపూవులదండలల పాఁపమేతరి * యంపములుకు । లినుపపెనమునఁబోసిన * మినుపదోసె। లనుపపస్పనుజొక్కంపు* టెనుపనేయి । యనుచునిట్లుసమా సంబు*లంపఁగొన్ని। పలుకులనునిల్పునోపవి*భక్తికములు॥౧౧౧॥

అనోపవిభక్తికములు.

సీ॥ చూరుపెనుబిడారు * తొలకరిపుల్లరిచాలు పాలరవాలు * జగిలిమొ గిలి। యీఁడుజోడునుగీడు * వెన్నుపన్నునుజెన్ను కల్లుజల్లునుబొల్లు * గాలి జాలి । చెండుదిండునుదండు * చేదోయిప్రాయివేయి కిట్టుట్టుతొట్టును * గేదెముట్టు। గీముతొల్లిటిబాము* మోముపున్నమనోము కొమ్మిమ్ముతలదిమ్ము తొమ్ముసొమ్ము । మనుము మొదలగువికృతినా* మంబులొక్క। కొన్నితుదల రుల్వాదులఁ * గూడఁ కొనియు। లలివిభక్తులనుసమాస * ములనురెంట। భు వినసోపవిభక్తికం*బులగుచుండు॥౧౧౧॥

ముువిభక్తిలోపము- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రథమావైభక్తికమోర్బిందుశ్చ మహాన్వతిక్రియార్థేతు॥

తే॥ గీ॥ పడియెనను క్రియతుదినిల్వఁ * బడియెడునెడఁ । బ్రథమయగు ముూ క్షసమసన * పదమునందుఁ । బెలుచనాదేశమగుఁబూర్ణ * బిందువది యు । లోపమునుజెందునువికల్ప* రూపములను॥క॥ పడఁతిప్రియయుంపడియె భయయం । పడియెసుఖంపడియెసంభ్రమి * ముంపడియెఁ బదం । పడియెఁగడుభ యు । పడియెరమించినుఖపడియె * భ్రమ పడియెననక్ ॥ ౧౧౩॥ తే॥ గీ॥ భ్రాంతిపడిచింతపడియును * పట్లపెద్ద । సున్నగలుగదుకొననుమూ * సున్న యుగుట। బలముపడియెమదేభము * పడియెననిన। చెడిచనదుమూసమాసం బు* నుదుగుగామి॥

పువర్ణాదేశము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము. తస్యసమాసేపుంపూ.

క॥ ఆదివిభక్తిమకారము । యాదవవరకర్మధారయ* యసమాసమునన్ । మేదినిపైఁజెందుఁబువ । ర్ణాదేశంబదిసబిందు * వగువలసినచోన్॥ తే - గీ॥ పడఁతియుబ్రపుటూటల*బ్రంపుటూరు। లతివచోద్యపుటూరుచో*ద్యంపు టూరు । మగువసూక్ష్మపుఁగొనుసూ*క్ష్మంపుఁగొను । కలికిచొక్కపుమేను చొక్కంపుమేను ॥ ౧౧౪॥

అధర్వణమతసంధులు - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నమహ్యోతోహల్యథర్వణాచార్యమతాత్ ॥

తే-గీ॥ సమసనమునన్మాహూంతశ్శ్రం * గముల కెల్ల । హల్లుగ దియుస్వార్థంబునం*బొల్లద్రుతము। వికృతినాగమమైద్రుత*ప్రకృతిపగిదిఁ । గాంచుసంధినథర్వణ * కవిమతమున॥ ౧౧౫॥ క॥ చనుఁగవకుఁజనుంగవఁదనఁ । దనరుందలిరుఁజొంపమునకుఁ*దలిగుంజొంపం । బనవచ్చుననుఁగువెలఁదికి । సనుఁగున్వెలఁదియనశ్లిష్ట * మగుస్థిరపరతః ॥

పదమధ్యద్రుతలోపబింద్వాదేశములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శత్రర్థేతూతశ్చనో స్తస్యస్యాచ్చ పూర్ణబిన్దురపి ॥

ఆ॥ తెలుఁగువర్తమాన * ములమధ్యవర్ణంబు । గొమ్ముపిఱుఁదద్రుతము * కొమ్మమరినఁ । గొమ్ములోపమగుద్రు * తమ్ముపూర్ణంబగు । క్రుపనుగొన్నిట నువి * కల్పమునను॥ ౧౧౬॥ క॥ చనుచునుబూనుచునెన్నుచు । సనుగొన్నిటఁదక్క - నంచు*ననుచునువించుఁ । వినుచునుగనుఁగొంచునుగనుఁ । గొనుచునుదించుఁదినుచనఁగఁ*గూడునుగృతులః ॥౧౧౭॥ తే-గీ॥ధాతుసపదములనడుమను*దటలపిఱుఁద । వెలయుద్రుతములుస్వరసమ* న్వితములగుచుఁ । దొలఁగితమచోటఫూర్ణబిం*దువులనిలుపుఁ । గొన్నిటనుగనుగొంపుఁజే *కొంటిననఁగ ॥ ౧౧౮

ప్రథమైకవచనద్రుతప్రకృతులు- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాక్యత్మాస్మదోర్ద్రుతిస్యస్యాల్లుక్ ॥

క॥ శ్యాపహూంగనేనుదానను।నీవూలకొసద్రుతంబు*లేగనిలుచువా । ల్లామిఁదనుండునప్పుడు । నేమనుమనునేమనునుమ*నీకృపననఁగః ॥ తే-గీ॥ తానునేననుపలుకుల* లోనిద్రుతము । లడఁగుచోమిఁదఁబరుసంబు * లనురదమన । సరళలిపులగుఁదద్దురితా * క్షరములర్థ । బిందులగుఁదాఁజనంగనేఁ * బిలిచితఁ॥ ౧౧౯

పదాంతద్రుతలోపము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాక్యాన్తగతపదానాంచ ॥

క॥ వసగం సీసాదికముల । వసుమతినెల్లొకట పదము*వాక్యమనంగా । నెసఁగుఁదదంత్యపదముతుదఁ । బొసఁగునకారంబుపొల్ల * పోవున్నిలుచుః ॥ తే - గీ॥ దానవారాతికేళికో * దానసీమ । నాకభూజంబునెంతేఁగాం *

తాలలామ। ననఘగుణధామసత్యభా* మను బెరిమను। గలయునిచ్చలునన గలక్ష్యంబులయ్యె॥౧౨౦॥

పదాంతప్రాణలోపము.

క॥ నాంతపదాంతద్రుతమున। కెంతయుఁబ్రథమాబహూక్తి * కేతెంచుత్రృతీ। యాంతస్థంబునకుంబ। ద్వ్యాంతంబునస్వరములోప * మగుఁగొన్నింటన్ ॥ క॥ నలినాక్షు తెలుఁగుపద్యం। బులకడపలనుండునలల * పొల్లులకుమహీ। స్థలిగుడునులుశృంగములును। నిలుపరుచదువునెడలాక్ష * తెలిసెచ్చోటన్ ॥ ౧౨౧

ద్రుతప్రకృతికాంతబిందుసరళాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పరుషాద్రుతప్రకృతికాత్సరళాస్స్యుస్తద్ద్రుతంచబిన్దుస్స్యాత్.

సీ॥ ధరద్రుతప్రకృతిశ * బ్దంబులపైఁబరుషంబులునిజసర * ళంబులగును। ద్రుతములుఖండబిం * దువులగునాపట్లగాథేయమునివెంటఁ * గదలినడచెఁ। జరణపంకజధూళిఁ * జట్టునాతిగఁజేసె వెసఁడొక్కమనకుండ * విల్లువిఱిచె। ధాత్రీతనూభవఁ * దగవివాహంబయ్యెగురుపై భవంబునఁ * బురికివచ్చె ॥ ౧౨౨॥ ఆ॥ నినకులేంద్రుఁడనఁగ * నివియుదాహరణంబు। లిట్టిచిన్నినున్న * తెల్లఁగుఱుచ। లిపులమీఁదనుండు * నపుడుగొప్పలునగుఁ। గడమద్రావలమీఁదఁ * గావుగాని॥ ౧౨౩॥ ఆ॥ ముంగముందువుదాలి * చెంగాంతయునవిట్లు। గొప్పనున్నలగును * గుఱుచమీఁద। రాఁజెనగ్నిగాలి * చేఁజాలననిట్లు। నిడుదమీఁదఁగావుఁ * నిండుబొట్లు॥ ౧౨౪॥

ద్రుతప్రకృత్యంతసరళాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అవికారగతేతస్మిన్నపి సరళాభవన్తితేపరతః.

సీ॥ అవనిద్రుతప్రకృ * త్యంతద్రుతంబులుచెడి బిందువులుగాని * యెడలవాని। నలపలిపరుషము * ల్వరుసతోసరళంబులవుఁగానియచటబిం * దువులులేవు। తంద్రిపంపునసుగాం * తారంబునకునేగి సమదవిరాధునిఁ * జావమొత్తె। నతివతోడనుడేకు * టాకుటెంటపసించెఁ గనకమృగంబును * దునిమివైచె॥ తే-గీ॥ భావిఁనినిబట్టుకొనిబోవు * పక్షికంతు। నంతకునిఁజేర్చెఁబుత్రమిత్రాన్వితముగ। నగరమునకుమహీజాత * నుగొనివచ్చె। రాముఁడర్కకులాంబుధి * సోముఁడనఁగ ॥ ౧౨౫

ద్రుతప్రకృతికాంతద్రుతలోపము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లుగ్వాద్రుతప్రకృతికాత్పరతస్స్వరశేషస్థితేచసన్న్యాస్యాత్ ॥

సీసమాలిక॥ సరళంబులునుస్థిరా * క్షరచయంబును ద్రుతప్రకృతిశబ్దం బుల*పై నిఁగదియ। నవుడుతదంతద్రు* తాక్షరంబులు వికల్పమునలోపంబు లై *పరఁగుచుండు।జనియించెగరుడకే* తనుఁడు దేవకియందుఁ బెరిగెనుగోపికి* బిడ్డఁడనఁగ। నభినుతింగాంచెజం * భారిముఖ్యులచేతఁ బూతననుజయిం చె * బురిటిలోన। ననుపమస్థితిఁ జెంద * మునభీతినొందకచం పెను డింభుఁ డై * శకటదైత్యు। నడఁచెనుస్తోత్రుఁడై * బొప్పర్తు మొదఁబట్టెతినిచిద్రవే పట్టెను * దిక్కులఁజేర్చి। గర్గుచేబహునామ* కములుగాంచెనునెఱి పెనుబాల లీలలు* పెక్కుగతులఁ। బాడనుపోపసేచర * భూచరావలిఁదల్లి కానసంబు నను ఖ * గాలిమెచ్చఁ। గదలెఘోషాంగనా* సదనంబులకు వెన్నద్రుముచ్చి లియెనుగంట * ద్రమోగకుండఁ। జేసెఛిద్రంబులు * జీరభాండంబులఁబలి కెనుభలవాక్య * ములవనితలఁ। బడపై చెరుపుంపాద్ర * భంజనుండనమద్దు లరిగెనుఝిల్లిర * వాటపికిని। వదలకకాచెతే * నలువిరాళిగ్రోపులగోవకు లనుతీవి* గూడిమాడి। తునిమెధకకుంజర్మ * మునకునౌొఁయనసత్పదనుజు నిధాకతోఁ*దలఁకకుండ।నిర్జించెఫేటబిడ్డడై నిలిచిబకానురుఁబఘునిధాత్రినిగూ ల్చె*నద్భుతముగఁ। గల్పించెనీరజ * గర్భుండుడాఁచినవత్సనుమిత్రులఁగనూత్న వత్సములను। గ్రీడించెఫలితశా* ఖచ్ఛాయలనుమాళి జొచ్చెనుఫుల్లప్ర*సూ నములను। నవలీలభంజించె * నావులఁగాయుచుగర్దభాసురునిభీ*కరశరీరుఁ। గాళియుమర్దించి * కాళిందివెడలించిద్రావెనుమండెడు * దావవహ్ని। న రసియాడఁకేళి * సలుపుచుండంగఁ జేకొనిమెనుయువతుల* కోఁకలెల్ల। భు జయించెరుచికరం * బుగవిప్రవనితలచేతను రాజాన్న జాతములమి। రతిం చెలేఖభ * ర్తనుతింపనెల్లరహ స్తంబుననులీల * నచలమెత్తి। శరమునవ రుణాకిం * కరుఁడెత్తికొనిపోవునందునిపెడకివం * తనుసఁదెచ్చెఁ। దాల్చెశ య్యాంబుజా * తంబునవేణువుపూరించెనుశరీష * ములుబిగుర్పఁ। బాడెష డ్జస్వర * ప్రభవగీతంబువిరాలిఁబెట్టెనుషట్పు*దాలకలను। జలమునసుందరీ జనములఁగికరించి * చనిమెనునూనవ్ర * తములనసునుచుఁ॥ తే॥ గరుణతోఁ మాంబరంబుతోఁ*గానవచ్చి। మానమెల్లనుహరియించి * మరునికేళి। వా నుఁదేల్చెను*వరుసకోలఁది। ననద్రుతప్రకృతులకుదాహరణములగు॥

౧౩౦॥ తే॥ ఢేనుపాలతవర్గద్వి * తీయమొకఁడు। మొదలియనునాసికంబు
లు* మూఁడులిపులు। నాంధ్రిసంస్కృతశబ్దాదు*లందులేమిఁ। జేసివానికి
నత్యము * లెప్పనైతి॥ ౧౩౨॥

ద్రుతప్రకృతికాంత ప్రుతశ్లేషము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అలుకిచసంశ్లేషస్స్యాత్॥

క॥ లలిసరళస్థిరములడా। పలినాంతపదంబులూఁది * పరికెడుచోనం।
నలుగాంచునుడతవర్గం। బులునాటిటి చెంతఁదక్కఁ * బొల్లులయిహరీ॥
క॥ టతవర్గంబులురెంటను। సతతముసరళాక్షరములపు * సమలిలునుని।
శ్చితమురనాంతపదాంత। ద్రుతములనుంగూడుకొనవు * తుదిఁగదిసినచోన్॥
౧౩౪॥ మాలినీవృత్తము॥ నలువఁగనినవేల్పు * న్గంధవాహాటతల్పు। న్నల
కలిభయహర్త * న్జాంబవత్యాత్మభర్త। న్నలినదళసమాక్షు * న్బాణదై
త్యేంద్రశిక్షుం। దలఁతుననఁగఁజెందుం * దన్నకారంబులెందున్॥ మహా
స్రగ్ధర॥ నవతల్పాయందలంతు * న్ఖగపతిగమను * న్ఛాత్రచిత్రధ్వజాంకు। న్న
వదర్పావతారు * న్ఫణిపతిశయను * న్ఘనసనాథేందునేత్రు। న్నవరత్నాం
చత్కిరీటు * న్ఝషపదజనకు * న్ఘర్మవస్త్రాభిధాను। న్నవనీతక్షీరచోరు *
న్నతజనసులభు * న్మానిహృత్పద్మవాసున్॥ ౧౩౫॥ నరకపుష్పిణీవృత్తము॥ న
న్నరకభయసంహారు * న్యాదవాగ్రేసరు। న్నరకదనుజాంతకు * న్నాహిణే
యానుజు। న్నరముఖసురార్చితు * న్లక్ష్మణావల్లభు। న్నరహఁదలంచెద*
న్వాంఛితార్థాప్తికిన్॥ ౧౩౬॥ స్రగ్విణీవృత్తము॥ నీరజాతేక్షణు * న్నేమసిం
హాసను। న్నారదాదిస్తుతు * న్షట్పదశ్యామలు। న్నారకాపద్ధరు * న్నామ
జేంద్రావను। న్నేరహాస్యంబున * న్హృద్గతుంజేసెదన్॥౧౩౭॥

ద్రుతప్రకృతికాంత బింద్వాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బిన్దుంప్రవద న్తితంక్వచిత్కేచిత్॥

తే॥ కడుఁదృతీయచతుర్థవ* ర్గములఁగలుగు। సరళములుసమలిపులును*
బరములైన। పఱినినాంతపదాంతద్రు * తంబుపొల్లుఁ। బెటికిమైనిత్యముగఁ
బూర్ణ * బిందువగును॥౧౩౮॥క॥ నన్నయసూత్రమునక్వచి। త్తన్నదొకటిఁ
దక్కఁబొల్లు * కక్కరనియమం। బెన్నుటలేదాధికవుల్। గొన్నితెలుఁగులర
సితెలిసి * కొంటినివీనిన్॥ ౧౪౦॥ వ॥ అవియెయ్యవియనినఁదృతీయవర్గస

రళంబునకు రాచమల్లువారిషష్ఠస్కంధములోఁ బ్రయోగము-చతుర్థవర్గసర
ళంబునకు రాఘవపాండవీయములో భారతార్థమునందుఁ బింగలి సూరప
రాజు ప్రయోగము॥ టవర్గద్వితీయమునకుఁ ద్రైశంకోపాఖ్యానములోఁ గవి
సింగరన్న ప్రయోగము॥ క॥ దుంఠిశుఁడై రవునిసితి। కంఠవిశాలాక్షిదండ * కరు
జాహ్నవినై। కుంఠపతిగుహులనిలోలా। ఠ్యంశేవలుమీఁ అభూవ * రుఁడుపా
డగనియోఁ॥ వ॥ టవర్గచతుర్థంబునకు ధర్మ్యాణాచార్యులవిరాటపర్వమునందు॥
తే॥ ఢాంఢమితభేరికాధ్వాన * ముంఢుఁలేని। నాదమునుమిన్నుముట్టన * నార
తంబుపెక్కుగంధర్వపతులున ల్దిక్కులంపుఁ। గాచుసౌగంధికంబుఁదేఁ *
గలరెయొరులు ॥ వ ॥ తవర్గంబునందుద్వితీయవర్ణము సంస్కృతాంధ్ర శబ్దా
దులందులేదుగానఁ బ్రయోగంబుగలుగ నేరదు ॥ చతుర్థాక్షరంబునకు నన
తునిఘంటమునందు॥ తే॥ పేర్చిపొల్లనకారంబు * బిందువగుచు। మీఁదనున్న
ధకారంబు * నూఁదిప్రాస। బంధమగుఁ గృష్ణుఁడుదయించి * నంధరిత్రి। యం
తయును నిరుపద్రవం * బయ్యెననఁగ ॥౧౭౩॥ క॥ ముందరగజబమకారము।
లొందిననాంతములతుదల * నుండుద్రుతములం। గ్రందుకొవికల్పంబున।
బిందువులుగఁ జేసికృతులఁ * బెట్టుదురొకచోఁ ॥౧౭౪॥ సీ॥ అంగజకేళిఁ
దే * ల్చెంగోపకాంతలనగముహస్తంబున * న్నగరిమదాల్చె। గొంజిభోజధరావ *
రుంజముకడఁజేర్చెనరుఁ బ్రోఁచెరణమున * న్జగమెఱుంగ। జాంబవంతునిగె
లిచెంబంటుతనమునన ఱికెఁజక్రంబున * న్బాణుపాణు। లమ్మకుండలముల *
చ్చెమ్మహీసుతుఁ జంపినాఁడు భూతలమున * న్మాధవతనువు ॥ తే॥ గీ॥ దైవమా
త్రంబెదేవకీ * దేవిపట్టి। దేవదేవుఁడు శ్రీవాసు * దేవుఁడనఁగ। గజమంబులఁడా
పలఁగదియునట్టి। నాంతపదముల కెల్లల * ద్ర్యంబులయ్యె ॥౧౭౫॥

సమకారద్విత్వమైత్రులు.

తే॥ గీ॥ తమకుఁదామె ద్విత్వంబులై * యమరునవియు। బిందువులుఁడా
పలను వెలు * గొందునవియు। నొక్కటైపయిపూర్వప్ర * యోగసరణి। న
ములు ప్రాసంబులకు నిల్చుఁ * దమకుఁదామె ॥౧౭౬॥ క॥ మిన్నే ఉపాదమున
ధా। తన్నాభినిగుసుమశరునె * దంగాంచినని। సాన్నిధ్యము దొరకుటకై।
సన్నుతిసేయుదురునిన్ను * సనకాదులజా ॥ క ॥ తమ్ములనుమల్లికాకుసు। మ
మ్ములమరువాదిపత్ర * మాలికలను భ। క్తిమ్మురసంపఁరుపూజలు। సమ్మదమున
సలుపఁగలుగు * సకలార్థంబుల్ ॥౧౭౭॥

పదాంతనులుకారద్విత్వలోపములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రథమలుగపిద్విసులోప్వః॥

క॥ సమయునువికల్పకంబున। శమితదనుజ తమకుఁదాము * జడ్డలయి పదాం। తముల వెలింగెడునులువ। ర్ణములను ప్రథమాక్షరములు * రాజీవాక్షా॥ ౧౪౯॥ తే॥ గీ॥ కన్నుమూసెనుగనుమూసెఁ * జన్నుదోయి। గబ్బిచనుదోయిమిన్నువాఁ * కమినువాఁక। ముల్లునాటెనుములునాటెఁబల్లుగంటి। తరుణిపలుగంటికల్లుముంతకలుముంత॥ ౧౫౦॥

ద్రుతలోప సమాసములు॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు॥

తే॥ గీ॥ వనధితనయేశయుయిసటు * వంటియనుచుఁ। బరపదవిశేషణముతేట * పఱచుకొనుచుఁ। దొలుతటిపదంబుకొననుండు * ద్రుతముగుడియు। సమసనమునందుఁజెందులోపములుగృతుల॥ క॥ కడపలిద్రుతమునుగుడియును। బొడవడఁగినఁబయినిబరుప * ములుసరళములౌఁ। జెడవ్రుపెఱహల్లులెల్లను। సడలకప్రాణంబులెల్ల*సంధులుగాంచున్॥ ౧౫౧॥ తే॥ జగతిఁజప్పనికూరకుఁ * జప్పగూర। చనునుజక్కనిచాయకుఁ * జక్కచాయ। హెచ్చుపచ్చనితోటకుఁ * బచ్చతోట। గరిమఁగమ్మనితావికిఁ * గమ్మదావి॥ ఆ॥ చల్లగాలితీయ * విల్లునానరళస్థి। రాక్షరములుతొల్లి * టట్లనిలుచుఁ। బంచబాణజనక * పచ్చావునల్లావు। లనుచునచ్చులెల్ల * నదుకునిట్లు॥ ౧౫౩॥

హేమాచార్యమతసంధులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

హేమోక్తేఃపరుషాణాంగసడదవాస్స్యుఃపదాద్వన్ద్వే॥

క॥ సుమనస్తుతద్వంద్వసమా। సమునను హేమోక్తినిబర * శబ్దాదివ। ర్ణములగుపరుషాక్షరములు। తమరూపులువిడిచిగసడ* దవలగునదు॥ ౧౫౪॥ ఆ॥ కనవుగట్టెలనఁగఁ * గాలుసేతులనంగ। నిక్కుడెక్కులిడు * నేరఁడనఁగ। నొప్పుదప్పులనఁగ * నూరువల్లెలనంగ। జరుగునిట్లు ద్వంద్వ*సమసనమున॥ ౧౫౫॥

ప్రథమాంతగసడదవాదేశము.

శబ్దానుశాసన మూలసూత్రము.

హ_స్తఃసోఽస్యాస్తీతికరీమతంగజః కుఞ్జరోవారణః కరీత్యమరః - కరిణో
హితం మోక్షణంకరిహితం - కరిహితేకరణః సాధనభూతః - తంకరిహి
తకరణం - అత్రకరణాధికరణయోరితి కరణార్థేల్యుట్ నచస్యాత్పదంతస
పుం_స్త్వంశంకనీయం - నారాయణఇత్యాదౌపుం_స్త్వస్యాపిప్రసిద్ధేః । వి
ష్యంలోకాశ్రయత్వాల్లింగస్యేతిజనపదాదిషుపూ_ర్వైరభిహితత్వాత్ -
రాకిలపాండ్యరాజేన్ద్రో ద్యుమ్నాఖ్యోరాజర్షిరగ_స్త్యశాపవశాద్గజేన్ద్రో
మాపన్నస్సన్ కదాచిత్తృష్ణావశాద్దుగ్ధోదధిమధ్య త్రికూటాచలాగ్రవ
ర్తిఉద్యానాంతరసరోవరం సమాగత్య దేవలశాపాగతగ్రాహరూపిణా
హూహూగంధర్వేణగ్రస్తఃప్రాక్తన జన్మతపోవిశేషవిజ్ఞానసంపన్నస్సన్
రమేశ్వరముద్దిశ్యస్తోత్రంచకారతస్మైసంతోభగవన్నారాయణోదేవస్తత్సమీపంప్ర
ప్య మోక్షయామాసేతిసుప్రసిద్ధంభాగవతే ॥ కరుహాసఖరుచిం తేజశ్చే
హాస్తికరుహాణ్యమ్బుజాని - కరుహాణ్యమ్బుజానికరుహాణాంనీరజానాంసఖా
హితః కరుహాసఖస్సూర్యః అత్రరాజాహస్సఖిభ్యష్టజితిటచ్ప్రత్యయః -
రుహాసఖస్య సూర్యస్యరుచిరివరుచిర్యస్యతంకించ యసుధాభాస్వాక్తమో
వర్తయన్ లోకందీపయత్యేవంవిష్ణురప్యజ్ఞానరూపతమోనివర్తయన్ లో
దీపకత్వాత్తస్యభాస్కరతేజోవత్త్వంయుక్తం - యద్వా - కరుహాణ్యుత్పల
ని - తేషామపిజలరుహత్వస్య వక్తుంశక్యత్వాత్ - కరుహాణాముత్పలానా
సఖాహితః కరుహాసఖశ్చంద్రః - కరుహాసఖస్య భూషణమయచన్ద్రస్యరు
చిర్యస్యతం బాలభావే హరిర్చన్ద్రోకారభూషణధారణస్యకర్ణామృతే
మూర్తత్వాత్ - యద్వా - సూర్యకోటిప్రతీకాశం చన్ద్రకోటిసమప్రభమి
తిపద్మపురాణే భగవద్ధ్యానాంతరస్యసత్త్వాచ్చ - అస్మిన్నర్థేకరుహాసఖేత్
త్రబహువచనతయాసమాసోజ్ఞేయః - బహుత్వస్యత్రిత్వాదిసాధారణత్వా
త్ - అథవా - కరుహాణీన్దీవరాణి - తేషాం సఖాహృదయభూతా తుల
రూపిణీత్యర్థః - తాదృశీరుచిర్యస్యతం శైత్యంహితస్యత్వాత్ ప్రకృతేర్జల
త్వాదివద్భిన్నలింగానామపి విశేషణవిశేష్య భావస్సమ్పద్యతే॥ ౩॥ గరు
డగరథం - గరుడోగరుత్మాన్గరుడస్తార్క్ష్యఇత్యమరః - గరుడఇతిఖగఃప

రుడఖగః గరుడఖగఏవరథో వాహనం యస్యతం - యద్వా-ఖేగచ్ఛన్తి
రస్మీతిఖగాఇతి వ్యుత్పత్త్యాఖగశబ్దస్య దేవతావాచకత్వస్యాపివక్తుంశక్య
త్వాత్ - గరుడఖగోగరుడదేవః - సఏవరథో యస్యతం - అథవాగరుడఏ
ఖగపథో వ్యోమసంచారణపటురథో యస్యతం - కించ- ఖగస్సూర్యః-శ
ర్క-విహంగాఃఖగాఇత్యమరః - సూర్యశబ్దస్యశ్రేష్ఠవాచకత్వస్యాపివక్తుం
శక్యత్వాత్ - గరుడానాంపక్షిణాంశ్రేష్ఠః - గరుడఖగఃసఏవరథో యస్య
తం ॥ ౪ ॥ ఖరఘనకరవి - ఖరఃఖరాసురః - ధేనుకవనవాసీ గర్దభాసురః-
అథవా దండకారణ్యనివాసీ రావణజ్ఞాతిః ఖరాసురఃసఏవఘనః మేఘః-
ఘనజీమూతముదిరేత్యమరః - కః వాయుఃమారుతే వేధసిబ్రధ్నేపుంసిక
ఇత్యమరః - కానాంవాయూనాం - రవిఃశ్రేష్ఠశ్శ్రేష్ఠమారుతఇతియావత్ -
ఖరఘనస్యకరవిః - తంఖరసమానఖరాసురప్రళయవాయుస్వరూపఅస్మిన్
పక్షేభాగవతరామాయణప్రసిద్ధిర్ద్రష్టవ్యా ॥ ౫ ॥ ఖరతరకరగం - ఖరతరా
స్తీక్ష్ణతరాః - తిగ్మంతీక్ష్ణంఖరం తద్వదిత్యమరః । కరాఅంశవోయస్యసః -
ఖరతరకరస్సూర్యః - తంగచ్ఛతీతి - ఖరతరకరగః-తం-ధ్యేయస్సదాసవితృ
మణ్డలమధ్యవర్తీతిధ్యానశ్లోకప్రసిద్ధత్వాత్ -యద్వా-ఖరతరోదర్దురఃకరో
యస్యసఃఖరతరకరః - కుంజరఃసఇవగచ్ఛతీతిఖరతరకరగః-తంమత్తమాతం
గవిక్రమమితి రామాయణేబాలకాండేవాల్మీకివచనప్రసిద్ధేః - నచాత్రవిక్ర
మపదస్యపరాక్రమార్థపరతాశ్రయణీయా - తద్వ్యాఖ్యానేతత్పదస్యక్ర
ముపాదవిక్షేపణ ఇత్యస్మాద్ధాతోర్గమనార్థకత్వస్యోక్తత్వాత్ ॥ ౬ ॥గరళము
ఖరిపుం-గరళంవిషంముఖేయస్యసఃగరళముఖః- కాళీయఃతస్యరిపుః శత్రుః
తంకాళీయమర్దనమిత్యర్థః - అత్రభగవాన్ యమునాహ్రదస్థం కాళీయా
ఖ్యం మహోరగంశిక్షితవానితి పూర్వభాగవతప్రసిద్ధేః ॥ ౭ ॥ గరధరకర
తం ధరతీతిధరః - ధృఞ్ ధారణే ఇతిధాతుః - గరస్యకాలకూటస్యధరో
గరధరస్సదాశివః - సఏవగరధరకః - స్వార్థేకప్రత్యయఃతస్మిన్రతంప్రీతిమం
తంనారాయణప్రియఃనంగమదాపహారమితిస్తోత్రాత్ - యద్వా - కశ
బ్దస్య బ్రహ్మవాచకత్వాత్ - గరధరశ్చకశ్చగరధరకౌ- తయోఃరతంప్రీతి
మంతం యదపినారాయణస్యసర్వసమత్వమేవవక్తవ్యం। తథాచలౌకికసా

మ్యాత్పురాణప్రసిద్ధేశ్చ తద్వదుక్తిరితి జ్ఞేయమ్ ॥ అత్రనామిమాత్యక్షర్యాహా రేణ తథావిధం గోపాలం నామిమాత్యర్థః – యద్వాగరధరకరతవిముక్త్యత్రక రేతిధరేతి కరతటంతి పదత్రయంద్రష్టవ్యం – తథాచ – హేంగరవిషస్వాపురు షపటికోష్ఠేతియావత్ – కేబ్రహ్మాణిరతం ప్రీతిమంతం పూర్వోక్తవిశంచదేవం ధరహృదిధ్యాయ స్వేత్యర్థః – అత్రకృష్ణస్యగరుడఖగరథమితిపి శేషణద్వయ సామర్థ్యాత్తస్యనేనాస్యసాంపరోగస్యభవిష్యతీతితథోక్తిరితి జ్ఞేయమ్॥

క॥ సప్తాక్షరైకపాదంబై సగర్భముదనవిలసితవృత్తద్వయము॥

కరధృతకరుహాంకా – గిరిహితకరణుక్ – గరుహాసఖురుచిక్ – గరుడఖగరథుక్ ॥

గర్భద్వితీయముఘనవిలసితవృత్తము.

ఖరఘనకరవిక్ * ఖరతరకరగుక్ * గరళముఖరిపుక్ * గరధరకరతుక్

క॥ కొందఱుదీనినివృత్తములుమధుమతివృత్తమందురు॥

చతుర్దశాక్షరైకపాదంబై సగర్భప్రహరణకలితవృత్తము

కరధృతకరుహాంకా గిరిహితకరణుక్ । గరుహాసఖురుచిక్ గరుడఖగరథుక్ । ఖరఘనకరవిక్ ఖరతరకరగుక్ । గరళముఖరిపుక్ గరధరకరతుక్॥

పంచదశాక్షరైకపాదంబై సగర్భమణిగణనికరవృత్తము.

కరధృతకరుహాంకునిగిరిహితకరణుక్ * గరుహాసఖురుచిని గరుడఖగరథున్.
ఖరఘనకరవిని ఖరతరకరగుక్ * గరళముఖరిపుని గరుడఖగరథుక్ ॥ ౧౮౨॥

అష్టాక్షరైకపాదంబై సయుగ్మమాత్రావృత్తద్వయము.

కరధృతకరుహాంకుని*గిరిహితకరణుని*గరుహాసఖురుచిని*గరుడఖగరథుని॥

గర్భద్వితీయాష్టమాత్రావృత్తము.

ఖరఘనకరవిని*ఖరతరకరగుని*గరళముఖరిపుని*గరధరకరతుని॥ ౧౮౪॥

షోడశాక్షరైకపాదంబై సగర్భమధురగతిరగడ.

కరధృతకరుహాంకుని * గిరిహితకరణుని*గరుహాసఖురుచిని * గరుడఖగరథుని।
ఖరఘనకరవిని*ఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపుని * గరధరకరతుని॥

వ॥ కొందఱుదీనినేషోడశలఘువృత్తమందురు॥

పంచదశాక్షరైకపాదంబైన గర్భద్విపదము.

కరధృతకరుహానిని*గరిహితకరణుఁ * గరుహాసఖరుచిని*గరుడఖగరథుఁ *
ఖరఘనకరవిని*ఖరతరకరగుఁ *గరళముఖరిపుని*గరధరకరతుఁ ॥ ౧౮౬

ద్వాత్రింశదక్షరైకపాదంబైనగర్భహారిణగతిరగడ.

కరధృతకరుహానిని * గరిహితకరణుని * గరుహాసఖరుచిని*గరుడఖగరథుఁ ।
ఖరఘనకరవిఁ * ఖరతరకరతుఁ * గరళముఖరిపుని * గరధరకరతుఁ ॥

గర్భప్రథమకందము.

కరధృతకరుహాఁగరిహిత । కరణుఁ గరుహాసఖరుచిని * గరుడఖ
గరథుఁ। ఖరఘనకరవిఁఖరతర।కరతుఁగరుడముఖరిపుని*గరధరకరతుఁ॥

గర్భద్వితీయకందము.

గరధరకరతుఁగరధృత। కరుహాఁగరిహితకరణుని* గరుహాసఖరుచిఁ । గ
రుడఖగరథునిఖరఘన। కరవిఁఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపుఁ ॥

గర్భతృతీయకందము.

గరళముఖరిపుంగరధర । కరతుఁగరధృతకరహాని * గరిహితకరణుం*గరు
హాసఖరుచిఁగరుడఖ । గరథుఁఖరఘన కరవిని * ఖరతరకరగుఁ ॥

గర్భచతుర్థకందము.

ఖరతరకరగుఁగరళము । ఖరిపుంగరధరకరతుని * గరధృతకరుహాం । గ
రిహితకరణుంగరుహాస । ఖరుచింగరుడఖగరథుని * ఖరఘనకరవిఁ ॥

గర్భపంచమకందము.

ఖరఘనకరిహితఖరతర । కరగుంగరళముఖరిపుని * గరధరకరతుం । గరధృ
తకరుహాంగరిహిత । కరహాంగరుహాసఖరుచిని * గరుడఖగరథుఁ ॥

గర్భషష్ఠకందము.

గరుడఖగరథుఁఖరధర । కరవిఁఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపుఁ । గరధ
రకరతుంగరధృత । కరుహాంగరిహితకరణుని * గరుహాసఖరుచిఁ ॥

గర్భసప్తమకందము.

కరుహాసఖరుచిఁగరుడఖ । గరథుఁఖరఘనకరవిని * ఖరతరకరగుఁ । గర
ళముఖరిపుంగరధర । కరతుంగరధృతకరహాని*గరిహితకరణుఁ ॥

గర్భాష్టమకందము.

కరహితకరణుంగఁబహాస । ఖరుచిఁగరుడఖగరథుని * ఖరఘనకరవిఁ । ఖ
తరకరగుఁగరళము । ఖరిపుంగరధరకరతుని * గరధృతకరుహాఁ ॥

పదప్రకాశితకందము.

క॥ కామెపలినామపురిసు । త్రామసరోజాప్తకోటి * ధాముజలధర ।
శ్యాముయమసోముదనుజవి । రాముస్వ్రిజస్త్రీమనోభి * రాముందలఁతుఁ ।

అశ్వాసాంతగద్యము.

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్రభరద్వాజగోత్రకామెపల్లిపురమందిర
నందనందన చరణారవింద వందనాభిలాషమనీషా ప్రాభవ
వేంకటార్య తనూభవ విద్యావిశేష సురాచార్య
కాకునూర్యప్పకవివర్యవిరచితంబైన యాంధ్ర
శబ్దచింతామణి యను వ్యాకరణశాస్త్రం
బునందష్టాదశార్యావృత్తంబులు నష్ట
చత్వారింశత్సూత్రంబులుం గల
సంధిపరిచ్ఛేదమును,
అప్పకవీయము - పంచమాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

